

DR. ZÁGOREC - CSUKA JUDIT NEMZETISÉGI KÖNYVTÁRÜGY A MURAVIDÉKEN

DR. ZÁGOREC - CSUKA JUDIT

NEMZETISÉGI KÖNYVTÁRÜGY A MURAVIDÉKEN

tanulmányok, kritikák, interjúk

Dr. Zágorec-Csuka Judit

NEMZETISÉGI
KÖNYVTÁRÜGY
A MURAVIDÉKEN

tanulmányok, kritikák, interjúk

Előszó Zágorec-Csuka Judit könyvéhez

Zágorec-Csuka Judit tanulmánykötete több is, kevesebb is, mint amit a szerző a könyve jellegének meghatározásául szánt. Több, mert a tanulmányi keretet olyan komplex könyvtár- és könyvtörténeti, valamint olvasásszociológiai blokkok, összefoglaló jellegű tanulmányfüzerek teszik a szakmabéliek, de a laikus olvasó számára is élvezhetővé, amelyeket a könyvtári szakma már régen hiányol a Muravidéken.

Zágorec-Csuka Judit az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola lelkes könyvtárosaként, majd könyvtárvezetőjeként ugyanis nem elégszik meg azzal, hogy a könyvállomány alakítását felvállalva olvasási mutatókkal és statisztikákkal bíbelődjön, ő az, aki nem csak a gyerekeknek, de a tanárkollégáknak is tud jó tanáccsal szolgálni például a kötelező olvasmányok és az órai elemzéssel kapcsolatos célok megfogalmazásában. A kétnyelvű oktatás követelményeihez igazodva a gyakorló pedagógus ugyanis a legtöbb esetben saját találékonyságára, illetve pedagógustársaira van utalva.

A könyv szerzője a könyvtártörténeti fejezetben nem csak a régió a nagyobb településeinek könyvtári állományát, de a kétnyelvű iskolákét is feltérképezi, leltárba veszi, külön figyelmet fordítva a szakmai követelményekre, kompetenciákra.

A szerző szorgalmának és kitartó igyekezetének köszönhetően, önszorgalomból a könyvtáros szakma újabb, a mai kor kihívásainak eleget tevő szervezési teendőinek a továbbgondolására is vállalkozott. Ennek eredményeként a nemzetiségi könyvtárral szembeni követelmények, a két nyelv pedagógiai-didaktikai és módszertani, valamint egyenlőség-politikai, menedzsment-központú stratégiájának kidolgozásába is belefogott. Ennek vázlatos áttekintését a jelen kötetben is fellelhetjük. Továbbgondolására, állandó fejlesztésére azonban intézményi kereteket kell hamarosan biztosítani. Ahogy a digitalizáció teljes körűvé válik, az adatok és a dokumentumok archiválása is új kihívások elé állítja társadalmunkat, s ez irányba ma már komoly, jól követhető lépések történtek az EU-ban.

Az olvasásszociológia címszó alatt a fentiekből kifolyólag az olvasás jelentőségéről és „hatalmáról” olvashatunk, egyben a világháló és a kommunikációs társadalom más megjelenési és közvetítési formáinak lehetőségét kutatva. A meseolvasás népszerűsítése és az ifjúsági irodalom közelebb hozása a cél a mai rohanó korban, esetleg rövidített vagy filmes átiratokkal, a nyelvezeti nehézségek eltüntetésével. Tény, hogy az olvasási kedv fogyatkozásával a könyvolvasás mint hasznos időtöltés helyébe más, kevésbé fontos vagy kimondottan csak a szórakozást szolgáló tevékenységek alacsony ingerszintű formái lépnek, amelyek nem pótolják a személyiség fejlődéséhez elengedhetetlenül szükséges, gondolkodást igénylő olvasást. Zágorec-Csuka Judit rendkívül termékeny szerzője a muravidéki magyar iroda-

lomnak, aki verssel, prózával és ezeknek a szekunder lecsapódásaival (recenziókkal, esszékkel, irodalomtörténeti fejtegetésekkel) is részt vesz a diaszpóra irodalmi-művelődéstörténeti vérkeringésében, melynek egyben alkotó részese is.

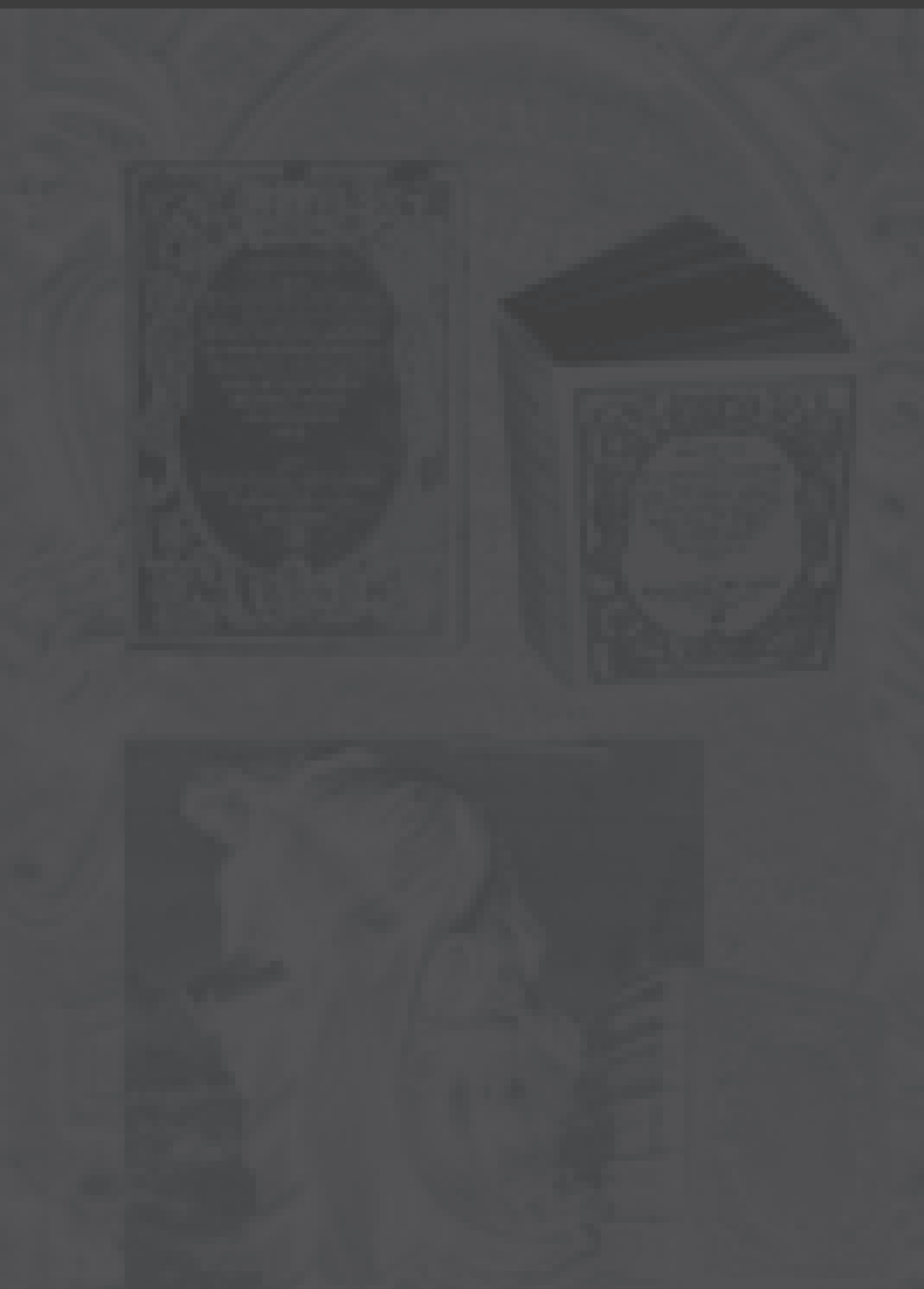
A könyvtörténeti részben témakörönként, stilisztikai meghatározásuk szerint számba veszi a mai helyzetet, kronológiát készítve a 2000–2012-es időszak muravidéki magyar könyvkiadásáról, illetve a jelzett időszakban a hazai szerzőknek itthon vagy az anyaországban megjelent műveiről. A tételszerű felsorolást egy-egy, a művek recenziójából vett frappáns idézettel is megtoldja.

Az említett közel másfél évtizedben nagyszámú, mintegy hetven új muravidéki könyv jelent meg hazai szerzőktől, illetve szerzőkről. Ezekből 25 szépirodalmi, 8 nyelvészeti és 10 néprajzi jellegű munka. Ez a termés a művészettörténeti vizsgálódással, a jeles hazai képzőművészekről készült monográfiákkal (Gábor Zoltán, Király Ferenc, Nemes László, Göntér Endre és Gálcs István) is bővült. A történelmi művek-monográfiák palettája is látványos fejlődést mutat, Göncz László, Kovács Attila 2–2 könyve mellett lendvai Kepe Zoltántól az általa indított múzeumi sorozatban (Lyndvamuseum) évente jelennek meg szakmai publikációk a polgárosodásról, Zala Györgyről, illetve magáról a lendvai várról. A próza címszó alá a műnem újabb kori felvirágzása kapcsán Cimmermann Toplák János, két-két művével Göncz László és Varga József, valamint Gábor Zoltán önéletrajzi jellegű műve kap besorolást.

A kötet végén kapnak helyet azok a recenziók, interjúk vagy személyesebb hangú, hommage-jellegű írások, amelyek – paradox módon – nem a szakmaiságról, hanem a pályatársakról, a kutatókról és a tudós társakról szólnak, amolyan „oral history” megközelítésben vagy emlékező jelleggel, a tudósok előtti főhajtással.

Dr. Bence Lajos,
a Muravidéki Tudományos Társaság elnöke

I. KÖNYVTÁRTÖRTÉNET

A partnerkapcsolatok lehetőségei a határrégiókban (Szlovénia-Magyarország, a Muravidék és Vas- és Zala megyék könyvtárai közt)

Possibilities for partnership in the cross-border regions of Slovenia and Hungary between the libraries of the Muravidék region and the Vas and Zala county

The study presents the possibilities for partnerships in the cross-border regions of Slovenia and Hungary between the libraries of the Muravidék region and the Vas and Zala county, as well as the situation of the Hungarian community and its libraries in the Muravidék region since 1991, after the regime change. The study deals with the development of information society and the analysis of the relationship between Hungary and the Muravidék region (Slovenia) in the time of globalisation within the European Union. It also brings up the question of what is the universal responsibility of national libraries in Slovenia, what should be considered as a value in the first place and what sorts of online paths should be developed on the area of information transfer. The study offers a concept for establishing a Hungarian database in the Lendava Library, which would, through processing and digitalising valuable works, contribute to new scientific findings. The Hungarian database would be placed in the Hungarica section of the library and would represent small windows in the digital world on the field of Hungarian book culture in the Muravidék region.

1. Bevezető

Az immár néhány ezer főnyire zsugorodott szlovéniai magyar közösség nagyon kevés stratégiai gondolkodású szakemberrel rendelkezik. Kiemelkedő fontosságúnak tartom a szlovéniai magyar nemzetiségi könyvtárak stratégiájának és menedzsmentjének a kidolgozását és megírását, hiszen mindmáig nagyon laza a koordináció a magyarul lakta Muravidék magyar nyelvű dokumentumokat is gyűjtő települési, regionális és iskolai könyvtárai között. A kétnyelvűség, és általában a kétnyelvű kultúra azokban a közösségekben sikeres, ahol a nemzetiség nyelve és kultúrája is többletértéknek számít, hiszen a nemzetiség nyelve a szomszédos ország nyelve is egyben. A nemzeti kisebbség nyelve fontos tényező a határon átívelő kereskedelem és gazdasági tevékenységek lebonyolításában is. Mindez hozzásegít az egyén és a közössége társadalmi-közgazdasági helyzetének a javításához. Mi a helyzet ezzel kapcsolatosan a Muravidéken 2011-ben? Nincsenek határok. Az Európai Unió térségében mennyire sikeres a nemzetiségileg vegyesen lakott régió, határ menti sáv Hodostól Pincéig? Mennyire sikeresek az ezen a területen működő kétnyelvű, települési, iskolai, városi és regionális könyvtárak? Milyen lehetőségeket látnak az Európai Unió keretein belül?

Európa mindig is az etnikai sokszínűségen alapult. Az Európai Unió is nemzeti államokból tevődik össze. A modern embernek tisztában kell lenni azzal, hogy ha sikeres egyén szeretne lenni, megfelelő történelmi és földrajzi tudással kell, hogy rendelkezzen, amely által megerősíti az identitását és a történelmi emlékezetét. A többsnyelvűség és a kétnyelvűség is a különböző nemzetek és nemzetiségek demokratikus együttélését szorgalmazzák. A nyelv a kultúrák közti kommunikáció eszköze. A könyvek és a dokumentumok pedig a nyelvileg leírt formában közvetítik az információt.

A könyveket pedig a könyvtárak szervezett formában gyűjtik és dolgozzák fel. Ebben a folyamatban a szlovéniai magyar nemzetiségi könyvtárak sem kivételek. A modern tudományokban egyre jobban elterjedt a kutatások holisztikus paradigmája, amely a jelenségek interdiszciplináris kutatását követeli meg. A szlovéniai magyar nemzetiségi könyvtárak helyzetét egy új világhelyzet strukturális és funkcionális összefüggésének függvényében szükséges elemezni. A globalizáció és az Európai Unió integráció kihívásai közepette fel kell állítani egy egységes modellt, és ennek a megvalósítását konszenzussal szükséges elindítani.

2. Helyzetkép

1989-ben Magyarországon és 1991-ben Szlovéniában új korszak vette kezdetét a magyar és nemzetiségi könyvtárügy területén. A magyar közösségek maguk mögött hagyták a szocializmus korszakának a kisebbségeket sújtó regionális történeteit. A fellélegzés után nagy irányú önszervezés indult be a könyvtárügy területén a Kárpát-medencében, de ha ennek a folyamatnak a kultúrtörténeti vetületeit vesszük figyelembe, a szlovéniai nemzetiségi könyvtárak területén szinte semmilyen változás nem történt, ami a szervezethez, káderpolitikájukhoz illik a megelőző évtizedekhez képest, kivéve azt, hogy beindult a kétnyelvű és a nemzetiségi könyvtárak egyetemes informatizálása. A számítógépesítés beindult, de a gyűjteményszervezésük megmaradt a régi sémákban, vagyis a magyar dokumentumok összemossódnak a szlovén gyűjteménnyel úgy, mint régen. A magyar dokumentumokat, vagyis több mint 130 000 egységet nem dolgozzák fel külön magyar adatbázisokban, sem más integrált magyar online gyűjteményekbe. Tehát, maradt a nemzetiségi anyag gyűjteményszervezésében a régi, kétnyelvű módszer. Sajnos még mindig „tabutéma” más módszerekről, esetleges magyar gyűjteményszervezésről, és a magyar dokumentumok egységes kezeléséről beszélni, úgy az oktatási intézmények könyvtáraiban, mint a közművelődési könyvtárakban. A rendszerváltás után eltelt közel húsz év kárpát-medencei magyar könyvtárainak tipológiáját áttekintve elmondhatjuk, hogy a Muravidéken, ahol a magyar nemzetiség él, nem jöttek létre új könyvtártípusok, sem szakkönyvtárak a tudományos irodalom gyűjtésére, sem muzeális könyvtárak, sem civil szervezetek könyvtárai, sem hungarológiai, illetve magyar intézeti könyvtárak, habár a Muravidéken is vannak magyar önkormányzatok, irodalmi és tudományos társaságok, és Mariborban is működik a Maribori Egyetemen a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke, amelynek van egy 5 000 kötetes magyar könyvállománya, mint gyűjtemény, amely feldolgozatlan, és nincsen bekapcsolva az egyetemes magyar digitális könyvtári rendszerekbe. A nemzetiségi könyvtáralapítás terén lemaradtunk a többi, még szegényebb régiókban élő magyar nemzetiség könyvtárügye mögött. Maradt a régi struktúra, amelybe a könyvtárosok rakják bele a magyar dokumentumokat. Van egy alapgyűjteményük, amelynek nincsen igazán magyar arculata, el vannak rejtve a kétnyelvű könyvtárügy kellékei között. Ez alapproblémaként húzódik immár negyven éve. A kétnyelvű könyvtári rendszeren belül az is probléma, hogy a magyar könyvtári ellátás központja nem a kisebbségi kulturális központként funkcionáló Lendva, hanem Muraszombat / Murska Sobota. Állandó vita van a dokumentumbeszerzés volumenének mértékéről, kevés a hely a régi könyvtárépületben Lendván a raktározásra stb. Mindezek mellett akkor is mintáértékű

a szlovén integrált könyvtári rendszer a COBISS, ahonnét a könyvtárosoknak csak a bibliográfiai leírást kell átvenniük, s kiegészíteni a helyi állományadatokkal a szlovén dokumentumok feldolgozását illetően, míg a magyar dokumentumok esetében sokszoros munka a feldolgozás, hasonló segítség reménye nélkül, mert nem kapcsolódnak magyar integrált könyvtári rendszerekhez, elvértve némi dokumentumuk bekerül a Magyar Elektronikus Könyvtárba, de ez sem rendszeres tervezés eredményeként. Az úgynevezett "palackba zárt szellem kiszabadulásának hallatlan energiája", vagyis a rendszerváltás nem hozott új megoldásokat. Ez az élő gyakorlat. És nézzük meg ezt is: A muravidéki magyarság java része éppen a kistelepüléseken él a szlovén-magyar határsávban, közel 30 vegyesen lakott kistelepülésen. A települési kétnyelvű könyvtárakban sem történik semmi különös, sőt a média sem tudósít arról, hogy aktív kulturális életet szerveznének bennük. Jobban kellene őket menedzselni, vagy valami új formát kitalálni a működésükhöz, mert könyvállományuk azért van. Mi a pozitívum a nemzetiségi könyvtárügyben? Erre is lenne válaszom; Kálóczy Katalin A határon túli magyar könyvtárügy magyarországi perspektívából című tanulmányában már 2004-ben kiemelte: "Szlovéniában a kisebbségi könyvtári ellátásnak törvényi háttere van. Murszombatban és Lendván sem egzisztenciális bizonytalansággal, sem szakmai fogyatékosággal nem küszködnek az intézmények." Viszont úgy Lendván, mint Murszombatban egy-egy hungarológus könyvtáros dolgozik ezen a területen, és ez a létszám a múlt század 70-es éveitől változatlan. Sem a nemzetiség, sem a könyvtári szakma nem tudott több magyar könyvtárost kiharcolni a szakmának, akik építhetnék a magyar könyvtárügyet, digitális kapcsolatrendszert és a partneri viszonyokat, illetve alaprofiljukat tekintve a magyar dokumentumokkal foglalkoznának. Ha megnézzük az oktatás és a sajtó káderpolitikáját, hozzájuk képest a nemzetiségi könyvtárosok száma szégyenletesen kevés, és mostohamódon van kezelve. De, mivel nincsen új program, új stratégia, a nemzetiségi könyvtárügy terén a káderpolitika is marad a régi. Pedig a kisebbségi létben kulcsfontosságú, elhivatott, képzett személyiségekre lenne szükség. Erejük záloga lenne a rendszerű működés, a szervezethez, hogy az esetlegesség helyét vegye át a kiszámíthatóság, a mozgalmi jelleget pedig a professzionalizmus. Egyéni tapasztalatomat beleszőve a helyzetképbe; tizenegy éve vagyok könyvtáros az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola könyvtárában. Számos téma felmerült bennem a könyvtárüggyel kapcsolatosan, amelyről még mindig nem lehet beszélni, pl. a nemzetiségi könyvtárügy terminológiája is kétes, vagyis Szlovéniában van-e nemzetiségi könyvtárügy, vagy csak kétnyelvű könyvtárügy létezik? A szakirodalom még mindig a kétnyelvű mellett dönt, és nem írnak arról, hogy magyar nemzetiségi könyvtárügyünknek lennének nemzetiségi könyvtárosai, hungarológusai, persze kivéve a magyarországi ter-

minológiát stb., mintha a nemzetiségi könyvtárügyet Szlovéniában félhivatalosan kezelnék a szakterminológiában. Igazán nem történtek felmérések sem módszertanilag, sem olvasásszociológiailag, hogy mit olvas a magyar nemzetiség Szlovéniában. A kétnyelvű könyvtárügy ugyanazon a vágányon halad tovább, mint a kétnyelvű oktatás, sőt kevésbé is foglalkoznak vele, míg a kétnyelvű oktatást akár meg is ünneplik, a kétnyelvű könyvtárügynek még ünnepei sincsenek. A választ a felmerülő problémákra pedig nem a szigorú tudományos logika mentén kell megadnunk, hanem az élő gyakorlat alapján. Bár ez a kép lehet tarka, de mégis hiteles lenne a magyar nemzetiségi könyvtár definíciója: „A magyar nemzetiségi könyvtár az, amely magyar olvasókat szándékozik ellátni a lehetőségekhez mérten magyar dokumentumokkal (Kálóczy Katalin).” S ezt ne elrejtve, másodrangúan, esetleg perifériára szorulva tegye, hanem felemelt fővel, mert a magyar könyvtárügynek a Muravidéken, Szlovéniában a 12. századtól kezdve a Bánffy dinasztia főúri, lendvai várában létrehozott könyvgyűjteménytől kezdve napjainkig kimagasló könyvtártörténete és kulturális öröksége van. Horizontálisan és vertikálisan is beilleszthető az egyetemes magyar, de a szlovén kultúrába. Viszont mindezt ne tegyük felemáson, profil nélkül, hanem értékteremtően és értékközpontúan!

A nemzetiségek ellátása nem elkülönülten kezelendő, hanem integráció (magyar-szlovén, szlovén-magyar) keretében kell megoldani, viszont a teljes esélyegyenlőség megteremtése csak vágyálom. A nemzetiségek könyvtári ellátásának a célja, hogy a kistelepülések nemzetiségi könyvtári ellátásnak is a könyvtári stratégiában elfoglalt helyet kell találni, vagyis stratégiát kell írni erre a profilra. A nemzetiségi könyvtárakban is minél gyorsabban elérhetőek legyenek a nemzetiségi dokumentumok, ezért tovább kell fejleszteni a tartalomszolgáltatást és a webes megjelenést. Mivel a Szlovén Kulturális Minisztériumtól csak kevés támogatás érkezik erre a célra, igen fontos volna a különböző magyarországi pályázatok megpályázása is, pl. a Bethlen Gábor Alap pályázatait.

3. Partnerkapcsolatok lehetőségei a határrégióban – a Muravidék és Vas- és Zala megyék könyvtárai közt

A határ menti együttműködések a Lenti Városi Könyvtár, a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár, a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár, a szentgottárdi Városi Könyvtár és a szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, valamint a muravidéki nemzetiségi könyvtárak közt, főleg a lendvai Városi Könyvtár és a muraszombati Területi és Tanulmányi Könyvtár közt alakultak ki, és ezek az együttműködések már negyvenéves múltra tekinthetnek vissza. Az együttműködést erősítő programokban a kétnyelvű iskolai könyvtárak is részt vesznek.

Ami regionális szinten évtizedekig alakult ki, az működőképes, hiszen vannak hagyományai, kijárt útjai. Az együttműködésnek főleg a digitális (online) útjait kellene továbbfejleszteni, és szakmailag jobban összekötni. A szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtárban működik a Vasi Digitális Könyvtár, amely 2003-tól gyűjti a megye digitális dokumentumait a Megyetörténeti adatbázisban. A Vasi Digitális Könyvtárnak négytagú szerkesztősége van, és a projekt vezetője dr. Pallosiné Toldi Márta, könyvtárigazgató. A muraszombati Területi és Tanulmányi Könyvtár a magyar jellegű, főleg helytörténeti digitális dokumentumait közvetíthetné a szombathelyi megyei könyvtár digitális könyvtárának az adatbázisaiba, mivel a muravidéki szubrégió hagyományai a történeti Magyarország Vas megyei részéhez tartozott 1919-ig, s az emberekben még él ennek az identitásnak a regionális tudata, és a nemzeti tudat is. A zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár adatbázisait a könyvtár honlapján lehet elérni. Közülük fontosabbak a honismereti adatbázisok: Nevezetes Zalaiak, Híres zalai írók bibliográfiái - Nádas Péter, Deák Ferenc, Keresztury Dezső bibliográfiája -, Zalaegerszeg bibliográfiája, Zalai Hírlap adatbázis, Zala megye folyóirat adatbázis. Ezeknek az adatbázisoknak a gyűjteményét gyarapíthatnák a Lendvai Könyvtár digitális dokumentumai, hiszen Lendva-vidék a történeti Magyarország Zala megyei részéhez tartozott Trianonig. Lendva község magyar nemzetiségű lakosaiban is él még ennek az identitásnak a regionális és nemzeti tudata. A muravidéki kétnyelvű (szlovén-magyar) könyvtárak, valamint azok a könyvtárak, amelyek nemzetiségi programot viteleznek ki, regionálisan és kulturálisan is együttműködhetnek Vas- és Zala megyék könyvtáraival, azzal a feltétellel, hogy fontos kiépíteni azokat a digitális utakat, amelyek egymás adatbázisainak az elérését, és gyűjteményszervezését szorgalmazzák. Az internet által kialakult online, digitális, virtuális világ teljes mértékű kihasználása és közös építése is egy új lehetőség volna a határrégiók (Szlovénia, Magyarország) kulturális és információs együttműködés fejlesztésének. Ennek alapfeltétele elsősorban a digitalizálási folyamat összehangolása Vas- és Zala megyék, valamint a Muravidék nemzetiségi könyvtárai közt az Európai Unió térségében. Ezt az Európai Unió anyagi segítségével lehetne továbbfejleszteni.

4. Az információs társadalom kiépítése a magyar-magyar kapcsolatrendszerben a globalizmus időszakában az Európai Unióban

Az információs társadalom kiépítése a poszt szocialista demokráciákat, Magyarországot és Szlovéniát is érintette. A muravidéki magyarság nemzetiségi intézményei még mindig építik az információs társadalom elemeit, amelyek a maguk kompetitív és pluralista módján teremtik meg az elemek egységét.

Az információs hálózatoknak, az információk áramlásának (a maga összes szerves és funkcionális összetevőivel együtt) a globalizáció korszakában egyetlen nagy átfogó feladata van. Az információs rendszereknek meg kell jeleníteniük a mindennapi tudat számára a valóságos viszonyokat, azaz a globalizáció viszonyait. Hogy milyen feladatokat tudnak közösen megvalósítani a határon túli nemzetiségi könyvtárak és a magyarországi könyvtárak a jelenkori világmodell (globalizmus, információs társadalom) légkörében, az csak kifejezetten rajtuk múlik. Célszerű és elengedhetetlen körvonalazni azt a modellt, amelynek a jelenből a jövőbe való átmenete határozza meg számukra azt a jövőt, amit beláthatunk. A marxizmus letűnésével valóban bekövetkezett egy elmélet utáni állapot, amely az információs társadalom teljes kiépülésével lehetne pótolni a megismerés legtágabb keretében. Természetesen az volna az első kérdés a nemzetiségi könyvtárak területén, hogy mi az univerzális felelősségünk? Mit kellene a magyar-magyar viszonyokban elsősorban értékelni vagy kiépíteni? A magyarok alapértékeinek magától értetődő szempontjait – az információáramlás útjait: az adatbázisok kiépítését és kompatibilitását, digitalizálást, kiadványcserék és levelezőlisták létrehozását, a magyar- és a határon túli könyvtáros társadalom erőteljesebb mobilitását és együttműködését. A második nagy kérdés: a globalizált világ politikai szerkezete, azaz kik és mik lesznek a globális folyamatok politikai hordozói? Nyitott kérdés, hogy mennyire lesz a politikai szféra homogén? Az alternatív neoliberais politikai berendezkedésű világban vannak ugyanis előnyös és szerencsés (nemzet) államok, véleményem szerint Magyarország és Szlovéniai is ide sorolhatók. A lehetőségek szélsőséges határok közt mozognak, jóllehet az odavezető út maga nem lesz szélsőséges. Bármelyik vezethet végső megoldáshoz, de az adott esetben a legjobb megoldásokat kell keresni. Kik lesznek azok az auktorok, akik megadják a válaszokat a kor globális kihívásaira? Mennyire tudnak együtt dolgozni és gondolkozni a nemzetiségi könyvtárosok, nemzetiségi politikusok a magyarországi könyvtárosokkal és politikusokkal? A világban plurális kultúra uralkodik a tömegkultúra újabb formáinak dominanciájával. A nemzetiségi közösségekben is kezd ez a tendencia elterjedni, s kezd feloldódni az egypólusú világkép is. Mennyire tudjuk a hagyományos kultúrát átmenteni a jövőbe, és milyen módon? A kultúra, és pedig mind a régi, mind pedig az új kultúra feladata az, hogy a funkcionalitás működésének alapzatán állandóan újrateemtse az értékek világát (Kiss E., 2002). S ebben a megőrzésben és az újrateemtés folyamatában van nagy szerepük a könyvtárosoknak és információs szakembereknek.

5. A muravidéki magyar adatbázisok létrehozása - koncepció, cél, működtetés

Az adatbázisok létrehozását az a felismerés hívta életre, hogy a rendszerváltást követően nem készültek el olyan átfogó, összegző munkák, amelyek az addig megvalósult Muravidék-kutatások eredményeit dolgoznák fel, rámutatva egyben azokra a problématerületekre is, amelyek vizsgálatával és feltárásával adósok maradtak a különböző szakterületek kutatói. Emellett a jelzett összegzések hiányában nem körvonalazódtak azok az értelmezési keretek és szempontrendszerek sem, amelyek a Muravidék-kutatások irányát meghatározhatnák, és amelyek egy összehangolt kutatói munka, akár nem fizikai térben megvalósuló, online kutatói hálózatok létrejöttéhez szolgáltatnának alapot. Az adatbázisok létrehozása által a már meglévő tudománytörténeti és kutatástörténeti szempontból értékes munkák feldolgozása mellett jelentősen hozzájárultunk új tudományos eredmények megszületéséhez, adatbázisaink nagymértékben új kutatómunka eredményei lehetnek.

5. 1. Mit tartalmaznának a muravidéki magyar adatbázisok?

- Muravidéki Magyar Lexikont: muravidéki műemlékek-, művelődéstörténet-, települések-, vallásos élet-, néprajzi szócikkek stb.
- Bibliográfiákat: tematikus bibliográfiák; repertóriumok; összefoglalják a muravidéki kutatások eredményeit a kultúra, a néprajz, az irodalom, a történelem stb. területén, és további segítséget nyújtanak a kutatómunkához.
 - sajtó- és hírlap bibliográfiák, néprajzi bibliográfiák, a muravidéki magyar könyvkiadás bibliográfiái, társadalomtudományi bibliográfiák stb.
- Életmű-bibliográfiákat: A meghatározó közéleti, kulturális és tudományos lapok adatbázis formában való feldolgozása mellett szükségesnek látjuk a muravidéki közélet és tudományosság meghatározó személyiségei szellemi hagyatékának kereshető formában való hozzáférhetővé tételét, életrajzi adatokkal, életmű leírásokkal, műveik megjelenését magyar és idegen nyelven, s a róluk készült bibliográfiai adatokat, kritikákat és recenziókat stb.
- Történeti forrásokat.
- Szótárakat – magyar nyelvű, kétnyelvű.
- Társadalomtudományi kutatások eredményeit - muravidéki vonatkozású tudományos kutatások eredményeit jelenítené meg azzal a szándékkal, hogy megkönnyítse az információáramlást a különböző szakterületeken tudományos kutatásokat folytató szakemberek között, és a tudományos kutatási eredmények folyamatos cseréjét biztosítva hozzájáruljon a muravidéki társadalomkutatás további fejlődéséhez.

séhez, amennyiben már nem az adatok fölötti rendelkezés mennyiségi tényezője, hanem az elemzések minősége válik a szakmaiság meghatározó jegyév. Emellett a társadalomtudományos képzettséggel nem rendelkező érdeklődők számára is biztosítani kívánja azt a lehetőséget, hogy társadalmi folyamatokat feltáró kutatási eredményekhez könnyen, áttekinthető formában férjenek hozzá.

- Statisztikákat – tudományos segédeszköznek.
- Kronológiákat – tudományos segédeszköznek.
- Helységnevtárakat - az utóbbi két évszázadban térségünkben gyakran változtak a földrajzi- és főként a településnevek, a térség történelmében nem ritka az, hogy területek gazdát cseréltek, a területváltozások pedig maguk után vonják a hivatalos nyelv és a helységnevek módosulását.
- Katasztereket - a társadalom különböző szegmenseiről, intézményekről, településekről közérdekű információkat gyűjtsünk össze és szolgáltatassunk.
- Könyvtárkatalógusokat stb.

5. 2. Hipotézis:

A muravidéki magyarok magyar adatbázisaik által a szlovéniai magyar nemzetiségi könyvtárak területén sikeresebbek lehetnek az információs társadalom kiépítésében, és több lehetőséget nyújthatnának az online adatok átadására és átvételére elsősorban a nemzetiségi területen, majd a magyarországi digitális könyvtárak, valamint a határon túli magyar közösségek könyvtárainak kapcsolatrendszerében.

5. 2. 1. Konkrét célok:

A megváltozott olvasói szokások vezettek annak a lehetőségnek a felismerésére, amelyet a kisebbségi magyar társadalom-konstrukciók folyamatában a muravidéki magyar társadalmi és kulturális örökségnek a virtuális térben való megjelenítését szorgalmazzák, amelyek elengedhetetlenek a modernizáció folyamatában. Célunk ezáltal olyan tartalmak szolgáltatása és adatbázisok létrehozása a legszélesebb internet-felhasználói kör számára, amelyek a muravidéki magyar identitás megerősítését, megőrzését, továbbadását, valamint a magyar kultúra és tudományosság fejlesztését segítik elő. Hosszú távon pedig célunk a muravidéki magyar társadalmi és kulturális örökségnek a szlovén nyelvű megjelenítése is.

Kiemelten fontosnak tartjuk, hogy:

- a digitalizált tartalmak legyenek megkerülhetetlenek és kitűnő szakmai színvonalúak;

- a digitalizált tartalmak összképe nyújtson értékelvű, ugyanakkor korszerű képet arról, ami a Muravidéken tudható;
- lehetőség szerint a megjelenített tartalmak összeolvasott, teljes értékű szöveggént, internetre alkalmazva, keresőkkel ellátva, felhasználóbarát környezetben legyenek közzétéve;
- az együttműködés lehetőségeinek és formáinak hatékonyabb kidolgozása a magyar nemzetiségi könyvtárügy és a magyarországi, főleg a szomszédos Zala- és Vas megyék könyvtáraival, valamint a budapesti Országos Széchenyi Könyvtárban működő Digitális Könyvtárral (MEK), és más magyar nemzetiségű jellegű adatbázisokkal és digitális könyvtárakkal Romániában, Szlovákiában, Szerbiában, Horvátországban, Ukrajnában stb.;
- a digitális adatbázissal bővíthetnének a nemzetiségi könyvtárak szolgáltatásai is pl.: információ-keresés, olvasáskultúra fejlesztés, pályázatfigyelés, nemzetközi példák megismerése, szakirodalom-keresés stb.;
- a digitalizálás alapjául szolgáljon az integrált könyvtárépítésekhez, mivel a nemzetiségi könyvtáraknak is versenyt kell futniuk a gyorsuló idővel és a technológia fejlődésével;
- járuljon hozzá a tanulók, diákok tudásának a bővítéséhez, az állandó tudás megszerzéséhez és használatához (kognitív, metakognitív és nem kognitív funkciók fejlesztéséhez), a képességek, készségek és az önzonosság fejlesztéséhez;
- a digitális adatbázisokban nemcsak adatokat gyűjtenének, hanem gyűjtenék a magyar nemzetiségi könyvtárak anyagának a digitalizált szövegeit is;
- része legyen a magyar nemzetiségi könyvtárügy stratégiai tervének (2011-2016);
- elméletileg és gyakorlatilag is át kell értékelní a szlovéniai magyar nemzetiségi könyvtárügy informatizálási folyamatát;
- kapcsolatteremtés az adatbázisok által akár a brüsszeli Európai Könyvtárral (The Europeana Library) és a világhálón elérhető szolgáltatásaival (47 európai nemzeti könyvtár állománya, köztük az Országos Széchenyi Könyvtár (magyar) és a Narodna in Univerzitetna Knjižnica (szlovén) állománya is).
- kutatói csoportok munkájának elősegítése (Magyarország, Szlovénia): tudásmegjelenítés és tudásszervezés, alap kutatások és tudástermelés elősegítése azáltal, hogy együttműködési felületet teremtenek a kutatók számára;
- helyi honlapépítések kiszolgálása;
- referens szolgáltatás (szótár, kapcsolatok);
- digitalizálás és programozás, a tartalmak visszaszolgáltatása a szerzőknek, kiadóknak;
- oktatási referencia pont;
- megjelenítés, keresés előresorolás (google).

5. 3. A muravidéki magyarok adatbázisai erősítik a Hungarica referenz részleg tartalmi koncepcióját

Szinte minden határon túli régióban, ahol magyar nemzetiség él, a nemzetiségi könyvtárak létrehozták a magyar referenz részlegeiket (Somorja - Szlovákia, Zenta - Vajdaság), kivéve Lendván. Az új vagy a felújított lendvai könyvtárban kellene ennek a részlegnek megfelelő helyiséget biztosítani, amelynek a nagysága egyenlő arányú volna a feladatainak a nagyságával, amelyet a könyvtár felvállal. A hungarica referenz részlegnek biztonságos és átlátható elrendezést, valamint a könyvtári dokumentumokhoz való hozzáférést kell nyújtania. Ezenkívül megfelelő technikai felszerelést, folyamatos hozzáférési lehetőséget és használatot kell biztosítani a felhasználók számára, és megfelelő feltételeket kell teremteni a munkához és a raktározáshoz is. A hungarica részleg, mint referenz részleg a következő szolgáltatásokat nyújtaná:

- enciklopédiákat, általános-, tudományos-, művelődési-, könyvtárügyi-, bibliográfiai segédkönyveket és szakkönyveket magyar nyelven,
- kis csoportok pszichológiájával foglalkozó, a magyar nemzetiség kétnyelvű személyiség-, fejlődéslélektani és anyanyelvi segédkönyveinek gyűjteményét,
- kommunikációelméleti, oktató-nevelő módszertani, személyiségfejlődési, nevelési szakkönyveket, mediaszakirodalmat, e-oktatási dokumentumokat, szociológiai szakirodalmat stb.,
- magyar zenei gyűjteményt,
- a magyar nyelvészet és a magyar nyelvoktatás segédkönyveit, gyűjteményeket a híres magyar nyelvészek és irodalmárok műveiből, magyar nyelvtanfolyamok gyűjteményes műveit, tankönyveket, amelyek a nyelvoktatás alapjául szolgálnak,
- médiatárat a permanens nyelvoktatáshoz, internet-információ keresést, stb.

6. Összegezés – lehetséges megoldások

A nemzeti, nemzetiségi (kétnyelvű) könyvtárügy muravidéki magyar adatbázisok létrehozását, működtetését, az együttműködés lehetőségeit és formáit vettük elemzésünk tárgyául, hangsúlyt fektetve az EU-s pályázatok lehetőségére, amelyet a nemzetiségi könyvtárügy a jövőben ki kell hogy használjon, és kell hogy éljen vele, de összegezésként szólni kell a sikereiről is. Melyek ezek?

- A határ menti együttműködések: A Lenti Városi Könyvtár, a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár, a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár, valamint a szentgotthárdi Városi Könyvtár, a szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár és a muravidéki nemzetiségi könyvtárak közt, főleg a lendvai Városi Könyvtár

és a muraszombati regionális könyvtár együttműködésére gondolva, de a programokban a kétnyelvű iskolai könyvtárak is részt vesznek. Ami regionális szinten évtizedekig alakult ki, az működőképes, hiszen vannak hagyományai, kijárt útjai.

- Ami új jelenség: A brüsszeli Európa Könyvtár, amely nemzetek-feletti erővel bír, még csak elméleti szinten sem ismert gyakorlati hatása hozzánk nem ér el. A digitalizálási folyamatok kiterjeszthetők lennének európai szinten is és EU-s támogatással, közös összefogással a nemzetiségi és a magyarországi Zala- és Vas megyei könyvtárak közt, mint interrégiós projektumok. A lehetőség az EU által adva van, mi nem tudunk eléggé élni vele. Miért? Mert több munkát, szakmaiságot, másféle szemléletet és hozzáállást igényelne, egyszóval: változást a nemzetiségi könyvtárügy területén. Elsősorban a kisebbségi magyar adatbázisok létrehozásán kell tevékenykednünk Lendván, ahol a vegyesen lakott, nemzetiségi területen a legtöbb magyar lakosság él. Remélhetőleg a lendvai könyvtár új helyiségekbe kerül, vagy teljes mértékben új könyvtárat építenek a közeljövőben Lendván, amelyben fontos helyet kapnak a muravidéki magyar adatbázisok is.

- Célunk: Ne tűnjön el a muravidéki magyarság, mint nemzeti kisebbség a globalizált világ felgyorsult léthelyzetében! A túlélésünkhöz szükséges a nemzetiségi könyvtárak stratégiájának a megírása és kivitelezése, amelyben fontos szerepet töltenek be a muravidéki magyar adatbázisok. Napjainkban a könyvtárak – így a muravidéki magyar nemzetiségi könyvtárak is – szemléletváltásra, önvizsgálatra kényszerülnek a megváltozott információs szükségletek, igények miatt. Mindezeket a szolgáltatásaik átszervezésével, az új igényeknek elébe menő új szolgáltatások bevezetésével képesek csak megvalósítani. A szükséges fejlesztések elmulasztása esetén a könyvtárak információs rendszerei elavulnak, korszerűtlenné válnak, s feladatukat nem fogják tudni ellátni. Az új szolgáltatások bevezetése, a fejlesztések elindítása azonban nem lehetséges a külső és belső kommunikáció, a hatékony PR és egyéb marketing eszközök bevetése nélkül.

Jegyzetek:

1. Dr. Zágorec-Csuka Judit, az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola könyvtárának a vezetője, a Maribori Egyetem Fordítói Tanszékének magyar lektora. 1967-ben született Muraszombatban. Szakterülete a szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet, valamint a kisebbségkutatás, az irodalomtörténet és műfordítás. A szépirodalom területén költőként és műfordítóként tevékenykedik.

2. Čok Lucija: Evropska dimenzija izobraževanja za dvojezičnost. Zaščita posebnosti v skupnem. In. Izobraževanja za dvojezičnost v kontekstu evropskih integracijskih procesov. (szerk. Čok, Lucija). Koper, založba Annales. 16. p. A sikeres kommunikációhoz nem elegendő csak idegen nyelveket beszélni. A beszélők egymáshoz való közeledése és egymás megértése közben a kommunikáció folyamatában felvetődnek a nyelvi különbségek és kivételek is, amelyek természetesek. A kultúraközi kommunikáció a nyelvi kompetencia és a megértés eszköze mellett még antropológiailag is meghatározott.

3. Kiss Endre: Monetarista globalizáció és magyar rendszerváltás. Társadalomtudományi tanulmányok. Budapest, Ferenczi Sándor & Tsa Bt., 2002, 42. o. A globalizáció viszonyainak megjelenítése a mindennapi tudat számára egyrészt egy mérhetetlen átfogású »extenzív« feladat, másrészt azonban nemcsak ez, hanem »kvalitatív« feladat is, amely elsősorban a globalizáció új realitásainak funkcionális és absztrakt minőségeinek a mindennapi tudat dimenzióiban való megjelenését jelenti.

Szakirodalom

Önálló könyvek:

BONDOR Erika, (2007): Iskolai könyvtárak fejlesztése, menedzselése informatikai eszközökkel. Könyvtárostanárok Egyesülete. Budapest. 1-94. o.

BILOSLAVO Roberto, (2008): Strateški management in management spreminjanja. Fakulteta za management. Koper. 1-392. o.

ILICH Iztok, (2006): Pota knjige. Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, (Zbirka Zlata bralka, zlati bralec). Ljubljana. 163-173. o.

ČOK Lucija, (2009): Evropska dimenzija izobraževanja za dvojezičnost. Zaščita posebnosti v skupnem. In. Izobraževanja za dvojezičnost v kontekstu evropskih integracijskih procesov. (szerk. Čok Lucija), založba Annales. Koper. 6. o.

KISS Endre, (2002): Monetarista globalizáció és magyar rendszerváltás. Társadalomtudományi tanulmányok. Ferenczi Sándor & Tsa Bt. Budapest. 9-444.o.

MUSEK-LEŠNIK Kristijan, (2008): Od poslanstva do vizije zavoda in neprofitne organizacije za nove čase. Institut za psihologijo osebnosti.. Ljubljana. 1-387. o, <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:4ni2WCEJmvIJ:nemethmarton...>

Dr. SEBESTYÉN György, (2002): Az információs Magyarország pillérei. 145-175. o., Könyvtárak: az információs társadalom tudásának szolgáltatói. 179-211. o., Az információs Magyarország és az információs törvények. 215-256. o. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest. In: Légy az információs társadalom polgára.

Dr. SKALICZKI Judit-ZALAINÉ Kovács Éva, (2009): A minőség értékelése a könyvtárban és az információs szolgáltatásban. Pannon Egyetemi Kiadó. Veszprém. 1-226. o.

TÉGLÁSI Ágnes, (1996): Változások menedzselése. Szakirodalmi szemle. Országos Széchenyi Könyvtár. Budapest. 1-56. o.

Dr. ZÁGOREC-CSUKA Judit, (2007): A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó és könyvtár története 1945-2004. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. Lendva. 307-389. o.

Dr. ZÁGOREC-CSUKA Judit, (2010): A muravidéki magyar könyvek világa. Tanulmányok és publicisztikai írások. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület-Muravidéki Magyar Tudományos Társaság. Pilisvörösvár-Lendva. 87-135. o.

Gyűjteményes kötetek:

Dr. SKALICZKI Judit, (2008): Konferencia a nemzetiségi könyvtári ellátásról és esélyegyenlőségről, 2008.11.28. forrás: Zentrum szerkesztősége, zentrum.hu/hu/news_data.php?id=883596823635111227826802 Tomka Béla (2009): Identitás: nemzetek, nacionalizmusok, kisebbségek. In. Európa társadalomtörténete a 20. században. Osiris. Budapest. 486-489. o.

Dr. ZÁGOREC-CSUKA Judit, (2010): Megnyitó. In: Zágorec-Csuka Judit (szerk.): Narodnostne knjižnice v Sloveniji in njihovi partnerski odnosi v Evropski uniji. Predavanja mednarodne konference. Društvo prekmurskih madžarskih znanstvenikov in raziskovalcev. Lendva. 7-11. o.

Folyóirat cikkek:

KOTLER Philip, (2009): A marketing kihívásai 2009-ben - a globális válság kezelése : Interjú Philip Kotlerrel, a marketing kiemelkedő szaktekintélyével. Marketing and menedzsment, 43. évf. 2009. 1. sz. 4-12. o.

DEBELJAK Aleš, (2008): Pomisleki. Meje se razkrajajo, predsodki ostajajo. Delo. 2008. 50. évf. január 5. 4. szám. 40. o.

GYÖRGYJAKAB Gabriella, (2011): Erdélyi Magyar Adatbank. Jakabffy Elemér Alapítvány. www.adatbank.ro

KÁLÓCZY Katalin, (2004): A határon túli magyar könyvtárügy magyarországi perspektívából. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 13. évf. (2004 június). 6. sz. 10–18. o. http://epa.oszk.hu/01300/01367/00054/pdf/KKK_2004-06opt.pdf

KÁLÓCZY Katalin, (2006): Sír szemem s kacag a szám, a Kárpát-medencei Magyar Kulturális Napok 2006. évi rendezvénysorozata Lendván. www.mmi.hu/szin/szin11_5/kalozcy_katalin.rtf

KELEMEN Éva, (2010): Elsőként nálunk, belül kell rendet tenni” – interjú Sajó Andreával, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatójával. www.kultura.hu. 2010. február 9.

PAPP József, (2004): Teljes szövegű digitális gyűjtemények és adatbázisok kínálata Szlovéniában. In. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 2004. 6. szám, 241-248. o.

PIVEC Franci, (2007): Knjižnice in večkulturnost: na pragu evropskega leta medkulturnega dialoga. Šolska knjižnica, Ljubljana, 2007. 7. évf. 3/4. szám, 118-122. o.

PIVEC Franci, (2007): Informatizacija šolskih knjižnic. Šolska knjižnica. Ljubljana. 2007. 17. évf. 1. szám, 22-25. o.

RAMHÁB Mária, (2009): Minőségmenedzsment a könyvtárban – Projektmenedzsment. (Vázlat Ramháb Mária előadásához). Kecskemét. 1-15. o.

www.dLib.si (2008): Predstavitev portala DLIB.SI na mednarodni konferenci v Lendavi. 8.4.2008. dLib.si

www.Szlovénia-Magyarország Határon Átnyúló Együttműködés Operatív Program (2011). Európai területi együttműködés. Európa Regionális Fejlesztési Alap.

*A tanulmány 2012-ben jelent meg a Virtuális Intézet Közép-Európa kutatására közleményében a Kultúra rovatban (188-197 o.), IV. évfolyam 1. szám (No.7.), főszerkesztő dr. Gulyás László, Szegedi Tudományegyetem.

Magyar könyvtári tevékenységek Lendván a 19. század végétől a 20. század közepéig

1. Bevezető gondolatok

Lendva 820 éves múlttra tekinthet vissza. Ennek a jubileumnak az alkalmával fontos megemlékeznünk és visszapillantunk a magyar könyvtári tevékenységre, amely gazdagította Lendva történelmét a 19. század végétől a 20. század közepéig. A magyar irodalom iránti érdeklődés Lendván 1572-ben már megnyilvánult, amikor gróf Bánffy Miklós Lendvára hívta Hoffhalter Rudolf vándornyomdászt. Hoffhalter Rudolf vándornyomdász nyomtatta ki Kultsár György lendvai prédikátor prédikációit 1572-ben Postillák címmel. Majd 1890-ben létesült Balkányi Ernő könyvnyomdája, és fontos szerepet töltött be egészen működése végéig, 1948-ig. A 19. század végén többen is próbálkoztak itt kiadói tevékenységgel, elsőként Kardos Gábor 1889-ben, de nyomdáikat hosszú távon nem sikerült működtetni. Ez alól csak Balkányi Ernő képezett kivételt, aki 1898-ban Fuss Frigyes Nándor patikus hívására érkezett Alsólendvára és az ő támogatásával vásárolta meg Bogdán József nyomdáját a Fő utcán. A zsidó származású Balkányi Ernő (1870–1939) a felvidéki Berki településen született, neje, Máyer Dóra pedig Keszthelyen. Házasságukból két fiú született, 1899-ben Lajos és 1902-ben Elek. Balkányi Ernő nyomdász, kiadó, papír- és könyvkereskedő a fővárosban és vidéken szerzett sok éves tapasztalatai után települt Lendvára és jó üzleti érzéssel kezdett hozzá a vállalkozás bővítéséhez. 1899-ben megszűnt a Délzala című helyi hetilap, és helyébe az Alsó-Lendvai Híradó lépett, amelynek kiadója és tulajdonosa már Balkányi Ernő lett. Balkányi üzleti sikerének egyik titka volt, hogy vállalkozásának hasznát nyomdájának korszerűsítésére fordította. 1902-ben például gyorsaját szerzett be, aztán perforáló- és számozógépet, majd pedig díszes betűkészlettel bővítette felszerelését.¹ Ezt követően jöttek létre magyar könyvtárak Lendván, amelyek egyesületi könyvtárak voltak.

2. Előzmények - Az Alsólendvai Polgári Olvasóegylet könyvtára

A lendvai könyvtári tevékenység visszanyúlik az 1871-es évre, amikor a helybeli Polgári Olvasóegylet 673 kötetből álló könyvtárral is rendelkezett, és megbízott könyvtárosa is volt. Az olvasóegylet alapító tagjai csak az intelligencia soraiból kerültek ki. A helybeli polgári olvasóegylet 1871. évben alakult meg. Elnöke Kiss

¹Népújság, 56. évf., 49. sz., 2012. 12. 06., címoldal.

Béla gyógyszerész volt. Ezen idő óta fennáll és virágzik, mint az értelmiség egyedi gyűlö helye. Van gazdag könyvtára, melyben a hazai jelesebb írók művei mind, a külföld nevezetesebb íróié pedig nagy részben megvannak. Járát 5 napi-, 2 szépirodalmi, 1 gazdasági és 3 élczlapot. Helyisége, mely a „Korona” vendéglő 3 földszinti helyiségét foglalja el, elég kényelmet nyújt, mert van külön olvasó, külön társalgó és külön biliárd terme. A Jókai-jubileum alkalmával dr. Mandel Pál, a kerület országgyűlési képviselője, szíves volt Jókai összes munkáit díszkötésű kiadásban az olvasóegyletnek megrendelni, miért a választmány jegyzőkönyvileg szavazott köszönetet. Az egylet hivatása magaslatán áll. Az Alsólendvai Híradóban és a Délzalában rendszeresen közölték írásaikat az Olvasókör évi közgyűléseiről 1898 után.

„Az alsó-lendvai polgári olvasó-egylet f. hó 6-án tartotta K. Hajós Mihály egyleti elnök vezetése mellett évi rendes közgyűlését. Az elnöki megnyitó után előterjesztett az 1899 évre szóló költségvetés terve, mely némi módosítással a választmány által elfogadtatott. Továbbá a könyvtárnok jelentése tétetett meg, mely jelentésnek érdemleges tárgyalása a jövő választmányi ülésre határozatott a választmány által. Könyvtárnoknak Németh Mihályt választották.”

Délzala 1899/ 3. szám, vasárnap, január 8.

1902-ben az egyletnek 63 rendes és 9 kültagja volt. 1906-ban már 86 rendes és 10 kültaggal rendelkezett. Az adatok azt bizonyítják, hogy a tagok száma évről évre növekedett. 1906-ban az egylet farsangra táncmulatságot is szervezett, amelynek a jövedelmét a könyvtár gyarapítására fordították - olvashattuk az Alsólendvai Híradó 2. számában január 13-án. A könyvtár a polgári olvasó-egylet keretében egészen 1919-ig működött. A későbbiek során, különösen az első világháború éveiben, az olvasó-kör tevékenysége hanyatlásnak indult. Az első világháború után felbomlott, s a könyvek zömét elkoboztatta az új, királyi Jugoszlávia rendszere.

3. Az Alsólendvai Iparos Olvasókör

1901-ben alakult az Alsólendvai Iparos Olvasókör, amelynek könyvtára is volt. Alakuló közgyűlésük alapszabályzatának 12. pontjában meghatározták könyvtárunk működési szabályait is: „Könyvtárnok az egyesület könyvtárának az őre és ennek jó karbantartásáról felelősség mellett gondoskodik. A házi rendszabály által meghatározott módon és időközben a könyvtárat nyitva tartja, a könyvek pontos kiadásáról és visszaszolgáltatásáról gondoskodik.”² Évenkénti közgyűlésük beszámolóiból, amelyet az Alsólendvai Híradó hasábjain jelentettek meg 1902 és 1912

között kitűnik, hogy az iparos olvasókör tagjai a tagsági díjból nem tudták fenntartani könyvtáruk működését. Pataky Kálmán az 1902-es elnöki beszámolójában külön kiemelte a könyvtár gyarapításának fontosságát. Indítványozta, hogy folyamodvánnyal keressék fel támogatásért a kereskedelmi minisztert is. Az egyesület időnként tombolával egybekötött zártkörű táncmulatságot is rendezett, amelynek bevételét a könyvtár fenntartására és fejlesztésére fordították.³ 1902 januárjában a Korona szálló dísztermében volt egy ilyen táncmulatság, amelyről az Alsólendvai Híradó hasábjain is olvashatunk.

„Évtizedek óta, vagy talán elmondhatjuk azt is, hogy még ilyen szépen sikerült mulatság nem volt Alsó-Lendván, mint a folyó hó 11-én a Korona szállóban lezajlott iparos olvasókör mulatsága. Nem annyira a fényes anyagi siker miatt, hanem inkább az örvendetes körülménynél fogva, hogy városunknak eddig egymástól izoláltan élő különböző társadalmi rétegei ezen alkalommal szép és igazán lelki gyönyörűséget okozó harmóniában egyesültek.”

Az iparos olvasókör mulatsága. Alsó-Lendvai Híradó, 1902/3. sz. vasárnap, január 19. 1906-tól az Iparos olvasókörnek rendes tagja lehetett a társadalom minden tagja, nemcsak az iparosok, mivel módosították az alapszabályát. Így hivatalnokok, ügyvédek, kereskedők is lehetek tagok, akik által az egyesület olvasóköre és könyvtára is fokozatosan erősödött. 1909-ig vezető szerepet vitt a helybeli egyletek között, aztán hanyatlani kezdett.

„Néhány esztendő óta azonban megcsappant a tagok érdeklődése az olvasókör ügyei iránt, lassan-lassan pedig egészen meggyérült a helyisége. Nem kellett az olvasókör. Ma pedig közel jutott ahhoz, hogy meghúzzák felette a lélekharangot. Gyűlései, összejövetelei nincsenek, a tagok nem látogatják a helyiséget. Gyönyörű könyvtára parlagon hever, nincsen olvasó, nincsen könyvtáros, nincsen könyvtár-óra. Pangás uralja a helyzetet mindenben. Pedig kár veszni hagyni ezt a szép és gazdag egyesületet.”

Az Iparos Olvasókör agóniája. Alsó-Lendvai Híradó, 1909/34. sz. 5. o.

1911-ben az Alsólendvai Híradóban azt olvashatjuk, hogy: „Betegnél is betegebb az Iparos Olvasókör gyönyörű könyvtárával. Valamikor az első helyen állt ez a könyvtár, míg ma a teljes felbomlás előtt áll.”⁴

²Az Alsólendvai Iparos Olvasókör alapszabálya, amelyet a budapesti belügyminiszter 1907. május 27-én hagyott jóvá 4901/0907 szám alatt.

³Alsólendvai Híradó, 1902/1., 3. és 32. száma.

⁴Alsólendvai Híradó, 1911/14. száma.

„1912-ben a helybeli Ipartestület azzal is foglalkozott, hogy a fennálló, de az utóbbi időben erősen stagnáló Iparos Olvasókörrel fúzióra lép, olyformán, hogy az Ipartestület átvenné az Iparos Olvasókör tagjait és vagyonát, s a két, egybeolvadt egyesület így együtt Ipartestületi Olvasókörként működhetne. A választmányi ülésen a fuzionálás tervét mégis elvetették. Az első világháború kitöréséig sok nehézségek mellett még működött az olvasókör. A háborús években azonban teljes hanyatlás következett be. A háború után a királyi hatóságok felszámolták minden egyesületet Lendván. Vagyonukat zárolták. A szép könyvtárállomány eltűnt”.⁵

4. Balkányi Ernő kölcsönkönyvtára

A nemzeti kultúra ápolása érdekében már az 1900-as évek elején mozgalom indult a népkönyvtárak alapítására. Lendván Balkányi Ernő papírkereskedő 1899 végén üzlethelyiségében kölcsönkönyvtárat létesített. Innen mindenki kölcsönözhetett könyvet meghatározott feltétellel. A tulajdonos ezt a könyvtárat nem közművelődési, hanem üzleti érdekből működtette, nincsenek adatok arról, hogy meddig működött.⁶ Balkányi Ernő papírkereskedését nemcsak a papír és a rajzeszközök legújabb termékeivel szerelte fel 1900-ban, hanem könyvekkel is, amelyek kölcsönzésével „a közönség szellemi igényeinek kielégítésére is figyelemmel volt” - olvashattuk az Alsó-Lendvai Híradó 1899-ben megjelenő 47. számában. Ez biztató jele volt a város szellemi haladásának. Az első világháború alatt több mint valószínű, hogy ez a kölcsönkönyvtár az egyes családi könyvtárakkal együtt megsemmisült.

5. Az ingyenes népkönyvtár – a Polgári Fiúiskola Könyvtára

Lendván az ingyenes népkönyvtár 1910. augusztus 1-jén alakult meg Kiss Dénes polgári fiúiskolai igazgató kezdeményezésére az iskola tanácstermében. Az 1911-es beszámoló szerint, amely az Alsólendvai Híradó 9. számában jelent meg, a könyvtárnak összesen 100 kötet könyve volt, és néhány hónap alatt 132 olvasója lett. Az igazgatói beszámoló szerint az olvasók leginkább a polgárság, az iparos kereskedő réteg, továbbá a mindkét nembeli ifjúság köréből kerültek ki. Az igazgató megjegyzi, hogy a könyvtárat a közönség olyan tömeges mértékben veszi igénybe, hogy annak kibővítése tanácsos lenne.⁷

⁵Varga Sándor: Olvasókörök, népkönyvtárak krónikája 1871-1970 között Lendva, Dobronak, Göntérháza. Muratáj, 98. 2. sz. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 1999. 121-122. o.

⁶Alsólendvai Híradó, 1899/47. száma

⁷Alsólendvai Híradó, 1911/ 10. száma

Kiss Dénes, a népkönyvtár kezelője beszámolóit a könyvtár forgalmáról a Dunántúli Közművelődési Egyesületnek terjesztette be 1911-ben. Az ingyenes népkönyvtár néhány hónapos sikeres működését a helyi újság is méltatta 1911-ben. A mindössze 100 kötet tartalmazó könyvtár az olvasók teljes igényét viszont nem elégíthette ki. Azt is javasolták, hogy az egyesületek, a kaszinók, a magánemberek a feleslegessé vált könyveiket adják a népkönyvtárnak, mert ezzel nagyban hozzájárulhatnak a népművelés eredményesebb munkájához. Az Alsólendvai Híradó az XVI. évfolyam 10. számában, amely 1911. március 5-én jelent meg A népkönyvtár címmel, (szerzője nincsen feltüntetve), végső összegzésként felveti az ingyenes népkönyvtár problematikáját:

» A népkönyvtár. Ezt a címet írtuk cikkünk élére, és most azt a száz kötetnyi könyvet, amit vasárnap délelőttönként a nemes ügghöz méltó buzgalommal Kiss Dénes igazgató úr oszt ki a jelentkezőknek, megilleti-e a könyvtár cím?! Hát bizony nem sok az a száz kötet könyv és hogyha a más városok ingyenes népkönyvtárait vagy a kaszinó könyvtárát vesszük mértékül, úgyszólván semmi. Egy csepp a tengerben. Mi ez a száz kötet könyv annak a nagy tömegnek, amely kívül áll minden egyesületen, és így az ingyenes könyvtárra szorul? Semmi.«

A cikk írója szerint a könyvtár előteremtése és fenntartása nagy összegekbe kerül. Mindenesetre az lett volna a legcélszerűbb, ha a város maga is hozzájárult volna a könyvtár kibővítéséhez és fenntartásához. Majd a cikk írója adakozásra hívta fel az egyesületeket, kaszinókat, magánembereket; akiknek fölös számban van könyvük, ajándékozzák oda az ingyenes népkönyvtárnak, amely ily módon kibővíthetne, hiszen nemes hivatását a könyvek csekély száma miatt csak nehezen tudta betölteni.

5. 1. Megjegyzés

Varga Sándor Olvasókörök, népkönyvtárak krónikája 1871-1970 között Lendva, Dobronak, Göntérháza című tanulmányának összegezésében a szerző hangsúlyozta, hogy az olvasókörök, könyvtárak tevékenysége vidékünkön (Muravidéken) a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz való csatolása után megszűnt. A királyi Jugoszlávia 1921 végén rendeletet alkotott, amellyel felhívtak minden szervezetet és egyesületet, hogy meghatározott időn belül hozzák összhangba működési szabályzatukat az új rendelettel, mert ellenkező esetben megszüntetik tevékenységüket.

Lendván akkor ennek a rendeletnek egyetlen egyesület és szervezet sem tett eleget. Ennek az lett a következménye, hogy működésüket betiltották. Lényegében nem is kellett betiltani, hiszen a megszálló szerb katonaság már 1919-ben elégette a magyar könyveket, s az irattárak sorsa is ugyanaz lett.⁸

6. A Lendvai Népkönyvtár 1919-1945 között

Az első világháború végéig Lendván csak magyar nyelvű könyveket tartalmazó könyvtárak voltak. A vidék a trianoni békeszerződés megkötése után az akkor alakult Szerb-Horvát-Szlovén Királyság keretébe került. A vidék megszállása után az új rendszer a lehető legrövidebb időn belül gondoskodott arról, hogy a terület zömében magyar jellegét minél jobban csökkentse. A meglevő egyesületek vagyonát elkobozták, a könyvtárak könyveit elégették (Varga Sándor, 1999). Már az említett 1921-ben hozott rendelet értelmében megszűntek jogilag is a lendvai könyvtárak. Újonnan népkönyvtár alakításáról (sem magyarról sem szlovénról) írásos dokumentum nem található. Lendva város rendezési tervében, amelyet 1965-ben adtak ki, a 62. oldalon megemlítik, hogy Lendván a két háború között működtek egyesületi könyvtárak, ezek csak egyesületi tagok számára voltak hozzáférhetők. Ezen könyvtárak létezéséről, működéséről viszont semmilyen írásos bizonyíték nem található. A visszacsatolás után 1941-ben nyilvános könyvtár Lendván nem alakult. A Zala Megyei Újság 1942. január 26-i számában arról olvashatunk, hogy megalakult az Alsólendvai Kaszinó a városi előkelőség részvételével. Ezen a gyűlésen határozatokat hoztak egyesületi könyvtár alakításáról is, de ez is csak egy szűk réteg érdekeit szolgálhatta. 1941-1945 között Lendván a polgári iskolának is volt diákkönyvtára. A iskola 1943-44. tanévre vonatkozó évkönyvében 291 könyvet említenek, de csak a tanulók számára voltak elérhetőek.

7. A Lendvai Népkönyvtár 1948-1950 között

A második világháború után az iskolákban lévő csekély számú magyar könyvet az új rendszer hívei elégették. Népkönyvtár létesítésére az egyes feljegyzések szerint Lendván 1946-ban került sor. Ez az évszám azonban nem állja meg a helyét (Varga, 1999). Lendván 1948. december 7-én alakult meg a Járási Bizottság, amely célul tűzte ki a népegyetem, a könyvtár, a szlovén-magyar néptánc és színjátszó csoportok megalakítását.⁹ A könyvtár hivatalosan 1949 végén vagy 1950 elején

⁸Varga Sándor: Olvasókörök, népkönyvtárak krónikája 1871-1970 között Lendva, Dobronak, Göntérháza. Muratáj ,98 2. sz. Lendva, MNMI, 1999. 124. o.

⁹Lendava deset let po svobodi: Obmurski tisk. Murska Sobota. 1955.

nyílt meg a Partizán utca 49. szám alatt, az akkor Erményi ház egy helyiségében, egy 3x4 méteres szobában. A könyvtárosi feladatot kezdetben Lindic Iván végezte minden vasárnap. Ő postaigazgató is volt, és nagy könyvbarát. Abban az időben a szlovén nyelvű könyveket a könyvtáros nagyjából a ljubljanoi vagy a maribori antikváriumtól szerezte be. Nagy probléma volt azonban a magyar nyelvű könyvek beszerzése. Vlaj Lajos és Štefan Galvač mintegy háromszáz könyvet hoztak Ljubljánából egy Molnár Julianna nevezetű hölgy 1948-ban államosított szállodáiból és villáiból, amelyek a Bled melletti üdülővárosban voltak. Az említett tulajdonos szállodai könyvtárának nagyszámú könyvállományát az államosítás után Ljubljánába vitték, és így kerültek azok később részben Lendvára. Ezek a magyar könyvek mind zöld, piros díszkötésűek voltak. 1948-tól a könyvtár bizonyos évenkénti anyagi támogatást kapott fenntartásra és a könyvállomány gyarapítására. A már meglévő gyűjtemény és a Ljubljánából kapott magyar könyvek képezték ki a könyvtár állományát és a Nafta szakszervezeti könyvtárának egyesítésével alakult meg 1950 végén a járási könyvtár. Ezt igazolja a Ljudski glas című újság magyar nyelvű melléklete is.¹⁰ Kezdetben a fenntartásához a szerény anyagiakat a járási népbizottságtól kapta. 1951 végéig járási könyvtárként működött. A lendvai járás megszűnésével a városi népbizottság hatáskörébe került. Lindic Iván, a lendvai postaigazgató, könyvtáros 1952 nyarán elköltözött Lendváról. Hivatalosan a könyvtárat nem is adta át, mert a járás megszűnésével nem volt kinek. A Lendvai Városi Népbizottság 1952. december 20-án megtartott ülésén olyan határozatot hozott, hogy a könyvtárat az igazgatási hatáskörbe veszi. Ugyanakkor arról is határoztak, hogy a könyvtárosi teendőkkel Vilko Fram elemi iskola igazgatót bízzák meg. A városi népbizottság jegyzőkönyvében nincs adat a könyvek mennyiségéről.¹¹ 1953 szeptemberében Vilko Fram iskolaigazgató is elköltözött Lendváról. A könyvtár vezetését Štefan Banfi általános iskolai tanító vette át. Az ő feljegyzése szerint 1955-ben a könyvtárának mintegy 6000 kötetet számláló szlovén-magyar könyvállománya volt, évenként pedig 550 olvasója.¹² 1955-ben a városi könyvtár egyesült az INA-Nafta vállalat szakszervezeti könyvtárával, és ekkor már 9000 kötet könyvvel rendelkezett, mégpedig szlovén, szerbhorvát és magyar nyelvűekkel. A könyvtári munkát sokáig tiszteletdíjas könyvtárosok végezték, igen sokan váltották egymást.¹³ A lendvai községi képviselőtestület 1955 után rendszeresen

¹⁰Ljudski Glas štev. 1950, /26-a

¹¹Zapisnik ljudskega odbora mestne občine z dne 20.12.1952. [A községi népbizottság jegyzőkönyve 1952.12.20.]

¹²Lendava deset let v svobodi. Lendva tíz éve a felszabadulás után. 1955. 28. o.

¹³Zsoldos Zsuzsanna: A könyvtári tevékenység Lendván. Naptár 1989 a szlovéniai magyarok szemléje. Murska Sobota, Pomurska založba, 1988. 192-193.p.

az évi költségvetésből támogatta a könyvtár tevékenységét. Az 1957 évi községi ünnep alkalmával rövid írást olvashattunk a Pomurski Vestnik című hetilapban a kulturális tevékenység eredményeiről. A cikk írója megemlíti, hogy Lendván működik a központi népkönyvtár, amelynek mintegy 8000 szlovén és magyar könyve van. Az eredményesebb tevékenységet helyszűke akadályozza. Nagy szükség lenne egy megfelelő olvasóteremre.¹⁴ A könyvtár helyzete 1958 végére már igen válságos lett. Az Erményi család felmondta a további bérletet, és a könyvtárnak el kellett volna költöznie a helyiségből, de az akkori község vezetősége több hónapon át nem tudott más helyet biztosítani. A Pomurski Vestnik hetilap 1959-ben azt írja, hogy eljött a lendvai népkönyvtárnak az utolsó órája. A cikk írója azt állapítja meg, hogy a lendvaiak kedvelik a jó könyveket, ezért szeretnek a könyvtárba járni. Úgy látszik, hogy nem sokáig járhatnak, mert hamarosan „üt az utolsó órája” a könyvtárnak. Helyiség hiányában a helyzete állandóan rosszabbodik. Régi kívánságuk a lendvai olvasóknak, hogy a könyvtár olyan helyiségeket kapjon, ahol lesz olvasóterem is. Hosszabb huzavona, halasztgatás után az illetékesek megoldották a problémát. A könyvtár 1959 vége felé Vajsz László házába költözött a Partizán utca (ma Fő utca) 17. számú házba, egy mindössze 4x5 méteres helyiségbe. Olvasóterem nem volt, így a lendvaiak óhaja nem valósult meg. A Kommunista Szövetség Muraszombati Járási Bizottságának beszámolója szerint az 1959-es évben a könyvtári tevékenység az elmúlt két évben stagnált. E beszámoló megemlíti azt is, hogy a kétnyelvű (lendvai) könyvtárnak összesen 7000 szlovén-magyar könyve van.¹⁵

8. Összegzés

Lendva 820 éves múltjának egyik sikertörténete a magyar egyesületek könyvtárainak az alapítása és működése volt, amely a 19. század végétől a 20. század közepéig volt jellemző. A lendvai Polgári Olvasóegylet 1871-ben kezdett el tevékenykedni Kiss Béla vezetésével. Az olvasóegyletnek a Korona szállóban volt székhelye, és ott működött a könyvtára is. Az alsólendvai Ipari Olvasókörnek is volt könyvtára, amely 1901-től 1912-ig működött, és az első világháború idején szűnt meg végleg. Balkányi Ernő papírkereskedésében kölcsönkönyvtárat is működtetett 1899-től az első világháborúig. Az ingyenes népkönyvtárat 1910-ben alapították Lendván a polgári fiúiskola helyiségében Kiss Dénes iskolaigazgató

¹⁴Poročilo okrajnega komiteja ZKS Murska Sobota za konferenco 1960. A Kommunista Szövetség mraszombati járási bizottságának beszámolója a konferencián 1960-ban. Pomurski Vestnik, 1957., 24. száma.

Podatek iz Zavoda za statistiko RS Slovenije. A Szlovén Szocialista Köztársaság Statisztikai Hivatalának adatai.

¹⁵Podatek iz Zavoda za statistiko RS Slovenije. A Szlovén Szocialista Köztársaság Statisztikai Hivatalának adatai.

kezdemenyezésére, amelyet polgári adakozásból tartottak fenn.

1941-1945 között a polgári fiúiskolának diákkönyvtára is volt. 1919-ben az egyesületi könyvtárak magyar állományát a királyi Jugoszlávia rendszere elkobozta, tevékenységük pedig hanyatlásnak indult. 1919-ben a szerb katonaság elégette a gyűjtemények zömében magyar könyveit, a második világháború után még megmaradt magyar könyvek többségét pedig az új kommunista rendszer. Két alkalommal történtek tehát könyvégetések Lendván, mindkét esetben a rendszer-váltások idején. Az új népkönyvtár létrehozására 1946-ban került sor. Kezdetben problémát okozott a magyar könyvek beszerzése is. Vljaj Lajos költő segítségével jutottak magyar könyvadományokhoz Ljubljánából, főleg Molnár Julianna asszony hagyatékából, amikor államosították a vagyonát. 1955-ben egyesült a népkönyvtár az INA-Nafta vállalat szakszervezi könyvtárával, és a gyűjtemény kétnyelvűvé vált. A magyar könyvtári tevékenység 1971-től 1945-ig többnyire magyar könyvtári szolgáltatásokat nyújtott az egyesületi és iskolai könyvtárakban, valamint a népkönyvtárakban. A magyar olvasók ezekben a könyvtárakban kölcsönöztek magyar könyveket, és fejlesztették magyar olvasói kultúrájukat.

Szakirodalom

Alsó-Lendva nagyközség millenniumi emlékkönyve. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 1996, 45-47. o.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó-, és könyvtártörténet. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2007, 329-338. o.

Zágorec-Csuka Judit: A muravidéki magyar könyvek világa. Pilisvörösvár-Lendva, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület – Muravidéki Tudományos Társaság, 2010. 85-133. o.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: A szlovéniai magyar nemzetiségi könyvtárak stratégiája és menedzsmentje. Pilisvörösvár-Kapca, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület – Muravidéki Tudományos Társaság, 2012, 1-99. o.

**A tanulmány megjelent a Naptár 2013-ban, a szlovéniai magyarok évkönyvében, a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet és a Magyar Nemzetiségi Tájékoztatási Intézet kiadásában, Lendva, 2012, 105-116. o.*

Kultsár György prédikátor szobra.

A lendvai vár.

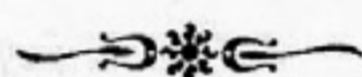
A lendvai könyvtár épülete.

Bornemissza Péter prédikációinak második kötetét Bánffy Lászlónak ajánlotta.

POLGÁRI OLVASÓ-EGYLET

helybeli polgári olvasó-egylet 1871. évben alakult meg. Elnöke Kiss Béla gyógyszerész volt. Ezen idő óta fennáll és virágzik, mint az értelmiség egyedüli gyűlö helye. Van gazdag könyvtára, melyben a hazai jelesebb írók művei mind, a külföld nevezetesebb iróié pedig nagy részben megvannak. Járat 5 napi-, 2 szépirodalmi-, 1 gazdasági- és 3 élelclapot.

Helyisége, mely a „Korona“ vendéglő 3 földszinti helyiségét foglalja el, elég kényelmet nyújt, mert van külön olvasó, külön társalgó és külön billárd terme.

A Jókai-jubileum alkalmával dr. Mandel Pál, a kerület országgyűlési képviselője, szives volt Jókai összes munkáit diszkötésű kiadásban az olvasó-egyletnek megrendelni, miért a választmány jegyzőkönyvileg szavazott köszönetet.

Az egylet hivatása magaslatán áll.

Minden mozgalomban tevékeny részt vesz, sőt igen sok esetben kezdeményező-képen lép fel.

Minden év végén közgyűlést tart, melyben az elnöki jelentés után tudomásul veszi, illetőleg tárgyalja az elnöki jelentést, megvizsgálja a pénztáros számadását, megadja a felmentvényt. Megválasztja a tisztkart, mely 1 elnök, 1 helyettes elnök, jegyző, ügyész, háznagy, pénztáros, könyvtáros és 12 választmányi tagból áll.

Minden évben megünnepli márczius 15-ét, mely alkalommal az elnök ujjászületésünk e nevezetes napját méltató beszédet tart, s hazafias dalok éneklésével záródik az ünnep.

Kossuth Lajos nagy hazánkfia elhunytá alkalmával helyiségére fekete lobogót tűzött, a családnak meleghangu részvét táviratot küldött, koporsójára értékes koszorut tett, s a nagy halottat hozó vonatnak Csáktornyán, az ország első állomásán, történt fogadásánál küldöttségileg részt vett.

Van 59 bel- és 14 kül-tagja, kiket az őszinte barátság elszakíthatlan köteléke fűz össze.

Az alsólendvai Polgári Olvasó-Egylet.

Részlet az Alsólendva nagyközségi millenniumi emlékkönyvből (eredeti kiadás: 1896. szerk.

Fűss Nándor-Pataky Kálmán, Nagykanizsa, 1898, újranyomva 1996-ban Lendván).

Kétnyelvű iskolai könyvtárak a Muravidéken, ahol a magyar nemzetiség él

1. Bevezető

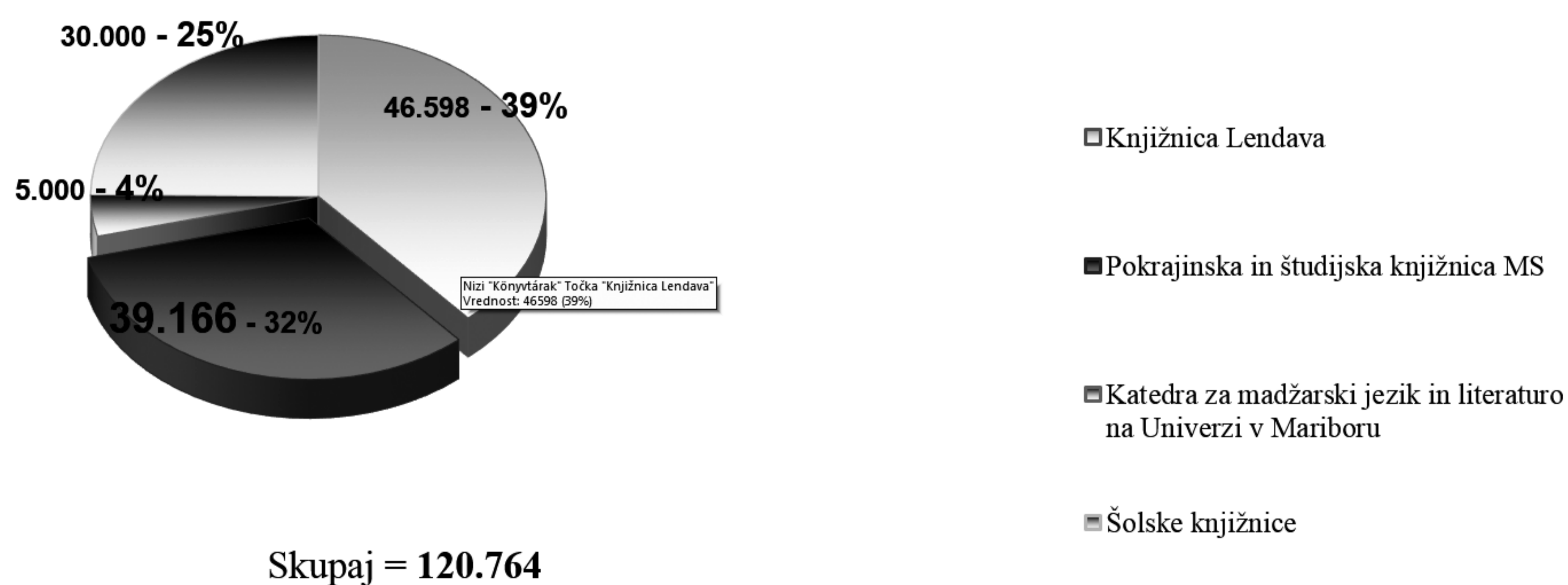
A kultúrák érintkezése sokféle okból és módon lehetséges. Szlovéniában úgy értelmezik a kultúrák közti dialógust, mint egy folyamatot, amely serkenti a nyitott és komplex kulturális terek létrehozását. Csatlakozva az Európai Unióhoz, Szlovénia 2008-ban elnökségi pozícióba is került. Ez által is számos nyomot hagyott rá az Európai Unió közös tere, és a különböző tagországok kulturális megnyilvánulása, és azok állampolgárainak az életmódja. A globalizáció folyamatában a kisebb kultúrák veszítenek az értékeikből, hiszen elsorvadnak azok a régi kulturális értékek, amelyekből eredeztetik létüket. Mindez még nagyobb kihívást jelenthet a muravidéki kétnyelvű könyvtáraknak, amelyek a nemzetiségi területen működnek, hiszen állandóan ki vannak téve a globalizáció hatásának. A kétnyelvű könyvtárak többkultúrájú könyvtárak, hiszen a könyvtárhasználók, a tanulók és a tanárok az együttélést választják léthelyzetüknek. Az együttélés ötvenéves hagyománya alapján tudják, hogy melyek ennek az együttélésnek az előnyei és a hátrányai. A sztereotípiák, a rasszizmus, a tolerancia hiánya, a diszkrimináció és az agresszió veszélyeztetik mind a lokális, mind a nemzetiségi közösségeket. A kultúrák közti dialógus megakadályozhatja a konfliktusokat. A kulturális dialógus megvéd bennünket azoktól a beidegződésektől, hogy többek vagyunk, mint mások, megvéd a nacionalizmustól, és az előítéletek kialakulásától is. A kétnyelvű léthelyzet a természetes együttélés alapja a Muravidéken (a történeti múlt hagyományain alapszik, és a kulturális antropológia része) állandóan és kölcsönösen hat egymásra. Ha odafigyelünk másokra, ha észreveszünk másokat, valószínű jobb emberek leszünk. Kooperációban kell hogy éljünk egymással. Mit jelent a kultúrák közti dialógus a könyvtárosoknak, és mit a felhasználóknak? Azt, hogy másoktól tanulhatunk, és mások is tanulhatnak tőlünk! A dialógus csak két egyenlő partner között lehetséges. A kétnyelvű iskolákban demokratikus alapon interkulturális nevelés folyik. Ennek részei a kétnyelvű iskolai könyvtárak is.

2. A muravidéki kétnyelvű iskolai könyvtárak

A Muravidéken, a kétnyelvű területen hat iskolai könyvtár működik, három Lendván, egy Göntérházán, egy Dobronakon és egy Pártosfalván. Lendván a központi könyvtár mellett még három iskolai könyvtár is működik, kettő az általános iskolákban és egy a középiskolában.

Kétnyelvű könyvtár Lendva – Knjižnica Lendava	<i>Lendva/ Lendava</i>	<i>Göntérháza/ Genterovci</i>	<i>Dobronak / Dobrovnik</i>	<i>Gyertyános / Gaberje</i>	<i>Petesháza / Petešovci</i>	<i>Völgyifalu / Dolina</i>	46598
	32997	4250	4462	1428	1571	1890	
MS TTKV- Pokrajinska in študijska knjižnica Ms	<i>Muraszombat / Murska Sobota</i>	<i>Szentlászló/ Motvarjevci</i>	<i>Pártosfalva/ Prosenjakovci</i>	<i>Hodos/ Hodoš</i>	<i>Domonkosfa/ Domanjševci</i>		39166
	28000	2000	2000	3500	3666		
Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke – Univerza v Mariboru, PA- Katedra za madžarski jezik	5000						5000
Kétnyelvű iskolai könyvtárak - Dvojezične šolske knjižnice	<i>Kétnyelvű Általános Iskolák Lendva/ DOŠ1, DOŠ2 Lendava</i>	<i>Kétnyelvű Középiskola Lendva/ Dvojezična srednja šola Lendava</i>	<i>Kétnyelvű Általános Iskola Pártosfalva/ DOŠ Prosenjakovci</i>	<i>Kétnyelvű Általános Iskola Göntérháza/ DOŠ Genterovci</i>	<i>Kétnyelvű Általános Iskola Dobronak/ DOŠ Dobrovnik</i>		30000
	12000	6000	5000	4000	3000		
Összesen/ Skupaj							120764

*A magyar dokumentumok állománya a kétnyelvű könyvtárakban,
Szlovéniában a 2004-es statisztikai adatok szerint.*

A magyar dokumentumok grafikonja Szlovéniában a 2004-es adatok szerint.

2. 1. Az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola kétnyelvű iskolai könyvtára

Az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola kétnyelvű könyvtára, magyar-szlovén könyvtárként működik. Két könyvtárosa van; dr. Zágorec-Csuka Judit és Kocon József. Az iskolai könyvtárnak van egy kihelyezett egysége a gyermánosi tagiskolában. A könyvtár széleskörű nemzetközi kapcsolatokat alakított ki, főleg a magyarországi könyvtárakkal: a szentgotthárdi általános iskolák könyvtáraival és a Városi Könyvtárral, a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtárral, a lenti Városi Könyvtárral és a lenti iskolai könyvtárakkal, valamint a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtárral. 2006-ban nemzetközi szerződést írtak alá a Magyar Könyvtárostanárok Egyesületével, Bondor Erika elnökével, és a lendvai KÁI könyvtára vette át a koordinációt a többi muravidéki kétnyelvű iskolák könyvtárai felett a nemzetközi kapcsolatok, főleg a magyarországi könyvtáros szakma kapcsolatainak a szakmai szervezésében, előtérbe helyezve az együttműködést. Az iskolai könyvtár több nemzetközi és hazai konferenciát is szervezett a 2000-res években.

2. 2. A göntérházi, a dobronaki, a pártosfalvi kétnyelvű iskolák könyvtárai

A göntérházi iskolai könyvtár 1956-tól működik, az iskola felújításával nagyobb helyiséget kapott, amely jól felszerelt. A magyar könyvek fel vannak dolgozva a számítógépes rendszerben. 2005-től 50 magyar nyelvű számítógépes programmal is gazdagodott a könyvtár, amelyek szinte mindegyik tantárgy tanítását ellátják digitális programokkal. A könyvtárban két könyvtáros dolgozik, Varga István és Toplak Rudolf. A pártosfalvi iskolai könyvtár 2008-ban került felújításra, az utóbbi években számos magyar könyvvel gyarapodott az állományuk, amelyeket főleg pályázati pénzből vásároltak. A könyvtárban Dávid Gabriella könyvtáros dolgozik. A dobronaki iskolai könyvtár 1962-től működik, 2003-ban az iskola felújításával a könyvtárat is felújították, így a könyvtár új helyiségekhez jutott. A könyvtárban Horvát Ágota dolgozik. A magyar könyveket többnyire Lendván, a Bánffy Központban szerezik be. Az új lendvai Kétnyelvű Középiskolában 2005-ben kapott a könyvtár új helyiségeket. A könyvtárat Kepe Klára könyvtáros vezeti. Az utóbbi években a könyvtár erős partneri kapcsolatokat épített ki a horvátországi, muraszerdahelyi és csáktornyai, valamint a magyarországi, főleg a lenti és szentgotthárdi iskolai könyvtárakkal. Együttműködnek a nagykanizsai Canissa Könyvkereskedéssel és Kiadóval, valamint a szlovén Rokus Könyvkereskedéssel és Kiadóval. Tankönyv- és könyv vásárokat is szerveztek.

3. A kétnyelvű iskolai könyvtárak az új kihívások keresztjében az Európai Unióban

Az információs technológia fejlődésével a kétnyelvű (szlovén-magyar) iskolai könyvtárak a nemzetiségileg vegyesen lakott területen, a Muravidéken új kihívások keresztjébe kerültek. Az Európai Unió megnyitotta előttük a tereket. Mint könyvtárosok, akik egy személyben tanárok és szervezők is, az oktató-nevelő intézet programjainak a kivitelezői, információs szakemberek és adminisztrátorok, szükséges, hogy kísérjék a multikulturális trendeket és építsék a partnerkapcsolataikat. A partnerkapcsolatok kiépítésének objektívnek kell lennie, hiszen a könyvtárosoknak tudniuk kell, hogy miben szeretnének együttműködni: a dokumentum beszerzésben, a katalogizálásban vagy más szakterületen. Az együttműködés ott erős, ahol az érdekek is erősek. Szükséges megalkotni a közös stratégiákat is. Az együttműködés alapja: mások véleményének a tisztelete, a közös konszenzus és a hasonló érdekek. Végül is az Európai Uniónak nincsenek már határai, amelyek korlátozhatnak bennünket. A tudás és az érdeklődés hiánya miatt is felmerülhetnek problémák a közös projektek kivitelezésénél. A kétnyelvű könyvtáraknak nyitottaknak kell lenniük, de ugyanakkor nem a végletekig, mert mindahhoz, amit befogadnak, kritikusan kell viszonyulniuk. Az is fontos, hogy elfogadják az európai trendeket és az európai identitást. A kétnyelvű könyvtárak kétirányúak – a szlovén és a magyar nyelv, valamint a kultúra ötvözi és éltezi őket – ezért nyitottnak kell lenniük mindkét kultúrára és nyelvre. A könyvtárosoknak is gazdag ötletekkel kell javítaniuk a multikulturalitás hétköznapijait. Még nem lehetünk teljesen megelégedettek ezen a területen, de afelé haladunk. Sok kreativitás és önbizalom szükséges hozzá.

4. A kultúraközi dialógus – a többkultúrájú könyvtárak

A kultúrák pluralitása jellemző a 21. századra. Hogyan valósul meg a kultúraközi dialógus a kétnyelvű iskolákban? Egyáltalán van-e programjuk a megvalósításhoz? Van-e elegendő dokumentumuk ahhoz, hogy kivitelezzék e nemes programot? A kétnyelvű könyvtárak könyvtárosai tudatában vannak-e annak, hogy mi a küldetésük? A kultúraközi dialógus a kétnyelvű iskolai könyvtárakban magába foglalja:

- a kulturális, oktató, társadalmi akciókat,
- a szlovén és a magyar irodalom színhelyeit a könyvtárakban,
- a nemzetközi, de főleg a szlovén és a magyar projektek kísérését,
- bekapcsolódást a nemzetközi, elsősorban szlovén-magyar online katalógusokba,
- megfelelő helyiségeket, ahol manifesztálódhat a szlovén és a magyar kultúra,

- gyűjteményeket, vizuális anyagokat, feliratokat,
- tanulmányi versenyek szervezését: Cankar és Petőfi Sándor tanulmányi versenyeket,
- olvasási akciókat és versenyeket: Bralna značka, Magyar olvasási versenyeket,
- a kétnyelvű könyvtárak integratív szolgáltatásait: COBISS,
- külön gondoskodást a nemzetiségi kultúra és nyelv ápolására,
- a könyvtárak ablakok a világra, lehetőséget nyújtanak a szlovén és a magyar irodalom megismerésére,
- az Európai Unió erősen támogatja a multikulturalitást, tehát a magyar és szlovén nyelvet és kultúrát.

5. A kétnyelvű iskolai könyvtárak víziója a kultúraközi dialógus érdekében

A kétnyelvű könyvtárak könyvtárosai küldetésük megvalósítása érdekében a következő ismérvek alapján tervezik meg a munkájukat:

- a kétnyelvű gyűjtemény alapján lehet kivitelezni a minőségi szolgáltatásokat, speciális olvasmánylisták létrehozása,
- a nemzetközi partnerkapcsolatok által (nemzetközi megállapodások, konferenciák, doktori- és posztgraduális képzések, magyar-magyar kapcsolatok)
- a digitális adatbázisok létrehozásával lehet bekapcsolódni a magyar digitális gyűjteményekbe (Magyar Digitális Könyvtár, MEK) és a Szlovén Digitális Könyvtár (dLib.si),
- a szakmai munkán alapuló partnerviszonyok kiépítése a magyar, a szlovén és a szomszédos horvát könyvtárakkal (külső partnerség),
- a könyvtári menedzsment elsajátítása, amely az emberi tudáson alapszik, új minőséget kell kialakítani a könyvtárakban (belső partnerség),
- a kétnyelvű könyvtárak portáljainak, webfelületeinek készítése és folyamatos ápolása,
- a kétnyelvű könyvtárak vizuális és digitális anyagának a népszerűsítése,
- a kétnyelvű könyvtárak marketingjének a kidolgozása, az iskolai könyvtáraknak követniük kell azokat a változásokat, amelyek a könyvtárakon kívül folynak az oktatásban és a kultúrában,
- a kétnyelvű könyvtáraknak kísérniük kell a hazai és a nemzetközi pályázatokat a könyvtárügy területéről Szlovéniában, Magyarországon és az Európai Unió területén,
- a kétnyelvű könyvtáraknak ismerniük kell a felhasználóik, olvasóik információs szükségleteit, olvasási vágyait.

6. Összegzés – lehetséges megoldások

A kétnyelvű iskolai könyvtáraknak a nemzetiségi területen Szlovéniában, a Muravidéken fontos összekötő szerepük van a kétnyelvű iskolarendszeren belül megnyilvánuló oktató-nevelő munkában. A kétnyelvű iskolai könyvtárak a szlovén tanulók mellett a magyar ajkú tanulóknak is nyújtják a szolgáltatásaikat. Az összes tanulónak csak kb. egyharmada magyar anyanyelvű tanuló. Ennek az oktatásnak a keretében valósul meg a tanulók, a tanárok és a könyvtárosok közt folyó kultúraközi párbeszéd. El kell fogadniuk a másik nemzet kulturális, nyelvi és viselkedési másságát. Jacques Delors víziója alapján, amely a 21. századra vonatkozik, a következőket mondhatnánk: „Meg kell tanulnunk dolgozni, létezni és együtt élni.” Ez érvényes a kétnyelvű iskolai könyvtárak könyvtárosaira és stratégiájára is. Ha a kétnyelvű könyvtárak nem integrálódnak az európai térségben, még jobban el fognak fogyni. Az Európai Unió a tudás társadalmára épít, és ez által új perspektívákat teremt és nyit meg. A muravidéki magyarság a könyvei és a könyvtárai által lett az ami, őrzi a nyelvét, kultúráját, pótolja azokat a hiányosságokat, amelyekkel szembe kell néznie. Célul tűzi ki az asszimiláció által is csökkent muravidéki magyarok létszámának az egyensúlyban tartását, kezelhetőségét, és azt a gazdasági válság és recesszió okozta közömbösség elkerülését, amely a muravidéki magyarokat is sújtja. Hogy életünk meghatározó élménye legyen a többnyelvű, de magyar karakterű nemzetiségi könyvtárak sikeressége egy kialakulóban levő polgári multikulturális világban. A nemzetiségi könyvtárosokban épüljön ki a magyar kisebbségi lét vállalása, a szociális érzékenység, a felelősségtudat és a szolgálatkészség. Lennénk-e azok, amik vagyunk, a muravidéki kétnyelvű könyvtáraink nélkül?

A szakmától nem megy el csak úgy az ember kedve, még akkor sem, ha emberileg negatív élmények érik. Ráadásul azon kevés szerencsések közé tartozom, akinek a hobbija és a munkája ugyanaz. Van koncepcióm, és ötleteim is vannak. Tizenegy éve vagyok a muravidéki nemzetiségi könyvtárügyben, s eljött a megújulás ideje, amire mindig szükség van. Meg kell tartani mindazt, ami jó, de egyben új dolgokat, módszereket, ötleteket is kell behozni. Ezért úgy vélem, a muravidéki nemzetiségi politikának nem azt kellett eldönteni, hogy ki a jobb, ismertebb szakember, hanem azt, hogy melyik az az irány a nemzetiségi könyvtárügy számára, amit a jövőben megvalósítandónak, követendőnek tartanak. Az emberek többsége azonban kombinál, összeesküvés-elméleteket gyárt, anélkül, hogy utánanézne a tényeknek. Aki szereti azt, amit csinál, akkor is azt fogja csinálni, ha keveset fizetnek neki, és tudomásul veszi, hogy ebből sosem lesz gazdag. Sajnos ez így alakult, a megbecsülésük sosem volt az élvonalba sorolható, pedig fantasztikus szakemberek

dolgoznak ezen a területen, akik hatalmas tudással rendelkeznek. Ám a munkán kívül nagyon sok függ a munkahely légkörétől is. Noha mindenki pénzből él, és lehet a dolgozókat béremeléssel motiválni, az is fontos, hogy elismerjük a színvonalas munkát. Sokan szárnyakat kapnak, ha azt látják, hogy a vezető megköszöni, amit csinálnak, fontosnak és jónak gondolja, azaz elismeri a színvonalas szakmai tevékenységet. Hinni kell a hazai könyvtári környezetben!

Szakirodalom

A NEMZETISÉGILEG vegyesen lakott terület könyvtárainak helyzete – Knjižnice na narodnostno mešanem območju, 2006. Lendava/Lendva. Knjižnica Lendava, szerkesztő Žoldoš Zsuzsanna.

BONDOR Erika, 2007: Iskolai könyvtárak fejlesztése, menedzselése informatikai eszközökkel. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete.

DEBELJAK Aleš, 2008: Pomisleki. Meje se razkrajajo, predsodki ostajajo. In: Delo, let. 50, 5. januar, št. 4, str. 40.

ILICH Iztok, 2006: Pota knjige. Ljubljana: Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, (Zbirka Zlata bralka, zlati bralec).

Dr. KISS Eendre, 2006: Globalizáció és/vagy posztmodern, tanulmányok a jelen elméletéről. A globális falutól a tudás társadalmáig, Budapest, eVilág Kiskönyvtár sorozat, 31-140. o.

NARODNOSTNE knjižnice v Sloveniji in njihovi partnerski odnosi v Evropski uniji. Predavanja mednarodne konference, 2010. Lendava: Društvo prekmurskih madžarskih znanstvenikov in raziskovalcev.

PIVEC Franci, 2007: Knjižnice in večkulturnost: na pragu evropskega leta medkulturnega dialoga. In: Šolska knjižnica, Ljubljana, let. 17, št. 3/4, str. 118-122.

PIVEC Franci, 2007: Informatizacija šolskih knjižnic. In: Šolska knjižnica. Ljubljana, let. 17, št. 1. str. 22-25.

Dr. SEBESTYÉN György, 2000: Legyen az információs társadalom polgára. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.

SLOVENSKO šolstvo včeraj, danes, jutri. 2007: Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

SKALICZKI Judit, 2007: Az első lépésektől a könyvtár stratégiai tervének elkészítéséig. Budapest: Könyvtári Intézet.

Dr. ZÁGOREC-CSUKA Judit, 2009: Evropska unija ponuja nove priložnosti –Az Európai Unió új lehetőségeket nyújt. In: Sobivanje v multikulturnem in narodnostno mešanem okolju – Együttélés a kulturális és nemzetiségileg vegyesen lakott területen. Murska Sobota, Zavod PIP, 6-7. o.

Dr. ZÁGOREC-CSUKA Judit, 2007: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig. Alcím: A muravidéki magyarság könyvkultúrájának szellemtörténeti útja. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.

**A tanulmány megjelent szlovén nyelven Dvojezične šolske knjižnice na območju Pomurja na katerem živi madžarska narodnost:kako uresničevati cilje dvojezičnih knjižnic v medkulturnem dialogu v Evropski uniji? címmel. Šolska knjižnica, ISSN 0353-8958, 2008, 18. évf., 3/4. szám, 186. o.
A nemzetiségi könyvtárosok szakmai kompetenciái a magyar nemzetiség kulturális életében Szlovéniában*

A nemzetiségi könyvtárosok szakmai kompetenciái a magyar nemzetiségi kulturális életben Szlovéniában

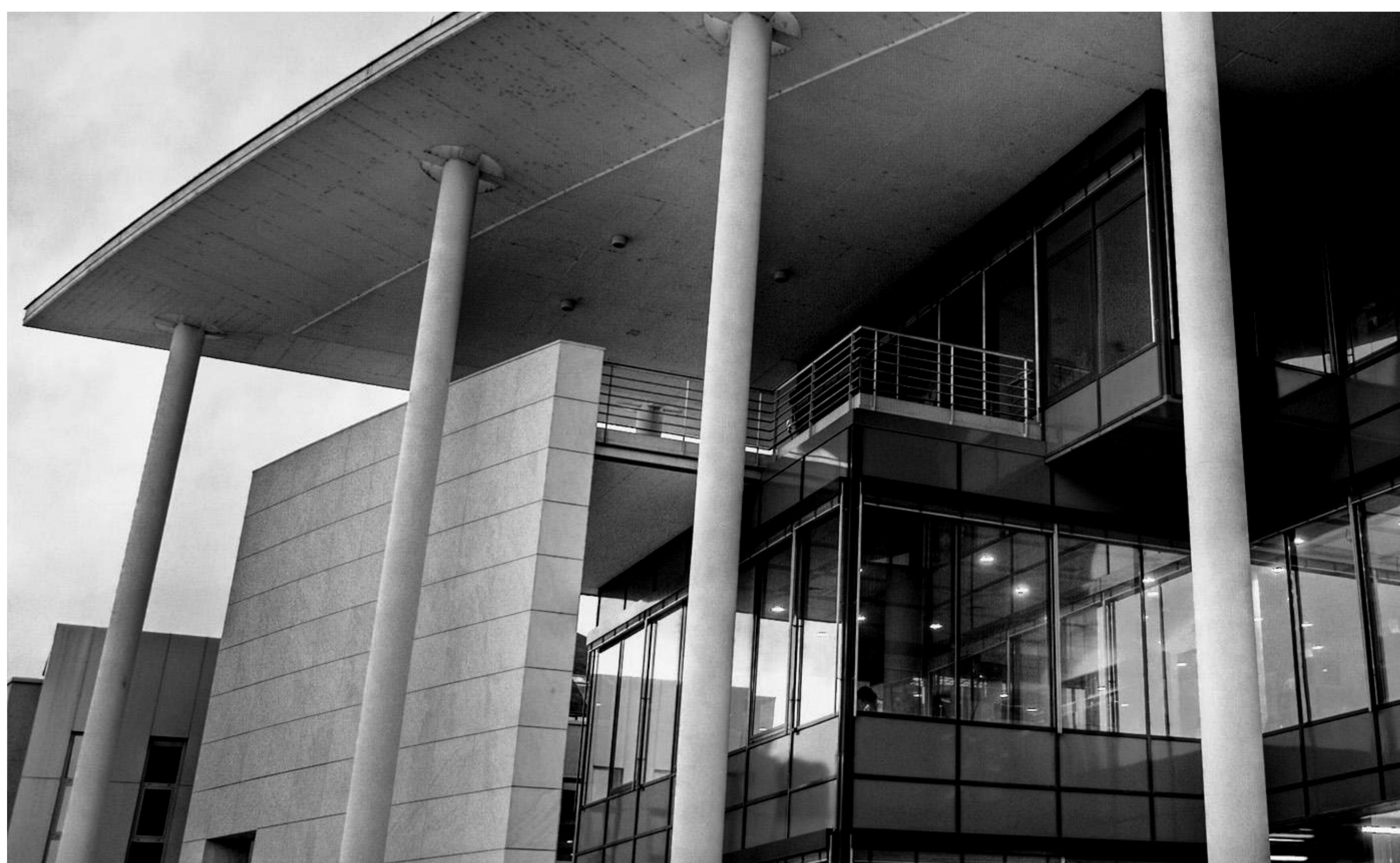
1. Bevezető

Szlovéniában körülbelül 130.000 magyar könyv van elhelyezve a kétnyelvű vagy nemzetiségi programmal működő könyvtárakban Lendván (városi könyvtár), Muraszombatban (megyei, regionális könyvtár), valamint a kétnyelvű iskolai könyvtárakban (Lendva, Göntérháza, Dobronak, Pártosfalva). Mindegyik könyvtártípusnak van nemzetiségi programja, és a pozitív diszkrimináció elve alapján működik. Ezek a kétnyelvű és nemzetiségi programmal működő könyvtárak multikulturális környezetben vannak elhelyezve, partnerség és alkalmazkodás jellemző rájuk, hiszen Szlovénia északkeleti régiójában működnek, a szlovén–magyar–horvát és az osztrák határ mentén, elsősorban együttműködve Magyarországgal, az anyaországgal. Több kultúrát és könyvállományt integrálnak. Alapcéljuk az együttélés, amely kétirányú: a szlovén–magyar és a magyar–magyar kapcsolat-tartásra irányulnak. A dialógus mindig két egyenrangú partner között lehetséges. Ezt az elvet hirdetik a szlovéniai kétnyelvű könyvtárak a nemzetiségileg vegyesen lakott (magyar–szlovén) településeken, a Muravidéken, Szlovéniában.

*A Muravidék térképe napjainkban. A kétnyelvű (szlovén–magyar)
vegyesen lakott terület központja Lendva/Lendava.*

A kétnyelvű könyvtárakban való elhelyezkedéshez könyvtári diploma, könyvtári szakvizsga, a szlovén és a magyar nyelv, valamint egy idegen nyelv ismerete szükséges. Az iskolai könyvtárakban pedig még kötelező a pedagógiai-andragógia alapismeretek elsajátítása is. A globalizáció keresztüzébe kerültek a kétnyelvű könyvtárak és könyvtárosaik Szlovéniában. Mit is jelent számukra a kétnyelvű párbeszéd, az újraértékelés az EU keretein belül? Fel kell ismerniük a kettős integráció esetleges veszélyét is, azt, hogy nemcsak a szlovén társadalomba kell integrálódniuk, hanem az Európai Unióba is. Fontos, hogy ebben a sokféle integrációban ne hogy elveszítsék önmagukat, azt, ami az elsődleges küldetésük: a muravidéki magyarság magyar könyvgyűjteményének a gyűjtése, feldolgozása és szolgáltatása a magyar nemzetiség számára. A globalizáció nem mindig kedvez a kis közösségeknek és kultúráknak. Az Európai Unió hivatalos álláspontja, hogy nincsenek nemzetiségek, kisebbségek, csak az integráción van a hangsúly. Annak ellenére, hogy az EU megnyitotta előttük a tereket egy tágabb világ felé, a másik oldalon viszont új koncepcióval kezeli a nemzetiségi közösségeket, vagyis az elvártnál kevésbé támogatja őket. Mennyire kiegyensúlyozott ez az integráció, mennyire életképes és élhető ez a világ a mai viszonyok közt? Szakcikkemben többek közt ezekre a kérdésekre szeretnék választ adni.

A Muraszombati Területi és Tanulmányi Könyvtár (Pokrajinska in študijska knjižnica) modern épülete, és a Lendvai Könyvtár neoklasszicista épülete két különböző világra asszociálnak: a modernsége és a hagyományok, a kulturális örökségünk megőrzésére. Mindkettő fontos tényezője a magyar nemzetiségi könyvtárügynek Szlovéniában.

2. Helyzetkép

Kiket szolgálnak a kétnyelvű könyvtárak és a magyar nemzetiségi könyvtárosok a Muravidéken? Mekkora közösséget? Természetesen a 7.000 fős magyar nemzetiségi közösséget, de a statisztikai adatok nem mindig mérvadóak, hiszen a magyar nyelvet nemcsak anyanyelvi szinten beszélik a vegyesen lakott területeken, hanem környezetnyelvi és idegen nyelvi szinten is, tehát lehetséges, hogy 15.000 magyarul beszélő személyt is kiszolgáljanak, illetve lehetséges kiszolgálniuk. Milyen összetételű a magyar nemzetiség közössége nemzetiségre, nyelvtudásra, életkorra, képzettségre, társadalmi helyzetre, területi megoszlásra való tekintettel? A nemzetiségi könyvtárügy a nemzetiségi közösség minden rétegét kiszolgálja a csecsemőktől a nyugdíjasokig. A nemzetiségi könyvtárosok ebből kiindulva: iskolai könyvtárosok, városi és megyei könyvtárakban dolgozó hungarológusok, honismereti könyvtárosok. Összesen hét nemzetiségi magyar könyvtáros tevékenykedik a Muravidéken, egy a megyei, regionális könyvtárban, Murszombatban (Murska Sobota), egy a városi könyvtárban Lendván, és öten az iskolai könyvtárakban Muravidék-szerte (Lendva, Göntérháza, Dobronak és Pártosfalva).

3. A nemzetiségi könyvtárosok alapkompenciái

A magyar nemzetiségi könyvtárosoknak ismerniük kell az adatgyűjtés módszereit és forrásait. A feldolgozáshoz elemzőkészségre van szükségük, hiszen online katalógizálást végeznek a COBISS-ban (Co-operative Online Bibliographic System & Service, szlovén integrált online könyvtári katalógus), amely közel 300 különböző típusú szlovén könyvtár online katalógusanyagát egyesíti, és szolgáltat belőlük adatokat egy központi katalógus által Mariborból (IZUM, Információ-tudományok Kutatóközpontja). A katalógizálás kompetenciája, mint a nemzetiségi könyvtárosok alapkompenciája, elsősorban a jelen állapotokról ad képet, hiszen a kiadott magyar műveket is fel kell dolgozni a szlovén digitális katalógizációs rendszerben. Ezenkívül a nemzetiségi könyvtárosoknak történeti, társadalomismereti, honismereti tudással kell rendelkezniük, amely szükséges a magyar könyvek gyűjteményszervezéséhez, és a magyar anyag ismeretéhez. Az is fontos, hogy a nemzetiségi könyvtáros mit kíván adni az olvasóinak? Elsősorban magyar könyvet, periodikát, egyéb média- és digitális információkat. A standardok és a lokális alkotók ismerete és összehangolása (pl. a magyar irodalom klasszikusai és a kisebbségi, helyi alkotók) is fontos tevékenysége a nemzetiségi könyvtárosoknak.

A magyar nyelv napjának megünneplése az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola Kétnyelvű Könyvtárában dr. Zágorec-Csuka Judit könyvtárostanárral szervezésében. A díjakat és elismeréseket Sabo Tatjana igazgatónő osztotta ki. A rendezvény meghívott vendége voltak Antalné dr. Szabó Ágnes nyelvészprofesszor ELTE BTK és dr. Szende Virág nyelvész, szaktanácsos Budapestről.

3.1. Hogyan kívánják ezt a nemzetiségi könyvtárosok megvalósítani?

Megalapozott szakmai ismeretekkel és új irányzatok, új eszközök, új módszerek megismerésével (pl. biblioterápia, könyvtári menedzsment, online katalogizálás stb.) kívánják a nemzetiségi könyvtárosok megvalósítani a nemzetiségi programjukat. Fontosnak tartom megemlíteni azt a tevékenységüket is, amely alapján a hagyomány és az új egyensúlyának a megtartását képviselik, lehetőleg jó arányérzékkel, pl. dr. Zágorec-Csuka Judit és Kocon József könyvtárosok az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola Kétnyelvű Könyvtárában új gyűjteményszervezéssel felállították a hungarica és magyar honismereti gyűjteményeket, vagyis régi gyűjteményből újakat hoztak létre, s mindezt új módszerekkel sikerült megvalósítaniuk (innovációs projektek és módszerek). A felújítást a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. pályázatának segítségével sikerült megvalósítani, amelyet a határon túli magyarság részére írtak ki. Eddig közel 1.729.005 Ft (5.763,35 EUR) támogatást kaptunk erre a célra. A felújítási folyamat még nem zárult le, hiszen

2017-ben fel szeretnénk állítani az ifjúsági szépirodalom gyűjteményét, amely külön elhelyezést fog kapni a kétnyelvű iskolai könyvtárban.

Fontos a könyvtárosok környezetismerete, hogy felismerjék az intézmény és a külvilág viszonyát, az együttműködés fontosságát a környezetükkel (a szlovén és a magyar közeggel is). Szükséges kompetenciák, amelyet el kell sajátítaniuk: realitásérzék, diplomáciai érzék, bátorság és józanság stb. A nemzetiségi könyvtárosoknak szükségük van még emberismeretre, pszichológiai érzékre és felkészültségre. A könyvtárostanárok esetében kötelező az andragógiai-pedagógiai ismeretek elsajátítása is, mivel oktató-nevelő szerepet is ellátnak az iskolai könyvtárakban. Programteremtő képességre is szükségük van, főleg városi és megyei könyvtárakban, ahol számos magyar kulturális programot és könyvbemutatót tartanak. Szükségük van távlatos gondolkodásra, kitekintő képességre környezetük minden területére, de a társadalom egészére vonatkozólag is. Szociológiai elemző képességet is igényel a munkájuk. A munkájuk megvalósításában szisztematikusnak kell lenniük, tevékenységeiket pedig céltudatosan kell végezniük. A kétnyelvű könyvtárakat reális tervezéssel kell fejleszteniük. Az egyéni adottságaik is fontosak, elsősorban a türelem, a szorgalom, a kitartás, a részletek iránti fogékonyság, és a rendszerben való gondolkodás, a rendszerező képesség, a realitásérzék, a józanság, de a kezdeményezőképeség is, a bátorság, a küzdőképesség (de nem konfliktust teremtő szándékkal), az empátia, a diplomáciai érzék és a nyíltság is. Alapvető kompetenciáik közé tartoznak könyvtáros pályájukon az erős hivatástudat, az ügy- és az emberszeretet.

A kétnyelvű általános iskolai könyvtár felújítása a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. pályázata segítségével – a hungarica és magyar honismereti gyűjtemények részlege, valamint a magyar könyvújdonságok polcrendszer az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola Kétnyelvű Könyvtárában.

4. Könyvtáros példaképek, szakmai segítség

A magyar nemzetiségi könyvtárosoknak nagyon fontos, hogy legyenek könyvtáros példaképeik, akik szakmailag is segítik a munkájukat. Én könyvtárostanárként dolgozom az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola Kétnyelvű Könyvtárában. 1991-ben Budapesten az ELTE BTK Könyvtártudományi Tanszékén szereztem könyvtárosi diplomát, majd 2006-ban ugyanezen a tanszéken doktori fokozatban is részesültem. Disszertációm címe: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1845-től 2004-ig, alcíme: A muravidéki magyarság könyvkultúrájának szellemtörténeti útja.

Az egyetemi képzés alatt tanáraim voltak, akik példaképeimnek is számítottak könyvtáros pályámon: dr. Voit Krisztina, dr. Fülöp Géza, Bobokné dr. Belányi Beáta, a doktori képzésen prof. dr. Sebestyén György emeritus, Barátné dr. Hajdú Ágnes, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke, tanszékvezető, mindannyian a magyar könyvtári képzés kiváló szakemberei. Könyvtárvezetőkkel és szakemberekkel is tartom a szakmai kapcsolatot: dr. Redl Károllyal, az Országgyűlési Könyvtár igazgatóhelyettesével, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete alelnökével, dr. Kovács Ilonával, az OSZK hungarica-kutatásokat megalkotó könyvtáros szakemberével, az amerikai magyarság kutatójával, nyugalmazott könyvtárossal, Ramháb Máriával, a Kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár igazgatójával (menedzsment-képzés), dr. Vörös Klára és dr. Domokos Áron egyetemi oktatókkal a Kaposvári Egyetemről (biblioterápia szakirányú képzés), valamint Czupi Gyula (Nagykanizsa), Kiss Gábor (Zalaegerszeg) és Német-Baksa Judit (Lenti) könyvtárvezetőkkel is együttműködöm a könyvtár területén. A Csongrádi Városi Könyvtár igazgatójával, Illés Péterrel is kapcsolatot teremtettem, amikor 2015-ben meghívtak a határon túli magyar könyvtárosok konferenciájára előadást tartani a szlovéniai kétnyelvű iskolai könyvtárak és a nemzetiségi könyvtárosok helyzetéről.

A határon túli könyvtárosokkal elsősorban a Kárpát-medencei fiatal magyar könyvtárosok együttműködése elnevezésű ösztöndíjprogram kivitelezéskor találkoztam Budapesten 2011-ben, amikor az Országgyűlési Könyvtárban ösztöndíjas könyvtáros voltam Szlovéniából. Ezenkívül szlovén könyvtárosokkal is kapcsolatban vagyok, akik támogatják a nemzetiségi könyvtárügyet, közülük Romana Fekonja könyvtári szaktanácsost (Maribor), Irena Kaničot a Nemzeti Könyvtárból (Narodna in univezitetna knjižnica, Ljubljana), Amalija Petronio (Koper-Capodistria) olasz nemzetiségű könyvtárost emelném ki név szerint.

5. Nemzetiségi könyvtári szakirodalom Szlovéniában

E szakcikk írójának a doktori disszertációját 2007-ben adta ki a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet Lendván könyvformában, a disszertációt 2006-ban védtem meg Budapesten az ELTE BTK Könyvtártudományi és Informatikai Tanszékén. A szakmai monográfiának a címe A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig. A témavezető prof. Dr. Sebestyén György emeritus, az ELTE BTK Könyvtártudományi és Informatikai Tanszékének a tanára volt. A monográfia három nagy egységre tagolódik és feltárja a szlovéniai magyar nemzetiség könyvkiadásának, írott sajtójának és nemzetiségi könyvtárainak a történetét. 2010-ben jelent meg A muravidéki magyar könyvek világa című tanulmánykötet, amelyből átfogó képet kaphatnak az olvasók a muravidéki magyar könyvekről, a nemzetiségi könyvtárügyről az Európai Unió térségében, de olvashatnak olvasásszociológiáról is, a muravidéki magyarok olvasáskultúrájáról és szokásairól is tanulmányokat, valamint irodalomtörténeti írásokat és interjúkat a muravidéki nemzetiségi írók műveiről és munkásságáról. A tanulmánykötet a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (Pilisvörösvár) és a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság (Lendva) közös kiadásában jelent meg. 2008. április 11–12-én került megrendezésre Lendván A nemzetiségi könyvtárak Szlovéniában és partnerkapcsolataik az Európai Unió területén című nemzetközi konferencia, amelyet a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság szervezett. Ennek a nemzetközi tudományos konferenciának az előadásanyagából készült egy tanulmánykötet, amely 2010-ben került kiadásra ugyanezzel a címmel. Szerkesztője e sorok írója volt. A három részből álló kötet első része az Európai Unió területén működő könyvtárak közti kulturális dialógus lehetőségeit tárja fel, a második rész a magyar és a szlovén digitális könyvtárügy és annak határon túli kapcsolatrendszerét mutatja be, a harmadik részben pedig a muravidéki magyarság kulturális örökségéről és nyomdászattörténetéről olvashatunk. 2012-ben jelent meg a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (Pilisvörösvár) és a Kapcai Helyi Közösség közös támogatásával A szlovéniai magyar nemzetiségi könyvtárak stratégiája és menedzsmentje című szakmai művem, amelyben a szlovéniai nemzetiségi könyvtárak stratégiai tervezését és jövőbeli vízióját, valamint a nemzetiségi könyvtárak típusait ismertetem. A stratégiában posztdoktori kutatási eredményeimet írtam le és publikáltam könyvformában.

Könyvtári szakirodalom Szlovéniában a nemzetiségi könyvtárügy témaköréből: magyar könyv-, sajtó- és könyvtártörténet; a nemzetiségi könyvtárak menedzsmentje, konferenciakötet az Európai Unió területén létrejövő partnerkapcsolatokról. A szerző e sorok írója.

2008. április 11–12-én került megrendezésre Lendván A nemzetiségi könyvtárak Szlovéniában és partnerkapcsolataik az Európai Unió területén című nemzetközi konferencia, amelyet a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság szervezett. A konferencián részt vett (jobbról) Bánkeszi Katalin, a Magyar Elektronikus Könyvtár igazgatója és Bakos Klára, a Magyar Könyvtáros Egyesület elnöke is. A konferencia elnökségét (balról) dr. Bence Lajos, dr. Zágorec-Csuka Judit, dr. Dippold Péter és dr. Halász Albert alkották.

6. Kapcsolatépítés Magyarországgal, az anyaországgal

A nemzetiségi könyvtárosoknak fontos megismerniük az anyaország, Magyarország könyvtári programját, kisebbségi szemléletét és politikáját. Fontos tényezőnek számít a tájékozódásuk és a kapcsolatépítésük magyar–magyar viszonylatban is: pályázatok írása, bekapcsolódásuk a kulturális programokba, továbbképzési lehetőségek stb. Kapcsolatot kell tartaniuk a Magyar Könyvtárosok Egyesületével, a Magyar Könyvtárostanárok Egyesületével és a regionális könyvtáros-egyesületekkel is. 2001-től tagja vagyok a Magyar Könyvtárosok Egyesületének, rendszeresen meghívnak a vándorgyűléseikre és szakmai konferenciáikra is, ahol reális helyzetképet kaphatok a magyarországi könyvtárügyről és a magyar könyvtárosok szakmai eredményeiről. Legutóbb előadóként szerepeltem a Szakmai ismeretek és készségek – Átalakuló hivatás című nemzetközi konferenciájukon, amelyet Budapesten az Országos Széchényi Könyvtárban szerveztek meg 2017. március 1-jén. Ezenkívül bekapcsolódtam Magyarország tudományos életébe is (az MTA külső köztestületének tagja vagyok 2007-től) és Szlovéniában is tagja vagyok a Muravidéki Tudósok Uniójának (Pomurska Akademska Unija).

7. A nemzetiségi könyvtárosok küldetése

Alapvető cél, hogy a nemzetiségi könyvtárosok segítsék megismertetni a kisebbségi, magyar nemzetiségi olvasóval, de akár a többségi olvasóval is a kisebbség kultúráját. Fő céljuk a kisebbségi kultúra megőrzése, ellátása, s mindez békében történjen (partnerség, együttélés, kétirányú integráció). A kétnyelvű léthelyzetben, Szlovéniában ez párhuzamosan folyik a nemzetiségi könyvtárosok munkájában. A másik kultúra, vagyis a szlovén könyvkultúra ismerete is szükséges, de maradjon meg a magyar, az anyanyelvi könyvkultúra, viszont ne elszigetelve történjen a kultúrák közvetítése. A kisebbségi létben a generációk váltását, vagyis a generációk közti különbségeket is meg kell érteniük a nemzetiségi könyvtárosoknak, hogy a kialakuló olvasási és kulturális igényekre megfelelő szolgáltatásokkal válaszolhassanak. Tisztában kell lenniük azzal is, hogy mi őrződik meg, és mit kell a változásokhoz alakítaniuk, milyen legyen a magyar könyvek beszerzése stb. Vonzóvá kell tenniük az Európai Unió keretein belül a magyar kultúrát, amely elsősorban az emberi kapcsolatok, a magyar gyűjtemények és a szolgáltatások viszonyrendszerében valósulhat meg. Be kell kapcsolódniuk a Balassi Intézet munkájába és programjaiba is Ljubljanában, amely 2016-ban nyílt meg a magyar kultúra népszerűsítése érdekében Szlovénia fővárosában, de az ország egészére hatással van.

Néhány idézet e sorok írójának *A fény győzelme* című levélregényéből (2015), amely a nemzetiségi könyvtárosok küldetésére is érvényes:

- „Az Úr nem azt fogja kérdezni, mi volt a foglalkozásod, azt fogja kérdezni, minden jót, ami rendelkezésedre állt, a foglalkozásod szolgálatába állítottál-e?”
- „Az Úr nem azt fogja tőled kérdezni, mennyi volt a fizetésed, azt kérdi majd, nem aljasodtál-e le érte?”
- „Az Úr nem fogja kérdezni a bőröd színét, inkább a jellemedről és a tulajdonságaidról fog kérdezni.”
- „Az Úr nem azt fogja tőled kérdezni, mennyi a könyv a könyvtáradban, hanem azt, hogy hány tanulót segítettél hozzá, hogy a megfelelő könyvekhez jusson az oktatás folyamatában.”

A nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár könyvtárosai könyvtári órát tartanak az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola tanulóinak.

8. A felmerülő problémák

Kevés a nemzetiségi könyvtáros a megnövekvő könyvtári szolgáltatásokhoz és feladatokhoz – főleg az információs társadalom kihívásaihoz, és az adatbázisok kiépítéséhez. A magyar könyvek kölcsönzési statisztikái azt mutatják, hogy még mindig alacsonyabbak a szlovén könyvek kölcsönzéséhez képest (40% az iskolai könyvtárban, 6–10% a városi könyvtárban a magyar könyvek kölcsönzési aránya). A magyar nemzetiségű tanulók több szlovén könyvet olvasnak, mint a szlovének magyart, pedig vannak megfelelő magyar gyűjtemények is. Ezért hatékonyabb magyar gyűjteményszervezésre lenne szükség. Fontos volna minden nemzetiségi programmal működő könyvtártípusban felállítani a hungarica és magyar honismereti különgyűjteményeket és a magyar dokumentumok hatékonyabb felhasználását.

9. A lehetséges megoldások

A posztoszocialista országokat és Szlovéniát is érintette az információs társadalom kiépülése, de ennek követése a gazdasági válság által lelassult. Hatékonyabb információáramlással, információs rendszerek és adatbázisok kiépítésével, azoknak kompatibilitásával, az együtt dolgozással a magyarországi könyvtárakkal több eredményt el lehetne elérni az Európai Unió keretein belül. A nemzetiségi könyvtárosok kiemelten biztosítsanak hozzáférést a magyar nemzetiségi kultúra dokumentumaihoz Szlovéniában és a határon túlra is. Működjenek együtt minden információt előállító és szolgáltató hazai (szlovéniai) és határon túli szervezettel, valamint az anyaországi könyvtárakkal és könyvtárosokkal.

A Magyar Elektronikus Könyvtár adatbázisaival is teremtsenek kapcsolatot, elérhetőséget, de a Muravidéken is, ahol kutatási és fejlesztési tevékenységek folynak, illetve kapcsolatot kell teremteniük elsősorban a Muravidéki Magyar Tudományos Társasággal, és azokkal a magyarul publikáló tudósokkal, akik a Muravidéken élnek, vagy a muravidéki magyarságról publikálnak. Az általuk publikált magyar anyagot, dokumentumokat fel kell tárniuk, és el kell juttatniuk a szlovén COBISS online katalógusba. Mindezt nagyobb hatékonysággal kell elvégezniük, mint ahogy eddig tették.

A nemzetiségi könyvtárakban őrzött kulturális javakat is szükséges lesz egyre nagyobb mértékben digitalizálni, online hozzáférhetővé tenni, és archiválni regionális, országos és határon túli, magyarországi viszonylatban. Ez is nagy kihívásnak számít a nemzetiségi könyvtárosok életében.

„Merjünk nagyok lenni, s valóban nem oly nehéz, de legyünk egyszersmind

bölcsek is!” – ez a gróf Széchenyi Istvánnak tulajdonított gondolat jut eszembe. S mindez miért ne volna érvényes a nemzetiségi könyvtárosok munkájára és küldetésükre is a Muravidéken még akkor is, ha csak egy kis magyar közösségben tevékenykednek? Munkájuk eredménye eljuthat az egész Kárpát-medencébe, ahol magyarok élnek, vagy ha még merészebbek vagyunk, az egész világ magyarságához. Hinnünk kell benne!

10. Összegzés

A nemzetiségi könyvtárosoknak Szlovéniában „sorsot” kell kovácsolniuk tudatos és érzelmi kötődéssel, s ki-ki a maga lelkiismerete és lehetősége szerint és szakmai kompetenciákkal tevékenykedjen a muravidéki magyarság életben maradásáért. Fel kell ismerniük, hogy mennyire lesznek életképesek a kialakult magyar identitások, és mennyire lehet ezeket magyar nyelvteremtéssel, nyelvújítással és nyelvfejlesztéssel megtartani. Ehhez segítenek hozzá a kétnyelvű könyvtárak magyar gyűjteményei és könyvtárosai, akik a magyar nemzetiséget képviselik. A nemzetiségi könyvtárosoknak az olvasóik mellett hinniük kell azokban a közéleti személyekben is, akik támogatják a nemzetiségi könyvtárügyet és segítik annak a fejlődését (magyar/szlovén önkormányzati vezetők, politikusok, tudósok, tanárok stb.).

Szakirodalom:

A NEMZETISÉGI könyvtárak Szlovéniában és partnerkapcsolataik az Európai Unió területén. Szerkesztő dr. Zágorec-Csuka Judit, Lendva, Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, 2010, 1-142 o.

Dr. ZÁGOREC-CSUKA Judit: Az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola Könyvtára. A kétnyelvű általános iskolák könyvtárai. A Lendvai Kétnyelvű Középiskola Könyvtára. In: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2007, 254-256. o.

Dr. ZÁGOREC-CSUKA Judit: Az iskolai könyvtárak helyzete és problémái Szlovéniában. A kétnyelvű iskolai könyvtárak a Muravidéken, ahol a magyar nemzetiség él. Innováció a nemzetiségi könyvtárakban – a hungarica referens részleg. Az Európai Unió egy új út a magyar nemzetiség és a nemzetiségi könyvtárügy számára Szlovéniában. A nemzetiségi könyvtárak Szlovéniában és partnerkapcsolataik az Európai Unió területén. In: A muravidéki magyar könyvek világa. Tanulmányok és publicisztikai írások. Pilisvörösvár–Lendva, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2010, 109-135. o.

Dr. ZÁGOREC-CSUKA Judit: Kétnyelvű iskolai könyvtárak a Muravidéken, ahol a magyar nemzetiség él. In: A szlovéniai magyar nemzetiségi könyvtárak stratégiája és menedzsmentje. Pilisvörös-vár–Kapca, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2012. 57-64. o.

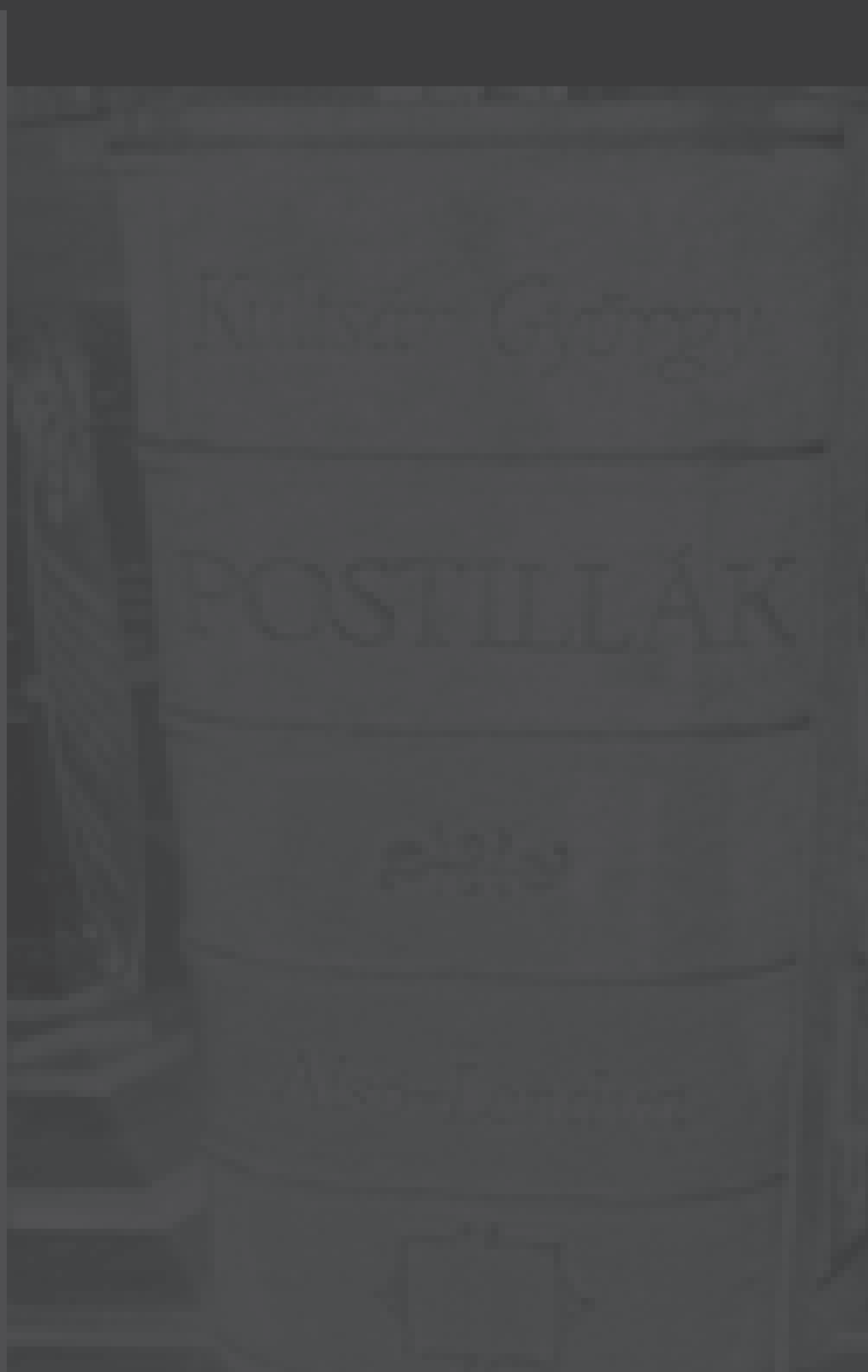
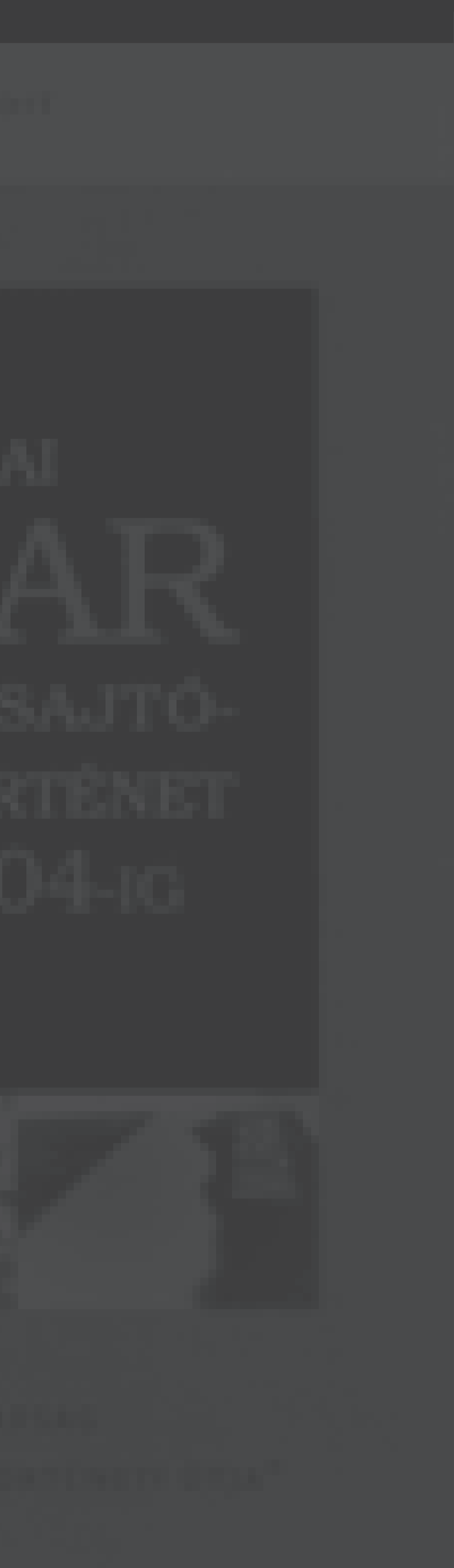
Dr. ZÁGOREC-CSUKA Judit: A szlovéniai kétnyelvű iskolai könyvtárak a XXI. század elején, az információs társadalom kihívásainak keretében. In: Könyvtári Levelező/lap, 2015. június, 27. évf. 6. sz. 3-9. o.

ZAKON o knjizničarstvu. Ur. L. RS, št. 87/2001. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200187> (12.3.2013). (letöltve: 2017.03.16.)

*Dr. Zágorec-Csuka Judit A nemzetiségi könyvtárosok szakmai kompetenciái a magyar nemzetiség kulturális életében Szlovéniában címmel tartott előadást 2017. március 1-jén Budapesten az Országos Széchényi Könyvtárban a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Szakmai ismeretek és készségek – átalakuló hivatás című nemzetközi konferenciáján.

*A tanulmány megjelent a Könyvtár-világ (online könyvtári folyóirat, <http://mke.info.hu/konyvtarvilag>) 2017.V.évf., 2. és 3. számában: https://mke.info.hu/konyvtarvilag/category/v_evfo-lyam_2017/2_szam_2017/
<https://mke.info.hu/konyvtarvilag/2017/06/a-nemzetisegi-konyvtarosok-szakmai-kompetenci-ai-a-magyar-nemzetiseg-kulturalis-eleteben-szloveniaban-2/4021/>

II. KÖNYVTÖRTÉNET

A szlovéniai magyar könyvkiadás helyzete napjainkban

A szlovéniai magyar nyelvterület a Muravidéken minden irányban töredezik, és meghaladja a politikai határokat az Európai Unió térségében. A magyarság megtartásának és megerősítésének stratégiája pedig most azon múlik, hogy a kisebbségi sorsban élő magyaroknak sikerült-e polgárosodniuk, fel tudják-e építeni önkormányzataikat és nemzeti kultúrájukat. Ennek érdekében, és ezt alátámasztva kellene a magyar könyvkiadásnak teret adni, és erre kellene stratégiát építeni. A 90-es években sikerült szabad, önálló sajtót, és hiteles képviselői intézményeket: politikai, érdekvédelmi és kulturális szervezeteket létrehozni. 1993-ban jött létre a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, amely tevékenysége – tartalmát és földrajzi kiterjedését illetően egyaránt – túlszárnyalja Muravidék magyarlakta vidékeinek határait. A Bánffy Központ, amely 2004-ben nyílt meg Lendván, a magyar könyvek népszerűsítését és árusítását vitelezi ki, hiszen könyvesboltja is van. Programjaival nyitott minden kulturális, tudományos, ifjúsági szervezet és kezdeményezés előtt.

Új kihívások előtt áll a szlovéniai magyar könyves szakma, amelynek véleményem szerint három fontos aspektusát kellene figyelembe venni a jövőben: fejlődését és kibontakozását a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet keretei közt, a magyarországi és határon túli magyar könyves szakmával, könyvkiadókkal való partnerviszonyait, valamint a szlovéniai, főleg a muravidéki szlovén könyvkiadókkal való kapcsolatrendszerének intenzívebb kialakítását. Milyen legyen más határon túli kisebbségi léthelyzetben élő magyar írókkal és könyvkiadókkal való viszonyrendszerünk? Legyen bilaterális, épüljön a kölcsönös megismerésen és megbecsülésen. Alapuljon az együttműködésen és a közös irodalmi projektek kivitelezésén is (pl. közös Irodalmi karavánok a Kárpát-medencében projekt). Milyen legyen a muravidéki szlovén írókkal és szlovén könyvkiadókkal való kapcsolatrendszer? Legyen nyitott, és hajlamos az együttműködésre, hiszen ugyanabban a régióban és hasonló körülmények közt élünk. Ennek a multikulturális (magyar-szlovén, szlovén-magyar) irodalmi kapcsolatrendszernek a fordításirodalom volna igazán az erőssége. A kisebbségi írók műveit a regionális szlovén irodalom olvasóközönségének meg kellene ismernie, s ezt csakis tervezett könyvkiadás által lehetséges. „Te vagy a felelős olvasó azért, hogy milyen könyvet tesznek eléd, mert te vagy, és a te igényed szabják meg azt, hogy a könyv milyen irányba fejlődik.” – így nyilatkozott Goethe, a német könyvművészet nagy mestere egy híressé vált röpiratában. És mennyire igaza volt, hiszen minden emberi munkatermék, „könyv” sorsát is nagyvonalakban az iránta jelentkező igények szabják meg. És ez így van a Muravidéken is.

A muravidéki magyar könyvkiadás a 21. század első évtizedeiben, 2000-2013 közti időszakban

1. Bevezető

A 2000-es évek elején (2000-2013) létrejövő muravidéki magyar könyvkultúrára és könyvkiadásra jellemző a műfaji választékosság és az új irodalmi, könyvkiadási és könyvterjesztési kapcsolatok teremtése. A nemrég indult írók, költők, tudósok nemzedékének pályája kezd kibontakozni (Bence Utrosa Gabriella, Göncz László, Halász Albert, Zágorec-Csuka Judit). Az irodalmi és a szellemi élet kedvezően alakul. Fontos az is, hogy a négy évtizedes magyar könyvkiadás fejlődéstörténetében megjelent a történelmi regény: Varga József *A lendvai vár kapitánya* (2001), Göncz László *Olvadó jégcsapok* (2003), *Kálvária* (2010). Magyarországi kiadók is érdeklődnek a muravidéki magyar könyvek iránt (a pécsi Pro Pannonia Kiadó, a budapesti Bíró Family Nyomdaipari és Kereskedelmi Kft., a pilisvörösvári Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, a budapesti Krúdy Gyula Irodalmi Kör stb.). A muravidéki magyar könyveket magyarországi (budapesti, győri, zalaegerszegi) könyvvásárokon is árusítják és terjesztik. A magyarországi egyetemeken sikeresen megvédett doktori értekezéseket, amelyek tudományos teljesítményeknek számítanak, a Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma anyagi támogatásával és hazai forrásokból is kiadják szakkönyvek formájában. A magyar könyvek mögött is megjelentek a szponzorok, noha egy évtizeddel ezelőtt az állami könyvkiadásban ez még ismeretlen támogatási forma volt Szlovéniában. Megindult az a folyamat is, amelyben muravidéki magyar szerzők műveit fordítják le, és adják ki szlovén nyelven: Zágorec-Csuka Judit *V ognjenem kresu* (2001) és *Slepci na zemljevidu* (2003) című szlovén nyelvű fordításköteti, a *V tebi zate* a szerző válogatott műve (2010) és az *Új horizontok, Novi horizonti, Neue Horizonte* (2013) háromnyelvű fordításkötet; Bence Lajos *Vzklit iz kamna* (2011) a szerző válogatott műve, Halász Albert *Vsestvarnost* (2012) a szerző válogatott műve került kiadásra. A muravidéki magyar írók nem térhetnek ki a kisebbségi sors elől, még akkor sem, ha 2004-ben az Európai Unió országai közé került Szlovénia és Magyarország is. Annak ellenére, hogy lazultak, légiesültek a határok, a szlovéniai magyar íróknak még mindig szerepet kell vállalniuk a magyar közösség identitásának megtartásában, s reménykedniük kell a békés együttélésben az Európai Unió határain belül is. Annak a magyar könyvtermésnek, amely a 2000-es évek elején keletkezett, nagyobb esélye lesz a bemutatásra, értékelésre és a magyarországi terjesztésre is. Talán könnyebben közkinccsé válhatnak a magyar

könyvkiadásban, mint évtizedekkel ezelőtt. A szlovéniai magyarok életét a kiadott magyar könyvekben főleg a helyi történések, és a magyar nemzetiség sorskérdései által lehet megfogalmazni. Útkeresések kereszttüzében él a muravidéki magyar íróársadalom. Az alkotóknak ebben a közegben kell megtalálniuk a lehetséges utakat az együttéléshez a többségi nemzettel, és az anyaországi kapcsolatok révén a magyarországi könyvkiadásban is nagyobb esélyt kell teremteniük, hogy Magyarországon is jobban megismerjék a szlovéniai magyar könyvkultúra szellemi arculatát.

2. Könyv-, könyvtár- és sajtótörténeti kiadványok

Farkaš Brigita magyar könyvtáros A „Naptár” repertórium 1960-2000 címmel jelentette meg 2000-ben sajtótörténeti kiadványát, a Knjižnica Lendava – Könyvtár, Lendva gondozásában. A lendvai könyvtárnak ez a könyv volt az első sajtótörténeti kiadványa. A szerző a mű előszavában elmondta, hogy a repertórium mint könyvészeti tájékoztató a Naptárnak, a szlovéniai magyarok évkönyvének 40. évfordulójára készült, annak megerősítésére, hogy a honismereti és más témájú írásokat tartalmazó gazdag periodika nem merülhet feledésbe. A Naptár, illetve annak elődje, a Pomurje szövetkezeti naptára ugyanis a muravidéki magyar kiadványok egyik gerincét képezi. Mint könyvtári kiadványnak, a repertóriumnak elsődleges feladata az, hogy a Naptárban megjelent cikkek formai és tartalmi feldolgozását segítse. A számba vett cikkek ugyanis mindig az aktuális év adatait és nézeteit tartalmazták. A laikus pedig a 210 oldalas könyv, és az 1359 cím segítségével negyven évtudományos-irodalmi, és tágabb értelemben vett kulturális életének háttérreljárására tud következtetni. A lendvai könyvtár első nagyobb igényű könyvészeti-bibliográfiai kiadványa volt ez a repertórium.

Zágorec-Csuka Judit könyvtárostánárnak 2003-ban jelent meg kétnyelvű (szlovén–magyar) könyvészeti, könyvesztetikai, könyvtörténeti tanulmánykötete *Ilustratorji madžarskih knjižnih izdaj v Sloveniji – A szlovéniai magyar könyvillusztrátorok* címmel, a Lendvai Galéria - Múzeum – Galerija-Muzej Lendava kiadásában. A szerző az igényes szlovéniai magyar könyvillusztrálás útját mutatja be 1961-től napjainkig, és a szlovéniai magyar könyvillusztrátorok öt meghatározó csoportját, formatervezői tendenciáit. A kiadványt gazdag bibliográfia egészíti ki, amelyben 19 muravidéki könyvillusztrátor életpályája és illusztrációs anyaga lelhető fel.

2010-ben jelent meg Zágorec-Csuka Judit szerkesztésében a Nemzetiségi könyvtárak Szlovéniában és partnerkapcsolataik az Európai Unió területén/Narodnostne knjižnice v Sloveniji in njihovi partnerski odnosi v Evropski Uniji kétnyelvű

tanulmánykötet, amely ugyanezzel a címmel a 2008-ban szervezett nemzetközi konferencia magyarországi és szlovéniai könyvtáros szakembereinek előadásanyagát tartalmazza. 2012-ben jelent meg Zágorec-Csuka Judit A szlovéniai magyar nemzetiségi könyvtárak stratégiája és menedzsmentje című tanulmánykötete, amelyben egy egységes stratégiát és menedzsmentet ad a szerző a muravidéki nemzetiségi könyvtárügyhöz, és feltárja azokat a lehetőségeket, amelyek adóttak az Európai Unió térségében és Magyarországon az együttműködéshez.

3. Történelmi monográfiák, szakkönyvek

Göncz László történész 2001-ben jelentette meg A muravidéki magyarság 1918-1941 című monográfiáját, amelyet egyben a Pécsi Tudományegyetemen megvédett (2001) disszertációjának az anyaga is. A monográfiát a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet adta ki. A kötetet támogatta a Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma. Szarka Lászlónak, a monográfia recenzensének a véleménye a műről a következő: “A könyv, amelyet az olvasó a kezében tart, minden tekintetben alpmunka. Összegzi és rendszerezi mindazt az ismeretet, amely a szlovének és a magyarok által lakott Muravidéken s azon belül a magyar többségű határ menti sávnak a délszláv államhoz kerüléséről, a trianoni döntés előzményeiről, alternatíváiról és következményeiről rendelkezésre állt. Ebből a könyvből kaphatunk először rendszerezett képet azokról a folyamatokról, amelyek a magyar – jugoszláv határvonal meghúzása után kialakult politikai helyzetben a többség-kisebbség viszonyt, a határellenőrzési rendszer működését, a magyar – magyar kapcsolatokat meghatározták.”

Kovács Attila történész Földreform és kolonizáció a Lendva-vidéken a két világháború között című munkája 2004-ben került nyomdába. A szakkönyv egyben a Pécsi Tudományegyetemen megvédett doktori disszertációjának bővített változata. A szerző a tudományos kutatások módszereivel a földreform és a kolonizáció végrehajtását mutatja be a Lendva-vidéken, valamint annak kihatását a vidék nemzetiségi összetételére, a magyar–szlovén nyelvhatár alakulására, továbbá a terület agrárstruktúrájában beállt változásokra. A könyv több olyan szemszögből tárja fel a tárgyalt időszak egyik legfontosabb társadalmi és gazdasági jelenségét a Mura mentén, amelynek jelentős befolyása volt a vidék etnikai összetételére, szociális és kulturális helyzetére. A rangos kötetnek nagy jelentősége van a magyar nemzetiség saját értelmiségének, tudományos kutatóinak tekintélye szempontjából is. A dolgozatban önálló fejezetek mutatják be a földreform, és külön fejezetek a kolonizáció kivitelezését. Elemzést olvashatunk a vidék nemzetiségi összetételéről és

birtokviszonyairól a földreform előtt, valamint a reform után beállt változásokról. A szerző külön foglalkozik az Eszterházy-nagybirtokkal a földreform kivitelezése szempontjából. A könyvben számos térkép, táblázat, valamint különböző dokumentumok, fényképek is találhatóak, hogy közelebb hozzák a témát az olvasóhoz. 2006-ban jelent meg Göncz László monográfiája *Felszabadulás vagy megszállás? A Mura mente 1941-1945* címmel, amely a Mura menti terület helyzetét mutatta be a II. világháború idején. Mint ahogy a szerző írta a kötet bevezetőjében, a helyzetképnél fontosnak tartotta „mindkét oldal”, tehát a szlovén és a magyar szempontok, valamint a történelemszemlélet látóköréből megvilágított kérdések feltárását és bemutatását. A szerző azt is leírta, hogy a két világháború közötti időszakban a Mura mentén élő, negatívan megkülönböztetett és sanyargatott magyar lakosság szemszögéből nézve 1941 tavasza, valamint az utána következő négy esztendő felszabadulásként volt értelmezhető. A monográfia gazdag mutató- és irodalomjegyzéket tartalmaz, és el van látva fényképekkel, valamint térképekkel. Göncz Lászlónak 2009-ben jelent meg *Barangolás a Muravidéken* című helytörténeti kiadványa, amelyben a Muravidék magyar kötődésű településeit és épített örökségét mutatja be gazdag képanyaggal.

A Lyndvamuseum könyvsorozataiban jelentek meg a következő kétnyelvű helytörténeti szakmai kiadványok Lendvai Kepe Zoltán szerkesztésében: *Meščanstvo, tiskarstvo in dežnikarstvo/Lendva polgárosodása, nyomdászata és ernyőgyártása* (2008, 2. sz.), *Zala György Lendván/György Zala v Lendavi. Lendva-Lendava* (2009, 3. sz.), *Lendvai Kepe Zoltán – S. Sebestyén József szerkesztésében: Alsólendva vára/Grad Dolnje Lendave* (2012, 4. sz.). Lendvai Kepe Zoltán főmuzeológus írta meg *A Lendvai Galéria és Múzeum 40 éve/40 let Galerije-Muzeja Lendava* katalógus jellegű monográfiáját, amely 2013-ban jelent meg az említett intézmény kiadásában. A szerző a művét, amelyben áttekintést nyújt az intézmény tevékenységéről és történetéről a megelőző 40 évben, Dervarics Kálmán helytörténésznek ajánlotta. Ezek a kiadványok elsősorban az ismeretterjesztés szempontjából fontosak, hiszen a tanulóifjúság irodalomkeresését elégítik ki Lendva város helytörténetének tekintetében, de tudománytörténetileg is gazdag kiadványoknak számítanak.

2011-ben Kovács Attila történész *Dobronaki életképek a 20. század első felében/ Podobe iz življenja Dobrovnika v prvi polovici 20. stoletja* című műve az MNMI és a Muraszombati Területi Múzeum/Pokrajinski Muzej Murska Sobota közös kiadásában jelent meg, amelyet mag. Stanko Baluh, a Szlovén Köztársaság Nemzetiségi Hivatalának az igazgatója ekképpen méltatott: „Elmondható a kötetről, hogy a szerző egyéni és eredeti módon, ugyanakkor pedig sajátos megközelítéssel vizsgálja Szlovénia e része szélesebb közösségének sajátos jellegzetességeit és fejlő-

dését. Megkísérli új módon bemutatni az akkor még nem kisebbségi területnek számított térség történelmi folyamatait és fejlődését.” A helytörténeti mű Dobronak múltját mutatja a kezdetektől a második világháború végéig számos fénykép - mint kordokumentum – segítségével, és annak leírásával.

4. Művészettörténet

Zágorec-Csuka Juditnak 2002-ben jelent meg a Gábor Zoltán festőművész portréja – Portret akademskega slikarja Zoltana Gaborja című monográfiája az MNMI kiadásában Lendván.

Bence Lajos, a kötet szerkesztője a következőket írta az előszóban: „Zágorec-Csuka Judit Gábor-könyvének legfőbb érdeme, hogy az életmű fontosabb művészi opusainak, főbb motívumainak és kompozíciós megoldásainak ismertetése mellett az egyéniség világképének a fejlődését is nyomon követhetjük.”¹⁶ Említésre méltó az a tény is, hogy a monográfia kiadását az MNMI, a Szlovén Művelődési Minisztérium és a Magyar Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, valamint egyéb szponzorok is támogatták. A kötet szlovén nyelvű összefoglalóját és a képeket Tanja Šimonka művészettörténész válogatta, a fotókat Mester Tibor készítette. A monográfiát a kiadás éveiben az egyik legszebb muravidéki magyar könyvnek választották a szakemberek, hiszen jól sikerült a színes képanyaga, a reprodukciói, és kiváló a formatervezése.

2009-ben jelent meg egy monográfia Nemes László, slikar, festőművész, painter címmel Nemes László erdélyi születésű, Zalaegerszegen élő és Lendván tevékenykedő Vajda János-díjas festőművész életéről és munkásságáról. Nagy Kund Miklós Péter szerint Nemes László az a festőművész, aki kiszakadva erdélyi környezetéből, megváltozott körülmények között is ragaszkodik elveihez, egyéniségéhez. A festményekről Nemes László és Baumgartner Dubravko készítettek fényképeket, amely a monográfia képanyagát képezi. A monográfia a Lendvai Galéria-Múzeum és az MNMI közös kiadásában jelent meg.

A Lendvai Galéria-Múzeum kiadásában jelent meg 2006-ban a Király Ferenc szobrászművésztől, és 2009-ben a Göntér Endre festőművésztől szóló monográfia. A Király Ferencről szóló monográfia a szobrászművész 70. születésnapjára jelent meg, kísérőszöveget Wehner Tibor, Kostyál László, Franc Obal és Bence Lajos írtak hozzá. Kostyál László a következőket emelte ki a monográfiában: »A hetvenedik életévét most betöltő Király Ferenc karakteres szobrászata lassan klasszikussá nemesedik. Jellegzetes plasztikai világa, a női princípium előtt hódoló művészi és emberi mentalitása immár széles körben ismert, és jelentős kisugárzással bír.«¹⁷

¹⁶Bence, Szerkesztői előszó, 12. o.

¹⁷Kostyál, Biomorfikus óda a termékenységhez, 14. o.

A monográfia gazdag képanyaggal, fordításirodalommal és bibliográfiával van ellátva. A Göntér Endre festőművészről szóló monográfiát Franc Obal és Kostyál László írta. Franc Obal művészettörténész szerint Göntér Endre a pannon térség embere, aki tudatában van magyar gyökereinek. A »pannon térség« kifejezés számára nem csak visszatekintés a múltba, a közös eredetre, nem csak a szláv, germán, zsidó és magyar nép századok során átélt közös történetét jelenti. Multikulturális jellege ma konstruktív hozzájárulást jelent az identitáskereséshez Európa kulturális átfonódásában. A monográfia gazdagon tartalmaz illusztrációkat.

2008-ban jelent meg Hagymás István Gálics István: Az alsólendvai csillag/Štefan Galič zvezda Dolnje Lendave című kétnyelvű esszé-szerű tanulmánykötete, amelyet Tomaž Galič adott ki magánkiadásban. Hagymás István Gálics István festőművészt »Pannónia ifjú piktorának« tartja, távoli, titkos vörös fény Csi(l) lagnak... Ebből a kivételes látvány-metaforából vezeti le asztrálmítikus vonatkozásban művészetének a lényeges vonásait. Ezt a metaforát bontja ki a nagy ihletésű esszéjében. A monográfia Gálics István 48 festményéről és grafikájáról írt képelemzést tartalmaz, és közli a képek forrásjegyzékét is.

5. Szépirodalom

Verseskötetek

Bence Lajos 2000-ben adta ki Lendván RÁ olvasások című válogatott és új verseit tartalmazó kötetét, amelyben jelzi, hogy versei valójában az alkotás örömről és fájdalmáról, az írói

szabadságról, az elődök iránti tiszteletről szólnak. A kötet új versei viszont „továbbgondolási igénnyel” – egy-egy új aspektussal bővülnek, a „sokszorosított” világ egy-egy újabb lenyomatával”. Újabb versei is a teljesebb világkép megrajzolásának az igényével íródtak.¹⁸ 2006-ban jelent meg Bence Lajos Hazatérítő (válogatott versek 1996-2006) című verseskötete, amelyet Péntek Imre így méltatott: »Ennek a hazatalálásnak az élménye – öröme – amelyet az újabb nemzedékek kivívtak maguknak. Hazatalálás a befogadó országban, az anyaországban és az egyetemes magyarság szellemi hazájába.«¹⁹ 2011-ben került kiadásra Bence Lajos Vallani című verseskötete, amelyről Garai László a következőket írta: „Bence Lajosról beszélve mindennek az lenne a rezüméje, hogy alkotói megítélésében ne a muravidéki, vagy szlovéniai magyar irodalom legyen viszonyítási alap.

¹⁸Bence, Rá-olvasások, válogatott versek, fülszöveg.

¹⁹Péntek, Küzdelem a »tiszta szó« becsületéért, 148. o.

Ha Bencét kiszabadítjuk a muravidékiség, szlovéniaiság, a kisebbségbeszorultság előítélet-dobozáiból, költészetének erővonalai hasonlíthatóvá, értékelhetőbbé válnak.”²⁰ Varga József *Mag – Szó – Álom* című válogatott versgyűjteménye 2001-ben, *Tar Mihály szüretjén* című elbeszélő költeménye 2002-ben, *Mégis fény gyúlt* című verseskötete pedig 2004-ben jelent meg Budapesten a *Bíró Family* kiadásában. 2005-ben jelent meg Varga József *Apró pástortüzek bennem égnek (Válogatott versek)* című verseskötete, amelyet Bokor József, Kolláth Anna, Rácz I. Péter és Rudaš Jutka a következőképpen méltatott: „Varga József műveiben is a kultúra és egyben az anyanyelv megőrzése problematizálódik elsősorban. Irodalmi alkotása ebben a diskurzusban a nemzeti identitás letéteményese.”²¹ A verseskötet Varga József költő 75. születésnapjára jelent meg. Varga Józsefnek magyarországi kiadóknál jelentek meg a következő verseskötetei: *Küldd a fényt!* (2005), *Vallomás/Izpoved/Geständnis* (2005).

Zágorec-Csuka Judit verseskötete 2003-ban jelent meg *Kiűzve az Édenből* címmel. Varga József így értékelte: „Vágyik egyfajta más világba! Egy jobb, egy emberibb és igazságosabb közösségbe, ahol a megértés, a másság megbecsülése és az érdem elfogadása az értékmérő mérce. Mozaikszerű motívumrendszerében kiábrándult csalódottságot jelenít meg új hanggal, színnel, mondanivalóval és esztétikai-irodalmi kifejezésmóddal. De a keserűség, a fájdalom és a “kitaszítotttság” érzete mellett nem a belenyugvás, a lemondás, a meghunyászkodás, a “térdhajlítás”, hanem az élni akarás szilárd elszántsággal dominál nála: csak azért is megmutatom ennek a “komisz világnak”. Ilyen Zágorec-Csuka Judit, az ember és a költészete is. Megalkuvás nélkül haladni a maga által kitűzött cél felé, bármilyen göröngyös is legyen az út.”²²

2003-ban jelent meg Car Evgen (Jenő) színész, költő *Színes paraszt (elégiák)* című verseskötete, amely vallomás a szülőföldnek, az anyanyelvnek, a felnevelő szülői háznak, vele párhuzamosan a letűnt paraszti világnak – írta a kötet fülszövegében Bence Lajos irodalomtörténész, aki kiemelte a műben megjelenő tájnyelv jellegét, amely által első személyben szólalt meg »színes parasztként«, ahogy önmagát nevezte a színész, anyanyelven, magyarul, költői tehetséggel.²³

²⁰ Garai, Bence Lajos újabb versei mellé, 72. o.

²¹ Bokor, Kolláth, Rácz, Rudaš, *Utószó*, 95-96. o.

²² Varga, Zágorec-Csuka Judit: *Kiűzve az Édenből*, 91-92. o.

²³ Bence, *Színes paraszt*, fülszöveg.

2005-ben jelent meg Fodor Árpád Remény a kő alatt című első verseskötete, amelyet Bence Lajos így méltatott: „Fodor Árpád a valóság mélyén rejtőző jelképek, titkok, sejtelmek megszólítója, egyben a Mura menti irodalom legnemesebb hagyományainak a folytatója.”²⁴

2008-ban jelent meg Szúnyogh Sándor válogatott verseinek gyűjteménye Visszajövők címmel a költő halálának 10. évfordulója alkalmával. Bence Lajos a kötet méltatásakor a következőket írta: „A válogatott versekhez készülő utószó a költő immár lezárult életművének fontosabb állomásait, költészetének motívumrendszerét kívánja áttekinteni az utóbbi tíz év távlatából. A kiadvány több mint egy új könyv megjelentetése: főhajtás és adózás egy olyan költői-szerkesztői nagyság előtt, aki kultúránk mindenese volt.”²⁵

2010-ben jelent meg Zágorec-Csuka Judit verseskötete és versfordításai Sivatagi szélben címmel. A kötet recenzense, Kiss Endre a kötet így méltatta: „A költő Petőfi nyomában repül időközön és tereken át, időben történelem és jelen között, térben a világ számos pontjára. Mégis szellemileg és lelkileg teszi meg a legnagyobb utakat. Egy kis magyar kisebbségi csoport szószólójaként és képviselőjeként közlekedik a kisebbségi és többségi kultúra, a hagyomány és az aktualitás között, miközben mindkét kultúra (együtt és külön-külön is) kikerült a globalizáció óceánjára is.”²⁶ 2013-ban adta ki Zágorec-Csuka Judit legújabb válogatott verseskötetét három nyelven (magyar, szlovén, német) Új horizontok, Novi horizonti, Neue Horizonte címmel a pilisvörösvári Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület kiadásában. A verseskötethez Franci Just szlovén irodalomtörténész írt recenziót: „Zágorec-Csuka Judit költészetének szellemi alapját a magyar klasszikus költészet, kezdve Petőfitől Adyig és az európai egzisztencializmus irodalmi-filozófiai tapasztalata adja. Ennek a költészetnek az úgynevezett architektúrája a posztmodern irodalom pecsétjét hordozza magában, amelynek légkörében létrejöttek ezek a versek. A posztmodern szellemiséggel kötődik ez az irodalmi hagyományhoz, amelyből a költő felhasználja azokat a motívumokat, témákat, lírikus helyzeteket, és szellemi tapasztalatokat, amelyek fontosak neki, s általuk alkotja meg a dialógusait, néha megerősített állítással, máskor elutasítólag, néha-néha pedig kételyekkel és iróniával vannak átszőve a gondolatai. Mindenképpen elmondható, hogy egyedi érzékenységgel és eredetiséggel alkotja meg a verseit, amelyek nemcsak kizárólag a posztmodern vallomások stratégiáit követik, imitálják és stimulálják, hanem egy autentikus költői viselkedésformát, tartást képviselnek. Ez által ismerhető fel a költőisége, szellemi arca.”²⁷

²⁴Bence, Előszó, 4. o.

²⁸Bence, Megírni a »magunk« versét, (Jegyzetek Szúnyogh Sándor lírájáról 10 évvel később), 155. o.

²⁶Kiss, Sivatagi szélben, fűlszöveg.

²⁷Just, Szenvedő költészet szenvedő költőtől szenvedő közösségnek. 110-111 o.

2006-ban jelent meg Halász Albert Minden szó(l) című verseskötete. Majd 2011-ben került kiadásra Könnyű versek című verseskötete, amelyről recenzense Péntek Imre így vallott: "A köznapi, utilitárius gyakorlatiasságból csak megtisztultan léphet az arra érdemes a magasabb, éteribb szférába. A Könnyű versek egyáltalán nem könnyű olvasmány, s az egész korpusz nehéz, mondhatni súlyos (pszichés) terheket hordoz. Itt egy nagyon tudatos költői építkezés folyik, a depoetizálás jegyében."²⁸ 2012-ben jelent meg Halász Albertnek a következő verseskötete Tükörben pocsolya címmel.

Próza

Czimmermann Toplák János író, költő, képzőművész 2003-ban jelentkezett Szentimentális utazásom a kanadai On(l)tárijóba című útleírásával. Útja élményeiből, amellyel húgát és öccsét látogatta meg, s amelyet öt hét alatt élt át, kanadai útleírás lett, a »szentimentális utazás«, amelyet a szerző túlnyomórészt gyalogosan vagy kerékpárral tett meg, nemcsak fotókat eredményezett, hanem egy színes és tanulságos könyvet is, amely arról szól, hogy hogyan élnek Markhamban és Ontarióban a Muravidékről kivándorolt vendégmunkások és emigránsok.

Göncz Lászlónak 2003-ban jelent meg a pécsi Pro Pannonia Kiadói Alapítvány és az Illyés Közalapítvány támogatásával Olvadó jégcsapok című regénye. A szlovéniai magyarság XX. századi történelmének kutatója most nagy ívű történelmi regénnyel mutatkozott be olvasóinak. A mű a muravidéki magyarság múlt századi történelmi hányattatásainak, szenvedéseinek meggyőző erejű ábrázolása, az elhibázott nagyhatalmi döntések – egyént és nemzetet érintő – súlyos következményeinek megrendítő rajza. Trianontól a második világháború közepéig mutatja be Kiss László családja három generációjának történetét. Annak a bemutatása ez, hogy a különböző történelmi sorsfordulók (az első és a második világháború, de mindenekelőtt Trianon) milyen súlyos következményekkel jártak a magyarság gazdasági, kulturális életére, és milyen pszichikai súllyal neheztedek a kisebbségi sorsra kárhoztatottakra. A mű ugyan egy átlagos életutat mutat be, Kiss László életútját, tehát átlagos életsorsot ábrázol, ám ugyanakkor jól érzékelteti azt is, hogy ami a regénybeli Kiss családnak jutott osztályrészül, az csak egyike volt sokak XX. századi sorstragédiájának. A könyv egyben keserű és figyelmeztető bizonyítéka a politikai döntések emberekkel gyakran nem számoló jellegének is.

Ács Margit költő-irodalomtörténész a könyv bemutatóján arra hívta fel a közönség figyelmét, hogy a nemzetiségeknek kell legyen sajátos eposzuk. Kiss László a családjáért él, neki, illetve a hozzá hasonló kisembereknek köszönhető, hogy a muravidéki magyarság fennmaradt, tovább él. Ez akkor is igaz, ha a főhős erkölcsisége nem öröklődött tovább, mert őt is lesújtotta a trianoni trauma. A regény megörökíti a muravidéki magyar falvak mikrovilágát is. Ez a családregegy feleletet ad arra, hogy "Kik voltunk? Kik vagyunk?". A trianoni trauma a Muravidéken nagyobb volt, mint pl. az azelőtt önálló Erdélyben, hiszen erre a Muravidéken nem építhettek. Göncz László családregegye a Mura menti irodalom legnemesebb hagyományainak a folytatója."²⁹ 2011-ben jelent meg Göncz László Kálvária című történelmi regénye, amelyet az irodalomtörténet a muravidéki magyar és nem magyar mártírok regényének tart. A történelmi valóságnak megfelelően szól a második világháború tragikus időszakáról, a hatalomváltások, a változó politikai erők és helyi hatalmi tényezők, a partizánok szélsőséges, főképpen kommunista csoportjai és a nyilasok okozta megpróbáltatások között is emberként megmaradni akaró magyar közösség szenvedéséről, pusztulásáról. A regény főszereplői Varga Péter és Klein Berta, akik egy meg nem engedett szerelmi történetet bontakoztatnak ki, valamint Dávid plébános, aki tragikus életével megmutatta egy új, egy jobb világ születésének a lehetőségét.

Varga Józsefnek *A lendvai vár kapitánya* című regénye 2001-ben jelent meg, Orbán Péter készített hozzá illusztrációkat. A szerző 70. születésnapja alkalmából egy kellemes történelmi regénnyel lepte meg olvasóit. A számos hetési és Lendva-videki néprajzi és történelmi értéket megörökítő munka a Mura mentén élő magyar közösség önazonosságának újabb, szépirodalmi dokumentuma. 2001-ben jelent meg Varga József *Létforgá(c)sok* című prózai műve, amelyet a muravidéki magyarságnak ajánlott. 2005-ben jelent meg *Tudatformáló idő* című naplóregénye, amelyben az író a Trianon után keletkezett vizályok, igaz emberhez nem méltó magatartások, szellemi és fizikai atrocitások, valamint lelki sérelmek történetét mutatja be. A múlt század ötvenes éveitől kezdve három évtized leforgását szem előtt tartva írta le, főleg az elszigetelt muravidéki magyarság sorsát elemezve a szlovén-magyar határsávban. A könyvet a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület adta ki.

2010-ben jelent meg Gábor Zoltán *Keserédes emlékek* című emlékirat-kötete, amelyben emléket állít szülővárosának, Lendvának, ahonnét elindult a világba, Budapestre, Zágrábra, majd Párizsba, majd visszatérve megalkotja a lendvai tör-

²⁹Zágorec-Csuka, *Az irodalmi önszerveződés*, Szépirodalom, 50. o.

téneti freskóit, amelynek a Négy évszak címet adja. A szerző leírja utolsó éveinek hétköznapijait is, amelynek alaphangulata a magány. Gábor Zoltán ezt a művét is, ahogy a kötet recenzense,

Bence Lajos állapította meg róla, „gyermeki kíváncsisággal, a szülőföld iránti hűséggel” írta meg, utolsó tanúbizonyságként, hogy csak a szépre akart emlékezni.³⁰

Ifjúsági és gyermekkönyvek

Bence Utrosa Gabriella 2003-ban jelentkezett új meséskönyvvel, amelynek a címe: Egy kismakk története és más mesék. A kötet 12 új mesét tartalmaz, hozzájuk Šinko Sabina készített színes illusztrációkat. Varga József gazdag szépirodalmi terméssel büszkélkedhet. A Krúdy Gyula Irodalmi Kör kiadásában jelentette meg Tavasz ébredések (2002) című gyermekverskötetét, és az Egyperces mesék címűt (2004) leporelló formában. Mindkét kötetet Varga Tímea illusztrálta.

6. Irodalomtörténet

Zágorec-Csuka Judit A Zrínyiek nyomában című irodalomtörténeti tanulmánykötetében, amelyet a pilisvörösvári Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület adott ki 2003-ban, a Zrínyi-kultusz kultúrtörténeti hátterének a megrajzolására tesz kísérletet. A kötet első része két fő fejezetre tagolható: az első, a rövidebb a csáktornyai Zrínyi család és az alsólendvai Bánffy család között kialakult, a török elleni közös fellépés által igen erős, szinte sorsszerű szövetségről szól. A másik, a hosszabb a Zrínyi-kultusz a történelmi Zala vármegyében 1880–1920 között címet viseli, mely mintegy 20 oldalnyi bibliográfiai jegyzékkel is kiegészül. A Zrínyi-kultusz kialakulását, meggyökeresedését és terjedését a szerző a tudományos jellegű publikációkban, okmányokban, okiratokban és különböző helytörténeti és történeti feljegyzésekben kíséri nyomon.³¹

Bence Lajos irodalomtörténész Identitás és entitás (Esszék, tanulmányok, kritikák) című kötete a Zalai Írók Egyesülete – Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet kiadásában a Pannon Tükör sorozatban jelent meg 2005-ben Zalaegersze- gen, amelyben a szerző tudományos érdeklődése a szlovéniai magyar irodalom, képzőművészet és néprajz, valamint a muravidéki nemzeti közösség demográfiai, migrációs, oktatásügyi és általános szociográfiai vizsgálatára terjed ki. Péntek Imre a tanulmánykötet szerkesztője szerint a szerző válogatott írásaiból összeálló kötet igen alaposan tekinti át a muravidéki magyarság helyzetét, a Trianon utáni tör-

³⁰Bence, Keserédes emlékek, fülszöveg.

³¹Bence, A Zrínyiek nyomában, 11. o.

ténelmi körülmények változásait, a kétnyelvű oktatás problémáit és a Maribori Egyetemen folyó hungarológiai kutatásokat. De a kötet mégis azzal sugall optimizmust, hogy felmutatja az itt élő értelmiségiek, írók, költők és képzőművészek alkotó tevékenységét is.

2012-ben jelent meg Rudaš Jutka irodalomtörténész tollából a Kulturális intarziák/Kulturne intarzie, Válogatott írások/Izbrani spisi című kétnyelvű tanulmánykötet, amelyet szintén a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület adott ki. A szerző a kötet előszavában fogalmazta meg a következőket: „Munkámban kiinduló fogalmi bázisként a következők szolgáltak: identitás, olvasás, ízlés, hatás, kultúra, valamint a megértés, értelmezés, alkalmazás, nyelv és fordítás.”³² A művet a szintetizáló jellegű gondolkodásmód igénye hatja át a megközelítésmódok sokaságával. A kötetet áthatja a szerző bilingvális világtapasztalatainak a dimenziója is.

7. Nyelvészeti tanulmánykötetek

Dr. Varga József 2003-ban nyomtatta ki az MNMI gondozásában A muravidéki személynevek című tanulmánykötetét. Benne a szerző a hivatalos és élő nyelvhasználatban alkalmazott névalakok használatáról szól, amelyet 20 muravidéki településen gyűjtött és dolgozott fel. A tanulmánykötet első része öt nagyobb fejezetre tagolódik: a muravidéki magyar, illetőleg kétnyelvű falvak személynév-vizsgálatára, a vezetéknevekre vagy családnevekre, a keresztnevekre vagy utónevekre, a becenevekre vagy becézőnevekre, A Murán inneni két tájegység (Göcsej, Órség) keresztneveinek összesített adattára ez. A kötet második részében a szerző szintén öt fejezetben elemzi a murán túli falvak magyar ragadványneveit. 2004-ben Budapesten publikálta Varga József a Krúdy Gyula Irodalmi Kör kiadásában Mondjuk, írjuk helyesen hetésiesen? című tanulmánykötetét a muravidéki nyelvhelyességről és nyelvművelésről.

2006-ban jelent meg Szabó Mária Tájszójegyzék – Lendva-vidéki tájszavak szó-társzerű gyűjteménye című munkája az MNMI kiadásában, amelyről dr. Kolláth Anna nyelvész a következőt írta a kötet utószavában: »Szabó Mária tájszógyűjteménye nem tájszótár. Tájszójegyzék, amelynek lexikai egységeit a szerző több mint húsz évig gyűjtötte, írta, jegyzetelte, de amelynek életét, változásait már gyermekkorától kezdve, egy életen át következetesen »magyar szívvel« nyomon követte.«³³

2008-ban jelent meg Zágorec-Csuka Judit A családom anyanyelve a muravidéki magyarok identitása tükrében című írása a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület kiadásában, amelyről Székely András Bertalan a következőket írta: Zágorec-Csuka Judit a nyelvészociológiai, pszicholingvisztikai, filozófiai és a szaktu-

³²Rudaš, Előszó, 10. o.

³³Kolláth, A Lendva vidéki tájszójegyzék, Néhány mozaik a (dialektológus) nyelvi lektor szemével, 150-151. o.

dományok korszerű fogalmait biztos kézzel kezeli, ismételten bizonyítván ezzel sokoldalú felkészültségét. A szerző tanulmánykötetében kitér családjá anyanyelvére, a kétnyelvűségre, és a muravidéki magyarok identitására, amelynek nyelvi megnyilvánulásai is vannak.

Bokor József nyelvész Nyelviség és magyarság a Muravidéken című tanulmánykötete 2008-ban jelent meg az MNMI kiadásában, amelyben a szlovéniai magyar nyelv státusát, a magyarság nyelvi helyzetét írta meg, hangsúlyozva a magyar nyelv állapotát a Muravidéken a kétnyelvűség körülményei közt, elemezve a nyelvi tudatot, a nyelvhasználatot, valamint a kétnyelvű oktatást. A szerző kitért a magyar nyelv jövőjére és a nyelvi tervezés fontosságára is. 2009-ben jelent meg egy konferenciakötet *Lét és nyelv és Nyelv, identitás, irodalom* címmel, amelyet a Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség adott ki. A konferencia a Magyar Nyelv Éve jubileuma alkalmával került megszervezésre. A tanulmánykötetet Zágorec-Csuka Judit szerkesztette. A kötet nyelvészek, pedagógusok, újságírók, iskolaigazgatók, diplomaták, hivatalnokok stb. tanulmányait és kutatási eredményeit tartalmazza.

2012-ben jelent meg szintén az MNMI gondozásában Djukič Irén Nyelvjárási szöveggyűjtemény három muravidéki községből című tanulmánykötete, amelyben az adott muravidéki községek (Gyertyános, Kapca, Kót) gazdag tájszókincsét mutatta be részletesen leírva a gyűjtés helyét, a falvak anyagi és szellemi kultúráját. A kötet élményelmondást, életrajzi történeteket és anekdotákat is tartalmaz.

2011-ben jelent meg a *Szépbe szőtt hit... Köszöntő könyv Varga József tiszteletére* című tanulmánykötet, amely a maribori Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék és az MNMI közös kiadásában látott napvilágot a nyugalmazott rendkívüli egyetemi tanár, a magyar dialektológia Csúri-díjas kutatójának 80. születésnapjára. A tanulmánykötet Varga József bibliográfiáját is tartalmazza, és azokat a tanulmányokat, amelyeket a tiszteltére publikáltak a nyelvészek, irodalmárok, barátok a köszöntő könyvben. A kötet szerkesztői Kolláth Anna és Gróf Annamária.

8. Néprajzi kiadványok

Mód László és Simon András *A hajtástól az újborig, vagyis a szőlő és a bor ünnepei Lendvavidéken* című ismeretterjesztő tanulmánykötetét 2002-ben jelentette meg az MNMI. A kötetben a szerzők a szőlő és a bor ünnepeihez kapcsolódó régi és új szokásrendet, rituálét írják le, ezáltal a könyv több a hagyományos értelemben vett néprajzi vizsgálódásnál. Göncz Jánosnak 2001-ben került közönség elé a *Gyermekkorom faluja, Forgácsok Göncz János hetési képeiből, emlékeiből* című néprajzi ihletésű műve az MNMI gondozásában, Bellon Tibor néprajztudós szerkesztésében. 2010-ben jelent meg az MNMI kiadásában Magyar Zoltán nép-

rajzkutató Muravidéki népmondák című kötete, amelyben bemutatásra került a muravidéki magyarság mondahagyománya, főleg az összegyűjtött muravidéki népmondák, legendák és tréfás, népi elbeszélések alapján. A kiadvány gazdag mutatókkal van ellátva.

A Lyndvamuseum című lendvai Galéria-Múzeumi könyvsorozatában jelent meg 2006-ban Lyndvamuseum 1. Könyvében Kepéné Bihar Mária – Lendvai Kepe Zoltán közös kiadványa, A hetési népi textilkultúra/Kultura hetiškega ljudskega tekstila.

2009-ben jelent meg Halász Albert szerkesztésében A muravidéki magyarok néprajza című konferenciakötet. 2009-ben jelent meg Urisk Erzsébet népművésznek A viaszolt hímes tojás készítése a Muravidéken című néprajzi kiadványa a Hogy ne menjen feledésbe című sorozat 1. kiadványaként, a hagyományörző tevékenység, a hímes tojás festés népszerűsítésének a céljából. A sorozat 2. kiadványaként jelent meg 2012-ben Kepéné Bihar Mária–Lendvai Kepe Zoltán közös publikációja Hagyományörző hímző szakkörök a Muravidéken, amelyben a szerzőpáros a muravidéki magyar hímző szakkörök tevékenységét és népi textilkultúráját mutatja be.

2011-ben jelent meg Kepéné Bihar Mária–Lendvai Kepe Zoltán szerzőpáros Kő kövön maradjon! című kötete a Magyar Nemzetiségi Tájékoztatási Intézet Népúj-ság Könyvtár sorozatának kiadványaként, amelyben a muravidéki magyarság épített örökségének kincseit mutatják be: vallási és gazdasági épületeket, szőlőhegyi építményeket, ipari műemlékeket, szakrális szobrokat stb. Sebestyén József, a kötet recenzense a következőket idézte a kiadványról, amelyet a szerzők előzőleg így fogalmaztak meg: »Mi viszont szeretnénk, hogy a Muravidéken kő kövön maradjon! Munkálkodásunk során folyamatosan észleljük, hogy örökségünkből a szemünk láttára szinte minden nap eltűnik, elporlik valami.»³⁴ Látletet és készítés ez a kötet is.

9. Médiatörténet

A muravidéki magyarság életében fontos szerepet tölt be a média. A magyar nyelvű rádiózás 50, és a magyar nyelvű tévézés 30 éves jubileuma alkalmával kerül kiadásra a Színes hangok, beszélő képek/Slikoviti glasovi, govorče slike című két-nyelvű kiadvány, amely a magyar nyelvű elektronikus média kezdetektől napjainkig létrejövő korszakait mutatja be, elsősorban a lendvai rádió- és tévéstúdió létrejöttét, valamint azokat a projekteket, amelyek gazdagították az említett média programjait. A kötet külön fejezetben mutatja be az újságírók élményeit, emlékeit és vallomásait.

³⁴ Kepéné Bihar, Lendvai Kepe, Kő kövön maradjon!, 11. o.

10. Összefoglalás

2000 és 2012 között összesen 65 magyar könyv jelent meg, ebből 4 könyvtörténeti és sajtótörténeti mű, 8 történelmi szakkönyv, 25 szépirodalmi mű, 2 irodalomtörténeti tanulmánykötet, 8 nyelvészeti, 1 médiatörténeti és 10 néprajzi munka. Ezen kívül 7 fordításkötetet is kiadtak magyar szerzőtől szlovén nyelven. Új kihívások előtt áll a szlovéniai magyar könyves szakma, amelynek véleményem szerint három fontosabb aspektusát kellene figyelembe venni a jövőben: fejlődését és kibontakozását a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet keretei közt, a magyarországi és a határon túli más könyves szakmával, könyvkiadókkal való partnerszervezeteket, valamint a szlovéniai, főleg a muravidéki szlovén könyvkiadókkal való kapcsolatrendszerének intenzívebb kialakítását.

Milyen legyen az irodalomszervezés és könyvkiadás a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet keretein belül? Folytatni kell azt a kontinuitást, amelyet a kilencvenes évektől indítottak, de sokkal több anyagi támogatásra volna szükség ahhoz, hogy a kilencvenes évek könyvtermését a 2010-es években túl tudja szárnyalni a jelenlegi könyvkiadás. Ehhez nemcsak általános jellegű pályázatokat kellene kiírni. A magyarországi könyves szakmával való együttműködés sokszor egyéni, írói kezdeményezésen múlik, pl. ha itthon nem talál kiadót az író, vagy elutasítják a művét, megkeresi a magyarországi ismeretségi körét, vagy kapcsolatrendszerét a könyves szakmában, és közös pályáztatással, vagy saját költségein, de magyarországi kiadónál kiadják a művét (pl. a budapesti Krúdy Gyula Irodalmi Kör, a pilisvörösvári Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, a pécsi Pro Pannonia). Ezeknek a kiadási szokásoknak is megvannak az előnyei és a buktatói is. A Magyarországon kiadott művek gyorsabban kerülnek be a magyar könyves szakmába, könyvtárakba és könyvesboltokba, de nem a hazai igényeket, elvárásokat szolgálják, nem itt terjesztik, még akkor sem, ha muravidéki témát dolgoznak fel. Szükséges a magyarországi könyves szakmába való integráció is, de ne azért, mert itthon nem adják ki a műveket, vagy nem adnak rá megfelelő támogatást, és átszorulnak a magyarországi könyves szakmába.

Milyen legyen a más, határon túli, kisebbségi léthelyzetben élő magyar írókkal és könyvkiadókkal való viszonyrendszerünk? Legyen bilaterális, vagyis épüljön a kölcsönös megismerésen, együttműködésen és a közös projektek kivitelezésén, pl. közös irodalmi karavánok szervezésével a Kárpát-medencében. Milyen legyen a muravidéki magyar íróknak a szlovén könyvkiadókkal, írókkal való kapcsolatrendszer?

Legyen nyitott, és hajlamos az együttműködésre, hiszen ugyanabban a régióban és hasonló körülmények közt élünk. Ennek a multikulturális kapcsolatrendszernek a fordításirodalom volna az igazi erőssége. A kisebbségi írók műveit a regionális szlovén irodalomnak meg kell ismernie, s ez csakis tervezett könyvkiadás által lehetséges. A 2000-res években ebben az irányban is elindultak a folyamatok. A muraszombati Franc-Franc kiadó a Mostovi na meji sorozatában szlovén fordításban adta ki a muravidéki magyar nemzetiség irodalmát a 2010-es évek elején. Nem utolsósorban figyelembe kell venni az olvasói elvárásokat is. Goethe szavaival élve: „Te vagy a felelős, olvasó azért, hogy milyen könyvet tesznek eléd, mert te vagy, és a te igényed szabják meg azt, hogy könyv milyen irányba fejlődik.”³⁵ Összegezőként megállapítható, hogy a muravidéki magyarság olvasási kultúrája erősen összefügg a nemzetiségi lét problémáival, és a globalizáció negatívumaiból következtethető tényekkel. Az olvasás visszaszorító szerepét a televízió nézés, főleg a kereskedelmi csatornák nézése váltja fel, valamint a fiatalok körében a számítógépes kultúra, és a világháló egyre fokozódó használata. A muravidéki magyarság olvasási szokásait olvasásszociológiailag tudtommal még nem mérték fel sem magyarországi, sem hazai szakemberek. Nem tudni, hogy miért nem történtek olvasásszociológiai felmérések, csak feltételezhetem. Talán a kicsinységünk, csekély létszámunk miatt, a többi határon túli nagyobb közösségekhez képest, vagy a könyvtáros szakma motivátlansága miatt? Eljött az ideje, hogy szélesebb körben mérjük fel olvasási szokásainkat, hogy tisztábban láthassuk magyar nyelvű könyvkultúránk és olvasási szokásaink keresztmetszetét!

Milyen volna a sorsa a muravidéki magyarságnak azon könyvei nélkül, amelyeket anyanyelvükön írtak? Valószínű, hogy továbbra is olyan őshonos nemzetiségnek számítanának Szlovéniában, mely több mint ezeréves hagyománnyal és kultúrával büszkélkedhetne, de lesüllyedt volna azon nemzeti kisebbségek sorába, amelyek elveszítették irodalmi nyelvüket, és a nyelvi sorvadás lassú folyamatát élik. De, mint ahogy az olvasásszociológiai helyzetképemben bizonyítottam – nálunk ez nem történt meg! Az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola magyar nemzetiségű tanulói olvasási eredményessége azzal bizonyítható, hogy olvasási szokásaikat nem az elolvasott magyar szépirodalmi művek mennyiségével mérjük le, hanem az elolvasott művek minőségével. Ennek érdekében a pedagógusok és könyvtárosok mindent megtesznek. Az olvasás fejlesztése nem fejeződhet be az általános iskola befejezésével, hiszen minden tanulónak a nagyobb tudás elérése érdekében egyénileg is szükséges fejlesztenie a saját olvasáskultúráját. Az Európai Bizottság statisztikai adatai alapján elmondható, hogy minden ötödik európai

³⁵Zágorec-Csuka, Összegzés a szlovéniai magyar könyvdíszítésről, vizuális kultúráról, 81. o.

gyermeknek olvasási zavarai vannak. Szlovéniában rosszabb a helyzet, mint Magyarországon, hiszen a szlovén tanulók 22 %-ának okoz nehézséget az olvasás, s ebben a felmérésben a muravidéki magyar nemzetiségű tanulók sem kivételek. A magyarországi gyerekeknél 17-18 %-ot mértek. Szlovéniában célzottabb szakpolitikát kell kidolgozni, és jobban oda kell figyelni az érintett társadalmi csoportokra az olvasáskultúra és oktatás területén.

Szakirodalom:

ÁCS Margit: Kölcsönös garancia. In: Pannon Tükör, 2001. január–március. 6. évfolyam 1. szám 9–15. o.

BENCE Lajos: RÁ-olvasások. Válogatott és új versek, (fülszöveg). Lendva, MNMI, 2000.

BENCE Lajos: A Zrínyiek nyomában. In: Népújság, 2004. január 8., 11. o.

BENCE Lajos: Írott szóval a megmaradásért. Lendva, MNMI, 1994.

BENCE Lajos: Szerkesztői előszó. Zágorec-Csuka Judit: Gábor Zoltán festőművész portréja, Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2002, 12. o.

BENCE Lajos: Car Evgen: Színes paraszt, elégia, (fülszöveg). Lendva. MNMI, 2003.

BENCE Lajos: Megírni a „magunk” versét, (Jegyzetek Szúnyogh Sándor lírájáról 10 évvel később). Szúnyogh Sándor: Visszajövök, válogatott versek, Lendva, MNMI, 2008, 155. o.

BENCE Lajos: Gábor Zoltán: Keserédes emlékek, (fülszöveg). Lendva, MNMI, 2010.

BOKOR József [et al.]: Utószó. Varga József: Az apró pásztortüzek bennem égnek... Lendva, MNMI, 2005, 95-99. o.

GARAI László: Bence Lajos újabb versei elé. Bence Lajos: Vallani. Lendva, MNMI, 2011.74. o.

JUST Franci: Zágorec-Csuka Judit: Szenvedő közösség szenvedő költőjének szenvedő költészete (recenzió) Új horizontok, Novi horizonti, Neue Horizonte, válogatott versek, izbrane pesmi... Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2013, 110-116. o.

KIRÁLY M. Jutka: Hang a Kárpát-medencében, kapcsolat itthon. In: Népújság, 2003. január 16., 2. sz., 47. évf., 9. o.

KEPÉNE BIHAR Mária, Lendvai Kepe Zoltán: Kő kövön maradjon!, (Előszó). Lendva, Magyar Nemzetiségi Tájékoztatási Intézet, 2011, 11. o.

KISS Endre: Zágorec-Csuka Judit: Sivatagi szélben. Kapca-Plisvörösvár, Kapcai Helyi Közösség-Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2010, (fülszöveg).

KOLLÁTH Anna: A Lendva-vidéki tájszójegyzék, néhány mozaik a (dialektológus) nyelvi lektor szemével. Szabó Mária: Tájszójegyzék – Lendva-vidéki tájszavak szótárszerű gyűjteménye, Lendva, MNMI, 2006, 150-151. o.

KOSTYÁL László: Biomorfikus óda a termékenységhez. Ferenc Király, kifar/szobrász/sculptor. Galerija-Muzej Lendava, Galéria-Múzeum Lendva, 2006, 14. o.

PÉNTEK Imre: Küzdelem a „tisza szó” becsületéért. Bence Lajos: Hazatérítő, versek 1996-2006, Lendva, MNMI, 2006, 148. o.

PÉNTEK Imre: Pillantás a „könnyű versek” kútjába. Halász Albert: Tükörben pocsolya, Lendva, MNMI, 2012, 93. o.

RUDAŠ Jutka: Irodalom és kulturális identitás a Muravidéken, napjainkban. In: Muratáj, 2001/2. sz., 57-64. o.

RUDAŠ Jutka: Előszó. Kulturális intarziák / Kulturne intarzije, (Válogatott írások / Izbrani spisi). Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2012, 10. o.

SZARKA László: Göncz László: A muravidéki magyarság 1918-1941. Előszó. Lendva, MNMI, 2001, 6. o.

SZÍJÁRTÓ Imre: Igék a megmaradásért. Jegyzetek a szlovéniai magyar irodalomról. In: Tiszatáj, 2002. 8. sz. 65. o.

SZÚNYOGH Sándor: Szomi Pál (1936-1989). In memoriam. In: Népújság, 1989. április 21., 4. o.

VARGA József: Szomi Pálra emlékezem. In: Népújság, 2000. november 3., 11. o.

VARGA József: Zágorec-Csuka Judit: Kiűzve az Édenből, versek barátainak. Lendva, MNMI, 2003, 91–92. o.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig. A muravidéki magyarság könyvkultúrájának szellemtörténeti útja. Lendva, MNMI, 2007. 5-478. o.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: A szlovéniai magyar könyvkiadás helyzete napjainkban. In. Lendva, 2010/4. sz. 45-46. o.

ZÁGOREC-CSUKA, Judit: A muravidéki magyar könyvek világa. Tanulmányok és publicisztikai írások. Pilisvörösvár–Lendva. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület-Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, 2010.

*A tanulmány megjelent a Muratáj, irodalmi, művelődési, társadalomtudományi és kritikai folyóirat, ISSN 0353-5584, 2015, 1/2 számában, 92-112. o.

1. kép: BENCE Lajos: Vallani.

Lendva, Magyar nemzetiségi Művelődési Intézet, 2011.

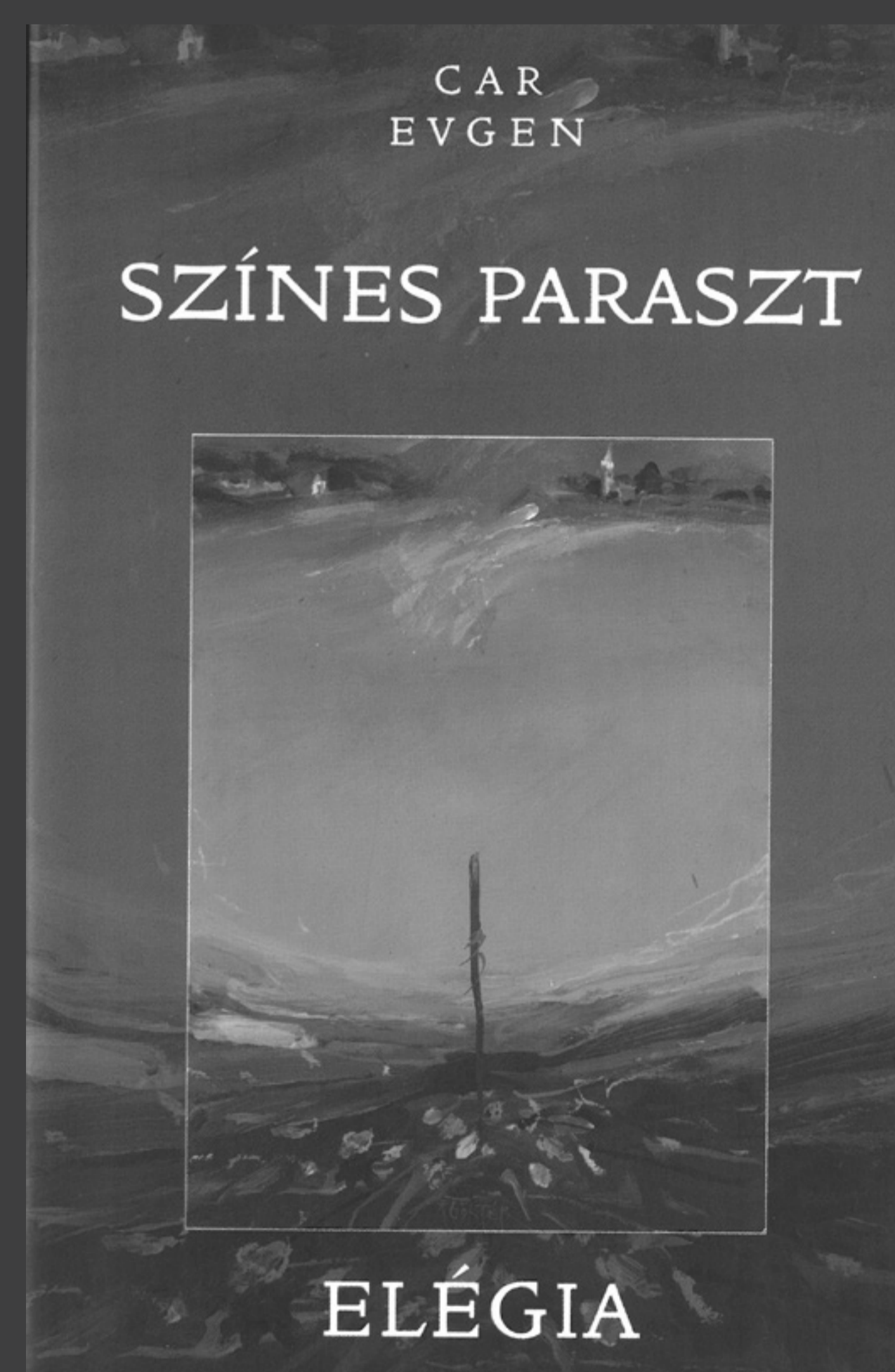
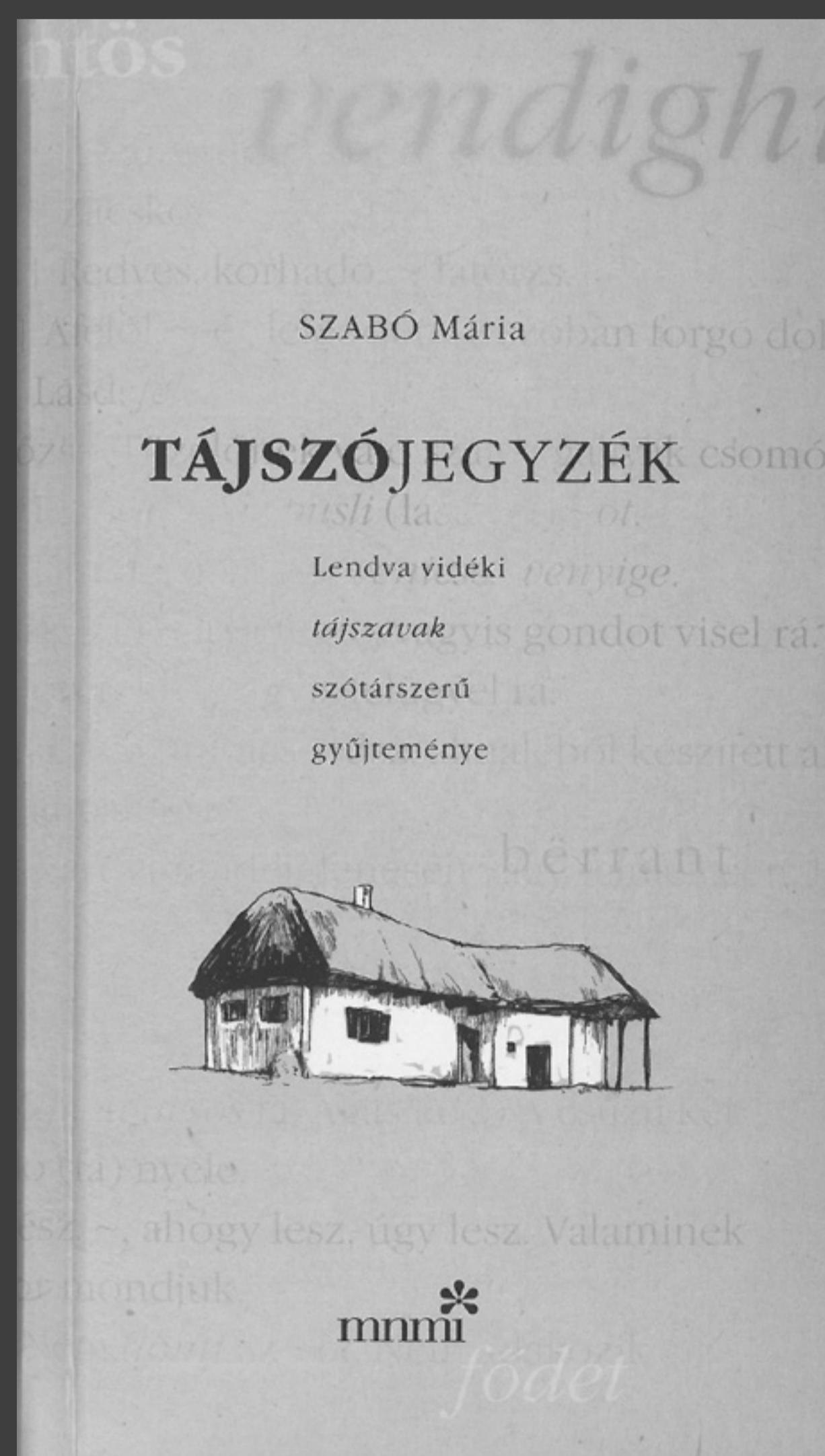
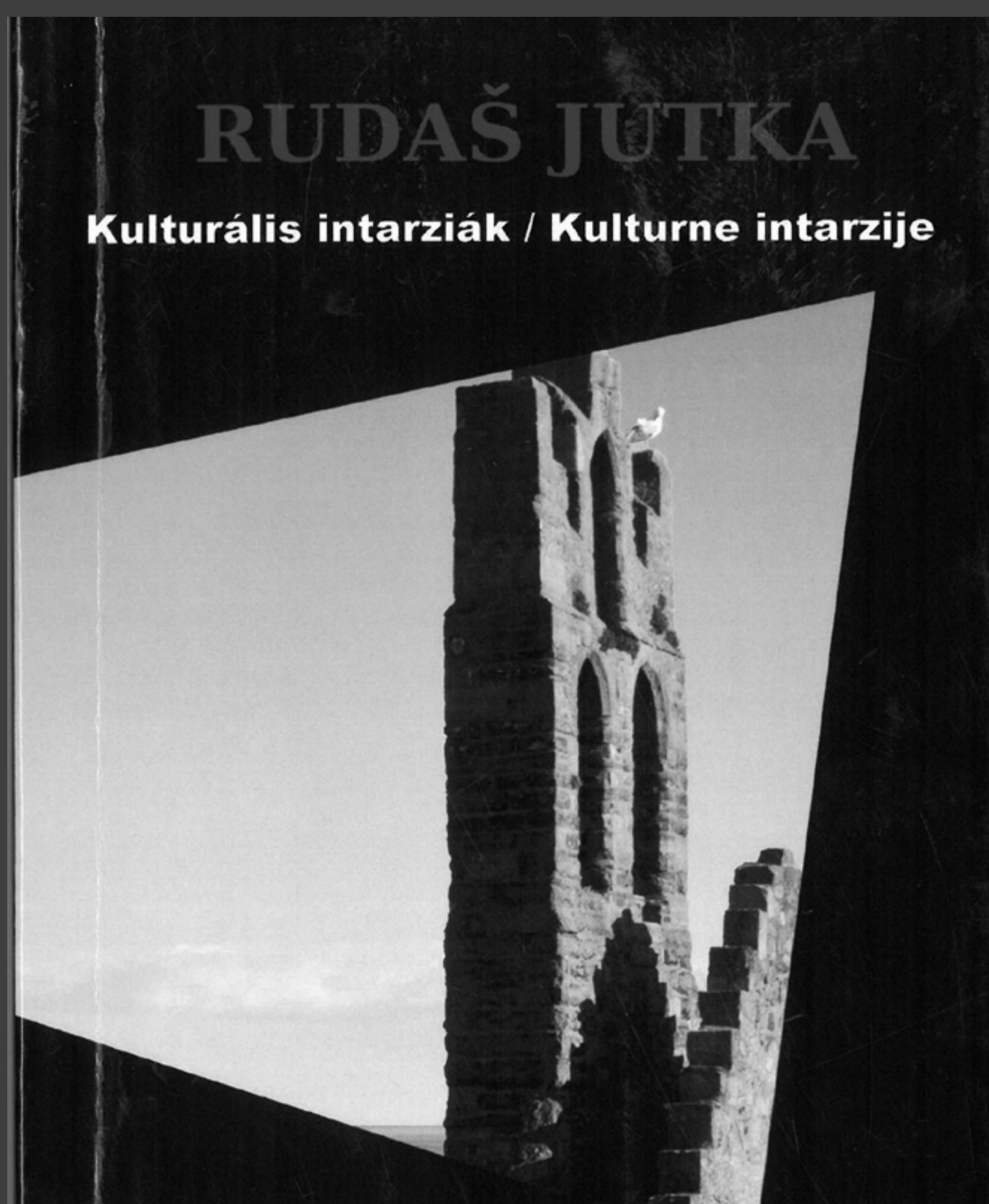
2. kép: BENCE UTROSA Gabriella: Egy kis makk története és más mesék.

Lendva, MNMI, 2003.

3. kép: VARGA József: Tudatformáló idők.

Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2005.

4. kép: Göncz László: Olvadó jégcsapok. Pécs, Pro Pannonia, 2003.

1. kép. RUDAŠ Jutka: Kulturális intarziák / Kulturne intarzije.

Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2012.

2. kép: ZÁGOREC-CSUKA Judit: Új horizontok, Novi horizonti, Neue Horizonte, Válogatott versek, Izbor pesmi, Ausgewahlte Gedichte.

Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2013.

3. kép: Szabó Mária: Tájszójegyzék – Lendva-vidéki tájszavak szótárszerű gyűjteménye.

Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2006.

4. kép: CAR Evgen: Színes paraszt, elégiák.

Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2003.

Gábor Zoltán Keserédes emlékek önéletírása

1. Bevezető

Gábor Zoltán lendvai származású festőművész szerint a festészet egy mágikus cselekedet, amelynek segítségével enyhíthetjük félelmeinket. Művészete szimbolikus, de megmarad a realista talajon, lírai freskói monumentálisak Lendván és Horvátország-szerte, ahol alkotott. Egy szenvedő emberről van szó, nem egy átlagemberről, aki elfogadja a világ dolgait olyannak, amilyenek. Festményein egyszerre van jelen a groteszk és a jelképeiben feloldódó szabadságvágy, a teljességre való törekvés és a fragmentumszerű motívumok. Ragaszkodott az ötleteihez, önmagához. Lendváról ellátott Budapestig, majd Bécsig és Párizsig, bejárta ezeket a képzőművészeti tájakat, és intellektuális tartalmakat, gondolataiban ragaszkodott a szülőföldjéhez, a magyar nyelvhez, de egyben világpolgárrá is vált. A szabadságvágya és gondolatainak a mélysége, a szakma szeretete miatt, ha élne, örülne az Európai Unió adta lehetőségeknek is. Gábor Zoltán 1922-ben született Lendván. Polgári iskolába Lendván járt, majd 1939-1940 közt a zágrábi iparművészeti középiskolában tanult, azt követően 1941-ben a budapesti iparművészeti középiskola diákja volt. 1945-1951 közt Zágrábban a Képzőművészeti Akadémia hallgatója volt, ahol oklevelet is szerzett. A zágrábi Női Tanítóképző Gimnáziumában kezdte tanári pályáját. Az első csalódásai itt érték, mint festőművészt és grafikust, elsősorban azért, mert nehéz volt művészként megélnie. 1953-ban franciaországi körutat tett, Evaux les Bainsba, Combarelles-be, Font de Gaumebe és Lascaux-ba, ahol megcsodálta a paleolit barlangfestészetet, s ennek a művészettörténeti korszaknak a rajongójává vált. Ezt követően Párizsba, a művészek városába utazott, ahol a Louvre képtárat látogatta. Majd a dél-franciaországi vidék városaiba utazott, ahol a román kori építészet után érdeklődött. Ekkor nagy hatással volt rá Villon költészete. Gábor Zoltán útleírásaiban, amelyekhez Franciaországban szerezte az élményeit, filozófiatörténeti és művészettörténeti rálátást nyújt az olvasók számára azokról a helyekről, ahol járt, és arról a korról, amikor a műalkotások keletkeztek. Útleírásaiban pl. A postagalamb (1982) és az Elmondom (1995) esszékötetében és a Keserédes (2010) önéletírásában nyomon követhető művészettörténeti és művelődéstörténeti műveltsége is, amely nagyon fontos tényező az önéletírásában, hiszen nemcsak adatokat és tényeket közöl, hanem egyfajta művészi gondolkodásmódot is prezentál. Párizst, a művészetek városát, az európai kultúra központját is úgy írta le, mint ahogy ezt a kultúrtörténészek teszik – szívvel-lélekkel. A festőművész nemcsak látta a nagyváros kultúrtörténeti csodáit, hanem át is érezte a létrehozott építészeti értékek lényegét – a művészetet erősítő és rá

ható energiákat. 1954-ben Bécsbe emigrált, de hamarosan visszatért Zágrábba. 1957-ben ismerkedett meg Sinkó Ervin íróval, aki a Napred kiadónál szerzett neki állást, itt könyvborítókat tervezett. 1959-1962 között a zágrábi Állami Báb-színháznál is dolgozott, mint díszlettervező. 1962-1966 között a Horvát Képzőművészeti Egyesület főtitkára lett, hazai és külföldi művészekkel ismerkedett. Kiépítette a magyarországi művészekkel való kapcsolatait, elsősorban Varga Imre szobrásszal és Országh Lili festőművésszel. 1953-88 között a vrabčei, Zágráb melletti Elmegyógyintézeti Klinika tudományos munkatársaként képzőművészeti terápiával foglalkozott. Közben tartotta a kapcsolatait Szúnyogh Sándor, Vljaj Lajos, Bence Lajos költőkkel, Király Ferenc szobrásszal és Gálics István festőművésszel, a szülőföld művészeivel, akik Lendván éltek. Tagja volt a Horvát Képzőművészek Egyesületének, és alapító tagja volt a Horvátországi Magyar Tudományos és Művészeti Társaságnak, valamint az Ady Endre Kultúrkörnek és a Szlovéniai Magyar Írócsoportnak. Mind a négy szervezetben tisztelték és becsülték. 2001-ben a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagjává fogadta. Neve nemzetközileg ismert a horvát, a szlovén és a magyar kultúrában és a képzőművészetben. 1973-tól rendszeresen járt a Lendvai Nemzetközi Művésztelepre. Barátait is többnyire a művészszférából választotta, és erősen kötődött a muravidéki magyar és szlovén művészekhez is.

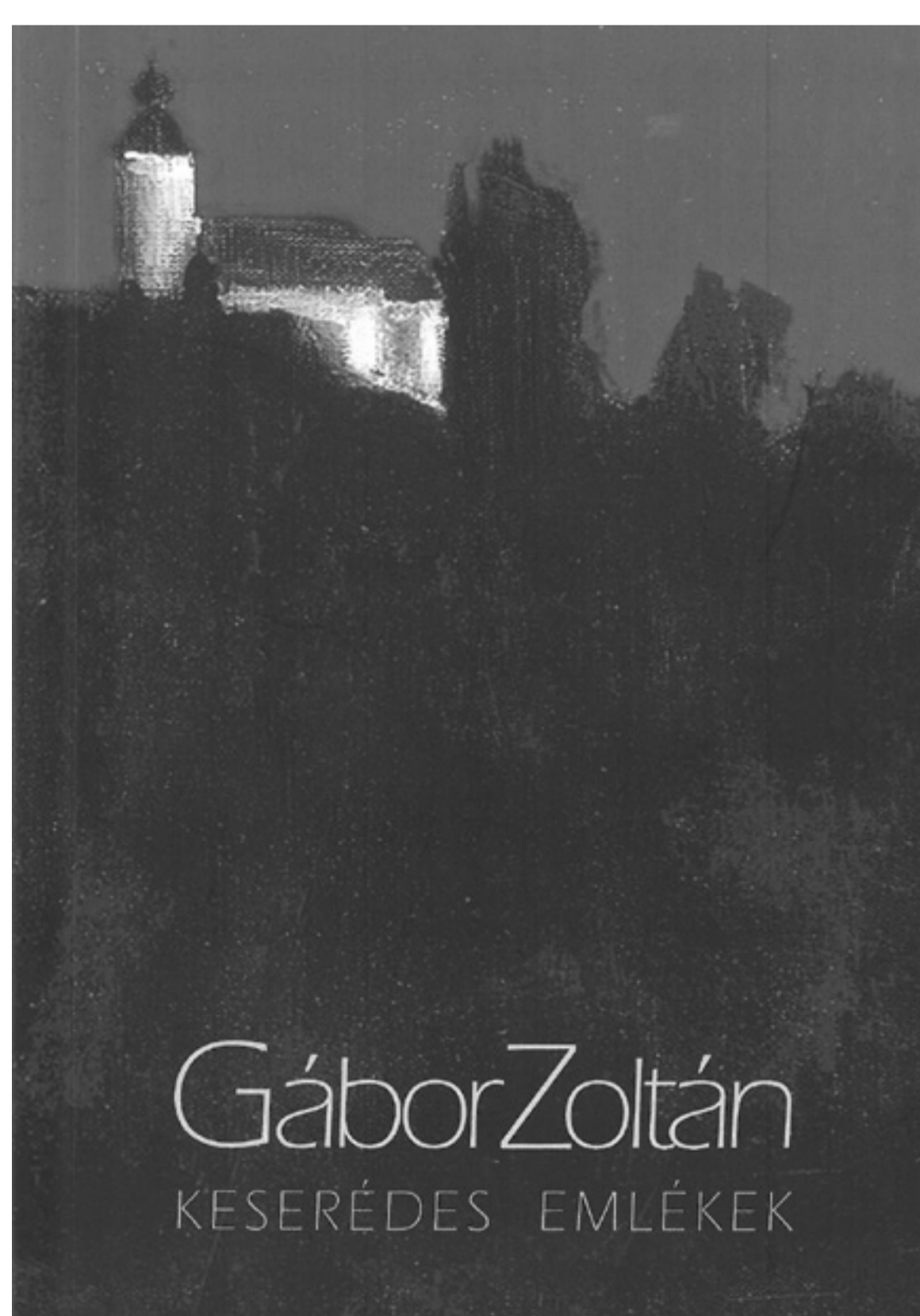
Gábor Zoltán visszavonultan és magába zárkózottan élte idős éveit, de még mindig alkotott, festett és írt. Talán ez volt az az erő, amely életben tartotta. Hogy mit is akart ezzel elérni, megtudhatjuk az önéletírásából: „De miért is festünk, miért csináljuk mindezt, kérdezem önmagamtól. Mit jelenthet e tett, a mérhetetlen univerzumban? Se nem jót, se nem rosszat, azaz semmit – és mégis csináljuk. Az, aki fest, az talán azért teszi, mert valami erősebb erő sugallja neki, hogy azt tennie kell.” És mi ez a sugallat? „A tehetsége, amelynek a tényezőivel Isten munkálkodik. Miért teszi: önmagáért, a családjáért, a népéért, a hazájáért? Önmagáért azért, mert ez a küldetése, a családjáért, mert ők segítik ezen az úton végigmenni, a népéért, mert van hungarus tudata és identitása, és a hazájáért, mert Zágráb befogadta és ott kapott lehetőségeket a művészi kibontakozására. És Lendváért, mert, szülőföldje.”

Gábor Zoltán festőművészt személyesen is ismertem, számtalanszor felkeresett a Népújság szerkesztőségében, amikor újságíró voltam, s azt követően is mindig a művészet, a magyarság és kultúra érdekében tette ezt. Gábor Zoltánt minőségi embernek, értelmiségi művésznak ismertem meg, aki szerénynek és érdeklődő természetűnek tűnt. Őt annak a festőművésznak és írónak tartom, aki több országban szerezte meg a műveltségét (Budapest, Zágráb, Bécs, Párizs), aki gondolkodásában erősen kötődött a gyökereihez, szülővárához, Lendvához, de európai

rálátású és gondolkodású művész volt, aki messzire látott és a látottak mögött értette az összefüggéseket, amelyet színekben és gondolatokban fejezett ki. Gábor Zoltán 2010-ben halt meg Zágrábban.

2. Könyvei, esszéi, tanulmányai, karcollatai

Gábor Zoltán több évtizedes zágrábi léte ellenére is kitűnően beszélt az anyanyelvét és kitűnően írt magyar nyelven (Postagalamb, 1982; Ápisz nyomán, 1990; Tragom Apisa, 1993; Elmondom, 1995; Kazivanja, 1998; Keserédes emlékek, 2010; Gorke uspomene, 2010). Műveit magyar és horvát nyelven publikálta. Gábor Zoltán önéletírása valójában a művész önfeltáró lélekelemzése és vallo-másszerű írásmódja szerint az önéletírás, mint szépirodalmi műfaj legjobbjai közé tartozik. Az önéletírás bizonyos értelemben az emlékiratnak az író egész életére kiterjedő változata. Ennek bizonyítékául szolgál a Keserédes emlékek című önéletírása, amelyet minden elismeréssel ajánlottam kiadásra, hiszen Gábor Zoltán megérdemelte, hogy hírt adjon önmagáról és koráról, arról a multikulturális lét-ről, amelyben élt, és amelyet megélt. Az önéletírás, mint műfaj nem ritkaság a magyar irodalomban (Mikes Kelemen, Márai Sándor, Rákóczi Ferenc, Bethlen Kata stb.). Gábor Zoltán lendvai születésű, Zágrábban élő festőművész Keserédes emlékek című önéletírása figyelemre méltó önéletrajzi mű. Miért? Véleményem szerint egy nép történetét a következő tényezők szabják meg: a hely, ahol él, és azok a körülmények, amelyek között élnie kell, valamint a népben rejlő erők és tulajdonságok, a népet vezető szellemi-erkölcsi értékek, az eszmék, amelyek el-töltik a közösség lelkét. Mindez Gábor Zoltán szülőföld-szeretetére, és a zágrábi életére is érvényes volt.

Gábor Zoltán: Keserédes emlékek. Lendva, MNMI, 2010.

3. Utolsó búcsú Gábor Zoltán festőművésztől

Gábor Zoltán lendvai származású, Zágrábban élő festőművész halálhíre a lendvai Szent Katalin templom előtt ért, amikor vasárnap reggel felhívott Bence Lajos költő és szerkesztő, aki átadta a gyász hírt. Mindenre gondoltam, de a halálára nem, s arra sem, hogy elment örökre az ismeretlen örökkévalóságba. Lassan elindultam kocsimmal Kapca felé, feltettem a napszemüvegemet, mert hullottak a könnyeim. Egy baráttól csak így lehet elbúcsúzni: érzésekkel és könnyekkel. Gábor Zoltán festőművésszel a Népújság szerkesztőségében találkoztam először, ahol felkeresett, mert meg szeretett volna velem ismerkedni, mint újságíróval. Az ismerkedésünk-ből barátság lett, hiszen számtalanszor írtam a képzőművészeti kiállításairól és a műveiről is. Nem olyan régen a zágrábi Ady Endre Kultúrkörben mutatta be Tragom Zrinskih című horvát nyelvre fordított tanulmánykötetemet, s azt követően még az ősz folyamán felkerestük otthonában. Ez volt az utolsó találkozásom vele. Akkor még derűs volt, barátságos, de látszott rajta a kegyetlen betegsége okozta levertsége is. 2002-ben írtam róla egy monográfiát Gábor Zoltán festőművész portréja címmel, amelyben Gábor Zoltánt, mint embert, és mint művészt mutattam be. 1922-ben született Lendván a Kanizsa utcában, és élete 88. évében ért véget Zágrábban. Gábor Zoltán festőművész valószínű utolsó pillanataiban visszatudott nézni még egész életére, s látta, hogy „Mi lett az életéből, a hitéből, és látta, hogy mi lett azokból a lelki csírákból, amelyeket valaha ábrándként élt meg, de mégis valóra váltak. Életműve beteljesült a festészetében és a szépirodalomban is.” Az élete végén derült ki, hogy miről szólt az egész. Azt vallotta, hogy „A festészet egy mágikus cselekedet, amelynek segítségével enyhíthetjük félelmeinket.” A halála elragadta a félelmeit, de megmaradtak a festményei, amelyek főleg Lendván, Muraszombatban, a Muravidéken, Szlovéniában, Magyarországon, Zágrábban és Horvátország-szerte, Londonban, és más kontinenseken is díszítik a galériák és magángyűjtemények falait. Gábor Zoltán freskói és festményei Lendva jelentős intézményeit díszítik több évtizede. A Négy évszak történeti freskó-ciklus a volt községháza üléstermét, és a freskók megfestett mása a Múzeum és Várgalériában, valamint a Harc 1603 című freskója a Lipa szállodában látható. Életműve megáll az időben. Magányos művész, érzékeny, kivételes lélek és egyén volt. Ő az volt, akinek vélte magát. Festményei tükörképei annak a kornak, amelynek élethelyzetei, eseményei, kulturális vetületei 90 év távlatából megterhelőnek tűnnek. Ezt igazolják festményei és szépirodalmi alkotásai. Legutolsó műve kiadását Keserédes emlékek címmel már nem érthette meg. Élete is „keserédes” volt, de beteljesült a küldetése.

Kedves Zoli barátom, én is köszönetet mondok Neked, mert utolsó műved záró szavaival azt üzented nekem, nekünk, hogy: „...nem lettél volna az, ami vagy.” – nélkülünk. Most nagyon sajnálom, hogy csak ennyit tehettem érted, de amit tettem, az őszinte volt, s azt is tudjad odaátrol, hogy nélküled én sem lennék az, ami vagyok. Köszönöm a Viharverten című első verseskötetemhez írt recenziódat, és azokat a biztató szavakat, amelyek mindig építettek, és sosem romboltak. Haláloddal magányosabbnak érzem magam az ismert és ismeretlen csatatereken, most már nélküled. „Kés nélkül jöttél, fegyvertelenül” – ahogy a neked írt versem kezdő soraiban megfogalmaztam. És úgy is távoztál. Emlékeimben mégis legyőzöd a halált.

4. Összegzés

Gábor Zoltán lendvai születésű festőművész élete és sorsa összefonódott a horvát-magyar-szlovén kultúrával és képzőművészettel, munkássága a multikulturalitás pozitív megnyilvánulása, a hármas kultúrkör felvállalása. Megtalálta hangját: tiszta formák megszerkesztése, fókuszba helyezése, precíz szimbólumrendszer, klasszikus műveltséggel bíró figuratív ábrázolást művelő művész, aki a XIX. század nagy tájkép- és portréfestőit követi. Történelemszemléletére hatott a Feszty-körkép és annak realiztikus tematikája, később ezt továbbviszi a Lendva történeti freskóiban is, amelyekben szülővárosa Lendva történelmét eleveníti meg. Állandó témái voltak az elbürokratizált világ és a közöny ellentmondásai, amiket enyhe pesszimizmussal, néha groteszk látásmóddal ábrázolt. Életpályája gazdag, hiszen bibliográfiája közel 500 leírt, katalogizált művet, festményt, grafikát tartalmaz, amelyek Európa-szerte láthatók polgári otthonokban és a nyilvános galériákban. Életében három önálló, önvallomásszerű szépirodalmi művet is írt, és egy írástörténeti tanulmánykötetet magyar nyelven, amelyek horvát fordításban is megjelentek.

Szakirodalom

BENCE Lajos: Írott szóval a megmaradásért. Győr – Lendva, Hazánk: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 1994, 1996, 109-110. o.

BENCE Lajos: Identitás és entitás. Zalaegerszeg – Lendva. Zalai Írók Egyesülete: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2005, 122-125. o.

BENCE Lajos: Írott szóval. Esszék és tanulmányok. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2018, 133-134. o.

BALÁZS-ARTH Valéria: Délvidéki Magyar Képzőművészeti lexikon. Budapest. TIMP, 2007, 253-255. o.

BORI Imre: A jugoszláviai magyar irodalom rövid története. Újvidék. Fórum, 1995.

DOMONKOS László: Magyarok a Délvidéken. Budapest. Zrínyi kiadó, 1992.

GÁBOR Zoltán: Postagalamb. Murska Sobota. Pomurska založba, 1982.

GÁBOR Zoltán: Elmondom. Zagreb. Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége, 1995.

GÁBOR Zoltán: Kazivanja. Zagreb. Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége, 1998.

GÁBOR Zoltán: Keserédes emlékek. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2010, 60-61. o.

GÁBOR Zoltán: Gorke uspomene. Zagreb. Društvo mađarskih znanstvenika i umetnika u Hrvatskoj - Horvátországi Magyar Tudományos és Művészeti Társaság, 2010, 10-11. o. 1995.

MŰVELŐDÉSI kislexikon. Akadémiai kiadó, Budapest, 1973.

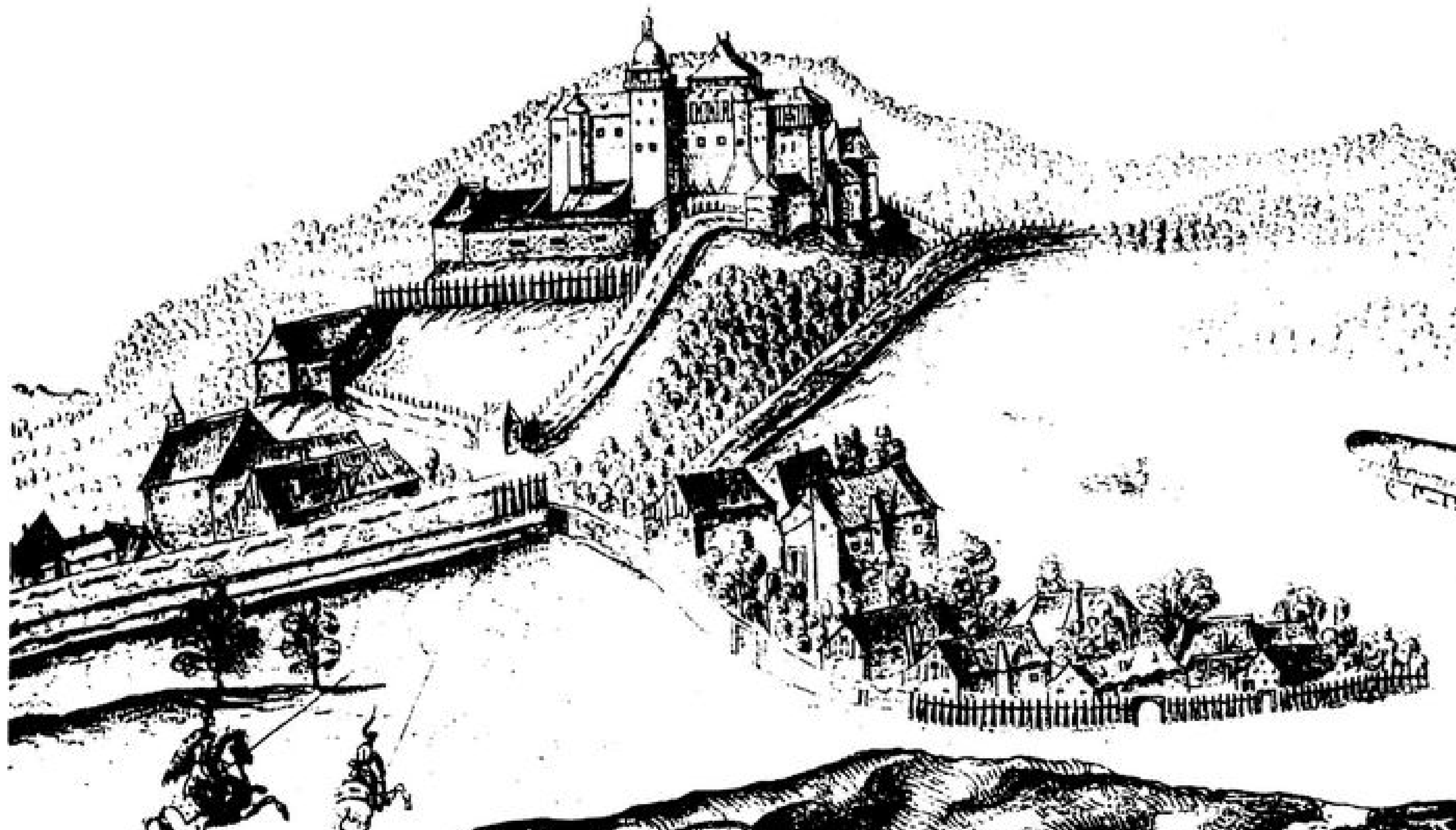
ZÁGOREC-CSUKA Judit: Gábor Zoltán festőművész portréja. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – Lendvai Galéria-Múzeum, 2002. 11-193. o.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: Gábor Zoltán, író In.: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig. A muravidéki magyarság könyvkultúrájának szellemi történeti útja. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2006. 100-103. o.

Gondolatok Kultsár György A halálra való készületről rövid tanóság 1573-ban kiadott prédikációs könyvéről a reformáció 500 éves jubileuma kapcsán

1. Száműzetés és vallásos irodalom Alsólendván

A reformáció fő célja a római katolikus egyház megújítása volt. A folyamatot Luther Márton indította el 1517-ben, és később számos irányba ágazott el. A sok reformációs irányzat közös neve a protestantizmus (evangélikus vagy lutheránus, reformátor vagy kálvinista). Természetesen a reformáció a mai Muravidék területét is érintette. A tan hirdetői itt is a bátor prédikátorok voltak, pártfogóik pedig a nemesi családok tagjai. Alsólendván e szerepet a Bánffy család, Felsőlendván (Grad) a Nádasdy család töltötte be. Úgyszintén a nemesség segítségével alakultak meg az első evangélikus gyülekezetek Lendván, Muraszombatban, Hodoson stb. A református egyház az evangélikusoktól az 1560-as években különült el. Ez elsősorban Melius Juhász Péter munkásságának eredménye. Vidékünkön az elkülönülés jóval később történt meg, pontosan 1591-ben, az úgynevezett „csepregi hitvitán”. A református, azaz kálvinista egyház egyik legfontosabb tanítása a predestináció elve. Lényege az eleve elrendelés, azaz mindenkinek úgy kell leélnie az életét, ahogyan azt Isten elrendelte számára. A jelenleg goricskói magyarlakta falvak a kercai és veleméri egyházközösséghez tartoztak.

*Alsólendva látképe, magyarországi várak,
erődök és városok látképei 1660 - 1664-ben (Montecuccoli tábornagy hagyatéka)*

2. Könyvnyomtatás Alsólendván

A reformáció korához fűződik Alsólendva egyik fénykora is. IV. Bánffy Miklós buzgó híve volt a protestantizmusnak. Támogatásával kerültek kiadásra a reformáció szellemében írt könyvek. Kultsár György írásait Hoffhalter Rudolf vándor nyomdász nyomtatta ki a lendvai várban 1573-ban és 1574-ben.

Mindhárom könyv magyar nyelven íródott. Az első könyv „A halálra való készület” címet viseli. Ez egy bölcselkedés az életről, elmondja, hogy a földi élet csak mulandó, a másik az örökkévaló. A második könyv az ördög és a bűnös harcáról szól, és igen hosszú címet visel. A harmadik könyv, a Postilla a legismertebb, 1200 oldalas nyomtatvány, amely evangélikus prédikációkat tartalmaz. A mű eléggé nyíltan bírálja az akkori társadalmat, és ostromozza a feudális bűnöket. A három nyomtatvány nemcsak a Muravidék, hanem a mai Szlovénia területén is a legelső nyomtatott könyv, hiszen Ljubljánában 1575-ben készült el az első ott nyomtatott könyv.

Alsólendva vára egy XVII. századi metszeten.

3. Kultsár György prédikátor és művei

Kultsár György (Alsólindva,? – 1577. jún. 11.) evangélikus prédikátor és egyházi író volt. Bánffy Miklós zalai főispán pártfogoltja. Három kiadványát ismerjük, ezeket Hoffhalter Rafael nyomtatta ki Alsólindván. Postilláját a 16. században még kétszer kiadták. Szenczi Molnár Albert ezt becsülte legtöbbszörre. A gazdagságról és a fősvénységről szóló prédikációiban társadalomkritikai hang szólal meg. Az halálra való készületről... (Alsólindva, 1573), Az ördögnek a penitencia tartó bűnösssel való vetekedéséről (Alsólindva, 1573, lényegében Urbanus Regius német író könyvének fordítása), Postilla... (Alsólindva, 1574).

Kultsár György evangélikus prédikátor Postillájának hasonmás kiadása.

Zaklatott, külső és belső feszültséggel terhes időben született meg a Muravidék nyugat-dunántúli lankáin az első nyomtatott magyar könyv. Kultsár György protestáns prédikátor, aki egyben tanító, valamint egyházi író is volt, a vándornyomdász Hoffhalter Rudolffal együttműködésben már a 16. század második felében megteremtette a könyvnyomtatás alapjait, így nekik, valamint a térség akkori főúranak, a mecénás Bánffy Miklósnak köszönhetően a jelenlegi Szlovénia területén első ízben Lendván készülhetett nyomtatott kiadvány. Kultsár György prédikációs kötete megérdemli az újrafelfedezést, mert régies nyelve ellenére ugyanúgy szól a ma élőkhöz is, mint szólt saját korának emberéhez. A mai Szlovénia terüle-

tén Kultsár György munkái az első nyomtatványok, hiszen Lendvának két évvel előbb volt nyomdája, mint Ljubljának (1575, Janez Mandele nyomdája). A 16. században Bánffy Miklós, a vidék protestáns nemes ura a nyomdászt, Hoffhalter Rudolfot más területről hozta Alsólendvára. Bánffy Miklós kilenc éves korában már Grazban, tizenegy éves korában pedig Bécsben tanult. 1570-ben vette feleségül Zrínyi Orsolyát, a szigetvári főúrnak, Zrínyi Györgynek a leányát. Nyomdát létesített az alsólendvai várban az evangélium terjesztésére, és udvari papjának, Kultsár Györgynek lehetővé tette, hogy hányatott élete alkonyán három könyve napvilágot lásson. Alsólendván Bánffy Miklós a patrónus, Hoffhalter Rudolf a vándornyomdász és Kultsár György a száműzött prédikátor az 1573 és 1574-es években találják egymásra – az evangélium szolgálatában. Hoffhalter Rudolf csupán másfél évet élt Alsólendván. Ezalatt segítette a napvilágra Kultsár György prédikációit, Az halálra való készöletről rövid tanóság címmel (Lyndae, 1573) itt adta ki. A könyv prédikációkat tartalmaz, amelyeknek témája a Szentírásból vett evangéliumok magyarázatai, vagyis elmélkedések az evangéliumokról. A szerző könyvét Bánffy Miklós főúrnak ajánlotta.

Kultsár György 1573-ban Alsólendván kiadott Az halálra való készöletről rövid tanóság c. kötete 2007-ben újra, hasonmás kiadásban jelent meg. Ez nemcsak a Lendva környékén, a Muravidéken élők ünnepe volt, hanem az egész magyar irodalomé. A kötet a Balassi Kiadó gondozásában jelent meg a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének, a budapesti Országos Széchényi Könyvtár és a lendvai Galéria-Múzeum támogatásával. A kötethez Hubert Ildikó írt bevezető tanulmányt, a szlovén nyelvű fordítást Zver Ilona végezte, amelyet Bratkovič Ivanka lektorált.

A tudomány és részben a diplomácia nyelve továbbra is a latin maradt a 16. században, de az irodalomban a reformáció végleg uralomra juttatta a magyar nyelvet. A reformáció hamar kialakította a kulturális élet új formáit, és új tartalmat adott neki. A nemzeti nyelvnek a fejlődése pedig előkészítette a nemzetté válást a vidékünkön. A reformátorok felismerték a sajtó erejét is. Erre jó példának szolgál Kultsár György prédikációs könyve is. Ki is volt Kultsár György? Melyik teológiai irányzathoz tartozott? Hol és mikor ordináltak lelkésszé? Hol és hogyan ért véget élete? Megannyi nyitott kérdés. Sem az irodalom-, sem az egyháztörténészek nem tudnak mindenre részletes választ adni. Egyesek göcseji nyelvjárást vélnek írásiban felfedezni, ezért Zala megyeinek tartják. Mások arra figyelnek fel, hogy 1573-ban mesternek, a reá következő évben már prédikátornak vallja magát. Lehet, hogy valahol külföldön magiszteri fokozatot szerzett, s ennek a magyar megfelelője a „mester”, de van olyan forrás is, amely éppen azt emeli ki a múlt homályából, hogy „nagy gondja volt a helybéli oskolának minő jobb karba való helyeztetésére”.

Egyesek szerint messzebb, Észak-Magyarországon volt lelkész, ahonnan elűzve jött a lendvai Bánffy-birtokra, de ez is csak feltevés. Kultsár György prédikátor művei arról tesznek tanúbizonyságot, hogy ez a táj valóban a múzsák földje volt valamikor, a szellem emberei pedig nem elvagyódtak innen, hanem egyenesen keresték ezt a helyet. A szlovéniai magyar irodalom gyökerei ide vezethetők vissza. E munkájában a lelkipásztor úgy bátorít a halál örömteli elfogadásáról, hogy az elmélkedő figyelmet mindvégig a végső célra, a hívő ember nagy kérdéseire irányítja; hogyan juthatunk át az életen, a halálon úgy, hogy Krisztus kereszthalála által a megváltott örömbé, az üdvösségbe mindnyájan eljuthassunk. Válasza gyakorlati útmutatás. Keresztény morálja valóban vigaszt adhatott a saját korában, ahogy adhat ma is.

A Postilla 1574-ben jelent meg, s ennek 440. évfordulójáról kívánt megemlékezni egy szobor felállításával a Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség Tanács. A meghirdetett pályázat nyertese Béres János zalaegerszegi szobrász volt, aki bronz, márvány, illetve gránit felhasználásával készítette el művét, mely magát a könyvet ábrázolja. A szobor az óvárosban, az Alsó utcában található, a Színház- és Hangversenyterem és a zsinagóga közelében. A fotón látható könyv-szobor 2015-ben készült.

Kultsár György lutheránus lelkésről, Bánffy Miklós udvari papjának életéről, annak Lendván töltött időszakáról forgattak dokumentum-játékfilmet a lendvai RTV Hidak stúdiójában, amely korhű képet festett a 16. század Muravidékéről. A forgatókönyv alapjául Huber Ildikó Kultsár György, az alsólendvai prédikátor című könyve szolgált. A film történelmi szempontból hiteles, de vannak benne fikciós elemek is. A film rendezője Varga Csaba volt. A főszereplő Bordi András lett, aki hitelesen adta vissza a filmvászonon Kultsár György személyiségét. A filmnek helyi szereplői is vannak, sokan a muravidéki magyar színjátszó csoport tagjai. Összmuravidéki produkcióról beszélhetünk, hisz Szlovénia összes magyarlakta területéről jelentkeztek statiszták a filmhez, és valamilyen módon bekapcsolódtak annak a készítésébe. A film cselekménye történelmi szempontból hiteles. A prédikációs jeleneteket Körmenden, Sárváron, Domonkosfán és Öriszentpéteren forgatták, de dolgozott a stáb a Budafai Arborétumban is – ahol a szabadtéri jeleneteket vették fel –, illetve a horvátországi Strugán.

Kultsár életéről alig lehet tudni valamit, a lendvai Népújság szerint nagy valószínűséggel Magyarország valamelyik más megyéjéből, például a Felvidékről kerülhetett Zalába, Alsólendvára, ahol tanítóként befogadták.

2015-ben Lendván a Városi Színház- és Hangversenyteremben mutatták be azt a Könyvszületik Alsólendván című filmet, amelyet a helyi televízió stúdió készített. A sajátos dokumentum-játékfilm a témához kapcsolódik, hiszen Kultsár György prédikátor és felvilágosult mecénása, Bánffy Miklós kapcsolatát mutatja be. A film rendezője Varga Zs. Csaba, producer-gyártásvezetője Magyar Louvic Mirjana volt, a karakterek többségét pedig helyi szereplők alakítják. A főszerepben Kultsár Györgyöt Bordi András személyesítette meg, Bánffy Miklóst pedig Štampah Miha játszotta.

4. Hoffhalter Rudolf vándornyomdász (1550-1587)

A XVI. századi magyarországi nyomdászat történetében jelentős szerepet betöltő nyomdászcsalád alapítójának, a lengyel származású Raphael Hoffhalternek fiát, Rudolfot 1550. december 7-én keresztelték Zürichben. Hoffhalter Rudolf Gyulafehérváron nem lépett apja örökébe, nem folytatta az ottani nyomdászatot, mivel még nem érte el nagykorúságát. Apja halálakor, 1568-ban még nem volt 18 éves. Ezért nem az Erdélyi Fejedelemség területén, hanem a Mura és a Dráva vidékén, a királyi Magyarország délnyugati szegletében kezdte meg könyvnyomtató tevékenységét a hithű protestáns főúr, Bánffy Miklós alsólendvai birtokán (Lendava, ma Szlovénia). Hoffhalter Rudolf édesapja mesterségét folytatva, nyomdászként kívánt boldogulni, ezért elfogadta Bánffy Miklós meghívását. Hoffhalter Rudolf 1573 közepétől közel egy éven át a magával hozott felszereléssel a protestáns gyülekezet vezetőjének és az iskola tanítójának, Kultsár Györgynek az irodalmi alkotásait nyomtatta ki. Alsólendvai nyomdájának híre gyorsan eljutott Bécsbe, s a II. Miksa császár erélyes tiltakozását váltotta ki. A császár 1574. február 7-én felszólította Bánffy Lászlót, hogy az uradalmán működő, Erdélyből kiűzött antitritárius nyomdászt haladéktalanul távolítsa el. Később munkásságát Nedeliščen (Csáktornya közelében), majd Debrecenben folytatta.

A Bánffy dinasztia címere Alsólendván.

RAPHAEL HOFF,
halter által nyomtatta.

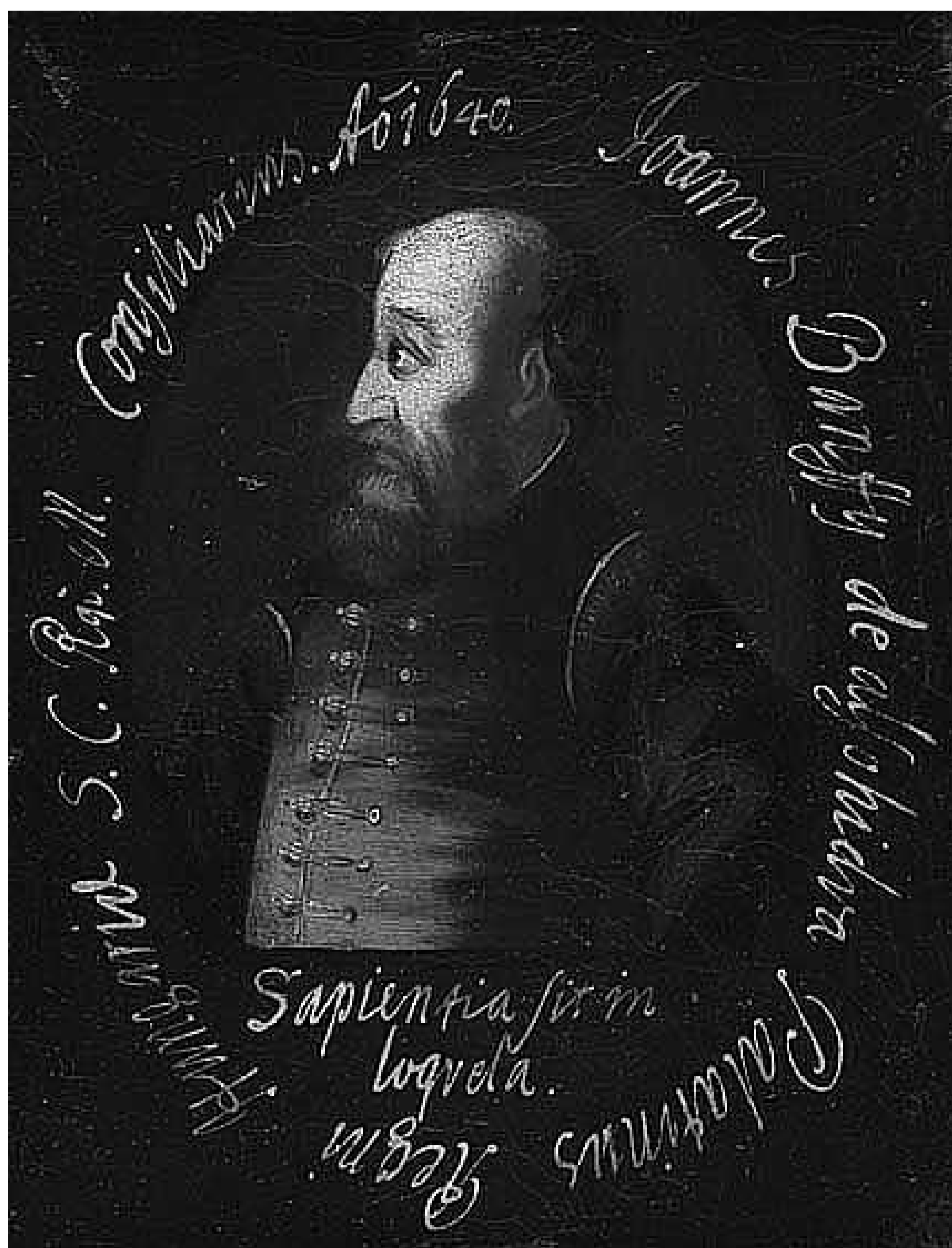
Hoffhalter Raphael maga mezzotto címere. Werbőczy István: Magyar Decretum (Debrecen 1566)

»Rodolphus Hoffhalter« nyomdászjegye.

5. (IV.) Bánffy Miklós (1547-1593) – a kultúra mecénása a 16. században Alsólendván

A tatár pusztítást követően újjáépült lendvai vár a 13. század végére a Bánffy család birtokába került. A dombra épült vár jó védelmet nyújtott a törökök ellen. A Bánffy család jelentős szerepet játszott a művelődés terén is. Alsólendva a 16. század második felében jelentős művelődési központ volt. A család férfiági kihalása után (1645) a vár a Nádasdy család birtokába került. A vár utolsó tulajdonosai az Eszterházyak voltak.

A Bánffyak a 15-16. században fontos országos tisztségeket töltöttek be. Közülük a legfőbb méltóságot Bánffy (VI.) János (1530-1534) nádor viselte. Fia, (VI.) István országbíró, zalai főispán már az új hit követője. János unokája, (IV.) Miklós (1547-1593) hatékony támogatója volt a protestáns egyháznak. A reformáció terjedésének hatására Alsólendva lakossága, követve urait, Bánffy Istvánt és Miklóst, a 16. század közepén protestánssá lett. A család megbecsült lelkésze Kultsár György a patrónus Bánffy Miklós leányának egyik keresztapja is volt (1573). Az alsólendvai udvar a 16. század folyamán mindvégig jelentős szellemi központ maradt.

VI. Bányfi János nádor.

6. Összegzés

A reformáció (1517) után az új hit Magyarországon is rohamosan terjedt, aminek az is oka volt, hogy a protestantizmus felismerte az új hit elterjesztésében az iskolák és a könyvnyomtatás jelentőségét. Zaklatott, külső és belső feszültséggel terhes időben született meg a Muravidék nyugat-dunántúli lankáin az első nyomtatott magyar könyv. Kultsár György prédikációs kötete megérdemli az újrafelfedezést, mert régies nyelve ellenére ugyanúgy szól a ma élőkhez is, mint szólt saját korának emberéhez. A mai Szlovénia területén Kultsár György munkái az első nyomtatványok, hiszen Lendvának két évvel előbb volt nyomdája, mint Ljubljanának (1575, Janez Mandele nyomdája). A 16. században Bányfi Miklós, a vidék protestáns nemes ura a nyomdászt, Hoffhalter Rudolfot más területről hozta Alsólendvára. Bányfi Miklós kilenc éves korában már Grazban, tizenegy éves korában pedig Bécsben tanult. 1570-ben vette feleségül Zrínyi Orsolyát, a szigetvári főúrnak, Zrínyi Györgynek a leányát. Nyomdát létesített az alsólendvai várban az evangélium terjesztésére, és udvari papjának, Kultsár Györgynek lehetővé tette, hogy hányatott élete alkonyán három könyve napvilágot lásson.

Alsólendván Bánffy Miklós a patrónus, Hoffhalter Rudolf a vándornyomdász és Kultsár György a száműzött prédikátor az 1573 és 1574-es években találkoznak egymással az evangélium szolgálatában és a protestantizmust terjesztve. Hoffhalter Rudolf csupán másfél évet élt Alsólendván. Ezalatt segítette a napvilágra Kultsár György prédikációit, Az halálra való készületről rövid tanóság címmel (Lyndae, 1573). A könyv prédikációkat tartalmaz, amelyeknek témája a Szentírásból vett evangéliumok magyarázatai, vagyis elmélkedések az evangéliumokról. A szerző könyvét Bánffy Miklós főúrnak ajánlotta. A tudomány és részben a diplomácia nyelve továbbra is a latin maradt a 16. században, de az irodalomban a reformáció végleg uralomra juttatta a magyar nyelvet. A szlovéniai magyar irodalom gyökerei ide vezethetők vissza.

Szakirodalom

HORVÁTH János: A reformáció jegyében. Budapest, 1953.

NEMESKÜRTY István: A 16. század utolsó három évtizedének postillairodalmából. Budapest, 1957.

BÁNFFY László levele a királynak Hoffhalter Rudolf elűzetéséről. In: Zala megye történelmi olvasókönyve. Zalaegerszeg, Zala Megyei levéltár, 1996, 85-86. o.

EZER év. Zala megye históriája. Zalaegerszeg, Pannon Lapok Társasága, 2009, szerkesztette Molnár András, Virrasztó Zsolt.

PROTESTÁNS nyomdász Alsólendván.1574. In: Források a Muravidék történetéhez. Viri za zgodovino Prekmurja. Szöveggyűjtemény, 1. kötet, 871-1849. Szombathely-Zalaegerszeg, Vas Megyei Levéltár, Zala Megyei Levéltár, 2008, 111-112. o.

TANTALICS Béla: Lendva kulturális emlékei a 16. század második feléből. Lenti, 1988.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: a Bánffy család szellemi hagyatéka. In: A muravidéki könyvek világa. Pilisvörösvár-Lendva, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület-Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, 2010, 48-49. o.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: A szlovéniai magyar könyvkiadás. In: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2007, 12-13. o.

Interneten található irodalmak:

Reformáció a Muravidéken. In: www.e-kompetencia.si/egradiva/zgodovina, [online], URL:http://www.e-kompetencia.si/egradiva/Zgodovina_novo2/12.gradivo_ZGODOVINA%20MADZARS-KE_20.maj%202014/index7.html, [letöltve: 2017.09.04.]

Kultsár György lutheránus lelkész életéről forgatnak filmet Lendván. In: <https://www.filmtekercs.hu>, [online], URL: <https://www.filmtekercs.hu/hirek/kultsar-gyorgy-lutheranus-lelkesz-elete-rol-fogatnak-filmet-lendvan>, [letöltve: 2017.09.04.]

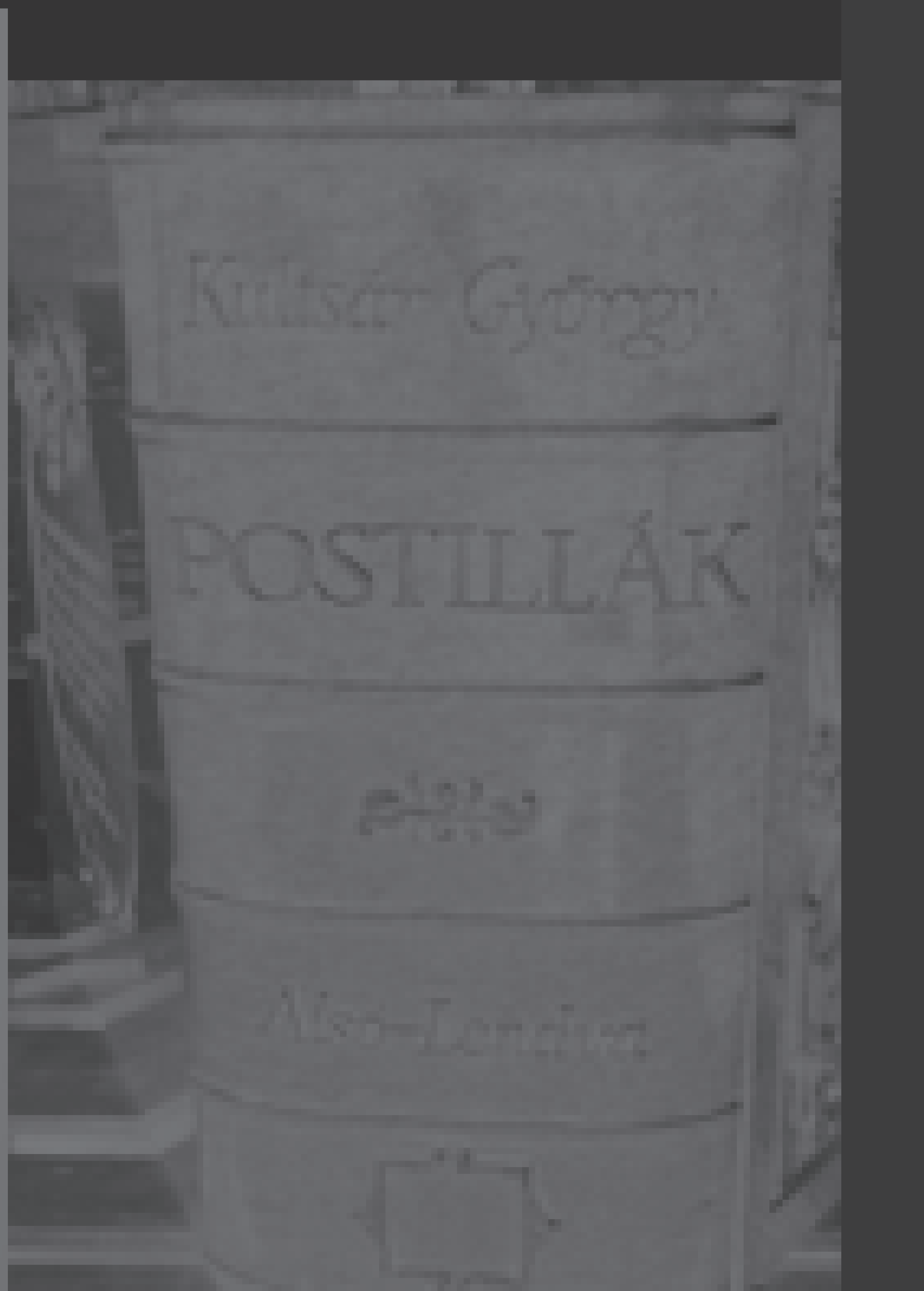
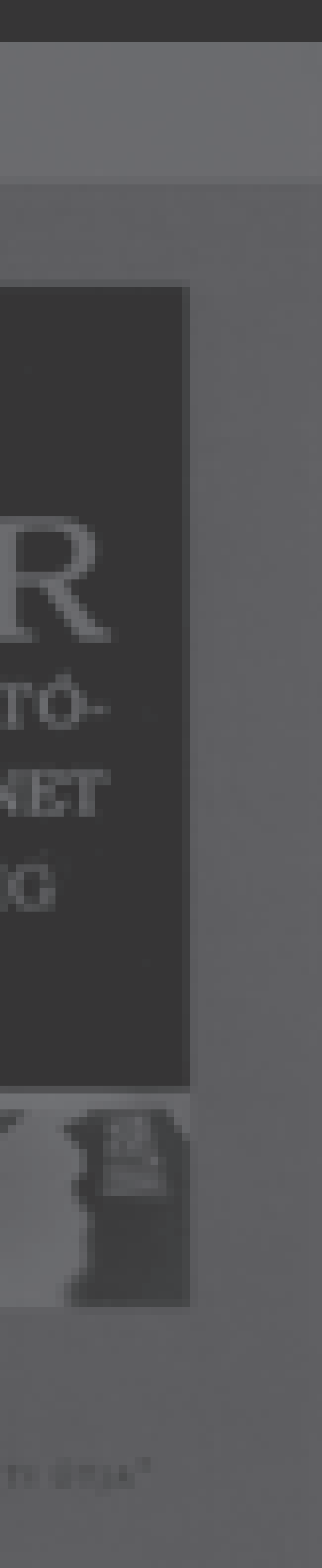
Hoffhalter Rudolf. In: www.e-kompetencia.si/egradiva/zgodovina, [online], URL:http://www.e-kompetencia.si/egradiva/Zgodovina_novo2/12.gradivo_ZGODOVINA%20MADZARS-KE_20.maj%202014/index101.html, [letöltve: 2017.09.3.]

* dr. Zágorec-Csuka Judit 2018. július 5-én tartott előadást Az első magyar könyv Alsólendván, Kultsár György postillái címmel Keszthelyen a Pannon Egyetem Georgikon Karán a Magyar Könyvtárosok Vándorgyűlésén, amelynek a címe Értékein a jövőt formálják volt.

*A tanulmány megjelent a Muratáj, irodalmi, művelődési, társadalomtudományi és kritikai folyóirat, ISSN 0353-5584, 20181-2. száma, 168-77 o. és elhangzott 2017. november 21-én Lendván a Városháza dísztermében megrendezett nemzetközi konferencián, amelyet Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Községe közösen szervezett meg Lendva Községgel együtt Kultsár György protestáns prédikátor, tanító és egyházi író tiszteletére a reformáció 500 éve alkalmával.

III. OLVASÁSSZOCIOLÓGIA

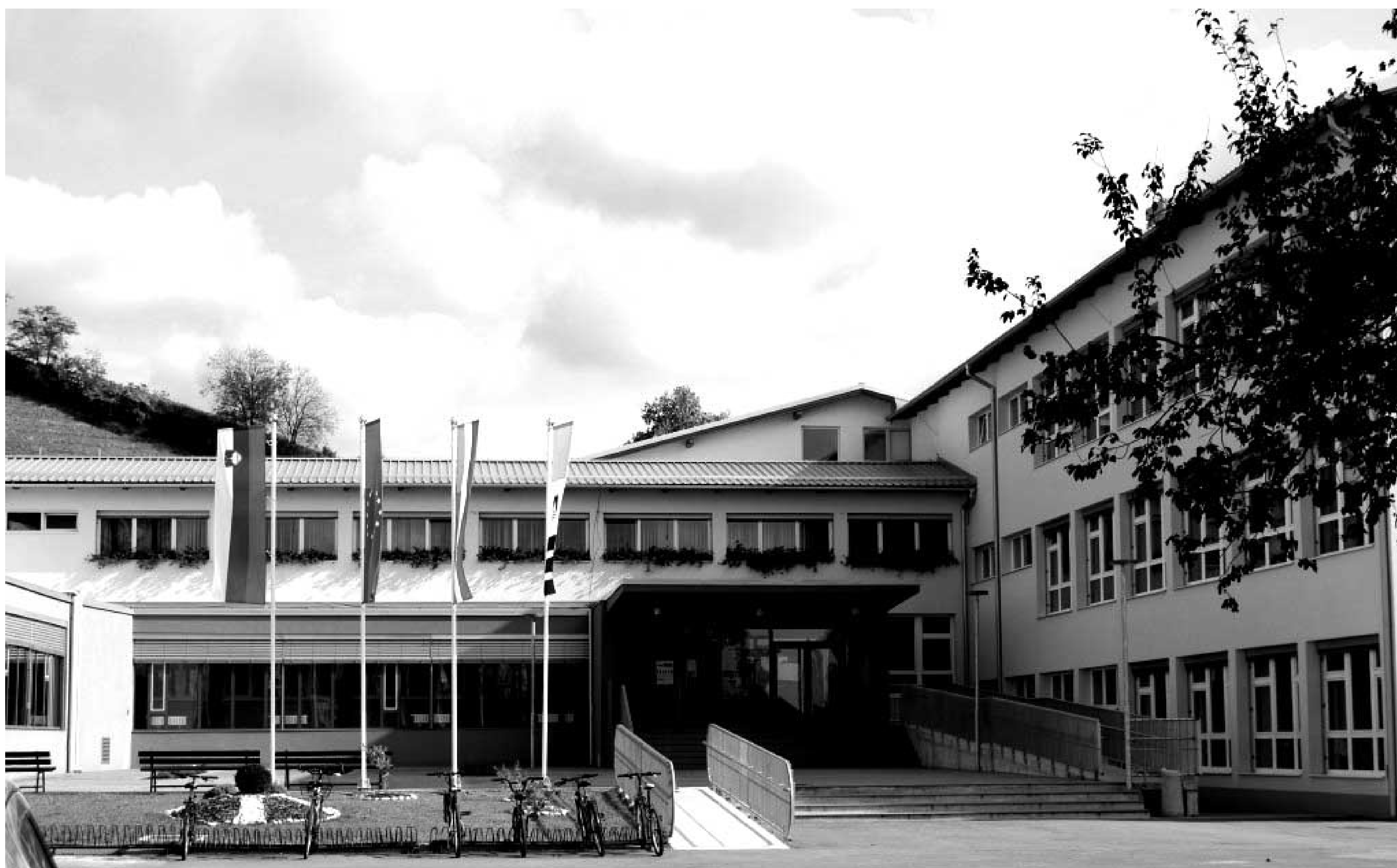
Az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola magyar nemzetiségi tanulóinak olvasási szokásai

1. Bevezető

„Az olvasás az emberi kultúra eredménye.”

A kétnyelvű általános iskolák oktató-nevelő programja a Muravidéken bizonyos elemeiben különbözik az egynyelvű szlovén iskolák programjától. Mindez a kétnyelvű iskolák tanmenete alapján valósul meg, amely a tantárgyak tanmeneteiből tevődik össze. Bizonyos tantárgyak tanmenetei is bővíthetők, pl. a magyar és a szlovén nyelv többszintű oktatása – anyanyelvi és környezetnyelvi szinten. A magyar nemzetiségű szülőknek lehetőségük van a gyermekeik beiskoláztatásánál az első osztályban arra, hogy szabadon válasszák meg a gyermekeiknek az írás, olvasás tanításának a nyelvét, vagyis a magyar nyelvet anyanyelvi szinten (magasabb szint) vagy környezetnyelvi szinten (alacsonyabb szint) óhajtják elsajátítani. Természetesen idővel lehetséges az egyik szintről a másik szintre való átmenet is, ha a szülők a tanárokkal együtt ezt a döntést hozzák meg. A tanulók írás-olvasás készségének az elsajátítása a kétnyelvű iskolákban eléggé flexibilis, de sorsszerű. Az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolában a 2010/2011-es tanévben 537 tanuló közül 185 tanuló vallotta magát magyar anyanyelvűnek, vagyis az egyharmaduk, 34,45 %, akik anyanyelvi szinten tanulják a magyar nyelvet. A tanulók olvasási készsége és szövegértése iránt sokan és sokat aggódnak. Újra olyan időket élünk, amikor elvekben és intézményekben tartjuk a magyar közösséget a szlovéniai Muravidéken, de a valóságban a muravidéki íróink műveit igazán kevesen olvassák. A magyar és a muravidéki irodalom olvasása, illetve a magyar szellem folytonosságának az ápolása a tanárok és könyvtárosok fáradt és néha fárasztó, szürke rutinmunkája lett. Pedig az olvasással a határokon túlra szakadt magyarok a kulturális lojalitásukat és az identitásuk megmaradásának a kérdését erősíthetik. Ezzel is tanúsíthatják, hogy hűek maradtak a magyar szellemhez. A közös kultúra és a közösen átélt emberi értékek tarthatják csak össze a sokfelé szétszórt magyart. Véleményem szerint magyarnak lenni ma nem állami hovatartozást jelent, hanem annak az érzésnek és a gondolatnak egy specifikus módját, amely ezer év értékeiből szűrődött le: kultúrát jelent. A szlovéniai magyarság olvasási szokásai, kultúrája alapvetően hozzájárul a magyar nemzetiség identitásának a fejlődéséhez is.

Milyen a jelenlegi helyzetkép és az olvasási kultúra differenciáltsága a muravidéki magyar iskolások sorsközösségében?

Az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola bejárata.

2. Az első nevelési-oktatási szakasz (1-3. osztály)

Az első nevelési-oktatási szakaszban a tanulók anyanyelvi szinten el tudják sajátítani a magyar írásbeliséget és olvasást, de emellett még a szlovén nyelvet is tanulják környezetnyelvi szinten. Az olvasás funkcionális elsajátítása arra is vonatkozik, hogy a tanulók korát figyelembe véve mennyire képesek elsajátítani az olvasást. A pedagógusok rendszeres dialógussokkal, párbeszéddel, nyelvi kommunikációval és beszélgetésekkel is kiegészítik az olvasás folyamatát. A pedagógusok olyan gyakorlatokat végeznek a tanulókkal, amelyek segítségével párbeszédet alakítanak ki a csoportokban, és így is tanulják a nyelvet. Ezek a kommunikációs gyakorlatok. Az első három évben a tanulók elsajátítják az olvasás technikáját, és fejlesztik az olvasási készségüket. A betűző olvasás a gyermekeknél a kezdetet jelenti, majd elkezdődik az alapozás. A tanulókkal csendben és hangosan is olvastatnak a tanítók. Ez főleg a nem irodalmi szövegek olvasására vonatkozik. Az irodalmi szövegek olvasására más módszerek vonatkoznak. A szépirodalmi mű olvasása úgy történik, hogy a pedagógus felolvassa a kiválasztott szépirodalmi művet, amely élményt nyújt a tanulóknak, majd a tanulók önállóan is elolvassák ezt, vagy annak egy részletét. Azt követően pedig a tanítónő segítségével elemzik a szöveg tartalmát. Bizonyos verseket, meséket és rövidebb színjátékokat el is játszanak. Ebben az oktatási szakaszban a kiválasztott szerzők: Weöres Sándor, Móricz Zsigmond,

Fazekas Anna, Szabó Lőrinc, Móra Ferenc, Gárdonyi Géza, Csoóri Sándor, Csánádi Imre, Kassák Lajos, Benedek Marcell, Zelk Zoltán, Petőfi Sándor, Kányádi Sándor és Dsida Jenő. A világirodalomból a következő szerzőktől olvasnak: Grimm testvérek, Hans Christian Andersen, Milne, Tolsztoj, Collodi stb.

Az első nevelési-oktatási szakaszban a legfontosabb cél az olvasás automatizálása, tehát begyakorlása, vagyis az olvasási technikákon és a szövegértésen van a hangsúly. Mivel a tanítási idő alatt nincs elegendő idő az olvasás begyakorlására, adódhatnak problémák is, amelyeket a tanároknak a szülők segítségével kellene megoldaniuk. A tanulóknak otthon is gyakorolniuk kell az olvasást, hogy kialakuljanak az olvasási készségeik. A frontális (tanár-diák) tanítási módszer háttérbe szorul. Sokkal flexibilisebb tanítási módszerek alakultak ki (csoportos és egyéni munka), viszont az olvasás készségének az elsajátításában sokkal több egyéni munkára és önfegyelemre van szükségük a tanulóknak. Alapvető problémát jelent az is, hogy a magyar nemzetiségű tanulóknak a szlovén olvasási készséget is el kell sajátítaniuk, és ez több munkát követel tőlük. A mindkét nyelven folyó olvasás-tanítás párhuzamosan folyik, viszont a magyar nyelvénél a tanulóknak 40 betű alapján kell olvasniuk, míg a szlovén ábécének csak 26 betűje van. A kétnyelvű oktató munka külön körülmények között folyik, s ennek eleget kell tenniük a tanulóknak is. Az anyanyelvi írás-olvasás oktatásakor figyelembe kell venni azt is, hogy a magyar ajkú tanulóknak kialakuljon egyfajta pozitív nyelvi tapasztalat az anyanyelvük iránt, hogy kellemesen érezzék magukat az írás-olvasás elsajátításában, s a pedagógusoknak is oda kell figyelniük a tanulóknak kognitív fejlődésére és a tanulóknak alaphelyzetére – milyen családi környezetből jöttek és hova szeretnének az anyanyelvük által eljutni!?

A tanárok beállítottsága nagyon fontos az írás-olvasás elsajátításában, de sokkal fontosabb a szülők nézőpontja azzal kapcsolatban, hogy milyen a viszonyuk a nemzeti identitásukhoz, főleg akkor, amikor a gyermeküket beiratják az első osztályba, és arról kell dönteniük, hogy milyen nyelven óhajtják, hogy gyermekük megtanuljon írni-olvasni. A szülők céljainak hosszú távúaknak kell lenniük, és harmóniában kell hogy legyenek a saját meggyőződésükkel. A tanulóknak sok mindent hoznak a családból, és sok mindent visznek haza az iskolából a családba - a család és az iskola - állandó kölcsönhatásban vannak egymással. Ez egy ciklikus és dialektikus folyamat. Az írás-olvasás elsajátítása egy automatikus és mechanikus folyamat, de ebben a korszakban a tanároknak és a szülőknek is tartalmakkal kell ellátniuk a tanulóknak/gyermekük olvasási szokásait. S ezeknek a tartalmaknak összhangban kell lenniük a gyerekek fejlődésével. Ha nincsenek meghatározó értékek, a gyerekek, a média, a számítógépes játékok stb. csapdájába eshetnek. A multikulturális környezet sem segíthet, ha nincsen megfelelő elképzelésük arról,

mit is szeretnének olvasni a magyar irodalomból. A kétnyelvű iskoláknak is alkalmazkodniuk szükséges a tanulók változó életmódjához és körülményeihez (problémák: posztmodern konzumtársadalom, a fogyasztói társadalom értékei stb.)

*Az 1. Számú Lendvai KAI 9. osztályos tanulói és tanári kara
a 2009/2010-es tanévben.*

3. A második nevelési-oktatási szakasz (4-6. osztály)

Ebben a nevelési-oktatási szakaszban a tanulók az előtudásuk alapján fejlesztik az olvasási készségüket. Arra a tananyagra építenek, amit a megelőző három évben megtanultak, elsajátítottak. A nem irodalmi szövegek olvasásánál a hangsúly a kommunikáción és részben az olvasáson alapszik. Az iskolában kötelező a tanulóknak a szóbeli fellépés is, amelyért osztályzatot is kapnak. Otthon pedig az olvasásra és az feladatok megírására összpontosítanak. A szépirodalmi és a nem szépirodalmi szövegek olvasása és elemzése közt az arány 40:60 százalék. A tanév folyamán három szépirodalmi művet kell elolvasniuk magyar nyelven a tanulóknak, egyet kötelezően, kettőt pedig választhatnak tetszés szerint. A házi olvasmányok elemzését a tanítónők végzik, míg a tanulók szóban számolnak be a szépirodalmi művekben megnyilvánuló történetekről és a főszereplők jellemzéséről. A szövegelemzés mellett a tanulók megnézik a tanórákon a házi olvasmányokra vonatkozó játékfilmeket is. Ebben az oktatási időszakban a következő szerzők

művét elemzik: Petőfi Sándort, József Attilát, Arany Jánost, Nagy Lászlót, Weöres Sándort, Gárdonyi Gézát, Móra Ferencet, Jókai Mórt. A világirodalomból pedig La Fontaine, Grimm, Eric Kästner meséit, elbeszélését, valamint a görög mondákat olvassák. A tanulók már képesek ebben az időszakban, 10-12 évesen hosszabb szövegeket is elolvasni, de ezek a szövegek nem kifejezetten igényesek sem stilisztikailag, sem tartalmilag. Ebben az időszakban még akadnak olvasási problémák, főleg a begyakorolással. A tanulók zömének már van előtudása a szépirodalomban, hiszen a megelőző korszakban számos író és költő művét már elolvasták. És milyen szerzőket olvasnak? Az alsó tagozaton külföldi szerzőktől fordításirodalmat is olvasnak magyarul, a kedvenc szerzőktől: Ezek Francesca Simontól Rosszcsont Peti, Geronimo Stiltontól Mulatságos történetek, Claude Clément/Christel Desmoinauxtól Csupa igaz történet és Bernhard Lassantól Olvasó Leó című sorozat, a W.I.T.C.H. képregény sorozat, Megan McDonald Durrbele Dorcka című sorozata és a klasszikus Walt Disney mesék. A magyar költők közül Gazdag Erzs, Zelk Zoltán és Weöres Sándor kötetét olvassák a tanulók.

4. A harmadik nevelési-oktatási szakasz (7-9. osztály)

A harmadik nevelési-oktatási szakasz hetedik, nyolcadik és kilencedik osztályában az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolában nívós nyelvoktatás alapján folyik. Ez a nyelvi csoportosítás nagyobb lehetőséget nyújt a tanulóknak a szókincsük és az olvasási szokásaik bővítésében. A tanulók választhatják, hogy milyen szinten szeretnék tanulni a szlovén és a magyar nyelvet. A nem művészi típusú szövegek olvasásakor a tanulók a koruknak megfelelő nem művészi jellegű szövegeket olvasnak, főleg publicisztikai és ismeretterjesztő szövegek olvasására összpontosítanak. A művészi szövegek olvasásakor pedig az irodalmi olvasókönyvből olvasnak szépirodalmat, és ezeket a szépirodalmi szövegeket elemzik a tanmenet szerint (anyanyelvi szinten magyarországi tankönyvekből). A magyar szerzők közül Janus Pannoniust, Balassi Bálintot, Zrínyi Miklóst, Csokonai Vitéz Mihályt, Arany Jánost, Petőfi Sándort, Gárdonyi Gézát, Fekete Istvánt, Móra Ferencet, Kölcsey Ferencet, Vörösmarty Mihályt, Jókai Mórt, Mikszáth Kálmánt, Ady Endrét, József Attilát, Radnóti Miklóst, Nagy Lászlót, Móricz Zsigmondot, Nagy Lajost, Tamási Áront, Sánta Ferencet tanulják. A muravidéki magyar szépírók közül Szúnyogh Sándor, Bence Lajos, Varga József műveit olvassák. A felső tagozaton váltakoznak a külföldi szerzők a hazai magyar szerzőkkel, vagyis szívesen olvassák Thomas Brezina a Fiúk kizárva, a Hét tappancs gazdája, Penny, valamint a Hot Dogs című sorozatait, a Te meg Én / Te + Én sorozat kötetét, Joachim Masannek A vad focibanda című sorozatát, Erich Kästner könyveit,

valamint a magyar ifjúsági írók közül Nógrádi Gábor, Sohonyai Edit, Bálint Ágnes és Janikovszky Éva műveit, és azokat a könyveket, amelyeket a tanulók otthoni könyvtárukból választanak, mint kedvenc olvasmányukat.

5. A magyar nemzetiségű tanulók olvasásszociológiai felmérései „Megfelelő olvasmányokkal kell alapozni a tanulók olvasási kompetenciáira.”

A Muravidéken 6243 magyar nemzetiségű személy él (a 2002-es statisztikák alapján) többnyire a 29 vegyesen lakott településen a szlovén-magyar határsávban és Lendván. Az Országos Széchényi Könyvtár Budapesten már a múlt század 80-as éveitől kezdve napjainkig olvasásszociológiai kutatásokat folytat a határon túli régiókban, ahol a magyarság él. Nem tudni, hogy miért, talán a muravidéki magyarság kicsinysége, alacsony létszáma, vagy a szakemberhiány miatt, de kimaradtunk az olvasásszociológiai felmérésekből. A lendvai és a muraszombati könyvtárakban sem vezetnek statisztikai jegyzékeket arról, hogy hány nemzetiségi olvasójuk van (adatvédelemi okok miatt). Tekintettel a felsorolt problémákra, az adott körülmények között nehéz olvasásszociológiai kutatásokat végezni.

A Muravidéken öt kétnyelvű általános iskolában és Lendván a Kétnyelvű Középiskolában folyik kétnyelvű (szlovén–magyar) oktatás, amely közel 1000 tanulót és diákot érint. Ennek a közegnek egyharmada magyar anyanyelvű, vagyis anyanyelvi szinten kb. 350 tanuló és diák olvas magyarul. A tanulók zöme olyan családokban él, akik még magyarnak vallják magukat. Mit olvas az iskolás korosztály és hogyan olvas? Az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola évente kivitelezzi a Móra Ferenc Olvasási Versenyt, amely több mint 30 éves múltra tekint vissza. A 2007/2008-as tanévben az általános iskolának 588 tanulója volt, ebből 191 tanuló tanulta anyanyelvi szinten a magyar nyelvet, vagyis a tanulók 30,7%-a volt magyar anyanyelvű. A magyar anyanyelvű tanulók közül csak 56 tanuló vett részt az olvasási versenyen, vagyis a magyar tanulók 31,4%-a. Megállapítható az a tény is, hogy nagyobb arányban olvasnak az alsó tagozatokon, mint 5. osztálytól fölfelé a 9. osztályig, hiszen az említett felső tagozatokon csak két-három tanuló vett részt az olvasási versenyen, amely szabadon választott szépirodalmi alkotások olvasásán alapult. Az olvasási versenyt versenyfelelős osztálytanítók és magyartanárok vezették, akik a tanulóktól számon is kértek az alsó tagozaton három, a felső tagozaton pedig öt szabadon választott magyar szépirodalmi művet. A magyar olvasási verseny párhuzamosan folyik a szlovén Bralna značka elnevezésű országos jellegű szlovén olvasási versennyel.

6. A kultúrák közti kommunikáció – viszony a kultúrák és a nyelvek közt

„Milyen a jó olvasás? Módszertanilag egyszerre hagyományos és korszerű.”

A szlovén és a magyar irodalom „találkozása”, egyben a szlovén és a magyar olvasók találkozása is. A kétnyelvű oktatásban részesült tanulóknak lehetőségük van mindkét nyelven olvasni szépirodalmat. Az interkulturalitás konceptusát nem úgy fogják fel, mint valami újat, hanem mint valamit, ami a hagyományok által működik (Grosman M., 2006). Ez az állítás még jobban érvényes, amikor közvetlen közelségben él a két nemzet, mint a Muravidéken, ahol a szlovének és a magyarok több évszázados együttélésben élik az életüket. A mai fejlett kulturális diszkurzusok idején nem léteznek „kis” és „nagy” kultúrák, de megmaradnak a mennyiségi arányok a többség és a kisebbség, illetve a nemzet és a nemzetiség között. Természetesen az a kérdés is felmerül, hogy a kétnyelvű oktatás nyújtja-e mindazokat a lehetőségeket, amelyek szükségesek az olvasáshoz? És milyen mértékben? Ismerjük-e a hiányosságokat ezen a területen? Mit olvasnak a tanulók, mennyit, milyen szinten és milyen válogatás alapján? Ez a kérdés érvényes a magyar ajkú tanulókra is.

7. Az identitás az élet vezérmotívuma

„A Gutenberg-galaxistól eljutunk a Google-galaxisig.”

A kétnyelvű területen a tanulók, akik ugyanabban a környezetben élnek, egyszerre két értékrendszerben, két kultúrában, a két nyelv használatával kell, hogy éljenek. A multikulturalitás számukra sorsszerű, adva van a születésüktől fogva. Mindemellett a mai társadalmi elvárások alapján el kell sajátítaniuk az európai identitást is. Az identitást alakítja a nyelv, a kultúra, az iskola, a nevelés, a nemzeti hovatartozás, de mindezek változnak, és új perspektívákat is kapnak. Hogyan lehet megőrizni a globalizált világban az Európai Unió keretein belül a muravidéki magyarok identitását, hogy a magyarok ne veszítsék el önazonosságukat a posztmodern társadalom nagy ívű nyitottságában és kozmopolitizmusában? Nehéz kérdés. Valószínű, hogy a kielégítő olvasási kultúra erősen hozzájárul ennek a megőrzéséhez, mert az írásbeliség és az olvasás segíti az emberek közti kommunikációt. A kielégítő emberi viszonyok pedig alapfeltételei a sikeres társadalmaknak, amelyek kommunikáció nélkül nem működhetnek.

8. A Bánffy könyvesbolt magyar könyv- és hírlapállománya Lendván

A muravidéki magyarság köreiben nem folytattak olvasásszociológiai felméréseket, ezért pontos felméréseken alapuló adatokkal nem tudunk rávilágítani a szlovéniai magyar nemzetiség olvasási szokásaira. De felmérhetjük Lendván a Bánffy Központban megvásárolt magyar heti- és havilapok mennyiségét. Néhány adat rendelkezésünkre áll a magyar sajtótermékek olvasásáról. Kezdjük azzal, hogy a Muravidéken is jól érzékelhetően megnőtt a felnőtt népességben belül azoknak az aránya, akik semmit (sem könyvet, sem sajtóterméket), vagy csak hetilapot (a Népújságot, a szlovéniai magyarok hetilapját) szoktak olvasni, míg a könyvet és a különböző sajtótermékeket együtt olvasóké jelentősen csökkent. Lendván 1998. március 15-én nonprofit jelleggel kezdett el működni a Bánffy Könyvesbolt, ahol magyar könyveket és sajtótermékeket lehet vásárolni. A muravidéki magyarság kis létszáma miatt lehetetlennek tűnt egy önfenntartó könyvesboltban gondolkodnia, azonban a lelkes közönség állandó érdeklődése indokoltá tette e sajátos jellegű magyar könyvesboltot, ahol magyar könyvek, térképek és folyóiratok mellett magyar nyelvű napilapok és folyóiratok is kaphatók. A magyarországi könyvek mellett a könyvesboltban a muravidéki magyar írók, költők és tudósok könyvei is megvásárolhatók. 1961-től napjainkig közel 100 önálló magyar szépirodalmi és tudományos jellegű könyvet adott ki a muravidéki magyarság, jelentős állami támogatással. Az irodalomszervezés és könyvkiadás a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet keretein belül folyik 1994-től. A Kárpát-medencében létező magyar kisebbségi intézmények közül a Muravidéki Nemzetiségi Művelődési Intézet küldi el a legtöbb kötelempéldányt a kiadott könyvekből Magyarországra: az Országos Széchényi Könyvtárba, a megyei könyvtárakba és más kisebbségi intézményeknek, testvérlapokhoz és magánszemélyeknek. 2004-től működik Lendván a Bánffy Központ, amelynek épületében található a Bánffy Könyvesbolt és az internetes irodalmi kávézó – Lendva főutcáján, ahova szívesen várják a magyar könyvek és újságok, a tartalmas művészeti és ismeretterjesztő programok iránt vonzódó polgárokat. Néhány adat rendelkezésünkre áll arról, hogy milyen magyar sajtótermékeket olvas a muravidéki magyarság. A Bánffy Könyvesboltban 5 fajta magyar napilapot (16 darab), 33 fajta hetilapot (257 darab) és 68 fajta (429 darab) havilapot rendeltek meg 2011-ben. Ezen kívül a Népújság, a szlovéniai magyarok hetilapja 1400 példányszámban jelenik meg, és 1200 muravidéki család fizet elő rá, vagyis szinte mindegyik muravidéki magyar családban olvassák. A Népújság 53 éve jelenik meg. A fiatalok részére 2008-tól megjelenik az IFI elnevezésű ifjúsági melléklet is. Az IFI előzménye a Kelepelő gyermeklap volt, amely 1994–1996 között volt periodicitásban, majd a Népújság mellékleteként

jelent meg egészen 2006-ig. A muravidéki magyarság 1988-tól olvassa a Muratáj elnevezésű irodalmi, művelődési, társadalomtudományi és kritikai folyóiratot, amely többnyire a muravidéki alkotók írásait közli. Ezenkívül 2007-től folyamatosan, évente négyszer jelenik meg a Lindua, Lendva Község multikulturális, tudományos-társadalomtudományi-irodalmi és képzőművészeti folyóirata. 1961-től napjainkig megjelenik a Naptár, a szlovéniai magyarok évkönyve, amelyet az év utolsó napján minden Népújság előfizető megkap. Hogy milyen mértékben, és hányan olvassák az említett magyar folyóiratokat, ezt nem tudjuk, mivel nem történtek olvasásszociológiai felmérések ezen a területen. Az irodalmi-kulturális-tudományos sajtótermékek olvasása a legcsekélyebb, ha az összes többi sajtótermékhez viszonyítjuk. A legnagyobb arányban a Magyarországról megrendelt havilapokat olvassák.

9. Összegezés

„Nem az elolvasott szépirodalmi művek mennyisége határozza meg az olvasási szokásaink eredményességét, hanem az elolvasott szépirodalom minősége.”
A posztmodern idő mind a világirodalomban, mind a nemzeti irodalmakban új elemzési struktúrákat és gondolati paradigmákat hozott. A modernizmus időszakától az irodalom veszíti az úgynevezett „szent”-nek nevezett kiváltságos szerepét. Ezzel a szerepe és az írásbeliség lényege is a fogyasztói társadalom szegmentumává válik. A magyar nemzetiség a Muravidéken is alkalmazkodik az új művelődési helyzetekhez, főleg az Európai Unióba lépve változott meg a pozíciója ennek a kis közösségnek, amelyben integratív szerepet tölt be. Az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola magyar nemzetiségi tanulói is ugyanolyan problémákkal küszködnek, mint a szlovén társaik. A médiák (tévé, számítógépek stb.) új élményeket nyújtanak számukra, közben pedig szociálisan és társadalmilag is elidegenednek egymástól. A kilencosztályos általános iskolai programban a nyelvoktatás más módszerekkel folyik, mint a nyolcosztályos programban folyt. A nyelvoktatásban több hangsúlyt kap a kommunikáció és ezzel háttérbe szorul az olvasás begyakorlására szánt idő. A nyolcosztályos programban erre több időt szántak. Az a véleményem, hogy kevesebb idő jut a hangos, de a csendes olvasásra is. Ezen kívül a gyerekek a szabadidejüket sem az olvasásra használják fel, inkább sportolnak, számítógépeznek, tévét néznek stb., többet, mint évtizedekkel ezelőtt. Mivel a tanulmányomban az írás-olvasás fokozatos elsajátításának a folyamatát helyeztem előtérbe, végezetül felteszem azt a kérdést is, hogy mi fog történni ezekkel a tanulókkal, amikor középiskolába lépnek, majd azt követően az életbe? Az információs társadalom alapkérdése szerint - minden változásban van, nem láthatjuk át

teljességében az olvasás hanyatlásának a következményeit - s ebben a folyamatban a muravidéki magyar gyerekek sem kivételek. Úgy vélem, hogy a muravidéki magyarságnak van esélye az egyesülő Európában megőriznie identitását és nemzeti értékeit, de számtalan változást kell hoznia, elsősorban tervszerűbben kell átalakítania a nemzetiség teljes szocializációs folyamatát, kezdve a családtól az iskoláig, s végül visszatérve a kultúrába, amely egyedüli feltétele annak, hogy a magyar nemzet legalább a kultúrájában újra egyesülni és fejlődni tudjon!

Szakirodalom

Olvasásszociológia - monográfiák:

BOBOKNÉ Belányi Beáta, (2001): Kultúrmenedzsment könyvtári és információs szakemberek vezetőinek. A közeljövőt prognosztizáló trendek, várható tendenciák. 17-32. o.

GROSMAN Meta (2006): Razsežnosti branja. Za boljše bralno pismenost. Mnogokulturnost in medkulturnost kot značilnosti sodobnega sveta. Ljubljana. Karantanija. 215-259. o.

KÖNYVTÁRÜGY a pannon térségben, (2005): Fejezetek Pallosiné Toldi Márta kutatásaiból. Vizsgált országok társadalmi-gazdasági leírása. Szlovénia. Budapest. Könyvtári Intézet. 2005. 39-44. o.

PEČJAK Sonja, (2002): Bralne učne strategije. Sodobni pristopi pri poučevanju branja. Ljubljana. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 38-73. o.

SEBESTYÉN György, (2002): Legyen az információs társadalom polgára! Az információs Magyarország pillérei. 145-175. o., Könyvtárak: az információs társadalom tudásának szolgáltatói. 179-211. o. Budapest. ELTE Eötvös Kiadó.

ZÁGOREC-CSUKA Judit, (2007): A szlovéniai magyar könyvkiadás, sajtó és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 307-389. o.

ZÁGOREC-CSUKA Judit, (2007): Mitől függ a muravidéki magyarok identitása? Naptár 2007: 95-117. o.

Olvasásszociológia - tanulmányok:

GEREBEN Ferenc, (2007): Kisebbségi kétnyelvűség és olvasáskultúra: ezredfordulós körkép a Kárpát-medence magyarságáról. In: Művelődés, 13-19. o.

ÍRNI-OLVASNI vagy olvasni-írni? In: Tanítás-Tanulás, 2011. szeptember. IX. évf. 1. sz. (szerzők: Csájiné Knézics Anikó, Szilvásiné Turzó Ágnes). 8. o.

KOLLÁTH Anna, (2005): Madžarska-slovenska razmerja, slovenistika na sosednjih univerzah, zahodnoslovanski študiji, izbor šolskega berila, humanistika in družboslovje v Pomurju. (urednik Miran Hladnik). Jezikovna izbira, dvojezični pouk in prestiž madžarskega jezika v Prekmurju (Vplivi detriacionalizacije na kontaktne različice madžarskega jezika). In: Vloga meje. Lendava. Slavistično društvo Slovenije. 2005. 51-62. p.

MAGYAR nyelv, mint anyanyelv (kétnyelvű általános iskola) (1998): Madžarski jezik kot materni jezik (dvojezična osnovna šola). Kurikularna komisija za madžarski jezik. (dr. Bokor József, predsednik). Zavod RS za šolstvo: 2-66. p.

MAGYAR nyelv, mint második nyelv (kétnyelvű általános iskola), (1998): Madžarski jezik kot drugi jezik (dvojezična osnovna šola). Kulikurarna komisija za madžarski jezik. (dr. Bokor József, predsednik). Zavod RS za šolstvo. 2-39. p.

ZÁGOREC-CSUKA Judit, (2006): Mitől függ a muravidéki magyarok identitása? In: Naptár, 2000. 95-117. o.

ZÁGOREC-CSUKA Judit, (2010): A muravidéki, vagyis a szlovéniai magyarok anyanyelvű tanulók kultúrájának és olvasási szokásainak a helyzetképe. A muravidéki magyarság kulturális élete. In: A muravidéki magyar könyvek világa. Tanulmányok és publicisztikai írások. Lendva-Pilisvörösvár. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület-Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, 2010. 67-71. o., 73-79. o.

Irodalomtörténet:

ÁCS Margit: Kölcsönös garancia. In: Pannon Tükör, 2001. január–március. 6. évfolyam 1. szám 9-15. o.

BENCE Lajos: RÁ-olvasások. Válogatott és új versek (fülszöveg), Lendva, MNMI, 2000, BENCE Lajos: A Zrínyiek nyomában. In: Népújság, 2004. január 8., 11. o.

BENCE Lajos: Írott szóval a megmaradásért. Lendva, MNMI, 1994.

BENCE Lajos: Szerkesztői előszó. Zágorec-Csuka Judit: Gábor Zoltán festőművész portréja, Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2002, 12. o.

BENCE Lajos: Car Evgen: Színes paraszt, elégia (fülszöveg), Lendva. MNMI, 2003.

BENCE Lajos: Előszó. Fodor Árpád: Remény a kő alatt, versek. Lendva, MNMI, 2005, 4. o.

BENCE Lajos: Megírni a „magunk” versét, (Jegyzetek Szúnyogh Sándor lírájáról 10 évvel később). Szúnyogh Sándor: Visszajövök, válogatott versek., Lendva, MNMI, 2008, 155. o.

BENCE Lajos: Gábor Zoltán: Keserédes emlékek (fülszöveg), Lendva, MNMI, 2010.

Bokor József [et. al]: Utószó. Varga József: Az apró pásztortüzek bennem égnek... Lendva, MNMI, 2005, 95-99. o.

GARAI László: Bence Lajos újabb versei elé. Bence Lajos: Vallani. Lendva, MNMI, 2011.74. o.

JUST Franci: Zágorec-Csuka Judit: Szenvedő közösség szenvedő költőjének szenvedő költészete. (recenzió) Új horizontok, Novi horizonti, Neue Horizonte, válogatott versek, izbrane pesmi... Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2013, 110-116. o.

KIRÁLY M. Jutka: Hang a Kárpát-medencében, kapcsolat itthon. In: Népújság, 2003. január16. 2. sz., 47. évf., 9. o.

KEPÉNÉ BIHAR Mária Lendvai Kepe Zoltán: Kő kövön maradjon! (Előszó). Lendva, Magyar Nemzetiségi Tájékoztatási Intézet, 2011, 11. o.

KISS Endre: Zágorec-Csuka Judit: Sivatagi szélben. Kapca-Plisvörösvár, Kapcai Helyi Közösség-Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2010, (fülszöveg).

KOLLÁTH Anna: A Lendva-vidéki tájszójegyzék, néhány mozaik a (dialektológus) nyelvi lektor szemével. Szabó Mária: Tájszójegyzék – Lendva-vidéki tájszavak szótárszerű gyűjteménye, Lendva, MNMI, 2006, 150-151. o.

KOSTYÁL László: Biomorfikus óda a termékenységhez. Ferenc Király, kipar/szobrász/sculptor. Galerija-Muzej Lendava, Galéria-Múzeum Lendva, 2006, 14. o. PÉNTÉK Imre: Küzdelem a „tisztaszó” becsületéért. Bence Lajos: Hazatérítő, versek 1996-2006, Lendva, MNMI, 2006, 148. o.

PÉNTÉK Imre: Pillantás a „könnyű versek” kútjába. Halász Albert: Tükörben pocsolja, Lendva, MNMI, 2012. 93. o.

RUDAŠ Jutka: Irodalom és kulturális identitás a Muravidéken, napjainkban. In: Muratáj, 2001/2. sz., 57-64. o. Rudaš, Jutka. Előszó. Kulturális intarziák / Kulturne intarzije, (Válogatott írások / Izbrani spisi). Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2012, 10. o.

SZARKA László: Göncz László: A muravidéki magyarság 1918-1941. Előszó. Lendva, 2001, 6o.

SZÍJÁRTÓ Imre: Igék a megmaradásért. Jegyzetek a szlovéniai magyar irodalomról. In: Tiszatáj, 2002. 8. sz. 65. o.

SZÚNYOGH Sándor: Szomi Pál (1936-1989). In memoriam. In: Népújság, 1989. április 21. 4. o.

VARGA József: Szomi Pálra emlékezem. In: Népújság, 2000. november 3. 11. o.

VARGA József: Zágorec-Csuka Judit: Kiűzve az Édenből, versek barátaimnak. Lendva, MNMI, 2003, 91-92. o.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: Az irodalmi önszerveződés, Szépirodalom, 50. o., A szlovéniai magyar irodalom, tudománytörténet képviselőinek könyvei és tanulmányai, dr. Bence Lajos, 89. o. Összegzés a szlovéniai magyar könyvdíszítésről, vizuális kultúráról, 81. o. In: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig. A muravidéki magyarság könyvkultúrájának szellemtörténeti útja. Lendva, MNMI, 2007.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: A szlovéniai magyar könyvkiadás helyzete napjainkban. In: Lindua, 2010/4. sz., 45-46. o.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: A muravidéki magyar könyvek világa. Tanulmányok és publicisztikai írások. Pilisvörösvár-Lendva. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület-Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, 2010.

*A tanulmány megjelent szlovén nyelven a *Stopenjskost pri usvajanju pismenosti. Postopen pouk bralne pismenosti na vseh ravneh šolanja* (Fokozatosság az írásbeliség elsajátításában. Fokozatos írás-olvasás tanítás az oktatás minden szintjén) című tanulmánykötetben (127-135. o.), amelyet Ljubljánában adott ki a *Zavod Republike Slovenije za šolstvo* 2007-ben, és elhangzott a *Bralno društvo Slovenije* (Szlovén Olvasótársaság) szervezett 7. szakmai konferenciáján Ljubljánában 2007. szeptember 7-én.

*A tanulmány megjelent szlovén nyelven *Stopenjskost pri opismenjevanju učencev madžarske narodnosti na dvojezični osnovni šoli v Lendavi* (A magyar nemzetiségi tanulók fokozatos írás-olvasás tanítása az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolában) címmel a *Lindua*, multikulturális strokovno-družboslovno-literarnoumetnostna revija Občine Lendava, multikulturális folyóiratban, ISSN 1854-7931, 2008, 2. évf., 4. szám, 25-32 o.

A Légy jó mindhalálig kötelező olvasmány olvasási élményei a 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola tanulóinak a körében

Légy jó mindhalálig házi olvasmány olvasási élménye a Lendvai 1. Számú Kétnyelvű Általános Iskola tanulói körében című tanulmány arról szól, hogy milyenek a magyar anyanyelvű tanulók olvasói szokásai és mennyire hat Móricz Zsigmond ifjúsági regénye a határon túli magyar irodalomtanításra és olvasásra. A tanulmány kérdőíves felmérés alapján íródott és olvasásszociológiai kérdéseket is felvet.

»Íme itt állunk és beszélünk ezen a gyönyörűségezen zengő magyar nyelven. Egy olyan nyelven, amely sehol az egész világon nincs, csak itt, ebben a kicsiny tündérbertben. Beszélünk egy olyan nyelven, amelynek még rokonai sincsenek, mert annyira régen szakadtunk el a nyelvtestvérektől [...] S íme mégis itt vagyunk! [...] Itt vagyunk itthon, Európa kellős közepén...«

Móricz Zsigmond beszéde Tiszacsécsén (1929)

1. Bevezető

Az általános iskolai kötelező olvasmányok mindig is megosztották a közvéleményt, mert mindenki azt szeretné, ha olvasni szerető ember válna a gyerekéből, és általában mindenki az oktatást is hibáztatja, ha mindez mégsem következik be. Móricz Zsigmond Légy jó mindhalálig című műve egy kiváló író kiváló regénye. Nem tesz jót neki, hogy házi olvasmány, pedig Nyilas Misi példája nem is olyan távoli, ma is belerendül a világ, ha egy tiszta és becsületes gyermeknek csalódást okoz a felnőttek világa. Ez a csalódás és megrendült bizalom azonban újjáépíti a gyermeki lelket, s még ha – a szövegből kiérezhetően – nem is oldódik föl soha igazán, mégis új távlatokat nyit épp elkezdődött életében. A Légy jó mindhalálig Móricz Zsigmond 1920-ban elkészült regénye. A történet Nyilas Misi debreceni kollégiumban eltöltött időszakáról szól, ahol nem kevés megaláztatás és bántás éri. Már magában a címben benne van a regény mondanivalója: a hányattatások és szenvedések ellenére ki kell tartani. A művet közel húsz idegen nyelvre fordították le. Szlovén nyelvre Bodi dober do smrti címmel Jože Ftičar fordította le 1966-ban, kiadta a muraszombati (Murska Sobota) Pomurska založba kiadó. 1936-ban és 1960-ban is megfilmesítették a regényt. Kitűnő gyermekregényként tartják számon, pedig Móricz nem annak szánta. Műfaja társadalmi regény. A regény kézírata a II. világháború alatt elpusztult. A Petőfi Irodalmi Múzeum csak egy kézírattöredéket őriz. Móricz Zsigmond nem értette, hogy olvasói és kriti-

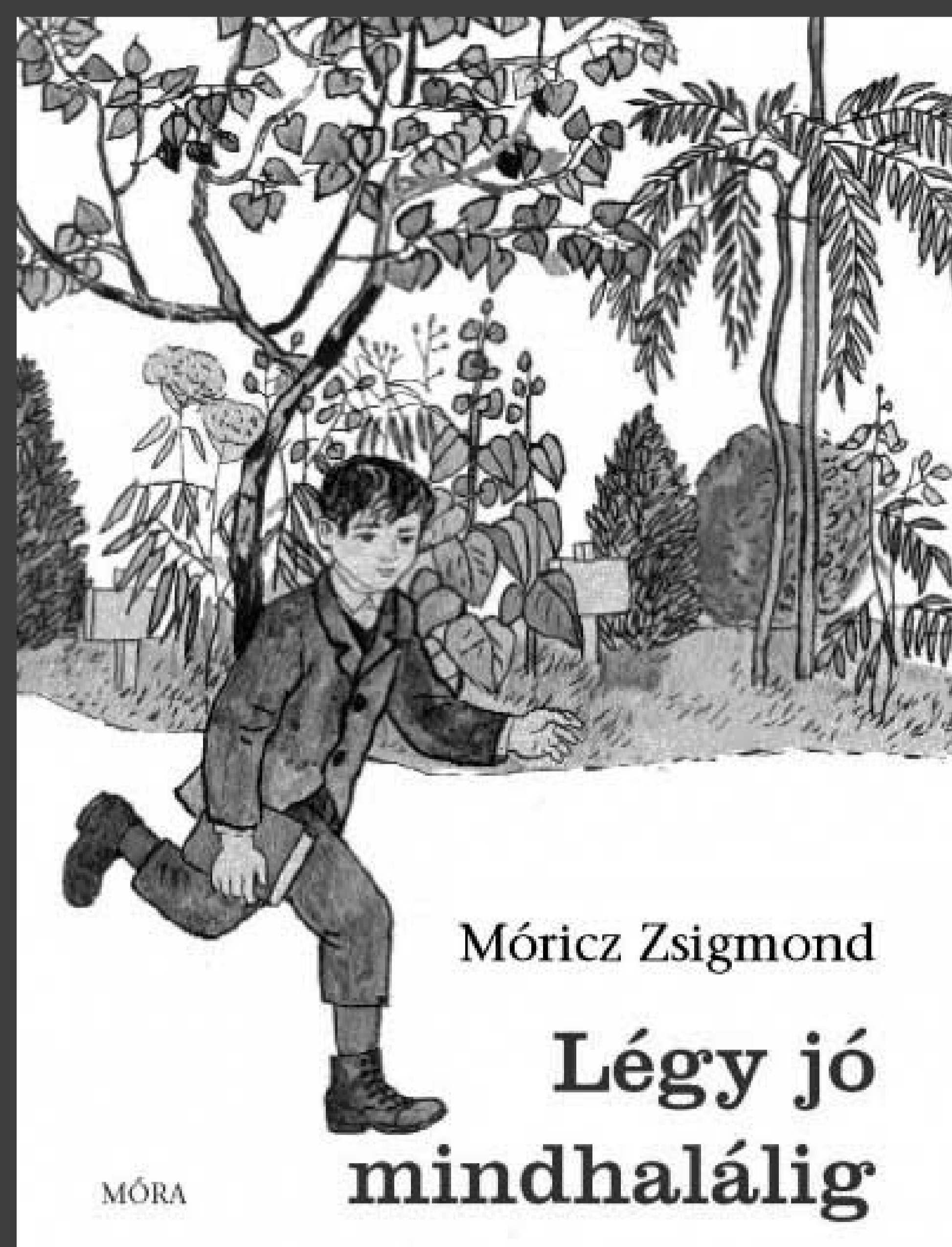
kusai a Légy jó mindhalálíg című regényét csak egy gyermekregénynek tartották. Ő a megbántott, félreértett és megkínzott jóság jelképét akarta Nyilas Misi történetével felmutatni. A regény A Nagy Könyv listáján a 18. helyre került. A regény mondanivalóját címe is tartalmazza: Légy jó mindhalálíg! - azaz helyt kell állni minden nehézség és szenvedés árán, ki kell tartani az örök emberi igazságok mellett, mint amilyen az igazmondás, a becsület, az erkölcsi tisztaság, az emberek kölcsönös tisztelete és megbecsülése, az előítéletek mellőzése. A mű lelkiismeret-vizsgálatra késztet, a mai fiataloknak és felnőtteknek azt sugallja, hogy tartunk ki az igazság mellett, győzzük le a nehézségeket, s legyünk jók mindhalálíg. A 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolában a Muravidéken is ezt olvassák a 9. osztályos általános iskolás tanulók magyarórán, azok, akik anyanyelvi szinten tanulják a magyar nyelvet. A kötelező olvasmányok visszakérésének kétféle módja van a magyartanárok követelményrendszerében. A magyartanárok két szempontot adtak meg, tájékoztatott Lázár Lenke magyartanár a házi olvasmány előkészítéséről és számonkéréséről a 9. osztályokban. Az első, az úgynevezett predispozíciós szempont szerint felkészítik a tanárok a tanulókat arra, még a kötelezői olvasmány elolvasása előtt, hogy képzeljék el Nyilas Misit, az ifjúsági regény főhősét úgy, hogy saját magukat is képzeljék bele a főhős szerepébe, akik egy idegen környezetbe kerülnek és mindenki bántja őket, nem kapnak befogadást és elfogadást a közösségtől, sőt „köpücsészének” használják fel őket. Keressék meg a kötelezői olvasmány szövegében azokat a részleteket, amelyekben a szerző ki akarta hangsúlyozni, hogy a főhős szembekerül a környezetével, és küszködik, majd nem adja fel az elveit és az emberi méltóságát, inkább elhagyja az iskolát. Erre a felismerésre irányítják a tanulók figyelmét a magyartanárok, s azt szeretnék elérni elsősorban, hogy már az olvasás folyamatában a tanulók ne csak az olvasmány történetére figyeljenek, hanem éljék bele magukat a főhős szerepébe is.

A másik szempont, amit követelnek, az az olvasónapló, amelyben a tanulók a kötelező olvasmány történetéről készítenek általános összefoglalót. A tanárok azt követően beszélgetnek el a tanulókkal, és elemzik az olvasmányt. A tanulók szóbeli osztályzatot kapnak a műről. Lázár Lenke magyartanár elmondta azt is, hogy tanári tapasztalatából állítja, hogy a tanulóknak tudatosítani kell azt, hogy a klasszikus művekkel is meg kell ismerkedniük a magyar irodalomban. A számonkérés tartalmazzon véleményalkotást, amelyet a tanulóban sokféle módszerrel kell kialakítani: a tanári irányítással, előzetes felkészítéssel, önálló munkával és alapos olvasással. A kötelező olvasmányokat, köztük a Légy jó mindhalálíg című ifjúsági regényt is az egész tanév során ismerik meg a tanulók úgy, hogy részekre osztva, a tanulók be is számolnak róla a tanórákon a tanároknak. Ez a számonkérés szövegközpontú és a tanév elejétől a tanév végéig folyik, mindenkinek részt kell

benne vennie. Van egy általános számonkérés szóbeli osztályzattal, és beszélgetés formájában kivitelezve, majd ezt követi a külön feladat is, amelyet minden tanulónak külön-külön kell elvégeznie, illetve be kell számolnia egyénileg a mű fejezeteiből, amelyet ő választ ki, és erről tájékoztatja a többieket is. A magyar irodalom klasszikus alkotásainak a befogadása a mai tanulók számára nehéz, s határon túli léthelyzetben még nehezebb, hiszen a tanulók nyelvi kompetenciája még viszonylagosabb, sok mindentől függ, de léthelyzetük sem ugyanaz (kétnyelvűség, multikulturalitás stb.), mint Magyarországon. Szükséges felkészíteni a tanulókat már az olvasás előtt és azt követően szóban és írásban, valamint egyéni feladatok alapján is számon kell kérni tőlük a kötelező olvasmányokat.

Szőke Zita magyartanár már augusztusban küldött e-mailen értesítést a tanulóinak arról, hogy mit lesz a kötelező olvasmányuk a tanév során, és ehhez mellékelte egy olvasmánylistát is. Ezt azért tette, hogy a tanulók már a nyár folyamán elkezdjék olvasni a kötelező olvasmányokat, és az olvasásukra több idő jusson. Október végére a tanulók elolvasták a Légy jó mindhalálig című kötelező olvasmányt, azt követően a tanárnő egy négyoldalas tudásfelmérőt tett a tanulók elé, és aprólékosan számon kérte az olvasmányra vonatkozó tartalmi és formai tudnivalókat, s ezzel elsősorban felmérte azt, hogy a tanulók tényleg elolvasták-e a művet. Majd a kötelező olvasmány szóbeli számonkérésére került sor, amelyet egy irodalmi klub keretében oldottak meg, egy kicsit hangulatosabb, teázással összekötött irodalmi órán, amelyet a magyartanárnő vezetett. Kiemelték azt, ami aktuális a műben még a 21. században is, de beszéltek arról is, mi a mű elavult tartalmi része, pl. a kollégiumi világ a múlt század elején, és a szegénység, amely akkor egészen más formában jelent meg, mint manapság (pl. ma már nem tévesztik össze a cipőkenőcsöt a vajjal, és ezen már a mai fiatalok nem is nevetnek). A magyartanárnő elsősorban a műben Nyilas Misi, a főszereplő lelki világának a bemutatására törekedett, mivel a mű alapmotívumának a főhős kitartását tartja fontosnak. Nyilas Misi kitartott az elvei mellett. Ezt a felismerést meg kell erősíteni a felnövekvő korosztályokban is, ebből a mai kamaszok is tanulhatnak. Egyébként a 9. osztályos tanulók elmondták, hogy a regény történetének az olvasása nagyon húzódott, lassan folyt, és ha a mű nem lett volna kötelező olvasmány, akkor önszántukból nem olvasták volna el, mert Nyilas Misi története nem rázta meg őket annyira, nem tartották eléggé tragikusnak a főhőst.

Viszont Móricz regényéről szívesen tanulnának az irodalomórákon, és erről a műről is szeretnének ismereteket is szerezni, de számukra kötelező olvasmánynak nem éppen aktuális mű. Ezt a véleményt csak hat tanuló fejtette ki azok közül, akiket Szőke Zita magyartanár tanít.

Mórícz Zsigmond: Légy jó mindhalálig regényének a könyvborítói.

Az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola Kétnyelvű Iskolai Könyvtárának 10 000 magyar dokumentuma van, amelynek nagy százalékát a magyar nyelvű kötelező olvasmányok teszik ki. Móricz Zsigmond Légy jó mindhalálíg című ifjúsági regényéből is legalább 22 példányszám (1972-es, 1975-ös, 1976-os, 1982-es, 1989-es, 2010-es kiadás) van a könyvtárban, amely szintén fontos szempont ahhoz, hogy a klasszikus magyar szépirodalmi művet elolvashassák az iskola tanulói. Ezenkívül a gyűjteményhez tartozik még az 1960-ban kiadott film videója is, amelyet szintén megnézhetnek a tanulók.

2010-ben volt egy felmérés Magyarországon, amely szerint példátlanul stabil olvasmánylista van, amely negyven-ötven éve változatlan a kötelező olvasmányokkal kapcsolatosan. Nagyjából hét könyv forog felső tagozaton, amit akkor is tud mindenki, ha most nem soroljuk fel őket. Ezek remek, értékes alkotások, de nem biztos, hogy jó az, ha nincs nyolcvan évnél fiatalabb könyv az olvasnivalók között. A legfiatalabb írás a kötelezők közül Tamási Áron Ábelje, és míg A Pál utcai fiúk nem tudja elveszíteni a frissességét, addig A kőszívű ember fiaival küzdenek a fiatalok, a Légy jó mindhalálíg-nak pedig egyáltalán nem is kéne fent lennie a listán, hisz nem is gyerekkönyv. Nagy öröm viszont, hogy végre előkerültek a kortárs művek is a kerettantervben, bár az sajnálatos, hogy nincsenek konkrétan megnevezve szerzők, címek. Mintha diplomáciai okokból nem akartak volna konfliktust vállalni a tantervírók. Sokkal jobb lenne, ha a kortárs irodalmat is megneveznék, és lennének konkrétan ajánlott művek. Akár tucatnyi is, amelyek közül választhatna a pedagógus.⁴⁰

A szlovéniai kétnyelvű általános iskolák tantervében is szerepel a Légy jó mindhalálíg című ifjúsági regény, amelyet a 9. osztályos tanulók kötelezően, vagy választhatóan olvasnak el kötelező olvasmányként. A magyartanárok és a tanulók hasonló problémákkal küszködnek ezen a téren, mint a magyarországi kollégáik és az ottani tanulók. Ha a szlovéniai kétnyelvű oktatás meghatározott céljait nézzük, akkor a következő feladatokra kell odafigyelnünk: az anyanyelv és a környezetnyelv fejlesztésre, mindkét nemzet (szlovén, magyar) nemzeti kultúrájának a megőrzésére, a kölcsönös együttélésre, mindkét nemzet történelmének a megismerésére és a nyelvi jogok betartására a nemzetiségileg vegyesen lakott területeken, a Muravidéken, ahol statisztikailag közel 7 000 magyar nemzetiség él.⁴¹

⁴⁰ Öt évig még biztos Légy jó mindhalálíg. http://divany.hu/poronty/2013/08/28/kotelezo_olvasmanyok/!2013. augusztus 28., (letöltés, 2015.12.14.)

⁴¹ Együtt egymásért-Drug z drugim, 1959-2009. A kétnyelvű oktatás 50. évfordulója a nemzetiségileg vegyesen lakott Muravidéken. Lendva-Lendava, Kétnyelvű nevelő-oktató intézetek a nemzetiségileg vegyesen lakott Muravidéken, (szerkesztette Tatjana Sabo, Jožefa Herman), 2010, 7-9. o.

2. A Légy jó mindhalálíg ifjúsági regény tartalmi koncepciója

Az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola 9. osztályos tanulói a Légy jó mindhalálíg ifjúsági regény tartalmáról a Sokszínű IRODALOM tankönyv 8 című tankönyvben⁴² olvashatnak, illetve a tanárok elemzése is ez alapján folyik, hiszen ezt a tankönyvet használják a magyar irodalom oktatásában. A tankönyv legalább 43 kérdést vet fel a regény elemzésekor, amelynek megválaszolásával egy egységes koncepciót kaphatnak a tanulók a mű tartalmával kapcsolatosan az 1. fejezettől a 12. fejezetig, majd azt követően van a tankönyvben egy összefoglaló rész is, amely egy általános összefoglalót ad a mű történetéről és a főhős fejlődéséről, valamint az író önéletrajzi vonatkozásairól, amelyek fontosak a mű történetének és eszmei mondanivalójának a megértéséhez. A tankönyv fejezetei alapos ismereteket nyújtanak a regény szerkezetéről, a mű stílusáról, műfajáról, a mű szereplőiről, a regényben előforduló idősíkokról, de környezetrajzot is adnak a regény megértéséhez. Ezenkívül a tankönyvekben a tanulók elolvashatják Móricz Zsigmond életrajzát, és kultúrtörténeti érdekességekről is tájékozódhatnak, amelyek Debrecenre, mint cívisvárosra, és annak iskolatörténetére vonatkoznak. A tankönyvet jónak minősítem, hiszen megfelel a kétnyelvű iskola magyar nyelvi kompetenciáinak, ami azt jelenti, hogy a magyar anyanyelvű tanulók a tankönyv anyagát be tudják fogadni. A tankönyv számos háttéranyagot, fotót, hasonmás irodalomtörténeti dokumentumot, illusztrációt, képi anyagot is tartalmaz, amely vonzóbbá teszi az irodalmi anyag befogadását.

⁴² Posta István – Pető Györgyi: Sokszínű IRODALOM tankönyv 8. Szeged, Mozaik Kiadó, 2014, 76-94. o.

Jelenet a Légy jó mindhalálíg című színházi előadásból, Gyulai Várszínház.

1. Nyilas Misi, a főhős alakjának az értékelése a tanulók véleménye alapján

A kérdőíves felmérés elemzése

Az 1. Sz. Lendvai KÁI 9. a/b/c osztályban 14 tanuló nyilvánított véleményt a Légy jó mindhalálíg című kötelező olvasmányról azok, akik a magyar nyelvet anyanyelvi szinten tanulják. A házi olvasmányt az ősz folyamán olvasták el, tehát az élményük még friss, s a magyartanárok szóbelileg is számon kérték az olvasmány tartalmát, s ezt egy szóbeli osztályzattal is értékelték. Az ankét anonim volt és a tanulók őszintén feleltek a feltett kérdéseimre, amelyek főleg Nyilas Misi karakterére, tulajdonságaira és a regénybeli szerepére, történetére vonatkoztak. Érdeklődtem az iránt, hogy mennyire tudnak a főhőssel azonosulni, és mennyire hatott rájuk ennek a karakternek a története, vagyis hajlandóak volnának-e a saját életükben is bevállalni mindazt, amit Nyilas Misi vállalt be. A válaszok különbözőek voltak.

1. Nyilas Misit a megkérdezettek 80%-a okosnak, szorgalmasnak ismerte meg a kötelező olvasmányban, aki keményen dolgozik. A tanulók 20%-a ezenkívül nagyon érzékeny, de félénk és szégyenlős fiúnak is tartotta. De voltak, akik még

egyéb pozitív tulajdonságokkal karakterizálták, pl.: tiszteli a felnőtteket, őszinte, jól nevelt, érdekes, nincs barátja, kiszolgáltatott, szegény. Úgy vélem, hogy a tanulók jól mérték fel a főhős személyiségjegyeit és karakterét.

2. Amikor arról érdeklődtem, hogy milyen igazságtalanság érte Nyilas Misit a debreceni kollégiumban, akkor a legtöbben azt felelték, hogy kinyitották a pakkját (35%), vagy megvádolták, hogy hazudott (30%), nem hittek neki a lutri/lottószelvény megnyerésében (30%), a többi vélemény a következő volt: lopással és csalással vádolták, belekeveredett a felnőttek szerelmi életébe, igazságtalanul vádolták, hülyét csináltak belőle, nem szerették a tanárok stb. A tanulók több kiindulópontot, véleményt is adtak ahhoz, hogy miért is vádolták igazságtalanul a főhőst.

3. A tanulók válasza abban is megoszlott, amikor arról kértem véleményt, hogy szeretnének-e olyanok lenni, mint Nyilas Misi, aki szorgalmas tanuló, de sokszor kiszolgáltatott, megalázott és megvetett. A válaszuk a következő volt. Közel 30%-uk pontosan ilyen tanuló nem szeretne lenni, mint Nyilas Misi, de tetszett nekik a főhős cselekedete, 40%-uk nem szeretne ilyen lenni semmilyen körülmények közt, mert nem bírná ki azt a nyomást, megaláztatást, lenézést, állandó büntetést stb., ami Nyilas Misit érte és kb. 15%-uk válaszolt azzal a meggyőződéssel, hogy vállalná Nyilas Misi nehéz sorsát. 15%-uk meg némi fenntartással, azt állította, hogy tetszik a főhős sorsa, csak vannak benne hiányosságok pl. önbizalomhiány, nem magabiztos, túl érzékeny stb., és ezért nem vállalnák a sorsát.

4. Amikor azt a kérdést tettem fel a tanulóknak, hogy jogos volt-e az a bánásmód, amelyben Nyilas Misit részesítette a debreceni Református Kollégium tanári karra, akkor 95%-ban elutasították a negatív, igazságtalan bánásmódot és csak egy tanuló cáfolta meg a történetek, és jogosnak vélte a kollégium tanári karának a bánásmódját. Ilyen választ is kaptam a feltett kérdésemre.

5. Az utolsó, de a legfontosabb kérdésem az volt, hogy szerintük jó választás volt-e a Légy jó mindhalálig című kötelező olvasmány, és indokolják meg, hogyha igen, vagy ha nem, akkor milyen más művet választanának. A tanulók 65-70%-nak tetszett a házi olvasmány, mert érdekesnek, izgalmasnak, jó választásnak tartották a művet, volt, aki már előzőleg a könyvről készült filmet is megtekintette, amely segítségül szolgált a történet megértésében, de akadtak olyanok is, akinek a szókincse bővítése érdekében volt fontos Móricz műve. 30-35%-nak pedig nem tetszett a kiválasztott mű, ők arra hivatkoztak, hogy könnyebben érthető művet választanának, vagy pl. helyette a Tüskevár 2. részét olvasnák, de akadtak olyanok is, akik modernebb könyvet szeretnének kötelező olvasmányként olvasni, vagy volt, aki az Időfutár című művet ajánlaná olvasni, mert az nem a múltból szól, hanem a jelenről és a jövőről stb.

3. Szakmai vélemények a kötelező irodalomról

A XV. Győri Könyvszalón első napjának nyitó rendezvénye idén, 2015. november 6-án volt, amikor megszervezték az immár hagyományos könyvszakmai konferenciát: ezúttal a magyartanítás rákfenéje, a kötelező irodalmak kérdése került terítékre. A győri megyei könyvtár és a Kisalföldi Könyvtárosok és Könyvtárak Egyesületének közös szervezésű programján hat előadó segítségével sikerült megvilágítani a problémás kérdés minden vetületét, az érdeklődők hat véleményt hallhattak olvasásszociológiai, nyelvészeti, gyakorlati pedagógiai, olvasói-esztétikai, alkotói és gyermekpszichológiai megközelítésében.

Dr. Sándor Viktória, az egyesület elnökének a véleménye: Az elnök asszony nem vitatta a kötelező olvasmányok szükségességét, hiszen a közös kultúra kialakításához elengedhetetlenek, szerinte csak a mit? hogyan? és mikor? kérdésekben lenne fontos kialakítani egy értelmes, az olvasás megszerettetésére, és az értő olvasás készségének megszerzésére irányuló közös álláspontot és metodikát.

Péterfi Rita (Pest Megyei Könyvtár) olvasásszociológus szerint: A család, az oktatás és a könyvtárak közös munkáját emelte ki, mint legfontosabb momentumot: a családi támogatás nélkülözhetetlen, a könyvtáros tudja, mi tetszik a gyerekeknek, a pedagógusnak pedig a megfelelő szövegeket kell a tanulók kezébe adnia.

Balázs Géza (Eötvös Lóránd Tudományegyetem) nyelvész: Az „írástudóknak” kellene ebben a kérdésben konszenzusra jutniuk, de a kötelező olvasmányoknak – és a szövegértés tanításának - a klasszikusokon kell alapulniuk, hiszen, aki a régi szövegeket be tudja fogadni, az a modernekkel is boldogul.

Arató László vezetőtanár, a Magyartanárok Egyesületének elnöke: A probléma gyökere éppen abban van, hogy az olvasásnevelés és az irodalomtanítás nincs összhangban. Míg az irodalom oktatása líraközpontú, klasszikusokon alapuló, és kötött tanterv szerint zajlik, addig az olvasásra nevelés prózaközpontú, kortárs szerzőkön alapszik, és megpróbál a diákokhoz igazodni, nem véletlenül.

Gombos Péter, a Magyar Olvasástársaság elnöke: Az élményszerző olvasás csökkent, ami nem csoda, hiszen jelenleg a közoktatásban már csak digitális bennszülöttek vannak, akik rohamosan gyorsuló és állandóan változó világunkban nőttek/nőnek fel. Másképpen működnek, ezt tudomásul kellene vennünk, meg kellene ismernünk a gondolkodásmódjukat, az ízlésüket, ki kellene használnunk a kíváncsiságukat, hiszen a kérdésekre kapott válaszok sokkal tartósabban maradnak meg, mint a tanult tartalmak. Miért ne lehetne például a melodramát az Alkonyaton megtanítani? Javaslat, hogy próbáljuk meg a kötelező olvasmánylistát az új generációk jellegzetességeihez igazítva kialakítani, ha nem akarjuk, hogy teljesen eltűnjön az élményszerző olvasás.

Lackfi János költő: El kell fogadnunk az ő új műfajaikat, hogy el tudjuk fogadtatni velük a miénket. Másrészt vigyük közelebb a költőket-írókat a diákokhoz, vegyük le a piedesztálról őket, s mutassuk meg nekik, hogy ők is emberek voltak. **Kádár Annamária** (Babes-Bolyai Tudományegyetem) pszichológus: Ha minden korban a megfelelő mesét kapja a gyerek, akkor később is igénye lesz arra, hogy be-belépjen egy másik világba, és körülnézzen ott egy-egy történet segítségével. Fontos, hogy ne magyarázzuk meg nekik a meséket (ne akarjunk mindig tanulsággal szolgálni), mert minden gyerek éppen annyit fog fel belőle, amennyire képes.

4. Összegzés

A küzdés a szöveggel analóg a küzdéssel a saját életünkben. A felmérések alapján az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola 9. osztályos tanulói megküzdöttek a Légy jó mindhalálig kötelező olvasmány szövegével. Mit kellett kihallaniuk a könyvből? Amit a tanulóknak jelentett az itt és a most élménye, amit a könyv elolvasásával be tudtak vinni a saját életükbe. Mennyire volt jó olvasmány? Anynyira, amennyire az élet és a halál kérdései kaptak választ a tanulók a mű alapján. Mit ismertek fel a mű főhősében Nyilas Misiben? Az előzetes tudásuk és az olvasásélményeik alapján újragondolták a kisfiú megküzdési stratégiáját a kegyetlen és igazságtalan debreceni Református Kollégium tanári karával és diákközösségével szemben. Végző soron arra a felismerésre jutottak, hogy elhatározzák, áldozat vagy hős-e Nyilas Misi, a mű főszereplője? Eldöntötték, hogy mégiscsak hős, akire fel lehet nézni, mert nem törte meg őt a felnőttek kegyetlen és igazságtalan világa. Mit tanult meg Nyilas Misi a debreceni kollégium elutasító környezetében? Azt, hogy el kell hagyni azokat, akik nem engedik őt tisztességes módon kibontakozni. Erre azt mondják a hiteles olvasók, hogy Nyilas Misinek volt gerince. A tanulók többsége felismerte ezt az egyenes gerincet. Megtörtént-e a katarzis élmény a tanulóknál? Megtörtént, mert 98%-uk felismerte, hogy nem volt igazságos Nyilas Misi bántalmazása, megalázása. Nyilas Misi már nem akart többé a kollégium diákja lenni, nem akart megbocsátani és együtt élni a hóhéraival. De ez már az ő választása volt. A tanulók 40%-a nem szeretne ilyen lenni semmilyen körülmények közt, mert nem bírná ki azt a nyomást, megaláztatást, lenézést, állandó büntudatot stb., ami Nyilas Misit érte és kb.15%-uk válaszolt azzal a meggyőződéssel, hogy vállalná Nyilas Misi nehéz sorsát. 15%-uk meg némi fenntartással,

⁴²Kötelező irodalom? Konferencia a XV. Győri Könyvszalonn. Győri Szalon és a dr. Kovács Pál Megyei Könyvtár és közösségi tér internetes kulturális magazinja.<http://www.gyoriszalon.hu>, 1-4. o. (letöltés, 2015.12.14).

azt állította, hogy tetszik a főhős sorsa, csak vannak benne hiányosságok pl. önbizalomhiány, nem magabiztos, túl érzékeny stb., ezért nem vállalnák a sorsát. A XV. Győri Könyvszalonn szakmai résztvevőinek, vagyis a magyarországi könyves, irodalomtudományi, oktatásügyi, könyvtártudományi szakmai elit véleménye alapján a kötelező irodalomról való nézeteket a határon túli magyar oktatásban és olvasáskultúrában is figyelembe kellene venni, hiszen a határon túli magyar irodalomoktatás is a magyar irodalomból építkezik, és az itteni magyartanárok magyarországi tankönyvek alapján elemzik a kötelező irodalmat. Nagyon fontos a magyartanárok hozzáállása, hogy milyen prediszpozíciós szempontok szerint készítik fel a tanulókat még a kötelező olvasmány elolvasása előtt az olvasásra.

Mi mindent ajánlanak ahhoz, hogy a tanulók milyen előismerettel és motivációval kezdjék el elolvasni a kiválasztott művet? Az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola magyartanárainak a munkaközössége az olvasás előtti motivációra fontos hangsúlyt fektet, és arra is, hogy a kötelező olvasmányokban felhívja a tanulók figyelmét arra, hogy keressék ki a kötelező olvasmány szövegében azokat a részleteket, amelyekben a szerző ki akarta hangsúlyozni, hogy a főhős szembekezdül a környezetével és küszködik, majd nem adja fel az elveit és emberi méltóságát, inkább elhagyja iskoláját. Így könnyebben boldogulhatnak a főhős jellemzésével is. Tehát, a jó felkészítés és motiválás olvasásszociológiailag is sikeresnek bizonyul, mert ennek alapján a tanulók nem maradnak egyedül a mű olvasásának a folyamatában. Amikor elolvassák a művet, akkor pedig az olvasónaplójuk alapján előszóban is beszámolnak a műről a tanároknak, és kialakulhat az a dialógus, amely annyira fontos a tanuló-tanár viszonyában. Így kialakul egyfajta sikerélmény a tanulóban, a tanár pedig megbizonyosodik arról, hogy elfogadható szinten folyt az olvasás. A tanár nem utolsósorban a tanulókkal közösen foglalkozott az adott mű elemzésével és befogadásával is. Jó módszernek tartom azt is, hogy bizonyos tanárok a kétnyelvű iskolában egész éven át kérik számon a tanulóktól, hogy beszámoljanak a kötelező olvasmányról és adott esetben egy-egy fejezetről kiselőadást is tartsanak az osztály előtt. Ezzel a módszerrel mindegyik tanuló sorra kerül, és az adott művet alaposabban meg tudják tárgyalni, vagy feleleveníteni a műből egy-két szituációt, motívumot, esztétikai élményfoszlányt.

Fontos volna kialakítani és betartani a kötelező olvasmányoknál a következő ismerveket, amelyeket a magyar könyvszakma és olvasásnépszerűsítő szakmai elit ajánl, hogy közelebb kerülhessünk a kitűzött olvasási és irodalomtanítási céljainkhoz:

- 1.** Mit? Hogyan? és Mikor? kérdésekben lenne fontos kialakítani egy értelmes, az olvasás megszerettetésére irányuló álláspontot, metodikát;
- 2.** A család, az oktatás és a könyvtárak közös munkája a kötelező olvasmányok közvetítése;

3. A kötelező olvasmányoknak – és a szövegértés tanításának - a klasszikusokon kell alapulniuk;
4. Az olvasásnevelés és az irodalomtanítás nincs összhangban, ezt kellene gyökeresen megváltoztatni, stratégiába foglalni a kettő viszonyát;
5. Új generációk jellegzetességeihez igazítva kell kialakítani a kötelező olvasmányok kiválasztását, ha nem akarjuk, hogy teljesen eltűnjön az élményszerző olvasás;
6. El kell fogadtatni az ő új műfajaikat és közelebb kell vinni a költőket-írókat a diákokhoz;
7. Minden korban az életkoruknak megfelelő irodalmat kell kapnia az olvasó korosztálynak.

Nyilas Misi fogalma mindannyiunk számára a lelki tisztaság. Történetünkben ez a lelki tisztaság áll konfliktusban a pénzzel. A pénz ritkán kerül ki vesztésként, még ha a lélek tisztaságával is áll szemben. Ez a tanulság összegződik a mű címében, amelyet a bibliából, a Jelenések könyvéből kölcsönzött Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig... Nyilas Misi példája örök: ma is ugyanúgy belerendül a világ, ha egy tiszta és becsületes gyermeknek csalódást okoz a felnőttek világa. Ezt a bölcsességet értették meg és fogadták el az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola 9. osztályos tanulói is, akik anyanyelvi szinten tanulják a magyar nyelvet és irodalmat Szlovéniában. Olvasási élményeiket elviszik magukkal az életükbe. Ez a mű akár batyunak is felfogható, amellyel lassan belépnek a felnőttek világába.

Szakirodalom

EGYÜTT egymásért - Drug z drugim, 1959-2009. A kétnyelvű oktatás 50. évfordulója a nemzetiségileg vegyesen lakott Muravidéken. Lendva-Lendava, Kétnyelvű nevelő-oktató intézetek a nemzetiségileg vegyesen lakott Muravidéken, 2010, 7-9. o.

GILBERT Edit: Az olvasmányélmény megosztásának szerepe a csoportos biblioterápiában. <http://reciti.hu/wp-content/uploads/GilbertEdit.pdf>. (letöltés 2015.12.9.)

KÖTELEZŐ irodalom? Konferencia a XV. Győri Könyvszalon. Győri Szalon és a dr. Kovács Pál Megyei Könyvtár és közösségi tér internetes kulturális magazinja.<http://www.gyoriszalon.hu>, 1-4. o. (letöltés, 2015.12.14).

TANÍTÁSI tartalmak és módszertani utasítások. Kötelező, választható.(7., 8., 9. osztály) In.: Kétnyelvű általános iskola, MAGYAR NYELV, mint anyanyelv, Tanterv. Ljubljana. Ministrstvo za šolstvo in šport : Zavod RS za šolstvo, 2011, 37-38. o. (http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_madzarscina_MJ1_prevod.pdf, letöltés, 2015.12.16.)

ÖT évig még biztos Légy jó mindhalálig. http://divany.hu/poronty/2013/08/28/kotelezo_olvasmanyok/!2013.augusztus.28., (letöltés, 2015.12.14.)

POSTA István – Pető Györgyi: Sokszínű IRODALOM tankönyv 8. Szeged, Mozaik Kiadó, 2014, 76-94. o.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: Olvasásszociológia. In.: A muravidéki magyar könyvek világa. Tanulmányok és publicisztikai írások. Pilisvörösvár-Lendva, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület-Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, 2010, 63-85. o.

ZÁGOREC- CSUKA Judit: A szlovéniai magyar könyvillusztrátorok. Lendva. Galéria-Múzeum Lendva-Galerija-Muzej Lendava, 2003. 14-20. o.

[https://hu.wikipedia.org/wiki/L%C3%A9gy_j%C3%B3_mindhal%C3%A1lig_\(reg%C3%A9ny\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/L%C3%A9gy_j%C3%B3_mindhal%C3%A1lig_(reg%C3%A9ny)), (letöltés, 2015.12.14.)

Mórincz Zsigmond: Légy jó mindhalálig című regénye alapján készült film plakátja, a film rendezője: Radványi Gábor; forgatókönyvíró: Darvas József (1960)

Az olvasás jelentősége és hatalma

1. Bevezető

Úgy tartják, a szavak pillanatokra szólnak, de egy-egy jó történet, a könyv akár egy egész életre is. Többféle típusú olvasás létezik, mely függ az egyén háttértudásától, az olvasott szövegtől, a környezeti feltételektől többek között. Ezek szerint megkülönböztetünk nyolc különböző típust:

– Maga az olvasáselsajátítás az a tevékenység, melynek során birtokba veszi a gyermek az olvasás képességét, ez a folyamat az első osztályban kezdődik, és szerves része marad az alsó tagozatos tananyagának, időbe telik a készségszintű olvasás kialakulása. Meséken, könnyen olvasható elbeszéléseken keresztül tanulnak olvasni a diákok, régebben vallásos szövegeket, pl. a Bibliát használták erre a célra.

– Az olvasástanulás ideje alatt már egy másik típussal is találkozik a diák, az ismeretközlő szövegek nagyobb odafigyelést igényelnek, megjelennek a szakkifejezések, összetett mondatok. Az itt szerzett ismeretek képezik a számonkérések alapját.

– Az ismeretszerző olvasás egy adott témában való elmélyedést jelent. Ennek célja nem elsősorban a tanulmányokhoz kapcsolódó olvasás, hanem az olvasó egyéni kíváncsiságának kielégítése.

– A funkcionális olvasás a mindennapi életben használt olvasási forma, azaz a leggyakoribb. Például ezt teszi az egyén mikor használati utasítást olvas, térképen keres valamit.

– Szórakoztató célú olvasás során kedvtelésből, pusztán saját szórakoztatásra történik az olvasás.

– Az áttekintő olvasás során az egyén csak a szöveg lényegére kíváncsi, ezért nem olvas el minden szót, csak bizonyos kifejezéseket ragad ki a szövegből.

– A korrektúraolvasás nagy figyelmet igényel, ilyenkor az olvasó a szöveg betűhibáira koncentrálnak. Lelassul az olvasás és többször elolvas egy mondatot, szót a pontosabb megértés érdekében.

– Javító olvasáskor az olvasó a szövegre figyel, megpróbálja a stilisztikai és a helyesírási hibákat megkeresni és kijavítani.

2. Az olvasás jelentősége

Fontos, hogy a kisgyermeknek már egészen kicsi korában olvasni vagy mesélni szükséges. Kétségtelenül igaz, hogy az alapvető kommunikációs technikák, mint az írás, olvasás, minden korban más és más szerepet töltenek be a legtöbb társadalom életében, ám bizonyosak lehetünk abban, hogy sosem volt még ilyen magas az egyén irányában megjelenő elvárás az írásbeliség területén, mint ma. Könnyen egyetérthetünk azzal a kijelentéssel, hogy a világ legnagyobb részén úgy léptünk át a huszonegyedik századba, hogy többet fogunk írni és olvasni, mint bármikor máskor az emberiség történetében. Mindez indokoltá teszi, hogy átgondoljuk, hogyan érthetnénk meg a legjobban az olvasás átalakult és átértékelődött társadalmi szerepét, valamint változásának irányát és természetét a huszonegyedik században. Az egyén számára a társadalmi érvényesüléshez az írásbeliségen keresztül vezet az út, vagy ha pontosítani szeretnénk ezt a megállapítást; az olvasás és írás képessége döntően befolyásolja, hogy mennyire tudja az egyén megvalósítani céljait. Az egyén az életével kapcsolatos terveit nagyon sok esetben az írásbeliségen keresztül valósítja meg. A társadalmi érvényesülés megvalósításának kiemelkedő fontosságú eszköze, útja az olvasás és írás. Ma legalább olyan fontos ebből a szempontból, mint a beszélt nyelv. A gyerek ne üljön a TV előtt, ne unatkozzon, olvasson neki a szülő mesét, mert így kialakult egy intim kapcsolat köztük, egymásra figyelnek, bővíthet a gyerek szókincse, fantáziája, ismeretszerzése, megtanul pl. figyelni stb. Úgy tartják a szavak pillanatokra szólnak. Egy-egy jó történet, a könyv akár egy egész életre is, kezdjük ezt el korán kialakítani.

3. Milyen könyvet kell választani?

A kínálat hatalmas. Miként válasszon a szülő, az illusztrációk vagy a nyelvi értékek alapján? Összeállítottunk egy "könyvlistát" életkori bontásnak megfelelően már itt az iskolában az 1. osztálytól a 9. osztályig, ezt ajánljuk az olvasási versenyre magyar és szlovén nyelven is, amelyet a házi olvasmányok mellett olvasnak a tanulóink. Az olvasni való anyagot a könyvtárosok az osztályfőnökökkel együtt állítják össze, s ezek az ajánlólisták az iskolánk honlapján, az iskolai könyvtár portálján meg is található. Gyakorlatilag ezekkel az ajánlólistákkal bejöhettek a gyerekek és a szülők is, és megtalálják azokat a könyveket, amelyeket mi ajánlunk olvasásra. Ezeket a listákat évente frissítjük, bővítjük, mert szükséges. Az első három évben, tehát a gyermekkönyveknél, fontos az illusztráció és a szöveg is összhangban, mert az illusztráció serkenti a képzeleterőt, amíg nem tanul meg igazán olvasni a gyermek. Aztán ez nem annyira fontos, sőt csökken is az illusztráció száma a könyvekben, pl. egy ifjúsági regényben itt-ott még található.

3. 1. Milyen a jó mese?

Azt már mindenki tudja, hogy a mese pozitívan hat a gyermek személyiségfejlődésére, és a gyógyításban is kiemelkedő szerepe van. Azt azonban már kevesebben tudják, hogy melyek azok a mesék, amik valóban rendelkeznek a pozitív tulajdonságokkal. Manapság már nagyon sok forrásból elérhető rengeteg fajta mese. De melyik a jó? Mi alapján tudhatom, hogy egy-egy mesére már megérett a gyermekem? Mindig olyan mesét válasszunk, amire már érett a gyermek. Ezt pedig onnan vehetjük észre, hogy folyton újra és újra fogja kérni a mesét, valamint, ha megfigyeled a tekintetét, látod, hogy csillog, ezáltal biztos lehetsz benne, hogy dolgozik az elméje, képzeletében alkot. Mesekönyv vásárlásakor is helyezzük előtérbe a klasszikus meséket, amiket mi is sokszor hallgattunk gyermekkorunkban, azonban egy-egy modern mesétől sem kell elzárkózni. A lényeg, hogy olyan mesekönyvet válasszunk, amely értékeket hordoz és közvetít, valamint szép az illusztrációja: könnyen olvasható, értelmezhető, szerethetőek a főszereplői, fejleszti a gyermeket, értékrendet tanít, szülőbarát is, és megfelelően illusztrált. Nem biztos, hogy ami a szülőknek tetszik, az a gyerekeknek is (pl. Öreg néne őzikéje). Ez is egy szempont, amit figyelembe kell venni; a szülő együtt válasszon a gyermekével mesekönyvet, akár könyvtárban, akár könyvesboltban – választék van, és ha lehetséges, beszélje meg a gyermekkönyvtárosokkal is a választékot.

3. 2. Örökérvényű-e a klasszikus gyerek- és ifjúsági irodalom?

A baj az, hogy az általános iskolában nem szerettetik meg az olvasást a gyerekekkel. Meggondolandó, nem kéne-e átírni egy csomó régi nagy magyar művet, például Jókai regényeit, hogy lehessen őket élvezni. A szavak felét a mai gyerekek nem értik - nyilatkozta Spíró György ismert magyar regényíró. Nyelvi szempontból lehet, hogy az a baj, hogy esetleg nem értenek meg bizonyos meséket, vagy bizonyos ifjúsági műveket teljes egész szövegkontextusukban, de ez sem jellemző minden mesére. Másféle szövegelemzési stratégiákat, módszereket igényelnénk a mai korstílus által. Megváltozott a világ, információs társadalomban élünk. Másféle olvasói élményre lenne szükség, pl. Az Egri csillagokat már nem lehet 500 oldalas formában visszakérni, mert előbb megnézik a filmes változatát stb. A vizuális világ erősödött fel az írásos kultúrával kapcsolatosan. Mi lehet az oka annak, hogy a fiatal generációk távolodni kezdtek az olvasástól? A legmeghatározóbb tényező véleményem szerint a technika fejlődése volt. Régen az emberek szabadidejük eltöltésére az olvasást választották, máig megannyi kötet sorakozik az idősebbek polcain. Manapság ez egészen másképp van. A mai kor gyermekének

számos egyéb lehetősége van a kikapcsolódásra, és rendszerint a passzív pihenést részesítik előnyben. Számítógépeznek, televíziót néznek, multimédiás eszközök egész tárháza áll rendelkezésükre, hogy az unalmat elűzzék. Mi marad mindig a sor legvégén? Természetesen a könyv.

3. 3. Olvassunk klasszikust, nevelő jellegűt vagy mait, népszerűt, ami persze szintén (lehet) nevelő jellegű?

Szerintem lehet klasszikus mesével is nevelni, lásd Andersen A rút kiskacsa, A gyufaárus kislány, de akár mai, népszerű mesével is, lásd. Bence Utrosa Gabriella Ki lakik a sötétben? című meséit, pl. Halló, anya! című történetét (időhiány, karrierizmus, elfoglalt szülők problematikája stb.).

Melyik a gyerek életében a nagy mesekorszak? (4-5 éves kor – el tudja különíteni a valóságot a valótlantól, azonosul a mesehőssel?) Milyen meséket olvassunk ilyenkor neki, és mit később?

A mese képi világa és valóságábrázolása teljes mértékben megfelel a gyermeki gondolkodásmódnak, emiatt a mese tulajdonképpen a gyermek szemével nézett világ. A mesék ugyanolyan egyszerűnek és szélsőségesnek mutatják a világot, mint amilyenek azt a gyermek megéli.

Bühler három nagy mesekorszakot különít el a gyermekek életében:

Az első a „Paprikajancsi-kor” (1–4 éves kor közötti időszak). Ekkor még saját életének eseményei foglalkoztatják, s igénylik a mese tárgyával (báb, játék) való személyes kapcsolatot is.

A második korszak az „igazi mesék kora” (4–8 év között). Életkori sajátosságaihoz igazodó, változatos és fordulatos cselekményű mesék érdeklik, melyek egy csodálatos álmvilágba viszik.

A harmadik pedig a „Robinson mesék kora” (8–9 éves kortól a pubertás elejéig tart). Csökken a mesék iránti érdeklődés, inkább az egyszerű szerkezetű, izgalmas cselekményű történetek felé fordul.

4. A kisiskolások irodalmi érdeklődése, 1-3 osztály

Az első osztályos gyermekhez elsősorban a tündérmesék állnak közel, mert ezek közvetítik számára a legalapvetőbb értékeket.

Második osztályban már az állatmesék érdeklik, melyek erkölcsi igazság szemléltetésére szolgálnak. Nagyon sokat tanul meg a kisiskolás az emberről, az emberi kapcsolatokról (fabulák, Móricz Zsigmond állatmeséi).

8–10 éves korban kezdődik el az igazi irodalmi érdeklődés, amikor a mesék helyett az igaz történeteket kedvelik. Életkori sajátossága, hogy olvasmányai olyasmiről szóljanak, ami megtörtént, de mégis rendkívüli.

4. 1. Mesék a legkisebbeknek (1-3 év)

A legkisebb korosztály az olyan meséket, történeteket kedveli, amelyben a hétköznapi élet tárgyai, eseményei, az általa már ismert világ alakjai szerepelnek. Nem kell bonyolult dolgokra gondolni, a lapozgatós, sok képpel illusztrált böngészők, leporellók a picik kedvencei lehetnek. A legjobb, ha a könyvet együtt is tudjuk időnként lapozgatni a kicsivel, megnevezzük a képeken látható tárgyakat, embereket, állatokat. Nem muszáj ragaszkodni a könyv esetleg még túl bonyolult és hosszú szövegéhez, bátran, saját szavakkal, a gyerek fejlettségéhez igazítva is lehet izgalmas élmény az olvasás. A kicsik szívesen nézegetik a családjukról, ismerősökről készült fotókat is, közben újra fel lehet idézni a közös együttlétek pillanatait is. A hároméves már élvezettel hallgatja a láncmeséket, a kalandos állatmeséket, a rövid történeteket. Legmegfelelőbbek a rövid és minél egyszerűbb cselekményű, ismétlődő részeket és kevesebb konfliktust tartalmazó hétköznapi történetek.

A négy-ötéves kor mérföldkő a mesei érdeklődés szempontjából. Elkezdődik a nagy mesekorszak, amikor a gyermek már el tudja különíteni a valóság elemeit a mesei elemektől. Ez a valódi tündérmesék, a csodák korszaka. A magyar népmesék világa, mely azt az ősi szimbólumrendszert tartalmazza, amit évszázadokon keresztül csiszolt ki az emberi szellem, tökéletesen megfelelő meseanyag ennek a korosztálynak. Kezdetben rövidebb, egyszerűbb cselekményű meséket válasszunk, majd öt-hétéves korban jöhetnek a terjedelmesebb és bonyolultabb tündérmesék, valamint a cselekménydúsabb novellamesék.

Olvasmányok kisiskolásoknak (6-10 évesek): Kisiskolás korban elérkezik az önálló olvasás korszaka, de még ilyenkor is nagyon szeretik a gyerekek, ha a számukra kedves felnőtellel együtt olvassák, vagy felolvassák nekik a történeteket. A kisiskolás

egyre reálisabban látja a dolgokat. A mesére való beállítottság nyolc-kilenc éves korig tart, ezután a valós világban zajló rendkívüli események érdeklik őket. A tündérmesék fokozatosan kiszorulnak, a régi és mai gyerekek életéről szóló, valós mesék felé fordul a gyerekek érdeklődése, és szívesen olvasnak valódi állatokról szóló történeteket.

4. 2. Olvassunk neki hangosan akkor is, amikor már tud olvasni?

Beszéd fejlettsége és az olvasás minősége között szoros kapcsolat van. Az a kisgyerek, akinek a beszédképessége magasabb szintű, hamarabb és gyorsabban tanul meg olvasni. Kisiskolás korban is szoktam 1-3. osztályig hangosan olvasni mesét a tanulóknak a könyvtári órákon, annak ellenére, hogy ebben a korszakban már kezdik elsajátítani az olvasást, és önállóan is tudnak már olvasni 3-dik osztályig, de ez lassan megy számukra, viszont nem kiszolgáltatottak. Ebben a korszakban viszont fontos, hogy már kialakuljon egyfajta kommunikáció a mesemondó és a gyermek közt. Én élek ezzel a lehetőséggel, elolvasom a mesét, és azt követően megbeszélem a tanulókkal, pl. kik voltak a pozitív és a negatív szereplők, mondják el a mese logikus történetét, ilyenkor követni tudom azt is, hogy megértették-e, majd megbeszélem a mese témáját és a motívumait. A jó mesemondás mindig megmarad a gyerekekben, mert élményt nyújt számára, és elvisz belőle valamilyen életbölcsséget, pl. A rút kiskacsából azt, hogy nem szabad előítéletekkel élni, vagy a Gyufaárus kislányból, hogy nem lehetünk közömbösek a szegényekkel és kiszolgáltatottakkal szemben stb. – a gyerekek képesek már ilyen korban eljutni ehhez a felismeréshez is.

5. Hogyan neveljük olvasóvá?

Olvasónak nem születik az ember; az olvasóvá válás nevelési folyamat eredménye, s itt kell keresni a baj okát. Nem éri a gyerekeket kellő számban olyan hatás, amelyre igazán elkezdenének olvasni.

Ki a hibás?

- A szülő? Aki a kezdetek kezdetén nem mesélt eleget a gyerekének, mert nem ért rá?
- A pedagógus? Aki a tanterv előírásainak teljesítése közben képtelen volt időt szakítani arra, hogy olvasásra ösztönözze a tanulót?
- A könyvtáros, akit beküldenek az iskolában helyettesíteni, vagy nem kap elegendő könyvtárpedagógiai órát stb.
- *„Ne a bűnöst keressük, hanem a megoldást!”*

Mi minden tesz olvasóvá?

- Bárki, aki a könyvet megszeretteti: a könyvtárpedagógia, az oktatási rendszer, de elsősorban a családi nevelés, a szülői példa. Ha a szülőt folyamatosan látja a gyerek naponta olvasni, akkor ő is kezébe veszi a könyvet...

- A nyelvi kommunikációt bárki kialakíthatja, de irodalmi-esztétikai nevelést az oktatási intézményeknek és a könyvtáraknak kell nyújtaniuk – ez társadalmi elvárás is.

6. A magyar irodalom helyzete napjainkban

A magyar irodalom helyzete napjainkban egyre kilátástalanabbnak tűnik. Az olvasás a műveltség legfontosabb alapját képezi, a két fogalom kéz a kézben jár egymással, minden ember életében fontos szerepet játszanak. Manapság azonban a fiatal generációk körében egyre kevésbé elterjedt a szabadidő eltöltésének ezen formája. Egyre kevesebben vesznek könyvet a kezükbe, így a magyar irodalom jövője veszélybe kerülhet. Mi lehet ennek a viselkedésnek az oka? Milyen tényezők vezethettek a kialakulásához? Miért változott meg az idők folyamán az emberek hozzáállása, és miért csökken az olvasás iránt tanúsított érdeklődésünk? A probléma rendkívül összetett, így a választ sem könnyű megadni ezekre a kérdésekre, de ha felderítjük az okokat, akkor talán még nem lesz késő változtatni, és újra megmutatni az embereknek, hogy az olvasás milyen csodálatos értékeket és szépségeket rejt magában. „A magyar irodalom veszélyben van, mert rohamosan csökken az olvasók száma a fiatal generációkban” – fogalmazott egy interjúban Spiró György kortárs író. Úgy vélem, az író gondolatai sajnos igaznak bizonyulnak. Egy olyan útra léptünk, ahol az olvasás fokozatosan értékét veszti. Erre a helyzetre pedig nyilván azoknak az íróknak és költőknek van a rálátásuk, akiknek a kezéből a szebbnél szebb művek kikerülnek, sikerük viszont meg sem közelíti elődeikét. Spiró György is számos művet írt, egyik legismertebb regénye a Fogság, azonban csak néhány korombeli kezében láttam forogni a lapjait.

Mi lehet az oka annak, hogy a fiatal generációk távolodni kezdtek az olvasástól? A legmeghatározóbb tényező véleményem szerint a technika fejlődése volt. Régen az emberek szabadidejük eltöltésére az olvasást választották, máig megannyi kötet sorakozik az idősebbek polcain. Manapság ez egészen másképp van. A mai kor gyermekének számos egyéb lehetősége van a kikapcsolódásra, és rendszerint a passzív pihenést részesítik előnyben. Számítógépeznek, televíziót néznek, multimédiás eszközök egész tárháza áll rendelkezésükre, hogy az unalmat elűzzék. Mi marad mindig a sor legvégén? Természetesen a könyv.

Egészséges mértékig a technikai vívmányokkal sem lenne probléma, azonban azt hiszem, hogy ezt a határt már régen átléptük. A média rendkívül rossz hatást gyakorol a fiatalok gondolkodásmódjára, negatív irányba befolyásolja őket. Pedig a televízióban is fellelhetők lennének hasznos műsorok, de valljuk be, csak igen kevesen döntenek ezek mellett, ha kikapcsolódásra vágnak. A Magyar Televízió kínálatában szerepel például a könyveket népszerűsítő Alexandra Pódium című műsor, de sajnos biztos vagyok benne, hogy csak kevés fiatal kíséri figyelemmel.

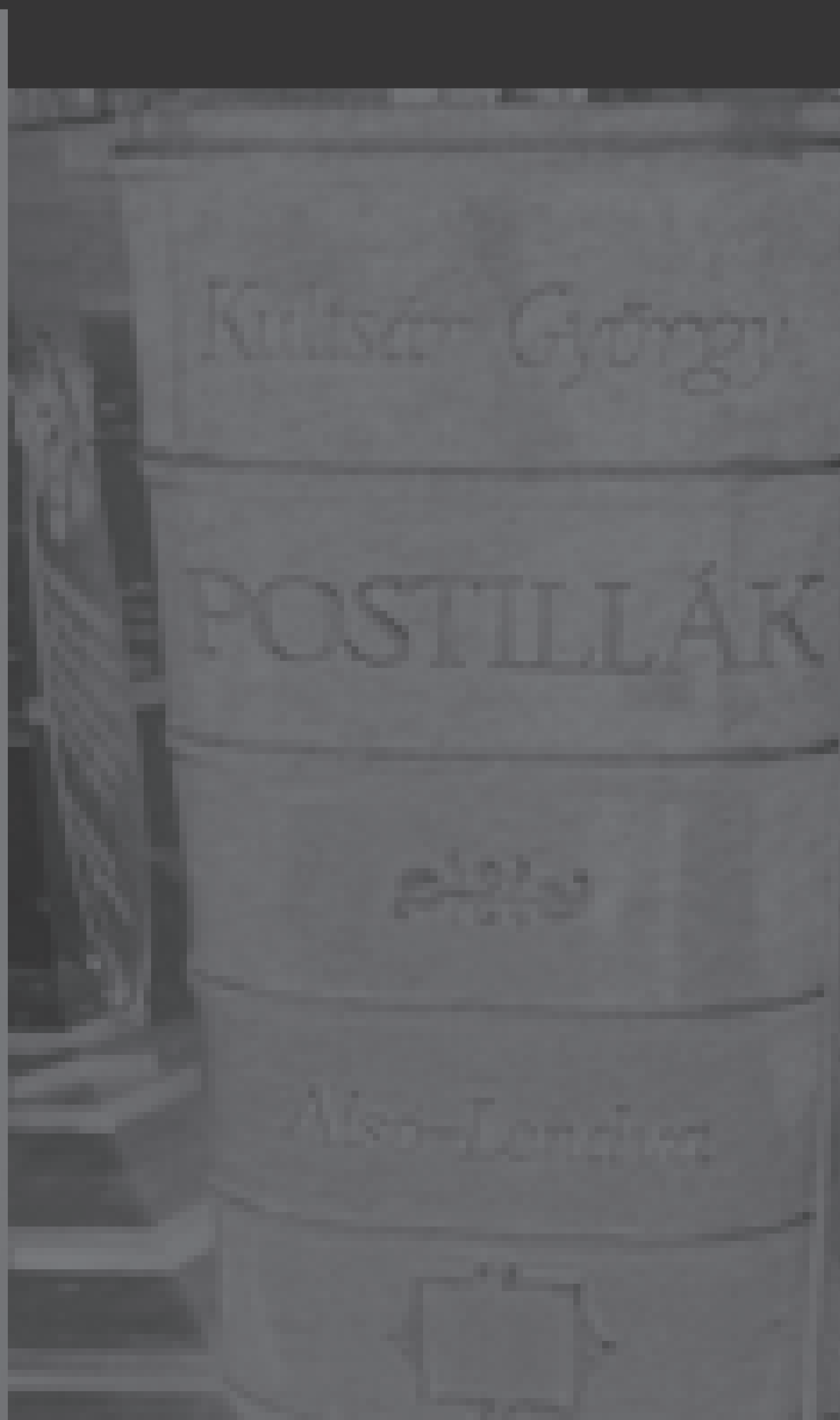
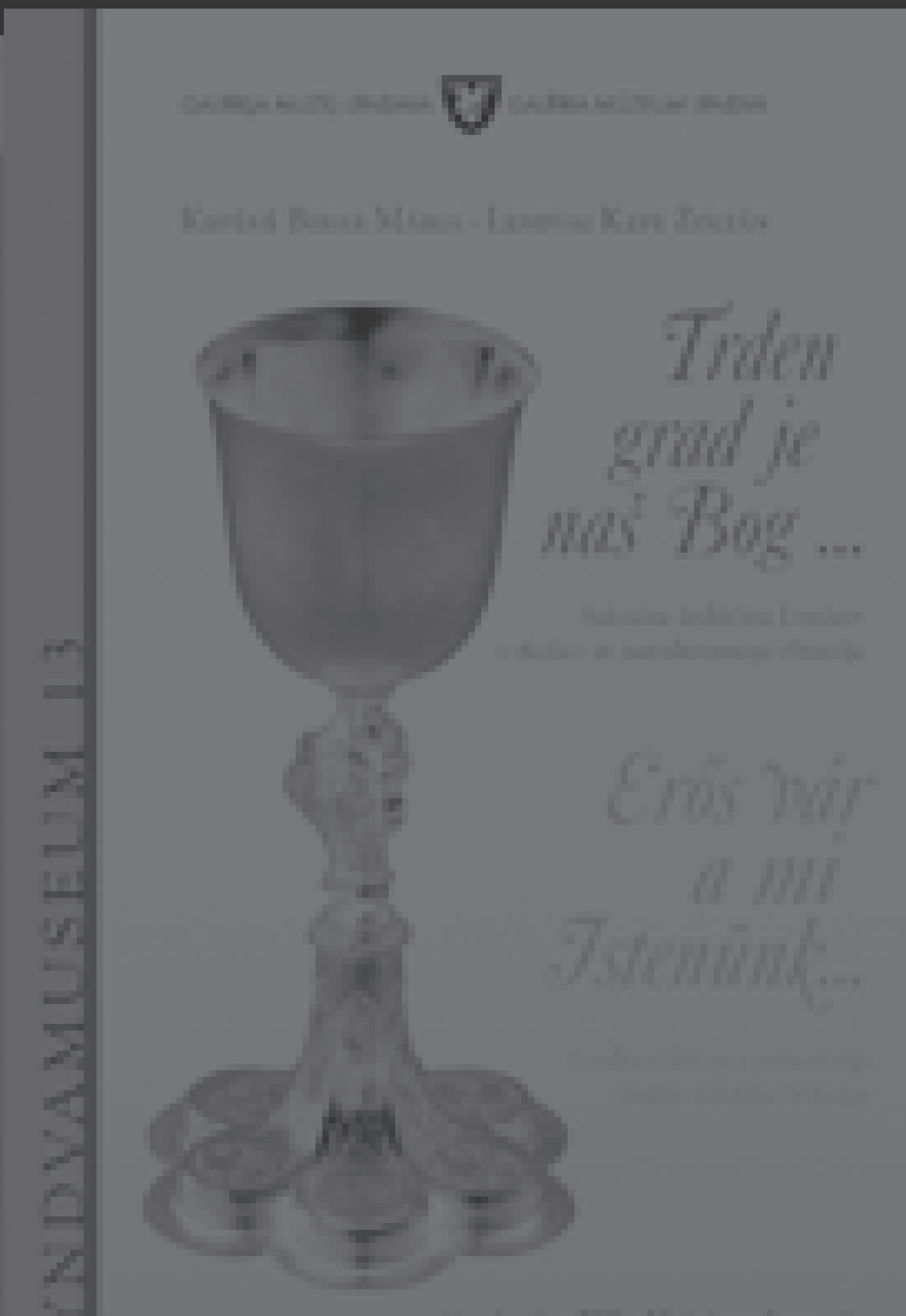
Azon kevés korombeli, aki még hisz a könyvek és az olvasás erejében, sem biztos, hogy a hagyományos formában fogja végezni ezt a tevékenységet. Az internet elterjedésével megjelentek az elektronikus könyvtárak, így a számítógépünkön is elérhetjük a műveket. Találkozhatunk ezek továbbfejlesztett változatával is, a hangkönyvtárral, ahol egy felolvasó program hang formájában közvetíti az írásokat. Ekkor az olvasó szerepe teljesen meg is szűnik, hiszen a műveket csak hallgatja a befogadó.

Mi vezethet továbbá ahhoz, hogy az olvasás egyre kevésbé elterjedt elfoglaltság? „Az a baj, hogy az általános iskolában nem szerettetik meg az olvasást a gyerekekkel” – állítja Spiró György. Az író jól látja a helyzetet, ugyanis az én álláspontom szerint az értékrendek változásának legfőbb oka a könyvek szeretetére való nevelés hiánya. A nevelésben a szülők mellett a tanítók is szerepet játszanak. Fontos lenne, hogy a gyerekek előtt követendő példa álljon, és még abban a korban ösztönözzék őket az olvasásra, amikor annak szeretete jellemükbe még beépíthető. Ennek kapcsán ki kell fejtenem az egyet nem értésemet az oktatás egyik momentumával, amely nem más, mint a kötelező olvasmány. A rendszer a céljával ellentétes hatást ér el, ugyanis a megnevezés eleve elrettenti a diákokat a művektől. Ha valamit muszáj megtennie, azt a fiatal annál kevésbé fogja teljesíteni, és ez igaz sajnos az olvasásra is. Spiró György szerint meggondolandó lenne a régi nagy magyar művek nyelvezetének átfogalmazása is, mert így talán a fiatalabb generációk számára érthetőbbé válnának. Véleményem szerint azonban nem ez a probléma fő forrása, így ez nem jelentene megoldást a magyar irodalom népszerűségének gondjaira. A művek eredeti formájukban jelentenek valódi értéket, és aki valóban szeretné, az eddig elterjedt formában is magáévá tudja tenni az ismereteket. A magyar irodalom nagy alakjai közül nem Spiró György volt az első, aki reménytelennek kezdte érezni a nyelv és az olvasás szerepét. Márai Sándor Halotti beszéd című költeményében hasonló problémákra hívja fel a figyelmet. Régi nagy magyar művészek megidézésével, úgynevezett evokációval próbálta a gondokat megfogalmazni. Emigráns alkotóként jól láthatta, mennyire elkésérítővé kezd válni a magyar nyelv és irodalom helyzete.

Gondolataim zárásaként a fent említett Márai költeményből szeretnék idézni: „A gyerekek Toldit olvasol, és azt feleli: oké” A költő már évtizedekkel ezelőtt látta, hogy az irodalom szerepe csökken, és a jövő reménységei, a fiatalok sajnos táplálják is ezt a folyamatot. Hogy van-e még kiút ebből a helyzetből, és mi lesz a jövőben, azt nehéz megjósolni. Gyökeres változások és összefogás mellett azonban még van remény anyanyelvünk és irodalmunk megmentésére, ha az emberek belátják, hogy a probléma megoldása közös nemzeti érdek.

*A tanulmány tartalmilag elhangzott a Hidak nemzetiségi TV műsor Iskolapad című műsorában 2016-ban Lendván, szerkesztő-riporter Kovácsics Ildikó volt.

IV.
INTERJÚK, KRITIKÁK A MURAVIDÉKI
MAGYAR IRODALOMRÓL,
A SZLOVÉN-MAGYAR
FORDÍTÁSIRODALOMRÓL
ÉS A ZALA MEGYEI ÉS A
KLASSZIKUS MAGYAR
IRODALOM KÖLTŐINEK MŰVEIRŐL

A szellem finom játéka

Beszélgetés dr. Rudaš Jutka irodalomtörténésszel A szellem finom játéka. A kortárs magyar irodalom interkulturális aspektusai című könyvéről.

Dr. Rudaš Jutka irodalomtörténész, a Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének habilitált egyetemi docense, tanszékvezető tanára, aki 1969-ben született Karlsruheban, Németországban. 1988-ban a Lendvai Kétnyelvű Középiskola pedagógiai szakának társadalomtudományi-nyelvészeti irányzatát fejezte be, majd 1996-ban a Maribori Egyetem Pedagógiai Karán szerzett magyar-földrajz szakos diplomát. 1993–1999 között magyar szakos tanár volt a Lendvai Kétnyelvű Középiskolában. Azt követően a Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének habilitált egyetemi docense, majd tanszékvezető tanára, aki doktori értekezését A szellem finom játéka, A kortárs magyar irodalom interkulturális aspektusai címmel védte meg 2005-ben a Pécsi Tudományegyetemen. Kutatási területe a kortárs illetve a modern magyar irodalom, mindenekelőtt Esterházy Péter poétikája, a recepcióesztétika, az interkulturális irodalom vizsgálata. 2002-től a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság tagja, 2005-től a Vilenica Nemzetközi Írótalálkozó konzultánsa, 2007-től a readme cc. virtuális irodalmi világháló munkatársa, 2009-től az MTA külső köztestületi tagja, szakterülete: bölcsészettudományok, összehasonlító irodalomtudományok, magyar-szlovén komparatiztika.

– 2006-ban jelent meg A szellem finom játéka. A kortárs magyar irodalom interkulturális aspektusai című könyved Budapesten a Kijárat Kiadó gondozásában. Kérem, ismertesd ennek a monográfiának a tartalmi koncepcióját és magyarországi, illetve szlovéniai fogadtatását.

– A könyv a doktori disszertációm rövidített és kissé átdolgozott változata. Ebben a könyvben tulajdonképpen az irodalmi befogadásnak a vizsgálatával foglalkoztam, hiszen az a véleményem, hogy az irodalom létezése az olvasónak feltett új kérdésektől függ. Ezért rejtélyesebb számomra az a viszony, amikor az író, illetve műve a fordítások révén egy gyökeresen eltérő kultúrtörténeti tradícióval rendelkező befogadói közegbe érkezik. Könyvem alapvetően komparatiztikai, recepcióesztétikai munka, amely nagyon leegyszerűsítve három nagyobb egységre tagolódik. Az első fejezetben hangsúlyozottan az irodalomelméleti kérdésirányokat, a „posztmodern”-nek nevezett szemléleteket igyekeztem taglalni. Ahhoz, hogy valamelyest világosabban kifejtsem ezt a számomra roppant szövevényes gon-

dolati hálót, kiinduló fogalmi bázisként olyan fogalmak szolgáltak, mint a recepció, olvasás, ízlés, ítélet, hatás, kultúra valamint megértés, értelmezés, alkalmazás, nyelv és fordítás; illetve ezeknek a fogalmi köröknek a hermeneutikai hagyománya. Valahogy úgy éreztem, hogy épp a hermeneutika igazolhatja azt, hogy a szövegekben a megértés és az értelmezés (akár mint fordítás is) a legmélyebb kérdésként mutatkozik meg. Tehát az első rész sajátos elméleti kérdésekre koncentrálni nyitja meg a teret a „konkrét” második és harmadik résznek. A második részben Esterházy Péter poétikájával foglalkoztam, pontosabban az érdekelt, miben is áll a *Harmonia caelestis* és a *Javított kiadás „prózapoétikájának”* a sajátossága. Ebben a fejezetben fontolóra vettem azokat a nyelvi kérdéseket, amelyeket a két mű fordításbeli mivolta kiprovokál. Ezt követően olyan regénybeli sajátosságokat vázoltam fel, amelyek az Esterházy-epika ismertetőjegyei, ez az irónia és az intertextuális (szövegköziség, jelöletlen idézet stb.). Ezeket a jelenségeket a már lefordított két könyv vizsgálatánál vettem figyelembe, tehát a horvát, a német és a szlovén változatok és a fordítások révén. Az utolsó fejezet is kilép a „magyar olvasásból” és hatástörténetből, és a szlovén nyelv körében térképezi fel a kortárs magyar irodalom megjelenését. Ezúttal különböző szempontú áttekintést/összefoglalást adtam a magyar írók és művek itteni szerepléséről, a sajtóban felbukkanó anyagokról és a megjelent művek befogadásának, kritikai visszhangjának tanulságairól. Tehát az egész könyvem felépítését döntő módon meghatározta az általam centrumba állított befogadás-, olvasás-retorikai-, valamint fordításelméleti szempontú megközelítés. Szlovéniában természetesen nincs visszajelzés a könyvemre, mivel magyarul íródott, és nagyon szűk, főleg szakmai kör számára, egyedül nálunk az egyetemisták tanulhatnak belőle. Magyarországon viszont van visszhangja, több pozitív kritika is született róla kurrens folyóiratokban, sőt a különböző egyetemek összehasonlító irodalom kurzusainak szakirodalmává is vált, több irodalmár idézett is belőle, aminek nagyon örülök.

– Az említett műved első nagyobb egysége a Szöveg – recepció – fordítás tematikájáról szól, vagyis a kultúrák érintkezését és a kulturális megértésnek a kérdéseit tárgyalja, illetve a kultúra és a történelem szerepét hangsúlyozza, de kitér a fordítás problematikájára is.

– Az utóbbi években valóságos diskurzív robbanás zajlott le a kultúrák fordítása terén. Megerősödött annak a tudata, hogy a kultúrák különbségeit világszerte fenn kell tartani. A fordításelmélet korszerű megközelítése elválaszthatatlan a kultúra fogalmának értelmezésétől. Ezért lett a fordítás/fordíthatóság problémaköre a kultúrák köziség kiemelkedő tárgyköre. A fordítás nemcsak a másik kultúra köz-

vetítésének a metaforája és megoldandó nyelvi probléma, hanem ennél bonyolultabb feladat. A szövegek szemantikai mélyrétege új világlátást hoz létre, a szövegek egy lehetséges világról beszélnek. Ennek a világnak a dimenziói éppen a szöveg révén válnak ismertté. Manapság számos, a fordítás tárgykörében született tanulmány – a tisztán formális és lingvisztikai megközelítéssel szemben – a kultúra és a történelem szerepét hangsúlyozza. És itt nem csupán a nyelvi elemeknek, hanem azoknak a „gondolkodásmódoknak” a fordítása a feladat, amelyek ezekben a nyelvi elemekben megtestesülnek.

– A monográfia második nagyobb egysége Esterházy Péter Harmonia caelestiséről és a Javított kiadásáról szól, kiemelten az említett művek szimbolikus információforrásáról és a kulturális mintákról. Milyen Esterházy Péter műveinek intertextuális vetülete, esztétikai hatása és a befogadása a szlovén irodalomban?

– Esterházy könyvei jól ki tudnak bennünket lendíteni kényelmes olvasási pozícionkból. A HC-ben és a Javított kiadásban rengeteg az olyan szimbolikus információforrás, amelyek lényegében valóságmodellek, kulturális minták. És ezek a kulturális minták jelentéseket biztosítanak, ugyanis a társadalmi valóságról igyekeznek képzeteket alkotni. A Harmonia caelestis és a Javított kiadás esztétikai minősége nagymértékben a kulturális hovatartozás meghatározta színvonalától függ. Esterházynál szövegek is vannak, nyelvek is, és bennük világok, világrétegek, azokban pedig tudás, érzékelés és tapasztalat váratlan kiterjedései. Mindez megnehezíti e szövegek hazai és külföldi befogadását. És itt van még az intertextualitás fogalma. A szövegek létmódja eleve intertextuális, azaz különféle szövegek transzformációk során keverednek egymással/egymásba. Én azt mondom, hogy Esterházy virtuóz módon bánik az alakzatok e különös táncával, a legszigorúbban és legmerészebben kódolt Harmonia caelestist és a Javított kiadást is az effajta kreativitás és textualitás működteti. Az eltérő horizontokból származó szövegek kombinációs lehetőségeit Esterházy maximálisan kiaknázza, felkínálva az olvasónak egy köteg kombinatorikus virtualitást. Ezt nevezem én a szellem finom játékának, innen a cím; a művészet, mint szépség; a szépség pedig vad és szelídíthetetlen, és így tovább.

Hogy milyen a befogadása a szlovén irodalomban? Pozitív, de érvényesül a külső nézet, ami csupán többlet és horizonttágítás, pl. Rudi Šeligo Esterházy művészetét az avantgarde és neoavantgarde irányzatba helyezi – ezt az Esterházy-művek új nyelviségének, metanyelvének alapján teszi. Érdekes ez a nézet, hiszen a magyar és a szélesebb európai irodalmi közeg őt a posztmodern irodalom kiemelkedő

alkotójának tekinti. Továbbá a történelmi múltból való irodalom Szlovéniában nem járt együtt olyan radikális változásokkal a művek nyelvezetében és struktúrájában, mint a magyar irodalomban. Itt nem történt meg az a metamorfózis, amit a magyar irodalomesztétika észlel saját irodalmi szövegeiben mintegy húsz-harminc esztendeje, ahol sorsdöntővé válik az a poétikai gesztus, amely félreterzi a valóság közvetlen megértésének illúzióját. Ezért is nehezen fogadhatók be nálunk EP művei.

– A monográfiád harmadik nagyobb egysége a kortárs magyar irodalom szlovéniai recepciójáról szól: Vilenica kontextusában és a szlovénra lefordított magyar művek hatásából kiindulva elemzi ezt a folyamatot. Milyen a kortárs magyar irodalom szlovéniai recepciója? A kortárs magyar művek mit képviselnek a szlovén kultúra általános keretei közt, milyen jelentéssel bírnak a szlovén kultúra általános horizontján?

– Megállapíthattam, hogy a '80-as évek második felétől hirtelen megszorodnak a kortárs magyar irodalom (rész)fordításai, és ebben fontos szerepet játszottak/játsszanak a '86-tól rendszeressé váló Vilenicai Nemzetközi Írótalálkozók. Tény, hogy a magyar irodalom a szlovén közegben – nyelvéből, hagyományából, történetéből következően –, e kulturális cserében sokáig elhanyagolható szerepet játszott, és ez fordítva is így volt. Úgy látom, hogy a Találkozó fontos szerepe abban is megmutatkozik, hogy támogatja a szellemi megújulást. A megadott témákból rendezett vitaesteken a magyar szerzők mellett sok kiváló kelet-közép-európai művész is hozzászól. Többen díjazottak is voltak, Esterházy, Nádas, stb. Továbbá az elmúlt öt évben két irodalmi antológiával gazdagodott a magyar irodalom repertoárja Szlovéniában. A Vzvalovano Blatno jezero (Hullámzó Balaton) és a Jelenkor v Apokalipsi (Jelenkor az Apokalipsában) című antológiák alapvető rendeltetése, hogy betekintést adjanak, illetve egy reprezentatív válogatás révén mutassák be a legújabb magyar alkotókat. Látszik, hogy lehetséges tényleges párbeszédet nyitni a szlovén-magyar irodalom között, írók, fordítók, kritikusok, intézményvezetők, és nem utolsósorban kiadók segítségével. Ennek a dialógusnak az eredményeként jönnek létre a lefordított szövegek, könyvek: az utóbbi 15 évben 12 magyar szép-irodalmi könyv látott napvilágot Szlovéniában, és ez így van a szlovén irodalommal Magyarországon is. A magyar irodalom szlovén fogadtatásában kiemelkedő szerepet játszanak egyrészt a személyek és kiadók összefonódásai, másrészt a médiumok, melyek tagadhatatlanul meghatározzák, miből lesz sikerkönyv és miből nem, valamint az olyan nyilvános események, mint a Vilenica-díj és „A Költészet és a Bor Fesztiválja”, „A folyóirat a folyóiratban” projektek. Külön kiemelendő

ebben a közvetítésben a német nyelvterület, hiszen a magyar irodalom általa szerzi meg Szlovéniában a létjogosultságát, mert a szlovén kiadók még mindig a Németországban is sikert arató írók műveit adják ki a legszívesebben. Ha a magyar irodalom külföldi recepciója kerül szóba, akkor szembesülni kell azzal a ténnyel, hogy a magyar művek igen marginális szerepet töltenek be az idegen kultúrákban. (Így van a szlovén művek esetében is, hiszen az úgynevezett „kisirodalmak” általában marginális helyzetben vannak.) Ennek több oka is van, az egyik a hiányzó fordítások és fordítók. A hiányuk miatt marginalizálódik a magyar irodalom Szlovéniában, és emiatt az érdeklődés központjában sem a teljes kortárs magyar irodalom áll, hanem csak bizonyos szerzők, mint a már többször említett Esterházy, Nádas, Kertész, és ezeknek sem a főműveik. Így érthető, hogy a magyar irodalomról alkotott és alkotható kép nálunk hézagos. Én úgy érzem, hogy az utolsó néhány év azt mutatja – és most újra a Vilenica Találkozót, „A Költészet és Bor Fesztiválja”-t, „A folyóirat a folyóiratban” projektet, a megjelentetett antológiákat, a gyűjteményes köteteket, a lefordított műveket és cikkeket említhetném –, hogy enyhül az „irodalmi határok” átjárhatatlanságának problémája, és a kulturális átjárás könnyebbé válik, de még mindig kevés a kritikai visszhang. Visszatérve a kérdésre, hogy milyen jelentéssel bírnak a szlovén kultúra általános horizontján a magyar művek? Az bizonyos, hogy egyrészt valamilyen értéket képviselnek, másrészt viszont a szóban forgó kultúra irodalmától nagyon sok idegen elemet tartalmaznak.

– Esterházy Péter művein kívül Bodor Ádám, Garaczi László, Darvasi László, Nádas Péter, Tolnai Ottó műveivel és poétikájával is foglalkoztál. Milyen gyakran írsz kritikákat vagy recenziókat a műveikről, illetve milyen alkalmakkor találkozol velük. Mi a szereped az irodalom közvetítésében?

– Tanulmányokat főleg tudományos konferenciákra írok, kritikákat, recenziókat pedig csak és kimondottan azokról a művekről, amelyek megérintenek, amelyek intellektuális és esztétika sokkot okoznak nekem, és osztom Proustnak azt a véleményét, mely szerint, az olvasás során a kritikus voltaképpen önmaga énjének a könyvébe lapoz, önmagát ismeri meg egyre jobban, de sohasem teljesen. Ilyen szempontból legutóbb a horvát Igor Štiks Illyés próféta című könyve ragadtatott el, írtam is róla a Jelenkorba, és mivel szlovénul is megjelent, így szlovénul is írtam róla a Dnevnik kulturális rovatába. De ugyanígy voltam Dragan Velikić szerb író Orosz ablak című művével, teljesen lenyűgözött, és hát rendszeresen írok recenziókat a szlovénul megjelenő magyar könyvekről a Delo Irodalmi mellékletébe. Mostanában Kosztolányi Dezső Nero, a véres költő című művéről született recenzióm, legutóbb pedig Bodor Ádám Sinistra körzetéről és Nádas Péter Pár-

huzamos történetek című művéről. Ez utóbbi könyvre, mint a művészi artikuláció csúcspontjára tekintek. Az irodalomközvetítésbeli szerepem az, hogy műveket ajánlok a kiadóknak, itt is meg ott is, mármint magyar műveket nálunk, szlovéneket Magyarországon. Moderátorként irodalmi esteken veszek részt, szlovén-magyar művek elő- és utószavainak szerzője vagyok, ajánlom a szerzőket a különböző irodalmi manifesztációkra stb. Mondhatom, némi iróniával, hogy benne vagyok az irodalom körforgásában, és igen, személyesen is ismerem a kortárs magyar és szlovén szerzőket, és persze ők is engem.

– Tudományos cikkeidben az irodalom és a kulturális identitás kölcsönhatásával is foglalkozol, illetve a posztmodern identitással. Ebben a diskurzusban milyen megállapításokat írtál le?

– A kulturális identitás témaköre mindig is érdekelt, mivel én egy olyan miliőbe születtem bele, melyben a kétnyelvűség, a kétkultúráság ontológiai alaphelyzetem, lételemem. Gondolkodásomban akarva-akaratlanul feltárul a bilingvális világtapasztalatom dimenziója. Kétnyelvű életkörülményemből kiindulva egy sajátos élet- és nyelvszemléletet képviselek, amely természeténél fogva kultúraközi. És ez a kultúra- és irodalomköziség, illetve komparatív gondolkodásmód nyilvánul meg a mindennapjaimban és tudományos elgondolásaimban. Nyelvembe és világomba bekerülnek azok az attribútumok, amelyek a kétnyelvű létezésben megélt sajátos élményvilágból táplálkoznak, sőt megmutatkoznak azok az árnyalatok, amelyek egy sajátos „magyar-szlovén kétnyelvű” kultúrát működtetnek. A két nyelv által közvetített kulturális információk nálam másként, másságukban jelennek meg. És pontosan ez érdekelt, hogy az irodalom által közvetített információk, milyen másságot mutatnak. Egyébként ez egy nagyon bonyolult kérdés, gyorsan össze lehet keverni a nemzeti identitás fogalmával, ami ideológiát termelhet. Aki nem érti és érzi a két identitásbeli különbséget, mindkettő mélységeit, rétegzettségét, az csak tudatlanul összevissza böfög, az a nemzeti identitásból kisebbségpolitikát gyárt, a zavaros, gyakran mesterkélt identitástudatával nagyon is tudatos feszültséget teremt, valamint botrányos megnyilvánulásokat hoz létre. És ennek tapasztalata itt, a szűkebb térségünkben nagyon jellemző.

– Lázár Lenke magyar- és földrajzszakos tanárral együtt adták ki 2003-ban a magyar-szlovén és a szlovén-magyar földrajzi szakkifejezések szótárát. Milyen céllal?

– Lázár Lenkével – aki évfolyamtársam volt az egyetemen és nagyon jó barátnőm, bár két külön világ vagyunk, két erős individuum – úgy döntöttünk, pontosabban az ő döntése erősebb volt, mint az enyém, de hagytam magam, hogy a szakdolgozatunk (Magyar-szlovén és szlovén-magyar földrajzi szakkifejezések szótára) kiindulópontjai elméleti kérdések mentén határozódjanak meg. Azért csináltuk ketten, mert óriási az anyag, ahogy a kötet terjedelme is az lett. 1996-ban védjük meg a szakdolgozatot, 2003-ban pedig jött egy ajánlat a Szlovén Oktatási Intézetől, hogy szeretnék kiadni a nagyon lerövidített változatát, a kétnyelvű oktatás segédeszközeként. Így került kiadásra a kis szótárunk, és remélem, hogy a kétnyelvű földrajzórán még ma is használják, bár nincsenek róla konkrét információim, hogy így van-e.

– Milyen irodalmi témákkal foglalkozol mostanában, mit várhatunk Tőled a jövőben, újabb monográfiát, szócikket, milyen jellegű konferenciákra hívnak?

– Főleg tudományos konferenciákra hívnak, épp e hónap elején voltam a Szlavisztikai Kongresszuson, amit a ljubljanaei Bölcsészettudományi Kar szervezett. Ott a szlovén-magyar irodalmi kapcsolatokról adtam elő, a múlt héten meg Szegeden voltam egy tudományos konferencián, Darvasi László legújabb művéről, a Virágabálókról értekeztünk. Fantasztikus volt, ahogy az előadók más-más aspektusra koncentrálnak cincálták szét a szöveget. Én itt is a kulturális és a történeti aspektusra fókuszáltam. Amúgy pedig előadásokat tartok a Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéken irodalomelméletből és a modern magyar irodalomból.

**Az interjú megjelent a Lindua multikulturális, társadalomtudományi, irodalmi és képzőművészeti folyóiratában, 2010.4. évf., 8. sz., 30-35 o.*

*dr. Rudaš Jutka irodalomtörténész,
A szellem finom játéka monográfia címlapja.*

*Dr. Rudaš Jutka irodalomtörténész
Esterházy Péter író és Mladen Pavičić műfordító társaságában.*

Írott szóval, megtartással

*Beszélgetés dr. Bence Lajos József Attila-díjas muravidéki költővel, irodalomtörté-
nésszel a 2018-ban megjelent Írott szóval esszé- és tanulmánykötetéről, a muravidéki
magyar irodalom jelenéről, jövőjéről.*

Bence Lajos 1956. július 1-jén született Göntérházán. Az általános iskolát szü-
lőfalujában, a középiskolát pedig Lendván végezte el. 1976-ban felvételt nyert a
debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar nyelv és irodalom szakára,
majd tanulmányait egy évvel később Budapesten, az Eötvös Loránd Tudomány-
egyetemen folytatta. Érdeklődése középpontjába a magyar szépirodalom és az ösz-
szehasonlító irodalom került. 1981-ben magyar nyelv és irodalom szakos tanári
diplomát szerzett. Ezt követően 10 évig tanított a muravidéki középiskolákban,
legtovább Lendván, a kétnyelvű középiskolában. 1994-ben az Eötvös Loránd Tu-
dományegyetemen doktorált. Doktori disszertációja a muravidéki magyarságról,
annak irodalmáról, társadalmi-politikai és művelődési életéről, közösségmegtartó
és nemzettudatot formáló megmozdulásairól, törekvéseiről szól. A disszertációt
könyv formájában Írott szóval a megmaradásért címmel még ugyanabban az év-
ben könyv formájában is megjelent. A muravidéki magyar irodalom enciklopé-
diájaként is emlegetett kiadvány második, bővített kiadása 1996-ban jelent meg.

A múlt század kilencvenes éveiben volt a Hidak–Mostovi tévéadás szerkesztője,
újságíró, a Magyar Nemzetiségi Tájékoztatási Intézet igazgatója és ugyanakkor
a Népújság című hetilap főszerkesztője. Publicisztikai tevékenysége számottevő.
Írásai elsősorban a Szlovéniában élő magyar nemzeti közösséggel, főként a nem-
zetiségi politikával, kultúrával és kultúrpolitikával kapcsolatosak. Néhány évig
Mariborban, a Pedagógiai Karon tanított irodalmat, kisebbségi irodalmat és iro-
dalomelméletet.

Tudományos érdeklődése a szlovéniai magyar irodalom, képzőművészet és nép-
rajz, valamint e nemzeti közösség demográfiai, migrációs, oktatásügyi és általá-
nos szociográfiai vizsgálatára terjed ki. Összegyűjtött tanulmányai, esszéi, kritikái
Identitás és entitás címmel jelentek meg a Pannon Tükör Könyvek sorozatában
2005-ben Zalaegerszegen.

Bence Lajos a Muratáj (Lendva) egyik szerkesztője, a Lendvai Füzetek című ki-
advány szerkesztőbizottságának tagja, 1997-es megalakulásától a Muravidéki Ma-
gyar Írók Társaságának elnöke, 2003-tól a Pannon Tükör (Zalaegerszeg) főszer-
kesztő-helyettese, 2007-től pedig a főmunkatársa. 2008-tól a Muravidéki Magyar
Tudományos Társaság elnöke, több hazai és külföldi szakmai és tudományos tár-

saságnak, a Magyar Tudományos Akadémia külső köztestületi tagja.

Díjak és kitüntetések: Kulturális Nívódíj (Lendva, 1994), Berzsenyi-díj (2003), Zala Megye Alkotói-díja (2006), Magyar Művészetért Díj (2007), Csokonai-díj (2017), Eötvös József sajtódíj (2017), József Attila-díj (2019).

– Az Írott szóval című legújabb (2018) tanulmánykötete bemutatóján azt jelentette ki, hogy az irodalomtörténet ne legyen csupán puszta szóhalmoz, amit írunk, annak lelke is legyen. A tanulmánykötet időintervalluma 100-120 év, 20 év munkája van benne. Megjelenik benne a „zalaiság és a muravidékiség”, de mi van még ebben a könyvben, ami új és értékeiben is maradandót mutat fel?

– A tanulmánykötetem címében is megfogalmazódik az írott szóval szókapcsolat, amelynek előzménye az Írott szóval a megmaradásért című művem (1994, 2. kiadás 1996), s abban valami hasonlóra törekedtem, mint a mostani kötetemben. Címében is jelzem: az, hogy megmaradtunk, egy adott dolognak számít, mint ahogy az is, hogy e könyv megszületett. Ez nem volt ilyen egyértelmű a múlt század 70-es éveiben, amikor Szúnyogh Sándorék és a Tavaszvárás írói újrafogalmazták a megtartás és a megmaradás feltételeit a Muravidéken az írott szó erejében bízva. De a 2000-es évek után is kialakult egy magyar közösség, amely őrzi a magyar szellemiséget, ha úgy tetszik, muravidékiséget. Ennek a munkának ez a kötet is egyik folytatása, a továbbélés és túlélés szándékával, az identitás megnyilatkozásainak a számbavételével, fel-felcsillanó remények bővületében.

– Műfajilag is megoszlik a kötet, hiszen azt olvashatjuk alcímként, hogy Esszék és tanulmánykötet. Miért alkalmazza mindkét műfajt a kötetében?

– Kultúrtörténeti vonatkozásai miatt, a tanulmány túl szigorú és kötöttségéinél fogva is merev műfaj, így egybemosódik az esszészzerűséggel. Irodalom- és sajtótörténetről lévén szó, gyakran egy tanulmányon belül is megjelennek az esszéisztikus elemek, oldva a szigorú tudományosságot, ami persze nem jelent pongyolaságot is. Alapvető különbség mégsem ebben van, hanem a „megmaradásért” programmal összhangban, írói-irodalmi programként a korábbi célzattal összhangban az itteni, főleg az irodalmi életnek a mikéntjét próbáltam megfogalmazni, művekkel, írókkal, alkotókkal és abban is volt tanulmány- és esszéjelleg is. Nálam az irodalomtörténeti vizsgálódás nemcsak irodalom és csak történet, hanem egyfajta művelődéstörténeti kalandozás is, melybe az olvasót is szeretném bevonni.

– Milyen folyamatok, értékek és irányvonalak mentén alakult a muravidéki magyar írás az elmúlt fél évszázadban, különös tekintettel az elmúlt 25 évben?

– Megjegyzem, hogy a legnagyobb változás abban van, hogy irodalmunk megszűnt „könyvekben létező irodalom” (Bori Imre megjegyzése) lenni. Ezzel azt is elárultuk, hogy a közel 60 év alatt, irodalmi folyóirat alapításával, az ad hoc kiadási gyakorlatot felváltva, intézményi háttérrel is kapott ez az irodalmi valóság. Persze ezzel még korántsem oldódott meg minden gondunk, problémánk, hiszen akad még mindig elég tennivaló. Most a befejezett életműveknek a recepciója, Vlaj, Szúnyogh, Szomi életműve, ezek újrakiadása, recepcióirodalmi feldolgozása lenne a fő feladat. Nem utolsósorban a „derékhad”-nak és az új nemzedéknek is olyan fogódzókat adni, amik végre találkozni tudnak az olvasói-kritikai igényekkel. Ezeknek a kérdéseknek a tisztázása – egy két kivételtől eltekintve – még el sem kezdődött. A tanulmánykötetben ezekre a kérdéskörökre is történik utalás, de csak áttételesen. Irodalom alatt nem könyveknek egymás után történő, sorozatszerű megjelenését értjük, hiszen külön-külön minden muravidéki magyar könyvnek megvan a története és a kálváriája is.

Mindig is voltak olyan tényezők, amelyek akadályozták ezt a folyamatot, hiszen sosem a pénzhiány volt a legnagyobb akadály, hanem az, hogy nem tudtunk összefogni. Az íróknak-irodalomszervezőknek sem volt példájuk előzőleg, hogy hogyan kellene összefogni, és hogyan kellene ennek az irodalomnak a sorsát egyengetni. Legtöbbször inkább arról volt szó, hogy biztosítható-e a folytonosság, és lesznek-e, akik a Vlaj, majd később a Tavaszvárás nemzedék íróinak a nyomdokán haladva felvállalják e nehéz küldetést? Ez volt a nagy eszmetörténeti kihívása ami irodalmunknak. Hála Istennek tíz-tizenöt évente szinte párosával jelentkeztek írók és költők, így a folytonosság biztosítva volt.

Már a Tavaszvárás-nemzedék írói, költői (Varga József, Szomi Pál, Szúnyogh Sándor) érezhették, hogy itt a folytonosság sem szűnhet meg. Ők is próbálták ennek az irodalomnak egyengetni az útját, – néhol nagyon is spontán, és a leírt szó mindenható erejében bízva –, azt akarták, hogy ennek a tájnak is legyen irodalma, hogy egyetemes és az összmagyar vonatkozásban is felismerhetővé váljon. Jómagam a 70-es évek végén csöppentem bele ebbe a folyamatba, alkotóként, irodalomszervezői ambíciók nélkül, de már némi irodalomelméleti-esztétikai tudással is felvértezve, Czine Mihály és mások útmutatásaira, tanácsaira hallgatva egy induló irodalmi élet megalapozását illetőleg.

A kritikai számvetés szükségességéről már egyetemi tanulmányaim alatt is, később a Muratáj folyóirat megjelenése kapcsán sajátos „kiáltványomban” szoltam.

Elődeim, Vljaj és Szúnyogh a szellemi mozgás megteremtésének és az együttgondolkodásnak voltak a képviselői, saját és pályatársaik műveit nem minőségi, hanem mennyiségi mutatók szerint helyezték el egy nem létező hierarchia szerint. Gyakran esetlegesen, az időre bízva a szelekciót.

Talán, én voltam az akkor, aki megpróbáltam kritikával közelíteni ezekhez a művekhez. A hangsúly elsősorban a pozitív kritikán volt, de utólag kiderült, hogyha valaki keményebb hangon bírálta a műveket, akkor abból sértődöttség volt, sőt megvetés volt az ára. Az idő azonban engem igazolt. Meggyőződésem volt az, hogy kritika nélkül sajnos ezt az irodalmat nem lehet bölcsőjéből kiszedni és lábra állítani. Most úgy érzem, hogy engem igazolt az élet, ez az irodalom kezd felnőtté válni.

– A kötetben legterjedelmesebb éppen ennek a bizonyítása, művek szerzők, orgánumok, új vagy éppen megszűnt folyóiratok, kiadványsorozatok számbavétele. Nem kívánja-e továbbgondolva a már meglévőt monografikus igényvel is feldolgozni, újraértelmezni?

– Igen, szeretném még a muravidéki magyar irodalmat továbbgondolni, hiszen egy-két szerző még kimaradt belőle. Azok maradtak ki, akiknél úgy láttam, vagy úgy éreztem, hogy a kezdetektől fogva, amikor megjelentek, később nem folytatták az irodalmi útjukat. Elkezdtek, de közben elfáradtak, kiégtek, vagy kellő visszhang hiányában nem folytatták. Korszakoltam ezt az irodalmat a kötet fejezetében, de fejlődéstörténetében és teljességében kellene megírnom, a genezisében, ha úgy tetszik. Fontos helyet foglal el, 20. századi kisebbségi létünk, megmaradásunkat is próbára tevő szabadságküzdelseink talán legmarkánsabb kifejeződése, mely a muravidéki magyar sajtó- és nyomdatörténetben érhető úton.

– Konkrétan melyik sajtótörténeti korszakra gondol?

– Azt látjuk, hogy Vljaj Lajos megjelenéséig nem volt itt önálló muravidéki magyar könyv. Viszont volt a múlt század elején az itteni magyar sajtóban (Délzala, Alsólendvai Híradó) irodalmi rovat, és abban szép számban jelentették meg a tárcaírók a műveiket. Az Alsólendvai Híradó megyei szinten is első sajtóterméknek számít, és az írók, akik itt publikáltak, megállták a helyüket. Zala megyében ilyen szinten Alsólendvának kiváltságos szerepe volt, hiszen itt jelent meg ez az újság, míg máshol, Zalában (Keszthely kivételével) nem volt magyar sajtótermék. Erre is rá próbáltam mutatni, sőt arra is, hogy az írók és az újságírók az elcsatolás után milyen kemény csatákat vívtak itt, hogy a vidék ne maradjon sajtótermék

nélkül. Tényleg sok esetben az életüket is ki- és rátették erre az ügyre. Szép példa a Balkányi család, amely nem csak a befolyó nyereség miatt adott ki magyar sajtóterméket, nyomtatott magyar könyvet.

– A magyar sajtó területén is voltak változások, megszűnt a kommunizmus, mint ideológiai rendszer és a rendszerváltás után 1991-ben, a magyar sajtó, a Népújság önállósult, de technikailag is beindult a fejlődés, ha csak az internetre és az on-line megjelenésre gondolunk. Mi a véleménye erről?

– Ha visszakanyarodunk a múlt század 50-es éveire, amikor elindult a fejlődése a magyar sajtónak, a Népújságnak és a Muravidéki Magyar Rádiónak is, amiben Vlaj Lajosnak nagy a szerepe, hiszen nemcsak a második háború utáni életnek volt a szószólója, hanem remek költő és író ember is volt. Ő már akkor, 1956-ban a magyar sajtó indulásakor arra próbált rámutatni, hogy a falvakban mégis megmaradt a kulturális élet, és ő el is járt ezekre a rendezvényekre, tehát aktív résztvevője is volt a magyar kulturális életnek. Közben eljárt a Szlovén Képviselőházban is, hogy érvényesítse a magyarság jogait, és küzdjön is érte. Ő baloldali ember volt, és kettős szerepben élt. Az itteni magyarok az ő kommunista múltjával nem tudtak azonosulni, viszont Vlaj Lajos (majd Varga Sándor és más helyi aktivisták) együtt kineveltek egy olyan magyar utánpótlást, akik ezt a munkát folytatták, és ezt később intenzívebben tették. Vlaj Lajos elbeszélgetett a muravidéki magyar emberekkel, a kulturális rendezvények után bízta őket a magyarság önszerveződésére és identitásuknak a megélésére, felvállalására.

– Ezt most hiányolja a magyarság életében, hogy a kiválasztott magyar nemzetiségi politikusok, igazgatók, kultúremlékek, pedagógusok stb. az értelmiségiek a közösség hétköznapi és ünnepi életében teljes mértékben jelen legyenek?

– Igen, hiányolom, hiszen véleményem szerint a magyar sajtó akkor tud hatékonyan teljesíteni, ha „szabadon szolgál”, ha nem mások írják elő, mit kell, és hogyan kell cselekedni. Én Eötvös-kollégistaként, bár nem nagyon volt betekintésem a belső, diákmozgalmi szervezettségbe, megéreztem valamit ebből. Persze ehhez a vezetés bölcs „türelmét” is meg kellett szerezni. Egyetemistaként megértettem ott Budapesten, hogy a kollégium szlogenjéből kifolyólag mit jelent, ha „szabadon szolgál a szellem”. Látjuk, hogy az 50-es években, amikor újra kellett indítani a magyar sajtót a Muravidéken, mennyire fontos volt Vlajék számára, mennyi meggyőző, „kiáltó szó”, akaratere volt szükség, hogy a „szabadságnak” legalább a látszatát fenntartsák.

– *Vagy, arra gondol, hogy az újságírók formálói legyenek a magyar közösségnek és ne csak tájékoztassák a magyar közösséget a közélet eseményeiről?*

– Igen, mondhatnánk így is. 1994-ben nagy fába vágtam a fejszém, vagyis a gazdátlanra vált Népújságot próbáltam talpra állítani, akkor nem tudtam, hogy nehéz lesz ezt megvalósítani. Azonban számomra evidens volt, és az volt a célom, hogy minőségi újságírást próbáljak teremteni. Utólag rájöttem, hogy akkor szinte minden hiányzott, én sem végeztem újságírói pályát, és nem voltam teljesen felkészülve. Még kevésbé az olvasók, akiknek meg kellett tanulniuk a korszerű újságírás elvárásait, amelyekre a volt ideológiák sok mindent ráraktak a múlt század 60-as, 70-es, 80-as éveiben. Ezen kívántam lendíteni, ezért sokszor ért a vád, hogy a korábban imperativusszá, jelszóvá „alacsonyult” Népújságban már nem „a nép nevében a népért - mindenek fölött” elvszerűség és elvi hűség valósul meg. S már talán nem is a népé a kiadvány. Ezt azoktól kaptam, akik magukban nem tisztázták a múltat, akik nem a „nép hangját” követték. Igazából szándékosan nem a „nép hangját” akartam bevinni az újságba, hanem a népnek akartam közvetíteni, mondjuk egy-egy „népies” üzenetet, aminek nemzetépítő jellege is van, ami a megtartást szolgálja. Ez legtöbb esetben „ár elleni” cselekedetnek számított, de nagyobb baj nem származott belőle, hiszen a feltörekvő, jobbára képzetlen tanácselnökök, polgármester-jelöltek sem értették legtöbbször, mi történik, és miért történik mindez.

– *A muravidéki tudományosság külön fejezetet kapott a tanulmánykötetében. Kezdve a Naptárban publikáló tanulmányíróktól egészen a profi kutatókig, akik már a Muratájban publikáltak és tudományos fokozatokkal is rendelkeztek. Kutatták a történeti múltját, irodalmát, néprajzát, könyvtártörténetét stb. a muravidéki magyarságnak. Milyen problémákkal küszködött a muravidéki magyar tudománytörténet, és ebből ma mi maradt még megoldatlan?*

– Nagyon nehéz kérdés, mert amikor a 90-es évek elején megalakítottuk a Muravidéki Magyar Tudományos Társaságot, azt gondoltuk, hogy nagy szolgálatot teszünk a tudománynak, végül is annak a kevés számú magyar nemzetiségű tudós értelmiséginek, akik itt élnek a vidékünkön. Sajnos egyesületi szinten nagyon sok buktatója volt ennek a munkának. Az biztos, hogy sikerült néhány alapművel gazdagítani a muravidéki magyar tudományt, amelyek műfajilag doktori disszertációk voltak és fontos alapművek, amelyek a muravidéki magyarságról szólnak. Végre a mi irodalmunkkal, néprajzunkkal, történelmünkkel stb. kezdtek el foglal-

kozni. Ma is ebben látom a hasznát és szerepét, hiszen a tudománytörténetünknek van kibontakozó hazai szelete is, ami lehet, hogy máshol ilyen mértékben és mélységben biztos, hogy nincsen. A történészeink dr. Göncz László és dr. Kovács Attila olyan történeti témákkal jelentkeztek, amelyek a vidékünkön eltűrtéknek számítottak. Göncz László *Felszabadulás vagy megszállás? A Mura mente 1941-1945* című könyve (2006). Merem állítani, hogy az ilyen jellegű könyv a Kárpát-medencében sehol sem jelenthetett meg, még olyan helyeken sem, mint Erdély vagy Felvidék, ahol látszólag sokkal erősebb tudományos munkásság bontakozott ki egyetemi keretek közt.

– Mennyire tartja fontosnak a muravidéki magyar tudományban a magyar-magyar kapcsolatokat, mert ennek a légkörében is kialakult egy kapcsolatrendszer a Magyar Tudományos Akadémiával és más tudományos műhelyekkel Magyarországon és a Kárpát-medencében? De fontos kapcsolódási pontja ennek a tudományosságnak a szlovén tudományos élet is. Mi a véleménye erről?

– Jogos a kérdés, hiszen a muravidéki szlovének visszacsatolása az anyanemzetükhöz is annyi furcsa kérdést vet fel még mai is, hogy foglalkozni kell vele. Az is felmerül akár idézőjelben, hogy „nekünk itt mi bajunk”. Minket, muravidéki magyarokat 1919-ben egy szegény megyéhez csatoltak és ennek meg volt az ára, hiszen túlságosan is elcsatoltak az anyaországunktól és ez 1991-ig tartott, Szlovénia önálló állammá való alakulásáig, az önrendelkezés kivívásáig. Ebből kifolyólag a 90-es években más lett itt is a légkör. A rendszerváltásig voltak kulturális kapcsolatok, de a magyar kormány részéről mégsem volt olyan határozott kiállás irányunkban, mint manapság. Ennek örülnünk kellene. Számomra abszurdum, hogy a visszacsatolás jubileumának a megünneplésénél a szlovének elvárnák, hogy velük együtt ünnepeljünk, mint közös győzelemként az elcsatolást és a vele járó jogfosztottságot, ami hosszú-hosszú időkre gúzsba kötötte a muravidéki magyarságot és a szellemi életet. Én ezt nem tartom jónak, mert más a történelmünk, a nemzeti kötelekeket pedig nem lehet máról holnapra átrendezni. A visszacsatolás az sajátos módon mégiscsak a muravidéki szlovének története. Azt sem bocsátják meg nekünk, hogyha szembesítjük őket, hogy ezeket a területeket mégsem ők szabadították fel, hanem a trianoni tébolyban a nagyhatalmi érdekek nekik kedveztek, a magyarság pedig vesztesek közé került, s ott is maradt hosszú évekig.

– Évfordulók, méltatások, emlékezések címet adta az utolsó fejezetének a tanulmánykötetében. Miért tartotta ezeket az évfordulókat fontosnak, hiszen cikkeket, tanulmányokat írt róluk? Melyek voltak ezek az évfordulók, megemlékezések a muravidéki magyarok életében, hogy külön fejezetet kaptak?

– Azt kell hogy mondjam, hogy számomra ez a fejezet a legkedvesebb, hiszen személyesebb hangot próbáltam megütni bennük. Mondhatnánk azt is, ez a könyv olvasmányosabb, a tudományos és az esszéisztikus fejezetein túlmutató, talán a személyes hang miatt „érthetőbb”, sok előtörténeti képzettséget nem igénylő fejezete a könyvnek. Így aki nem szokott az objektív tudományos stílushoz, amely a sajtótörténeti és irodalomtörténeti részben megnyilvánult, annak ez a fejezet olvashatóbbnak tűnik. Nekik próbáltam megfogalmazni azokat a témákat, amelyek a muravidéki magyarság köreiben sikertörténeteknek számítanak. Két dátum köré csoportosulnak a témáim, mindkét dátum húszéves jubileumra vonatkozik. Ez Gálics István festőművész és grafikus halálának, valamint Szúnyogh Sándor költőnk, irodalomszervezőnk jubileumára. De itt található Király Ferenc Munkácsy-díjas szobrászművész 80. születésnapjára írott írásom is. Van ennek a fejezetnek egy olyan része is, amikor a saját gyermekkorom élményeit írtam le, és benne a fölnevelő szülőföldemet próbáltam megfogalmazni. Azokat a gondolataimat írtam le, amelyek már gyermekkoromban meghatározták a szemléletemet. De később is, ahogy alakult a sorsom, amikor Budapestre kerültem az egyetemre, onnan is biztatást kaptam, hogy nekem itt küldetésem, feladatom van, és vissza kell jönnöm! 1981-ben, amikor megszereztem a diplomámat, akkor jelent meg szinte egy időben az első verseskötetem is Szíves szívtelen címmel. Nagy szerencsém volt, hogy akkor Szúnyogh Sándor javaslatára bekerültem „az érdekközösség” és a kiadó kiadási programjába. Felfigyeltek arra, amit a vajdasági barátaimtól, vagy a pesti professzoraimtól halottak rólam. Nem hibátlan versek ezek, de vannak benne jók is, avantgard és népies verseket olvashatunk az első kötetemben. Azóta is ezt csinálom. Visszatérve a húsz év kapcsán, nekem nagyon rosszul esik az, hogy ezeket az embereket elfelejtik. Szúnyogh Sándor költő ebben kivétel, neki van egy emlékszobra a Bánffy Központban, és évente megrendezik a Szúnyogh Sándor elnevezésű tanulmányi versenyt is. Azt kell tapasztalnom, hogy húsz év már hosszú időnek számít, de az ő életműve úgy érzem, ma is inspiratíván jelen van. A fiatalok is egyre jobban érdeklődnek a versei és a verseskötetei iránt. Ezekhez szeretnék még kettőt csatolni, mert időközben még előkerültek a versei, olyan versek, amelyek fontosak az itteni irodalom és tudományos élet számára. Nem utolsó sorban az is fontos, hogy lehet korszerűnek lenni, új utakat törni ott, ahol a népies hagyományból már nem lehet építkezni, új költői sémákat venni.

Szúnyogh Sándor avantgárd költőnek számít, és a vajdasági irodalmon nevelkedett, klasszikusokat is olvasott a muraszombati tanítóképzőben, de az avantgárdból táplálkozott és az avantgárdból, illetve a minimalizmusból teremtett magának stílust, sajátos versvilágot. Ő volt az első költőnk, aki a nemzeti érzést össze tudta egyeztetni az avantgárddal.

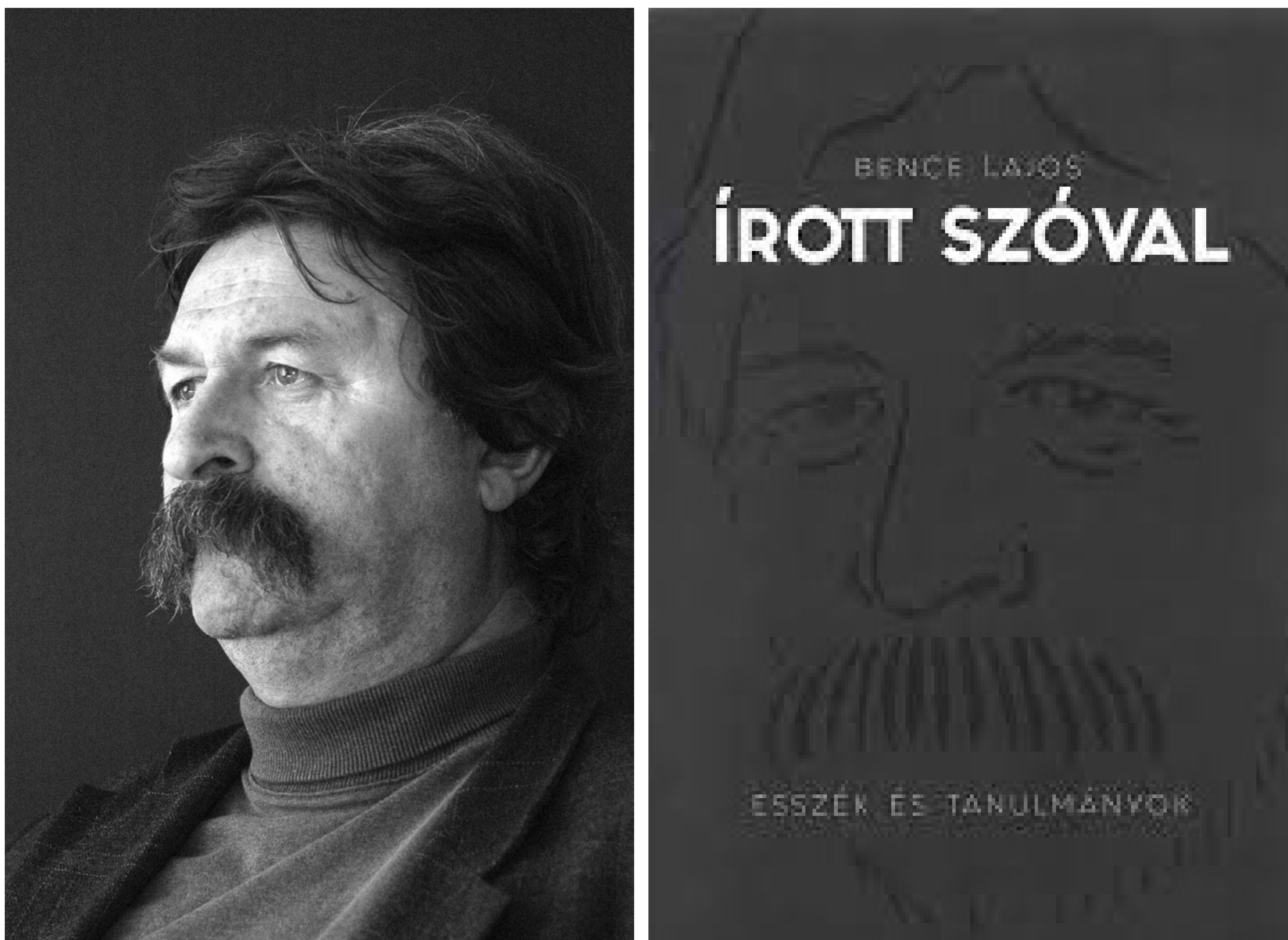
– Hogyan tudja elképzelni a jövőt, hiszen már hatvan éves, sok mindent megélt, vannak élettapasztalatai? Mi felé tart a muravidéki irodalom és a muravidéki magyarság? Melyek a megvalósítható álmai még?

– Én a Népújságban szeretném folytatni pályafutásomat, ami nem csak észvezejtő lótást-futást jelent, hanem a felfedező munkát, a kultúra alig látható csíráinak a felfedezését. Várva a folytatást, a továbbélést, a kisarjadzó lomb mögött a gyümölcséssé érést. Ezekből, s a korábbi írásaimból is egy kötetnyi elszórtan hever, a publicisztika egyébként is mostohagyereknek számít vidékünkön. S a tanulmánykötetből is látszik, mennyire fontos irodalmi terméként is, ha arra méltó. A jó publicisztika ma sem tényeket közöl csupán, hanem felkorbácsol, felráz, eszméltet. Bár a liberális sajtó mindenre ránehezedő, mindennemű, kompromisszumra képtelen volta miatt nagy lépést tett az érdektelenség és a valós problémák elkendőzése felé. Ezekből próbálom később egy könyv kapcsán összerakni a saját gondolataimat, s talán egy gyermekverskötetnyi anyag is előkerül még a számítógémem fiókjaiból. E mellett rengeteg felkérés van még, hogy magyarországi folyóiratokban is publikáljak, vagy küldjek anyagot, legutóbb Madár János költő kért tőlem anyagot, hogy küldjünk az itteni szerzőktől szépirodalmat. Hál' Istennek, még bírjuk irammal. De szinte havi rendszerességgel ír valaki Győr-ből, vagy éppen Miskolcra. Most éppen Tatáról kérnek irodalmi blokkot a hazai szerzőktől, lehetőleg első közlésű válogatást, kísérő tanulmánnyal, nacionálékkal. Így utólag, nagy szerencsénk volt a 90-es években elindított szavalóversenyekkel, mert motiválta a fiatalokat a versmondásra, mert onnan is érkeztek a muravidéki irodalomba tehetségek, akik költőkké, írókká vedlettek át időközben. Pál Péterre, Vida Doriánra gondolok, akik biztos kézzel kezelik a tollat, más ígéretesnek hitt tehetségek elbizonytalanodtak, vagy motiváció híján elhallgattak. Pálnak két verseskötetete is megjelent már, Vida Dorián tavaly jelentette meg kispróza kötetét. A saját költészetem is kezd kitörni a régi formáiból, most megpróbálok rövidebb verseket írni, mert eddig a hosszabbak voltak ismeretesek. Azt a technikát próbálom gyakorolni, hogy egy hosszabb versből próbálok rövidebbet írni, hogy a szerkesztőknek sem okozzak különösebb problémát. Én sem tudok kibújni a saját bőrömből. Azokat a témákat írom, amelyeket már megszokhattak tőlem. Egy-

re jobban kezdtek el érdekelni az ökológiai problémák, a természet pusztítása, a technokratáknak a működése, ami úgy érzem a szép vidékünkön, a Muravidéken óriási károkat fog okozni, ha nem figyelünk rájuk. Megpróbálom erre is felhívni a figyelmet, néha ércesen és élesen is nyilatkozom. A legutóbbi verseskötetemben is ezek dominálnak. A sok intellektus és a mesterek megidézése után alapvetően önkritikus hajlamomból kifolyólag néhány korábbi vers-felvetésem, reflexióm újrafogalmazásával szavaim között is „rendet vágtam”, hogy régi aratások idején a kaszás és a marokszedő már helyben elvégezte a selejt, gaz és kóró leválasztását a kévébe kötött, gulába (kepébe) összerakott tiszta kalásztól. A közéletben is rendet próbállok vágni ott, ahol kell, és szóvá teszem a problémákat. Szükségem van arra, hogy a hangomat hallják. Az sem zavar, ha a visszajelzésre sokszor évekig-évtizedekig kell várnom. A közélet malmai igen lassan őrölnék, s nem is a legtisztább búzából, hanem legtöbbször a rostálatlan, az előre kitervezett kvázi problémák kerülnek a garatba, ezt őröljük szelekciónátlanul.

*– Nemrég vette át a József Attila-díjat. Milyen érzéssel tette ezt?
Mire inspirálja ez a rangos díj a költészetében?*

– Megtörténik, hogy manapság egy díj méltó kezekbe kerül? – kérdik a sznobok, akik azt vallják, hogy olyan korban élünk, amikor kivédeni nehezebb a díjat, mint megszerezni. Én nem ezt vallom, ismervé a különböző szervezetek és kuratóriumokban zajló ajánlási mechanizmust, s gyűlölvé a „posztumusz” díjazási kategóriát, – a tévedéseket és hibás döntéseket is beszámítva – az előzőt tartom etikusnak, emberibbnek is. A posztumusz díjat pedig törölném. A díj mögött a több évtizedes írói-kritikai figyelő tekintetet is érzem, melyet a több évtizedes munka alatt egy-egy új kötet megjelenése során is tapasztalhattam, s erőt meríthettem, „jó tanácsként” fogva fel a bennük foglaltakat. Az így megelőlegezett, sok kedves, baráti-munkatársi bizalmat az elkövetkező időszakban sem szeretném elherdálni!

*Dr. Bence Lajos,
Bence Lajos: Írott szóval. Esszék és tanulmányok,
Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2018.*

Dr. Bence Lajos muravidéki költő József Attila-díja.

Vlaj Lajos költői és politikai pályaképe – »Egy fecske is csinálhat tavaszt«

Vlaj Lajos költő és politikus mellszobrával először a göntérházi iskola bejáratánál találkoztam 1974-ben, amikor az általános iskola első osztályba jártam, hiszen ott állt a mellszobra, amelyet Király Ferenc alkotott meg, és amelyet 1973-ban avattak fel. Nyolc évig mentem el ellőtte, s még nem sejtettem, hogy milyen emberi sorsot rejt magában. Akkor azt sem sejtettem, hogy később költőként és magyar nemzetiségi politikusként is hatni fog rám. Amikor a doktori disszertációmát írtam A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó és könyvtártörténetről 1945-től 2004-ig címmel, a muravidéki szépírók, költők és irodalmárok fejezetébe soroltam be őt, mint muravidéki magyar költőt, és rendszereztem életrajzi és bibliográfiai adatait és műveit. Számos cikket olvastam el tőle, főleg azokat, amelyeket a Népújság létrehozása érdekében írt és publikált a Népújságban. Később a nemzetiségi könyvtárak stratégiájának a megírásánál fedeztem fel újra az ő nevét, hiszen a lendvai népkönyvtár létrehozásáért harcolt, kereste a lehetőségeket, hogy magyar könyvanyagot szerezzen be magángyűjteményekből a könyvtárba. 2008-ban készítettem egy 40 perces Irodalmi-portré elnevezésű dokumentumfilmet életéről és munkásságáról. Ekkor merült fel bennem az a készletés, hogy a Vlaj Lajos bronzból készült portréját ki kell hoznia a lendvai vár raktárhelyiségéből, és újra fel kell állítani valahol Lendva terein. Most eljött ennek a pillanata. Azt követően többször is szóvá tettem, általában irodalmi estek és találkozások alkalmával, hogy sürgetni kellene a szobor újraavatásának az ügyét. Végül is, mit emelnék ki elsősorban Vlaj Lajos munkásságából és költészetéből?

Elsősorban érdekes sorsát: Életében sokszor zaklatták és börtönbe is zárták. Mint forradalmár számtalanszor került két tűz közé: a Jugoszláv Királyság szerb nacionalistái magyarsága miatt üldözték, míg Horthy Miklós nyilasai kommunista meggyőződése miatt zaklatták. Internálták a muraszombati, majd a győri, pécsi és szombathelyi fegyházakba. Kálváriáját talán a kiállása és erős meggyőződése, valamint a politikai változások sokasága okozhatta. Volt gerince, és felvállalta a sorsát. Életében számtalanszor jelen volt a hazátlanság hiányérzete is, hiszen hazátlanul mindig egy új hazát kellett keresnie. Közben változott a történelem és az aktuális politika is a jugoszláv-magyar-, majd szlovén határsávban. Valójában, ha szimbolikusan fogalmazok, akkor halála után 47 év elteltével megtalálta újra a hazáját a Zala György téren Bellosics Bálint és Zala György szomszédságában. Ő az első magyar költő a Muravidéken, elsőként került ki a mellszoba nem messze a valamikori házától az Alsó utcában, Lendva főterére. Ennek örülni kell. S ehhez, úgy érzem, hogy én is hozzájárulhattam.

Költészetére jellemző a lázadás és a rezignáció motívumának a kettőssége. Költői arcélét a kiábrándultság, az egzisztenciális nyugtalanság és a spleen, a melankólia jellemzi, ezzel szemben pedig ragaszkodása a szülőföldhöz és a szülővárosához, Lendvához. Kettős teherként viseli el mint költő, és ábrázolja ezeket a motívumokat. Stílusára Ady Endre, József Attila és Illyés Gyula hatott.

Életében egy verseskötete jelent meg 1961-ben Versek címmel, majd az utókor 1968-ban, halála után két évvel kiadott még egyet, a Szelíd intés című posztumusz verses kötetét. 1998-ban versei szerepeltek az Igét őrizve című szlovéniai magyar költők antológiájában. Költészetével és munkásságával több irodalmár és nemzetiségi politikus is foglalkozott. Bence Lajos irodalomtörténész 1983-ban írta meg kismonográfiáját Vlaj Lajos 1904-1966 címmel. 1984-ben Varga Sándor nemzetiségi politikus írt egy kétnyelvű biográfiát Vlaj Lajos életútja címmel, kiadva Vlaj születésének 80. évfordulójára/Življenska pot Vlaj Lajoša, izdano ob 80-letnici rojstva, amelyben megírta a költő és politikus életét és munkásságát a kezdetektől egészen a haláláig, mint szerző Vlaj Lajos életútjának tanulmányozását nem tekintette befejezettnek, de írásával, úgy érezte, hogy leróttá írta régi baráti és elvtársi kötelezettségét. Ugyanabban az évben jelent meg egy tanulmány Penavin Olga tollából a vajdasági Üzenet című folyóiratban Vlajról. Gerold László vajdasági szótáríró 2002-ben közli biográfiai adatait a Jugoszláviai magyar irodalmi lexikonban. A költőről címmel 1968-ban a Szelíd intés című posztumusz verseskötetéhez Varga József írt utószót, amelyben elemzi és egyben értékeli irodalmi mércékkel a költő verseit.

Mint könyvtáros és muravidéki magyar költő, Vlaj Lajos verseinek újrakiadását támogatnám, és kezdeményezem ennek az elvárásnak a közzé tételét éppen ennek a megemlékezésnek, emlék-konferenciának az alkalmával. Véleményem szerint Vlaj Lajosnak kiadott mindkét kötete megállta már az idő kihívását, és könyvészetileg elég rossz állapotban van, ezért ajánlanám egy újabb válogatott kiadását a verseinek, újabb elemzésekkel, utó- vagy előszavak közzétételével, díszkötésben, keménytető kivitelezésben. De elképzelhető lenne az is, hogy ez a válogatott kötet két nyelven, magyarul és szlovénul jelenjen meg. A magyar verseket szlovénra is lefordíthatnák, tekintettel arra, hogy mindkét nemzet érdeklődik iránta Lendván és környékén. Én kezdeményezni fogom, hogy a Maribori Egyetem Fordítástudományi Tanszékén feladatként egy-egy Vlaj verset is lefordíttassanak a fordítójelölt egyetemistákkal. Véleményem szerint Vlaj Lajos a muravidéki magyarság és szlovénség köreiben elsősorban magyar költő volt, akinek a forradalmi tevékenysége háttérbe szorult, habár abban az időben, amikor élt (a 60-as évek közepéig), elsősorban nemzetiségi politikusként ismerték, verseivel kevésbé hatott. Manapság a muravidéki magyar értelmiség inkább a költőt tiszteli

benne, hiszen úttörője és elindítója volt a muravidéki magyar irodalomnak a híd-építő irodalmár, aki Miško Kranjec híres szlovén, muravidéki író és Gábor Zoltán lendvai születésű festőművész barátja. A muravidéki magyar irodalomban én is barátoknak tekintem Valj Lajost, mint magyar költőt.

Összegezőként a következőt emelném ki Vljaj Lajos munkásságából: az embernek az életében három kérdést szükséges feltenni. Az első: Mivel tartozik Istennek? A második: Mivel tartozik önmagának? A harmadik: Mivel tartozik másoknak? Vljaj Lajos költőt és nemzetiségi politikus-forradalmárt nem felejtettem el: Tv műsort készítettem életpályájáról, és több mint egy hónapig csak a róla megjelent szakirodalmat olvastam, egyeztettem, szerkesztettem adássá a nyilatkozatokkal együtt. Nagyon nehéz volt egy elhunyt embert, költőt, közéleti személyiséget újra hitelesen életre kelteni, de sikerült. Amikor leányát Oletič Marijat kérdeztem édesapja munkásságáról, ő azt mondta, hogy: „Apu nagyon sokat dolgozott, állandóan olvasott, társalgott az emberekkel, többször is találkozott Miško Kranjec íróval, akik azt akarták, hogy az embereknek jobb legyen. Édesanyám is nagyon örült, amikor meghívták Göntérházára, hogy felavassák apu mellszobrát. Büszke volt rá, hiszen megérdemelte.” Akkor döbbsentem rá, hogy valamit kellene tenni, de egyedül nem elég, s híreszteltem a családját és az én akaratomat is. Önmagának, mint költőnek is eleget tettem azzal, hogy írtam is egy verset, amelyet Vljaj Lajosnak ajánlottam Ősi humusz címmel, akiről most is azt gondolom, hogy haláláig szerette Lendvát, ezt a tájat, és hű volt hozzá. Ezt közvetítették a versei, és most is csodálom a hazaszeretetét, patriotizmusát, pedig az életben számtalanszor bántották éppen a patriotizmusa miatt. És mivel tartozik Vljaj Lajos másoknak? Az életével.... Szolgálni akart, elsősorban a munkásmozgalomnak, ahova tartozott (hasonlóan, mint József Attila), és a magyar nemzetiségnek, ahova szintén tartozott. Gondolatai, kezdeményezései, küzdelme, álma, mai is aktuálisak, hiszen elindítója volt a magyar sajtónak, amely ma is épül, szorgalmazta magyar anyanyelvű pedagógusok továbbképzését, ami ma is aktuális téma, hiszen reformálni és újjászervezni szükséges a kétnyelvű oktatást, magyar könyveket szerzett be a lendvai népkönyvtárba, ahol még nem volt magyar gyűjtemény, ez ma is aktuális, hiszen még nem jött létre belőle egy külön hungarika gyűjtemény, vagy nemzetiségi szakosztály, és 1950-ben elsőként szervezte meg a szlovéniai magyarok első kisebbségi konferenciáját, ami szintén ma is aktuális téma, és igyekezett megszervezni a magyar nemzetiségi önkormányzatok és a tudományos társaság életét. A mai napon megrendezett és Vljaj Lajos költőnek és nemzetiségi politikusnak szánt emlék-konferencia és ünnepélyes szobor újraavatási rendezvény a muravidéki magyarság és az itt élő szlovén lakosság életében egy sikeres konstrukciónak tekinthető – együttes erővel Lendva város főterére helyzetük el Vljaj Lajos költő

alakját, hogy naponta láthassuk, emlékezhessünk rá, és példaképünk legyen a muravidéki magyar irodalomban és nemzetiségi közéletben. Újra avattuk és fel-támasztottuk Vljaj Lajost – hogy a szoborként is élhessen a mindennapjainkban!

Király Ferenc Lendvai szobrászművész alkotta Vljaj Lajos szobrát 2013. november 30-án újból felállították, újra avatták Lendván a Lendvai Színház- és Hangversenyterem melletti téren. A posztamensen elhelyezett tábla magyar nyelvű szövege: "Vljaj Lajos (1904-1966) Lendván, az Alsó utcában született iparos családban. Költő, közéleti kultúrmunkás, nemzetiségi politikus. Verseiben a Lendva vidéki táj és annak embere jelenik meg. Ihletett erővel: élete mélypontján keletkezett rabverseiben az egzisztenciájától megfosztott ember bánata szólal meg, akit a szabadulás reménye éltet. Megalapozta a Muravidéki magyar irodalom kibontakozását. A második világháború utáni években a Muravidéki magyarok politikai képviselőjét vállalta fel. Úttörője a Muravidéki magyarság kulturális felemelkedésének, szellemi és kulturális kibontakozásának."

**Az irodalmi jegyzet elhangzott a Vljaj Lajos költőnek és nemzetiségi politikusnak rendezett emlékülésen 2013. november 30-án Lendván, a Városházán. Az emlékülést a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság és a Magyar nemzetiségi Művelődési Intézet szervezték.*

Néhány gondolat Berkes József Tűz voltam című verseskötetéről

Örvendetes dolog, ha versek születnek, még örvendetesebb dolog, ha ezeket egy idősebb kort megélt költő adja közre, aki számadást akar adni az életéről, a megélt valóságról, arról a hetven évről, amelynek birtokában vallani szeretne a költészet eszközeivel. Kötetének első ciklusában Magamról címmel önmagáról vall, de nemcsak önmagát teszi a téma tárgyává, hanem családját és baráti körét is. Ki vagyok? című versében fel is veti, hogy a költészetben magas a mércéje: „Attila nem leszek soha.” Miért is ír verset? Ezt a kérdést is felteszi a Miért? című versében. A költészet talán értelmet ad az életének: „Keresem, volt-e értelme a küzdelemnek.” Identitását erősítik a szülővárosához, Keszthelyhez és szüleihez írt versei is (A szüleinkről, Szülővárosomba utazom), amelyekben feltárja szülei életútját és a szülővárosához fűződő emlékeit, amelyek összefonódnak a boldog gyermekkor emlékeivel is. Ezekben a versekben némi nosztalgiával fordul a gyökereihez. A hétköznapi pillanatképeit is verssé formálja (Napjaimhoz, Sok nehéz nap éjszakája). Verseiben szembe mer nézni bűneivel, illetve a bűnbánás lehetőségével is (Gyónás I., Gyónás II.). Ezekben a versekben bibliai motívumokat elevenít meg a Tízparancsolat tételei alapján: a keresztény hit elvárásainak a megszegése és a bűnök megbocsátása. S ezt a versben való gyónást mégis a „boldogulás útja” miatt teszi meg, mert évei elszálltak, és az élete alakította a megtett dolgait. Ezek a versek számadásnak is tekinthetők. A Tükröm című versében elsősorban a külvilágot közvetítő tükörrel szemben azt a másik tükröt tartja fontosabbnak, amely: „...bennem, a szívemben lakozik...”. Ez a tükör az emlékezete, ebből merít ihletet és ebben keresi az igazságait is. De mi lesz, ha összetörik ez a tükör? Akkor már nem szülnek több verset a tükör képei. Ebben a ciklusban közöl még két verset, amelyeket barátainak ajánlott (Gyurka, a barátom; Költőtárs, dr. Zágorec-Csuka Juditnak). Az egyik barátja egy régi iskolatársa, akinek végigkíséri az életútját és emlékekkel kötődik hozzá, a másik költőtárs egy hölgy, aki édesanyjára hasonlít: „A költőket mindig nagynak képzeltem // és íme, egy törekeny nő is lehet óriás. // Ilyenkor anyámra gondolok, // aki erre a világra hozott.”

A kötet második ciklusában a Versek a másik NEMHEZ címmel a szerelem tematikáját tárja elénk. Milyen is ez az erotika? Szeretettel és tisztelettel közeledik a költő a másik nemhez. A Milyen volt szókeséged? című szerelmes versét hitveséhez írta, akit élete párjává és társává is választott, akivel le szeretné élni az életét. A szerető társ szépségével ragadta meg, aki: „Szerelemre nem könnyen adtad magad”, és beköszöntek a „Napi gondok a szőke mezőkön.” Ezt az alaphangulatot

továbbviszi a következő versébe is, amelyet Tőled és Neked írt: „Tőled kaptam a találkozást, // Az igazi szerelmet, // Gyermekeket, kiket imádva szeretek.” A hetedik X című verse egy visszaemlékezés egy szerelemre, amely barátsággá alakult át, de mégis bizakodó a költő: „Az ölelésből még sok hátra van, // Lehet a többi csak baráti lesz.” A szerelem egyik ismérve az álmodozás is, amelyet a Mosolyt álmodni című versében szólaltat meg: „Mosolyt álmodok az arcomra, // Olyant, mint amilyen a tiéden ragyogott.” És elmúlt az álom, elmúlt a fájdalom is, reggel lett, a kijózanodás és a hétköznap, de mégis „a nehéz élet nyoma látszik ráncainkon.” A költő álmodni szeretne még akkor is, ha a valóság kiábrándítja és lehúzza. A szerelmi tematikához tartozik a hiányérzetek megélése is, erre vall a költő a Hiányoztál című versében is: „Üres volt a lakás, // Hiányoztál. // Üres lett a lelkem, de // Tudom, értünk imádkoztál.” Úgy érzi a költő, hogy a szerelme mégis beteljesedett, s ezt fogalmazza meg az És akkor beteljesedett című versében: „Előre feléd, hozzád, hogy a Tiéd legyek. // És akkor mindörökre beteljesedett.” Valójában az igaz szerelmet a beteljesedés teszi naggyá, hitelessé. De vannak beteljesületlen szerelmes versek is, mint az Ülök a fénykép előtt, az Elfelejtetem? és az El nem csókolt csókok című versek. A szerelem állandó fenntartója a találkozások lehetősége a szeretett személlyel, a hétköznapok így vasárnapra, ünneppé válnak. A Fogd a kezem! című verse Ady Endre Őrizem a szemed című versére asszociál. A mély ragaszkodás: „Rabul ejtettél már ötven éve” az „Engedj el! Engedj el! Engedj el!” felszólítással zárul. Ami rabul ejtette, ami rejtett titok volt, feltárul, de megkönnyebbülve elengedést kér a szeretett nőtől. Hasonló tematikával bír az Engedj el! vers is. A költő nyílt gondolatokkal zárja a szerelmes versek ciklusát, s ezt leginkább záróversében, az Újszövetség címűben fogalmazza meg: „Tévedtem, mert mégis van hitem, // Hiszek a földi szeretetben, // Az ölelésben, az emberben.” Vagyis, szerelmes érzései emberközeli, evilágiak, hús-vér-beliek, s nem csak transzcendentális ihletésűek. Itt és most akar a szerelem által beteljesülni, érezni szeretné ezt az érzést, és általa leélni egy életet, míg kezei áldást osztanak: „Mindenkinek.”

A Nüanszok című következő ciklusában rövid verseket, gondolatok írt le a költő, amelyek az adott pillanat hangulatát idézik fel. A Kritika című versében megadja a ciklus mottóját is: „Kritizálj mindent, mi létezik a világban, // De csak ha felelősen alkotsz véleményt”, mert a szavak átcsaphatnak intrikába, amely negatív megnyilvánulás. A költői én mégis nyugalomra vágyik, elbújna messze a világtól, távoli szőlőhegyeken, fák között, a természetben, az alkotásban keresi a megnyugvást. De jól tudja, hogy a teljes élethez célokat kell kitűzni, s önbecsüléssel és hittel érdemes végigjárni az élet útjait. A költő minden negatívumot pozitívummá szeretne átalakítani. Az Alkotás című verse a munka, a mesterség szeretetére utal.

A Kertbarátok című költeményében a kert és barátság, valamint a kertbarát szavak jelentéstartalmát értelmezi, és ebből alkot versszakokat tekintettel arra, hogy a természet, a kertészkedés szeretete az embereket közelebb hozza, akik egyesületbe tömörülnek és hagyományokat ápolnak. A munka öröme meghozza az együttélés örömét is. Felteszi a kérdést, mit tudnak egymásnak nyújtani a munkájuk elvégzésével? Sokkal többet, mint barátságot, mert ebből a viszonyrendszerből társadalmilag is hasznos hagyományápolás keletkezik. A Tánc című verse az édeni állapotokat idézi meg, hiszen táncolva, átölelve a partnerét eljutnak a hétköznapi hangulatokból egészen a transzcendenciáig.

A Nostalgia című ciklus versei a költő környezetének a múltjáról, baráti körének a tevékenységéről és hagyományápolásról szólnak. Az aratás, a cséplés szokása is megjelenik több versében (Arattunk-csépeltünk, Időutazásban), mert a falusi élet szokásaihoz, a mezőgazdasági munkákhoz tartozik, de manapság már csak az emlékezetben létezik, hiszen egy letűnt kort idéz fel, amikor az egész falunak össze kellett fognia, ha a gabona cséplését véghez akarták vinni: „...mert a múltat csak az öregek ismerik, // Öreg emberek, öreg gépek, tisztelet nekik.” Megszólal a nostalgia a Régi padlásokon című versében is, mert a régi házak üresnek tűnt padlásai őrzik a régmúlt relikviáit, amelyek az idő múlásával a semmibe vesznek, mert a technikai fejlődés kiszorította őket a hétköznapi munkákból. A padlások hasztalan múzeumokká váltak, de: „Hiába jajveszékel a sok régiség // Láng emészti el, hamuvá ég.” A krumpli vagy burgonya? és a Vers és prósa című versek, amelyet a költő a zalaegerszegi prószafesztivál alkalmából írt, egy régi hagyományt elevenítenek fel, a burgonya termelésének az útját és annak értékesítését, gasztronómiai jellegzetességeit. A burgonya, azaz a krumpli kultuszteremtő erővel bír egy paraszti társadalomban, hiszen évszázadokig nemzeti eledelnek számított. Zalában még ma is hagyományos eledel vagy alapja sok másféle ételnek. Elgondolkodtató, hogy mihez ragaszkodnak a zalaiak, ha az étkezési kultúrájukat kell meghatározniuk. A Farsang farka című vers is egy néphagyományt elevenít fel játékos, humoros tartalommal és rímes formában: „Húshagyó kedd farsang farka, // Bánatodat dobta sutba. // Táncolj babám, még nem késő // Holnaptól a böjtölés jó.” A Nemcsak támad, harap is című vers egy tavaszvárás hangulatot varázsol elénk, amely természetleírással indul, de amikor eléri a szélvihar az ébredő természetet, s hirtelen minden megváltozik: „A tavaszi szél nemcsak ugatott, // De harapott is, mint a kutya.”

A gyermekeknek című ciklus gyermekverseket tartalmaz, amelyeket unokáinak alkalmi és ünnepi műsorokhoz írt a költő. Ezeket a gyermekverseket valójában ajándéknak szánja, mint nagypapa, ezért nevezhetjük őket ajándékverseknek is. Az Óka vers ritmikus, rímes formai elemekkel van telítve és ebből kifolyólag is

visszaadja a játékos hangulatot: „Házunk mögött van egy ásott tóka, // Ott sétál Bertával minden nap Apóka.” A költő eljátszik egy humoros, gyermeki történettel, amikor találkozik a csóka, Hóka ló és a róka. A vers története akár mesébe való is lenne, hiszen a rókának nem sikerül megszereznie a tyúkanyót. Aztán a végén mégis kitárulkozik: „Nem vers ez, csak egyszerű mondóka, // örülj neki, mert ez egy jó móka.” Gyermekverset írt a karácsonyfáról és a karácsonyról is, mint ünnepről (Karácsony fája, Karácsony), amelyet unokái e nemes keresztény ünnepen elszavalhatnak az ünnepélyeken, ezekkel a versekkel kedveskedhetnek a család többi tagjának és az ismerősöknek. Ünnepi versnek nevezhető a Húsvéti versike is. A Berta című verset a kutyájáról írta, akit elért a szerelem és szép utódokkal ajándékozta meg a gazdáját.

A Társadalomkritika ciklusban a költő elmondja a véleményét a jelen társadalmáról, annak szereplőiről és a szerepekről, amelyek a társadalom színpadán játszódnak le. Megpróbálja elképzelni a jövőt is. Ezek a versek a közelmúltban születtek, 2012–2013 között, és akár visszamenőleg húsz év társadalomkritikáját vetítik elénk őszintén, köntörfalazás és szépítgetés nélkül. A Rendszerváltás című versben a költő rapszodikus hangnemben számol le azokkal a vezetőkkel, akik rendszerváltást ígértek, de ennek a tettnek az eredménye nem jutott el azokhoz, akik ezt várták: „Egymillió itthoni munkahely várt a „Zemberekre” // Másik egymillió úti-lapuja kárán.” Kritikával értékeli a nemzeti összefogást, amely még mindig nem szüntette meg a gyűlöletet: „Kivel fogtatok össze, ki ellen? // Újra gyűlölni kell a kívül rekesztettet. // Magyar megy Magyar ellen?” De tovább viszi a gondolatot, miért nincsen megelegedve: „Bankárok és oligarchiák uralják // A politikai porondot.” Pedig a nemzetnek, ahogy a költő mondja: „Nekünk nem az újrakezdés, hanem a folytatás kellene // És nem a Balkán festett, // Patyomkin faluja.” Társadalomkritikája éles és néha kegyetlen. Az istenek című versében a vallás mélyére hatol és elemzi mindazt, amit az isten fogalma jelenthet: „A keresztények szegény jó istene, // Egymagában éli örök életét. // Hiába létezik három személyben, // Nincs kihez szólnia, // magányos remete lét.” Valójában szkeptikus a vallás által megfogalmazott istenséggel szemben. Hogy miért? Mert távolinak véli az ígéret földjét, és nem transzcendentális erőktől várja az igazi utak megtalálását, vagyis a jövőt: „Magunk lássuk meg azt, // Magunknak teremtsünk igazat, // másikat.” Erős versének tekintem az Amikor – Akkor! című verset, amelyben pellengérré helyezi társadalomkritikáját. Amikor megtörténnek a negatív cselekmények, folyamatok, erkölcstelenségek, akkor át kellene váltani a jóra, a pozitív értékekre: „Amikor jég lesz a könnycseppből, // Amikor kötél a szent kötelékből... – Akkor sokaknak ébrednie kellene, // akkor a seprőnek seperni illene,” és így tovább, a gondolatmenet a végtelenségig sorolható tényekre épülhetne, de a költő mindig

megtalálja a végső megoldást. A jó cselekedetek győzelmet aratnak a rosszak felett. A költő dolga az, hogy a versében megtalálja a megoldásokat. Reménykedik, bíz a jövőben. A *Ki szelet vet, vihart arat* című verse parabolikus tartalmat közvetít, a vers címe is parabolikus példázatra utal. Ha a szél megerősödik és viharrá válik, akkor nincsen visszaút, hiszen tarol, kidönt, átgázol mindenben, elpusztítja a termést. Ilyen az emberi akarat is, ha az ember túlzásba viszi, erőlteti a saját dolgait, mindez visszavághat rá, s még azt is elveszítheti, amiye van: „Megesik, hogy óvatlan voltál, // A vártnál nagyobb vihart kavartál. // Ha füttyül a szél, ne gondolj a táncra. // Inkább bújj el mélyen a szobád sarkába.” Jobb elővigyázatosnak lenni és kikerülni a bajt. A *Szabadságharcos I* és a *Szabadságharcos II* című versekben a kiválasztott vezér, a hősök fogalmkörét értékeli, értelmezi némi iróniával: „A magányos hős mára elkopott, // Messziről látszik, ki mit lopott.” Tudd, hogy honnan jöttél versében a szülőföld, a haza, az otthon tematikája lesz a vers vezérmotívuma: „Gondolsz-e még a gyönyörű Zalára? // Az aransárgán ringó búzatáblára.” Majd feleleveníti gyermekkorá élményeit, anyja és apja simító kezét, az iskoláját, majd a szakmáját, a gyárat, a műhelyt, testvérét, barátját stb., akik vagy amelyek erősítik az identitását. De nemcsak az emlékeire és megtett útjára, tapasztalataira hivatkozik, hanem kitágítja a horizontot, hazájának tekinti az egész Kárpát-medencét, ahol más nemzetek is élnek, nem csak a magyarok. Az együttélést és az együvé tartozást csak békében és szeretetben tudja elképzelni. A *szegénységről* című versében egyfajta empátiával közeledik a nélkülöző szegényekhez, zavarja, hogy a gyerekekhez nem jut el a betevő falat, s felteszi a kérdést, miért?: „Sok család, kisgyermekkel él évek óta // úgy, hogy a segélyt adósságra fizeti.” A szegénység problematikája sokkal összetettebb, hiszen munkanélküliséggel párosul: „Nincs kenyérkereső, // így kenyér sincsen az asztalon.” A költő a nincstelenséget a rendszerváltozás kritikájával vonja párhuzamba, sőt megadja rá a társadalomkritikáját is: „rendszerváltozás, politika! Te tetted ezt.” A szegénység társadalmi különbségeket és kirekesztést is okoz: „Gyűlölet veszi körül, a társadalomból kirekesztik.” És a megoldásra is várni kell, még nem jött el a Kánaán (Petőfi): „Mindig szegény marad, // ha az anyja szegénynek szülte? // Nincs gyógyír sem erre, sem arra, // Marad minden a régiben, // pedig Isten nem ezt akarja.” A *falu, ahol élek* című verse is helyi kötődését, identitását erősíti a költőnek, hiszen szereti a faluját, ahol él, de kritikus szemmel figyeli a falu hanyatlásának a sorsát is, hiszen: „Aztán jött a sötétség, a befelé fordulás, // A rendszerek változtak és elindult a pusztulás. // Mára már hiába minden felrázó akarat, pedig a gyüttmentek más világot akarnak.” A költő mégis hisz az összefogásban, abban, hogy fel lehetne rázni a lakosságot, mert a településnek „büszke múltja” van, és nem fontos „leképezni az ország kettészakadását”, hisz a munka erejében, a jövőben.

A Halál-versek ciklusban a költő a halálról írt gondolatait fogalmazza meg. Ezeknek a verseknek az elmúlás a vezérmotívuma, szüleihez (Sírvers), barátaihoz (Simon Janinak, Zsidótemető, Rózsi néni emlékére), szeretteihez szól (Cigányzenét harangoznak, Elhallgatott a brácsa is), de önreflexióként is felmerül a költőben a halál gondolata (Tűzben, Kórházban, Szívemért dolgozni, Tűz voltam). A halál-versek közül a leghatásosabban a Tűz voltam című vers fejezi ki a költő szembesülését az elmúlással, az élethez való ragaszkodását és végül is megbékélését a halál természetes folyamatával.

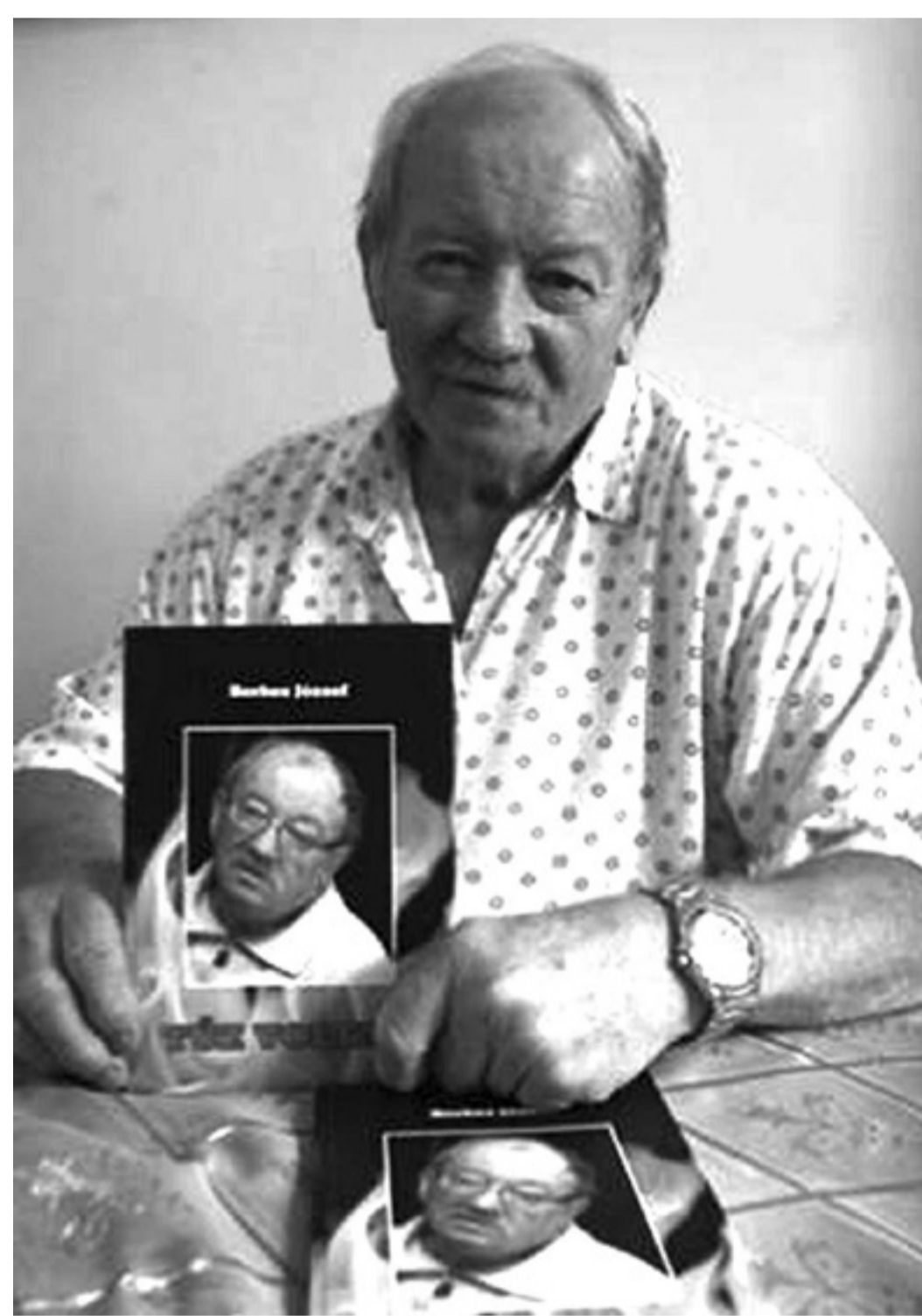
Tűz voltam
Tűz voltam,
Hatalmas lángolás.
Ma még meleg vagyok,
Hamu alatt nyugvó parázs.
Ne öntsetek rám vizet,
Magamban is elhervadok.

Összegezőként elmondhatjuk, hogy Berkes József Tűz voltam című verseskötete társadalmilag elkötelezett, emberileg nyitott és humán emberi érzelmeket, tenni akarást és gondolati világot fejt ki és nyújt az olvasóknak. A versek Zalabaksán íródtak, ezért a település hangulata és természeti pillanatképei is motívumként nyilvánulnak meg a kötetben. Ehhez a faluhoz kötődik a költő, itt van a családja, barátai, szerettei, egyesületi ismerősei, itt éli meg boldog és boldogtalan perceit is. Minden, amihez kötődik, emberi és kulturális értékű. Berkes József ezzel a verseskötetével is gazdagítja a Zala megyei költészetet, hiszen versei által letagadhatatlan lokálpatrióta, aki a költészet területén is feltárta személyiségének legmélyebb titkait, érzéseit, s társadalomkritikáját és hazaszeretét formálta költészetté. Kötete által megosztja velünk tudását az örökös harcról, a szerelemről, a társadalmi változásokról, a bölcsességről, a félelemről és a szülőföldjéhez való hűségéről. Verseiből idősödő bölcsességgel vonja le a létezés tanulságait.

**A kritika megjelent Berkes József Tűz voltam című verseskötetében, Zalabaksa, Zalabaksai Hagyományápoló, Kertbarát és Kulturális Egyesült, 2015, 101 – 107. o.*

Dr. Zágorec-Csuka Judit mutatta be Berkes József Tűz voltam verseskötetét Kapcán a faluotthonban 2016-ban. A műsorban Papp Ferenc és Salamon Károlyné olvasták fel a költő verseit.

Berkes József: Tűz voltam, verseskötet: Zalabaksa, Zalabaksai Hagyományápoló, Kertbarát és Kulturális Egyesület, 2015.

Berkes József 2019 februárjában mutatkozott be műveivel Lendván a Bánffy Központban. Az irodalmi műsorban részt vettek: dr. Zágorec-Csuka Judit, költő, Vogl Mária, magyartanár, akik a Bánffy Központban mutatták be Berkes József zalabaksai költő és prózaíró munkásságát. Az alkotó a „mezőgazdaság irányából” jött az irodalomba, agrármérnöki végzettsége révén vezetői beosztásban dolgozott

nyugdíjazásáig. Bár magát ma is városi embernek tartja a keszthelyi születésű költő, úgy döntött, élete hátralévő részében a vidéki élet lesz a meghatározó számára. Vogl Mária méltató szavait idézve: „A költő ír, mert örömet leli az alkotásban, mert vannak olyan gondolatai, melyeket közzé kíván adni, mert valamilyen belső késztetés miatt írnia kell...” Nagy Katalin, Papp Ferenc és Zadavec Szekeres Ilona felolvasásában hangzottak el az irodalmi est keretében Berkes József versei és prózája.

Erős vár a mi Istenünk...

Beszélgetés dr. Lendvai Kepe Zoltánnal, a Lendvai Galéria és Múzeum főmuzeológusával az Erős vár a mi Istenünk... A Lendva-vidék és a nemzetiségi terület szakrális öröksége című könyvéről, amelynek társszerzője dr. Kepéné dr. Bihar Mária.

Dr. Lendvai Kepe Zoltán 1964. június 21-én született Muraszombatban. Az általános iskolát Gyertyánosban és Lendván végezte, a gimnáziumot pedig Muraszombatban. Ezután a Maribori Tudományegyetem Rajztanári Szakának hallgatója lett. 1982-től számos képzőművészeti és fotókiállításon mutatkozott be alkotásaival. 1995-től 1999-ig művelődés-szervezőként dolgozott a szlovéniai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézetében Lendván, a néprajzi kutatásokért felelős munkatársként. 2004-ben szerzett diplomát a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi Tanszékén, ahol szakdolgozatát a Hetés falvainak településnéprajzából írta. Egyetemi évei alatt részt vett a dr. Bellon Tibor által vezetett muravidéki és Felső-Tisza-vidéki kutatásokban, 2002-ben és 2003-ban pedig a dr. Bárh János vezette magyarlapádi kutatócsoport tagja volt. Az ELTE Európai Etnológia Doktori Program hallgatójaként 2012-ben megvédte a Hetés falvainak népessége és gazdálkodása a 18-20. században címet viselő doktori dolgozatát. 1996 és 2006 között részt vett a szlovéniai magyarság első néprajzi és helytörténeti gyűjteményének létrehozásában Kapornakon, majd 2006-ban hozzájárult a dobronaki, 2009-ben pedig a zsitkóci néprajzi és helytörténeti gyűjtemény kialakításához. 2009 és 2018 között a Domonkosfai Helytörténeti és Néprajzi Gyűjtemény létrehozásának szakmai koordinálásával bízta meg a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 2005 óta a Lendvai Galéria és Múzeum muzeológusaként tevékenykedik. Az intézmény keretében az elmúlt másfél évtizedben 29 történeti, néprajzi és művészettörténeti kiállítást rendezett. 2012-ben főmuzeológusi címet kapott. 2006-ban rendezte meg a Hetési népi textilkultúra, 2007-ben a Lendva város polgárosodása, nyomdászata és ernyőgyártása, 2011-ben a Lendva-vidék szakrális emlékei, 2012-ben a Muravidéki zsidóság, valamint a Lendvai kincsek és sorsok, 2018-ban a Lendvai évszázadok című állandó kiállításokat, 2008-ban pedig Zala György emlékszobáját a lendvai várban, összesen mintegy 600 négyzetméternyi területen. Publicisztikai írásai 1993-tól jelennek meg. Feleségével, dr. Kepéné dr. Bihar Máriával közösen szerkesztett néprajzi tudományos-ismeretterjesztő rovatuk 2002-től jelenik meg a szlovéniai magyarok hetilapjában, a Népújságban, ahol eddig mintegy 560 cikkük látott napvilágot. Alapítója és főszerkesztője a Lendvai Galéria és Múzeum Lyndvamuseum című tudományos könyvsorozatnak, valamint társszerkesztője a Magyar Nemzetiségi Művelődési

Intézet által kiadott *Hogy ne menjen feledésbe* című hagyományörző kiadványsorozatnak. Dr. Lendvai Kepe Zoltán 19 tudományos könyvnek a szerzője és 7 kötetnek a szerkesztője, valamint ezidáig 52 tanulmánya és 109 szakcikke jelent meg magyar, szlovén, német és angol nyelven. Néprajzkutatói munkája hozadékként fotózással is foglalkozik. Fotóival számos néprajzi kiadványt illusztráltak, több egyéni, illetve csoportos néprajzi és művészeti kiállításon vett részt. A Szlovén RTV Lendvai Stúdiója, valamint a Muravidéki Magyar Rádió néprajzi, antropológiai filmjeinek, adásainak rendszeres szakértője. A szlovéniai magyarság körében feleségével, dr. Kepéné dr. Bihar Máriával közösen végzett néprajzkutatói, értékmentő munkáját a Magyar Néprajzi Társaság 2012-ben Pro Ethnographia Minoritatum emlékéremmel, a szlovéniai magyarság pedig 2013-ban Kulturális Nívódíjjal jutalmazta. A Népi Hagyományok Alapítvány kuratóriuma és a Néprajzi Múzeum döntése alapján dr. Lendvai Kepe Zoltán, a Lendvai Galéria és Múzeum főmuzeológusa 2017-ben Bátky Zsigmond-díjban részesült. A díj a néprajzi, antropológiai muzeológiai, illetve az anyagi kultúra bármely területén 2016-ban bármilyen formában (cikk, könyv, kiállítás, film...) nyújtott kimagasló szakmai eredmény szerzőjét illette meg. Dr. Lendvai Kepe Zoltán a Bátky-díjat az *Erős vár a mi Istenünk... A Lendva-vidék és a nemzetiségi terület szakrális öröksége* című szakrális kiállítás megrendezésével érdemelte ki. A díjat a lendvai főmuzeológus Budapesten 2017. március 5-én, a Néprajzi Múzeum Napján a Népi Hagyományok Alapítvány kuratóriumának elnökétől, dr. Bodó Sándortól, valamint a Néprajzi Múzeum főigazgatójától, dr. Kemecsi Lajostól vette át ünnepélyes keretek között, s az új Bátky-díjas a díjazott témában előadást is tartott.

Dr. Kepéné dr. Bihar Mária 1978. május 24-én született Kiskunfélegyházán. az általános iskolát Kunszálláson végezte, középiskolai tanulmányait a kecskeméti Katona József Gimnáziumban. A Szegedi Tudományegyetemen 2001-ben történelemből, 2002-ben pedig néprajzból szerzett diplomát. A Duna-Tisza közti homokhátság kertészeti történetének és néprajzának kutatójaként 2001 óta rendszeresen mutatta be kutatásai több rangos hazai és nemzetközi konferencián és publikált a néprajzi szaklapokban. Már egyetemi hallgatóként, majd fiatal szakemberként terepkutatási tapasztalatot szerzett a Duna-Tisza közén, a Felső-Tisza vidékén, a partiumi Máriaradnán és Aradon, a délvidéki Észak-Bánátban, az erdélyi Magyarlapádon, valamint a Muravidéken, későbbi választott hazájában. 2001 és 2005 között a kecskeméti Szórákaténusz Játékmúzeum és Műhely néprajzi muzeológusaként dolgozott. Ebben az időszakban néprajzi szakértőjeként működött közre a Kecskeméti Televízió, a Pannónia Filmstúdió Kecskeméti Műterme filmjeiben és a Magyar Rádió tudományos-ismeretterjesztő műsoraiban. 2005 óta Szlovéniában, Lendván él családjával, szintén néprajzkutató férjével, dr. Lendvai

Kepe Zoltánnal és gyermekeivel. Azóta a szlovéniai magyarság körében folytatja néprajzkutatói munkáját a Szlovén RTV Lendvai Stúdiója, a Muravidéki Magyar Rádió, a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, a Népújság és a Lendvai Galéria és Múzeum kötelékében. Az ELTE Európai Etnológia Doktori Program hallgatójaként 2011-ben megvédte a Kiskunfélegyháza és a környező települések fóliás kertkultúrájának kialakulása, valamint mai szerepének gazdaság és társadalmnéprajzi vonatkozásai címet viselő doktori dolgozatát. 1999-től részt vett a Kapornaki Helytörténeti és Néprajzi Gyűjtemény és a Domonkosfai Helytörténeti Gyűjtemény létrehozásában, a Lendvai Galéria és Múzeum több néprajzi és helytörténeti kiállítása forgatókönyvének megírásában és megrendezésében. 2005 és 2010 között kidolgozta a Lendvai Galéria és Múzeum múzeumpedagógiai arculatát és programját. Kepéné Bihar Mária állandó szerzője a muravidéki Naptár, a Muratáj, a Lyndvamuseum és a Lindua periodikáknak. 2002 óta állandó néprajzi ismeretterjesztő rovatot vezet férjével dr. Lendvai Kepe Zoltánnal közösen a szlovéniai magyarság hetilapjában, a Népújságban, ahol mintegy 560 cikkük látott napvilágot. Társszerkesztője a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet által kiadott *Hogy ne menjen feledésbe* című hagyományőrző kiadványsorozatnak. 11 tudományos könyvnek a szerzője vagy társszerzője és 2 kötetnek a társszerkesztője, valamint ezidáig 32 tanulmánya és 86 szakcikke jelent meg magyar, szlovén, német és angol nyelven. A szlovéniai magyarság körében férjével, dr. Lendvai Kepe Zoltánnal közösen végzett néprajzkutatói, értékmentő munkáját a Magyar Néprajzi Társaság 2012-ben Pro Ethnographia Minoritatum emlékéremmel, a szlovéniai magyarság pedig 2013-ban Kulturális Nívódíjjal jutalmazta. A Szlovén RTV Lendvai Stúdiójának munkatársaként számos néprajzi és antropológiai dokumentumfilm, valamint a Muravidéki Magyar Rádió Tulipános láda és Spiritusz című rovatok forgatókönyvírója és szerkesztője. Az általa szerkesztett *Hősök útján a Doberdón és az Isonzó mentén* című film 2014 októberében az MTVA Kós Károly Kollégiumának II. Békéscsabai Média konferenciáján az I. Kárpát-medencei Tudósítói Filmszemlén különdíjat kapott, a *Poszthumusz Portréfilm Tomšič Pivar Elláról* című filmet pedig 2015 augusztusában a II. Kós Károly Népismereti Filmszemlén Pro Sztána díjjal jutalmazták.

Dr. Kepéné dr. Bihar Mária történésznek és néprajzkutatónak és dr. Lendvai Kepe Zoltán, a lendvai örökségvédelmi intézmény főmuzeológusának az *Erős vár a mi Istenünk... A Lendva-vidék és a nemzetiségi terület szakrális öröksége* című monográfiája 2019. május 31-én került bemutatásra Lendván a Zsinagógában. A könyvbemutatón a SELAH evangélikus dicsőítő zenekar is hozzájárult az ünnepi műsor hangulatához. Az *Erős vár a mi Istenünk...* című könyv az azonos című múzeumi kiállítást megörökítő kiadvány. A kiállítás 2016 novembere

és 2017 januárja között volt megtekinthető a lendvai várban, mint a reformáció 500. évfordulójának egyik legfontosabb szlovéniai és muravidéki eseménye. Ez a kiállítás volt nemcsak a Lendva-vidék, hanem a Muravidék eddigi leggazdagabb, a vallásosságot a legszélesebb körben, legsokoldalúbban bemutató kiállítása, amely több mint 400 tárgyat vonultatott fel. Nem véletlen, hogy a múzeumi szakma a rangos Bátky-díjjal jutalmazta ezt a szakrális kiállítást 2017-ben. A kutatóházaspár az elmúlt két évtizedben Lendva-vidéken és a szlovéniai magyarság körében a szakrális témában összegyűjtött adatokat, tárgyakat és képanyagot dolgozta fel, majd összegezve mutatta be a múzeumi kiállítás keretében mintegy 200 négyzetméternyi területen és adta közre a hozzákapcsolódó 312 oldalas szakmai monográfiában. A kétnyelvű, azaz magyar és szlovén nyelvű kötetet a Lendvai Galéria és Múzeum jelentette meg 2019-ben a Lyndvamuseum könyvsorozat 13. köteteként. A lendvai könyvbemutatón Bódis Tamás nagytisztelendő úr, a Szlovéniai Református Keresztyén Egyház lelkésze mondott bevezető gondolatokat, majd Andrejek Judit evangélikus lelkész nő mondott áldást a bemutató végén, amivel útjára bocsátotta a könyvet.

– Milyen koncepció alapján készült el a kiállítás és abból mi került a szakmai monográfiájukba?

– A kiállítás a reformáció 500. évfordulója alkalmából készült el. Nem csak a reformáció hozadékait kívántuk bemutatni, hanem felgöngyölíteni azt is, hogy évszázadokon át hogyan hatott egymásra a szlovéniai magyarság körében működő négy történelmi vallási felekezet. Arra a kérdésre kerestük a választ, mit adtak az egyházak az itt élőknek, hogyan formálták az őseink történelmét és mindennapjaikat? Érdeklődve kutattuk azt is, hogy miben és miért tért el a népi vallásosság a hivatalostól. Az időszaki szakrális kiállítás koncepciója a lendvai vár emeleti folyosóján és kiállítási termeiben a következő volt: a Lendva-vidéken egykoron és ma működő történelmi egyházak, a katolikus, az izraelita, a református és az evangélikus egyház története és legértékesebb tárgyai bemutatása; a szlovéniai magyarlakta falvak vallási műemlékei ismertetése írásban és képben; a hétköznapi vallásosságának bemutatása, a népi vallásosság, a szent idők, a szent terek és a szent emberek a szlovéniai magyarok vallásgyakorlatában; a szakralitás képzőművészeti változatainak szemléltetése; végezetül pedig a lendvai vár toronyszobájában az Istenkeresés témaköre került terítékre a kortárs Lendva-vidéki képzőművészetben. A monográfia szinte mindenben tükrözi a kiállítási koncepciót, azzal a különbséggel, hogy a kiadvány a kiállítás vizuális élményét természetesen nem tudja feleleveníteni, adatokban viszont annál részletesebb és gazdagabb.

– *Mi a koncepciója a szakmai monográfiának?*

– A könyv és a kiállítás szakszövege, mint ezidáig mindegyiké, magyar nyelven íródott, majd ez került fordításra szlovénra. Ez gyakorlatilag olyan, mintha két könyvet írna párhuzamosan az ember, kétszer annyi energia, kétszer annyi idő és dupla lélek kell hozzá. A könyv alapkonceptiója az volt, hogy keresztmetszetet adjon a szlovéniai magyarság szakrális örökségéről és vallásos életéről időben és térben, tehát áttekintő jellegű legyen, de egyben minden jelentős részletet érintsen, úgy a történelmi egyházak szerepét, mint a népi vallásosság örökségét, úgy a reformáció helyi kulturális hozadékait, mint a modern szakrális művészetet vidékünkön. A szlovéniai magyarságról szóló szakrális monográfia főbb fejezetei: Történelmi egyházak a szlovéniai magyarság területén; Szent helyek a Lendva-vidéken és a nemzetiségi területen; Az emberélet szentsége: születés, házasságkötés, halál; Szent emberek a Lendva-vidéken; Szent tárgyak az otthonokban; A húsvéti ünnepkör; A karácsonyi ünnepkör; Lendva-vidék és a nemzetiségi terület épített szakrális öröksége. Mint szerzőpáros 1998 óta végzünk közös néprajzi és honismereti gyűjtőmunkát a Muravidéken. A vallásosság a kezdetek óta közös érdeklődési csomópontnak számított, különös figyelmet pedig a népi vallásosságra igyekeztünk fordítani. A szegedi Bálint Sándort, a magyar vallási néprajzi kutatókat atyját tekintve példaképünknek kutattuk a népi vallásosságot a Muravidéken. Előbb a katolikus, majd később a protestáns egyházak kutatása felé fordult az érdeklődésünk. A monográfia nem csak rengeteg adattal, hanem több mint 220, zömében saját fényképpel ismerteti minden szlovéniai magyar település szakrális örökségét. A szakrális kiállításunk és a könyvünk mögött mintegy 20 év terepmunka, fotózás, adatgyűjtés és több előtanulmány rejlik.

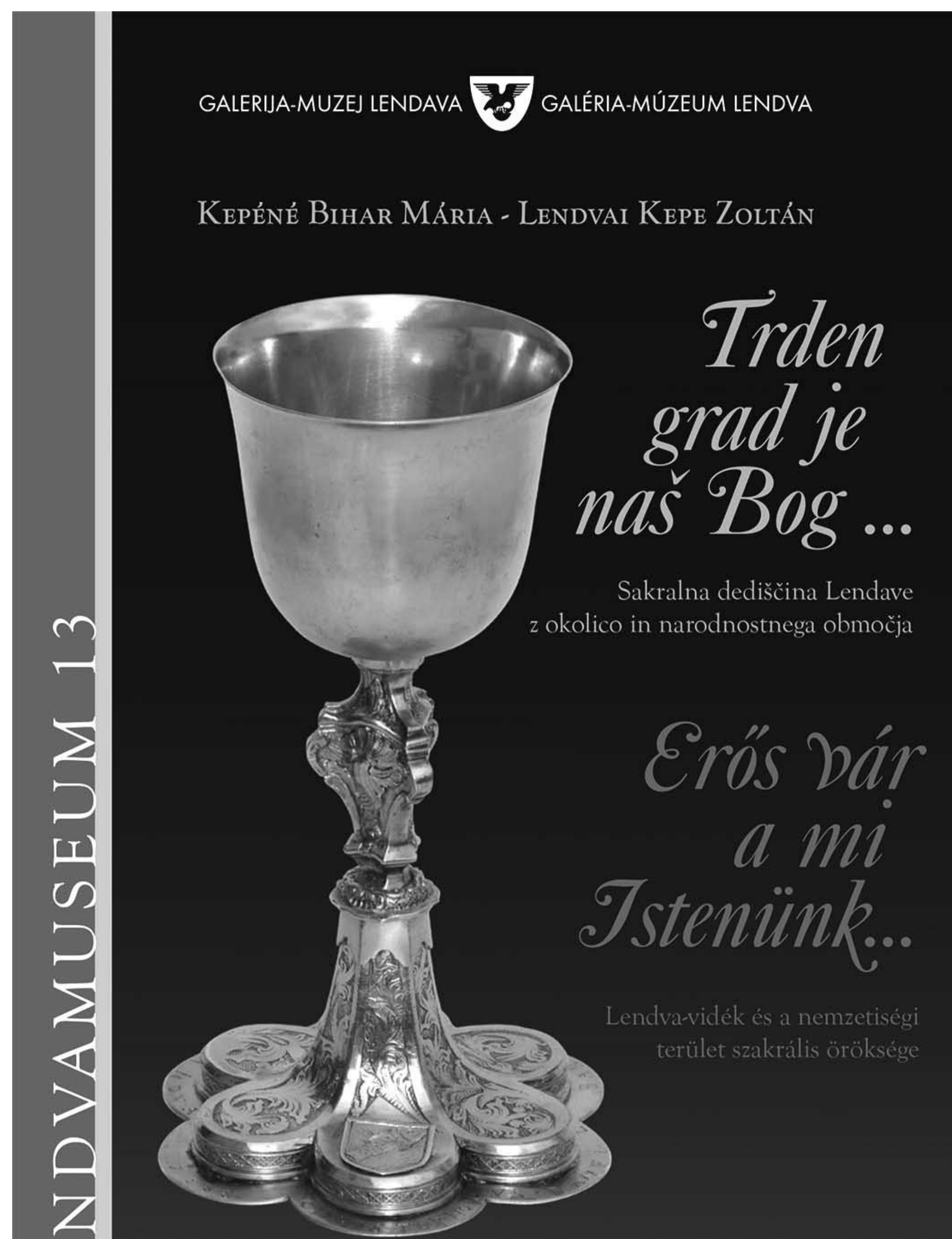
– *Hogyan oszlik meg két tudós között a munka?*

– A szlovéniai magyarság kulturális örökségének kutatásában sokkal több a felkutatandó, mint a felkutatott érték, így szinte magától találják meg bennünket a feladatok. Amikor valamelyik értékünknek a bemutatása aktuálissá válik, csak összenézünk és máris eldöntjük, hogy vállaljuk a kutatását vagy sem. Számomra elfogadhatatlan, hogy a szlovéniai magyarságnak még ma sincs intézményesített örökségvédelmi intézménye, tudományos kutatóintézete. Érdekes momentum, hogy ezen hiátus a meghatalmazotti rendszerű önkormányzati nemzetiségi közösségünk szoftverprogramjának alkotó eleme mindmáig. Mivel tehát a közösségünknek nincs szisztematikus tudományos kutatási stratégiája, legtöbbször ad hoc feladatok jelöltettek ki, amelyeket vállalunk vagy sem. A saját kedvenc ku-

tatási témáinkat viszont általában hosszú távra tervezzük, mert alaposság nélkül lehetetlen megállapítani a törvényszerűségeket és nagy a hibalehetőség. A közös munka nagyon érdekes, mert ilyenkor minőségek kerülnek egymás mellé, azok pedig vagy nem adódnak össze, vagy hatványozott eredményt szülnek. Mi ketten Máriával szinte tökéletesen egybeillünk, nagyon hasonló az érdeklődési körünk és a tudásban is egymást jól és hasznosan kiegészítjük. A muravidéki szakrális témakörben is közösen gyűjtöttük az adatokat éveken át, a képanyagot, a forrásokat, a szakirodalmat, majd vázoltuk fel a kiállítás és a könyv szerkezetét. Aztán megírta mindenki a saját fejezetét, amit közös szövegcsiszolás, kiegészítés, lektorálás és tökéletesítés követett. Feleségem Mária szakterületei a vallástörténet, egyháztörténet, szakrális művészettörténet, ikonográfia, népi vallásosság volt, én pedig elsősorban a honismereti adatokra koncentráltam, a helyismeretre, a Muravidék történetére és szakrális építészetére, a képi dokumentálásra, majd a végén a kiállítás és a kiadvány vizuális megjelenítésére.

– Kik voltak azok a szakemberek, személyek, akikkel együtt dolgozott a szakmai monográfia létrehozásában?

– Néprajzkutatást élő emberek és hiteles adatközlők nélkül lehetetlen jól végezni, akárcsak történelmi vizsgálatokat megbízható adatok és szakirodalom nélkül. Elsősorban tehát köszönet a muravidéki magyar embereknek, akik megértvén különleges küldetésünket eltűrték érdeklődésünket személyes vallási szokásaikról és engedélyezték, hogy válogassunk a vallási tárgyaik között. Nagy köszönet illeti a LINDVA Muravidéki Régiséggyűjtők Egyesület tagjait, elsősorban a mezővári (Tešanovci) Cigan, a lendvahegyi Koren, a Pince-majori Kovač és a hosszúfalui Rozsmán családot, akik számos tárgyat kölcsönöztek a kiállításba, amelyek közül jó néhány fotó formájában a könyvet is ékesíti. A szlovéniai magyarság körében létező egyházak történetének megírásához nagy segítséget nyújtottak a vallási közösségek lelkészei, személy szerint Bódis Tamás és Rozgonyi Emőke református lelkészek, Andrejek Mitja és Andrejek Judit evangélikus lelkészek, valamint Dolamič Konrad Martin katolikus pap és lendvai plébános. Orbán Péter grafikus művész, Harmat Császár Jolán fordító, Böröcz Nándor magyar nyelvi lektor és Paušič Olga szlovén nyelvi lektor voltak a szakemberek, akikkel együtt dolgoztunk a kiállítás és a könyv létrehozásában. A lendvai várban rendezett Erős vár a mi Istenünk... című kiállítást szakmai szempontból méltatta és az azonos című szakrális monográfia bevezetőjét írta Dr. Székely András Bertalan, nyugalmazott minisztériumi főtanácsadó. Nélkülük és a Lendvai Galéria és Múzeum munkatársai nélkül a szlovéniai magyarság szakrális örökségét ebben a formában nem lehetett volna bemutatni.

*Trden grad je naš Bog ... Erős vár a mi Istenünk..., Lendava/Lendava, Galerija-Muzej
Lendava/Galéria-Múzeum Lendva, 2019.*

dr. Lendvai Kepe Zoltán, néprajzkutató, főmuzeológus.

dr. Kepéné dr. Bihar Mária, néprajzkutató, történész.

Emberek a pannon végeken

Beszélgetés dr. Göncz László muravidéki történésszel, íróval, kisebbségkutatóval a 2019-ben megjelent Emberek a pannon végeken. Huszadik századi sorsok a magyar-szlovén határ mentén című kötetéről.

Göncz László 1960. április 13-án született Muraszombatban. Hosszúfaluban nőtt fel. Az általános iskolát és a közgazdasági középiskolát Lendván végezte el. A szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola történelem-művelődésszervező szakán szerzett diplomát. Posztgraduális képzésre a Pécsi Tudományegyetemre iratkozott, ahol hat szemeszter után történelem szakon szerzett újabb oklevelet. Ennek keretében dolgozta fel a Lendva-vidék történetét 1920-ig, ami utána könyvként is megjelent (1997). Úgyszintén a pécsi Tudományegyetemen kapcsolódott be a doktori programba – történelem szakon, melynek elméleti követelményeit hat szemeszter keretében sikeresen teljesítette. A következő négy szemeszterben befejezte doktori disszertációját és 2001-ben doktorált (A muravidéki magyarság története 1919–1941). Tudományos munkája az újabb kori magyar és közép-európai történelem kutatását öleli fel. Elsősorban a 20. századi közép-európai kisebbségi kérdéskörrel foglalkozik, valamint a muravidéki magyarok és a Muravidék 19. és 20. századi történelmével. 1986-tól a Magyar Nemzetiségi Önigazgatási Érdekközösség keretében művelődésszervezőként, majd a Muravidéki Magyar Nemzeti Önigazgatási Közösség titkáráként dolgozott. A Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet 1994. évi megalakulásától három mandátum leteltéig, 2008-ig az említett közintézmény igazgatója volt. A Muravidéki Magyar Tudományos Társaság megalakulásakor, 2002-ben, az egyesület elnökének választották. Ezt a tisztséget 2006 végéig töltötte be. A 2008. évi parlamenti választásokon a magyar nemzeti közösség országgyűlési képviselőjévé választották. Három mandátum keretében 2018-ig volt országgyűlési képviselő. Jelenleg a ljubljana Nemzetiségi Kutatóintézet tudományos kutatója. A kultúra terén végzett eredményes tevékenységéért és a muravidéki magyarok nemzeti öntudatának megőrzéséért 1992-ben Budapesten rangos elismerésben, Berzsenyi-díjban részesült. A határ menti irodalmi és kulturális együttműködés ösztönzéséért és szervezéséért 1998-ban Szombathelyen Pável Ágoston Emlékérmét vehetett át. Két évvel később a sokoldalú kulturális és alkotó munkájáért Zala Megye Kultúrájáért díjban részesítették. 2002-ben tudományos munkájáért és a kutatómunka szervezéséért a Magyar Tudományos Akadémia Pécsi Területi Bizottsága kitüntetésében részesült. A következő évben a Vasi Szemle tudományos folyóirat egy tanulmányát választotta a 2001–2002-es év legjobb szakmai publikációjának. Ugyanebben az

évben a neves magyarországi Bethlen Gábor Alapítvány Márton Áron-éremmel tüntette ki. A Magyar Tudományos Akadémia 2006-ban tudományos munkájáért rangos szakmai elismerésben, Arany János emlékéremben részesítette. 2007-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjét vehette át. A Magyar Tudományos Akadémia külső köztestületi tagja. Göncz László az irodalom terén is tevékeny, két regény, egy kisregény, néhány drámai alkotás és egy verseskötet szerzője. Hosszúfaluban él.

»2019. május 23-án mutatták be a Lendvai Könyvtár és az MNMI közös szervezésében Göncz László Emberek a pannon végeken címmel megjelent új kötetét. A szombathelyi Magyar Nyugat Könyvkiadónál megjelent könyvet a kiadó vezetője, Gyurácz Ferenc irodalomtörténész ajánlotta a közönség figyelmébe. Ő szólt a könyv jellegéről, majd a kisebbségi létet tanulmányokban és szépirodalmi művekben is feldolgozó szerzőnek az oral history által feltárt sorstörténeteire tért át. A jelen kötetben – mely valamennyire folytatása a korábban megjelent, Egy peremvidék hírmondói című kötetnek – szintén a megpróbáltatásokkal teli 20. század hatalomnak alárendelt kisembereit, ezek kiszolgáltatott helyzetét mutatja be. A kötet felépítése egyfajta drámaként is felfogható, melynek egyetlen nap, az 1941-es virágvasárnapi magyar bevonulás képezi a csúcspontját. Ez az a nap, amikor a trianoni tragédia után ismét „szabadabb szelek” kezdtek fújdogni a Muravidéken. Gyurácz Ferenc a muravidéki irodalom és a szerzők ismeretének tükrében a közönséghez fordulva azt kérte, hogy legyenek nagyon büszkék az itteni szellemi élet munkásaira, hiszen arányaiban ennyi helyben született alkotó a környező országok kisebbségi közösségei közül sehol nem található. Magát Göncz Lászlót a „nagyon szorgalmas” alkotók sorában említette« – írta a Népújság hasábjain a könyvbemutatóról Bence Lajos újságíró.

– *Mi inspirálta Önt ennek a szociográfiailag fontos tudományos műnek a megírására?*

– Én a huszadik század megismerése szempontjából nagyon fontosnak minősítem a 20. századi eseményeket megélő emberek véleményét, a különböző társadalmi fordulatokra vonatkozó reflexióit. Az időbeni távolság, ami az esemény és az interjúalany „élménybeszámolója” között elmúlik, talán valamennyire feledtetni az eseményeket, amelyekről nyilatkozik, azonban éppen ezért a legtöbb esetben a történelmi szempontból fontos üzenet lényege marad meg. Még ha valamennyire összemosódnak is a múlt „képei” az idősödő emberekben, távolabbról általában jobban és letisztultan tudják értékelni a korábbi eseményeket. Egy-egy meghatározó történelmi időszak szereplőinek az élménye, annak mélyreható boncolgatása,

számomra – történészként és íróként egyaránt – nagy kihívást és érdeklősét jelent. Az interjúkat én nem párbeszéd formájában dolgozom fel, hanem emberi történetként összegzem az elhangzottakat. Az elkészült szövegeket aztán esetenként folyóiratokban, máskor – mint Az emberek a Pannon végeken esetében is – kötetben összegyűjtve javaslom közlésre, ha akad arra kiadó. Az említett kötet esetében a szombathelyi Magyar Nyugat Könyvkiadó vezetőjében, Gyurácz Ferencben kiváló szakemberre, érdeklődő munkatársra, és főképpen támogató és segítő szerkesztőre találtam. Az így készült írások azonban részemről elsősorban nem a szöveg kiadása céljából készülnek, hanem azért, hogy segítsék a 20. század hullámszó, az államhatárok mentén általában rendkívül nehéz időszakának a feltárását.

– Mi alapján választotta ki az interjúalanyait, akikkel a muravidéki magyar történelem megélt eseményeiről beszélgetett oral historys megközelítéssel? Miért volt olyan fontos a mélyinterjú módszer, ami alapján a könyve íródott?

– Én az elmúlt bő húsz esztendőben mintegy 150 oral history típusú történelmi interjút készítettem a Muravidéken, Zalában és Vas megyében, valamint néhány esetben másutt is. Mindig olyan személyeket kell keresni, akik nem csupán a saját, szűken értelmezett családi eseményeikről és személyes ügyeikről akarnak/tudnak mesélni (bár „illusztrációnak” ez is fontos!), hanem akik a kor társadalmi rezgéseit, sorsfordulóit is figyelték, bármennyire szorítottak voltak is életkörülményeik. Mivel én az ilyen jellegű információkat fontosnak tekintem, számomra nem kérdés, hogy ezt csakis beszélgetéssel, „irányított” interjúval lehet elérni. Hogy éppen kik az interjúalanyok, az több mindentől függ: a tágabb közösségben való jártasság, a hiteles helyi emberek javaslatai és a szerencse egyaránt fontos tényező a kiválasztásnál. Persze valamennyi interjúból nem lesz konkrét leírás, esetenként csupán csak egy információ az, ami abból „kihámozható”, azonban minden érdekes vagy egyedi esemény felelevenítése a történész és az író számára értékes! Amint már említettem, nem a könyv miatt készítek interjúkat, hanem amennyiben készülnek jó beszélgetések, amelyekből kerek történeteket lehet alkotni, akkor netán abból könyv is lehet, vagy az írás folyóiratban megjelenik. Vagy mindkettő...

– A kötet megszerkesztését követően milyen eredményeket mutatott fel az interjúk leírása, elemzése?

– Az interjúkban olvasható tartalom, történészszemmel nézve, a 20. század Mura menti eseményeinek a feldolgozásánál kerül „felhasználásra”. Másrészt, ahogy már többen visszajeleztek, egy-egy írás önállóan is olvasható, és mindenki számára segít eligazodni az elmúlt évtizedek ma már nem mindig egyértelmű labirintusai-ban. A különböző írásokat nekem nem tisztem elemezni, én legfeljebb csak a hasonlóságokat és a jelentős eltéréseket tudom ezekből összegezni. Éppen ezek jelentik azt az „értéket”, ami egy kor történelmének a bemutatásánál felhasználható.

– Milyen történelmi korszakot ölel fel a mű, és a kötetét belsőleg hogyan osztotta fel tematikusan fejezetekre?

– A könyvbe olyan írások kerültek, amelyekben a legtöbb szó a két világháború közötti korszakról, magáról a II. világháborúról, az egypártrendszer kialakulásáról, az ún. vasfüggöny időszakáról, a meghurcolásokról, a kisebbségi létről esik. A „fejezetekre bontást” részben tájegységek szerint végeztük (Hetés, Őrség, Lendva-vidék, Kerka mente), valamint három „tematikus” csoportot alkottunk. Az „Európai horizont” keretébe néhány olyan írás került, amelyben az interjúalany élete, munkássága, szenvedése vagy mondandója valamennyire túlmutat a Mura mentén. A „pedagógussorsokban” a muravidéki magyarság második világháború utáni oktatásának néhány sajátos mozzanatát, valamint fontosabb jellemzőit próbáljuk „megvilágítani”. A Márai idézet kölcsönvételével alkotott cím után („Magyar voltál, azért!”) pedig a muravidéki magyarok 1945-ben történt meghurcolásáról adunk ízelítőt. E belső differenciálódás ellenére a kötetben valamennyi írás „egyenrangú”, számomra egyformán kedves.

dr. Göncz László

Megjelent Göncz László történész legújabb mélyinterjú-kötete Emberek a pannon végeken címmel, melyben 27 sorsot tár elénk az egykori jugoszláv–magyar határ mentéről, a sorsdöntő időkről, a muravidéki magyarság elszakítottágáról. A kötet felépítése, a sorsok szintézise egyfajta drámaként is felfogható, képet festve az adott korszakról. Az érzelmek pedig – melyeket ez a műfaj megengedhet magának – csak hitelesítik a dolgokat. A fotón Göncz László és Gyurácz Ferenc, a szombathelyi Magyar Nyugat Könyvkiadó vezetője a bemutatón.

Göncz László: Emberek a pannon végeken. Szombathely, Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2019.

Igazi találkozásom Ady Endrével

Először Varga Irén magyartanáromtól hallottam Ady Endréről a Göntérházi Általános Iskolában, aki az irodalmi olvasókönyvből olvasott fel Ady-verseket: A Halál rokona, A Hortobágy poétája, A magyar Ugaron, A Tisza-parton, Góg és Magóg fia vagyok én, Párisban járt az Ősz. Szerencsém volt. Később, a Lendvai Kétnyelvű Középiskolában Bence Lajos költő-tanártól, és Budapesten az ELTE BTK magyar irodalom szakán Czine Mihály irodalomtörténésztől hallottam Adyról. Tavaly, ötvenegy évesen jutottam el először Adyfalvára, Érmindszentre, Erdélybe, amikor egy szakmai kiránduláson vettem részt, és Aranyosapátiból, a magyar határsávból átutaztunk a Partiumba, Adyfalvára.

Az értől az óceánig – Születése: Érmindszent, 1877. november 22.

Gyönyörű júniusi délután volt, amikor megálltam a költő szobra előtt az Ady Emlékmúzeum kertjében. Nyugtalanság fogott el hirtelen, olyan igazi belső késztetést éreztem, hogy itt és most tiszteletből el kell szavalnom egy Ady-verset. Gyötrődtem, hogy melyik is volna a legmegfelelőbb nekem, neki, erre az alkalomra. Varga Irén magyartanáromra gondoltam, és göntérházi iskolámra, amely a szlovén–magyar határsávban található, két kilométerre Magyarországtól, mint ahogy Ady Endre Érmindszentje is a mezsgyén van, most Magyarország és Románia határsávjában, vagyis a határon túl. Én, a kisebbségben élő költő, Göntérházán tanultam meg fejből Ady verseit. Végül sikerült negyven év távlatából az emlékezetemből előhívni a Sem utódja, sem boldog őse... című Ady verset.

Rettenetesen izgultam, hogy el tudom-e szavalni a kirándulócsoporthoz. Behunytam a szememet, és jöttek a tudattalanomból Ady verssorai, mintha ő fogta volna a kezemet, mintha végignézett volna életem útján. Erőfeszítés nélkül ejtettem ki a számon Ady gondolatait.

Akkoriban onnan, a mezsgyéről hirtelen és váratlanul Ady Endre költő lett, aki magát teremtette meg, magát gondolta el, s közben darabjaira tört Magyarországot. Majd elindult Nagyvárad, Debrecen, Budapest, Párizs felé... és kibontotta a maga titkát. A titok benne rejlik, ahogy a Sem utódja, sem boldog őse... című versében is leírta. Nem volt utódja az előtte járó költőknek, nem gondolta tovább az előtte született gondolatokat, de nem bontogatta tovább az előtte megismert titkokat sem...

És, mégis mitől lett ő Ady Endre, aki már korán elhagyta Érmindszentet? Brüll Adél, Léda által, akibe szerelmes lett, aki elcsábította és elvitte egészen Párizsig? Mitől lett új a hangja? Sokak számára érthetetlen volt a modernitása, nem értették új ritmusát, új irodalmi tartalmait, új harmóniáit a költészetben, pedig csak újítva őrzött értékeket.

Sem utódja, sem boldog őse...

Sem utódja, sem boldog őse
Sem rokona, sem ismerőse
Nem vagyok senkinek,
Nem vagyok senkinek.

Vagyok, mint minden ember: fenség,
Észak-fok, titok, idegenség,
Lidérces, messze fény,
Lidérces, messze fény.

De, jaj, nem tudok így maradni,
Szeretném magam megmutatni,
Hogy látva lássanak,
Hogy látva lássanak.

Ezért minden: önkínzás, ének:
Szeretném, hogyha szeretnének
S lennék valakié,
Lennék valakié.

A versét akkor a saját örömömre szavaltam el Ady Endre érmindszenti szobra előtt, hiszen benne rejlik a költő magyar szelleme. De annyi minden másra is utal: a magányra, az ősökre, az emberi létezésre, a szeretetre, a szerelemre, az identitásra stb. Egészen másképpen szavaltam tizenhárom éves fejjel, mint most, ötvenkét évesen, abban a tudatban, hogy már akkor, negyven évvel ezelőtt is sok mindent megértettem belőle. Most szembesültem vele, hogy másképp hat rám, de még mindig annyi titok rejlik benne és ered belőle.

Ady Endre érmindszenti szülőháza és a hozzá tartozó Ady Emlékmúzeum.

Ady Endre önéletírásában így fogalmazott: „A geográfia szerint a Szilágyságból jöttem, a régi Partiumból, tehát se nem Erdélyből, se nem Magyarországból. Családilag szintén se fentről, se lentől, küszködő nemzeti kisúri famíliából, mely csak éppen, hogy élt. Valamikor, a régi írások szerint jeles és gazdag família voltunk, de már a XV. században hétszilvafások...” A költő a Hepehupás, vén Szilágyságban című versében is kifejezte a szülőföldjéhez való ragaszkodását. És hova jutott, meddig láttak el nagy szemei? Mivel kellett élete során szembenéznie Ady Endrének? Erről így vallott: „... Vagyok olyan jó magyar, mint bárki. ... Nem hazaárulás, ha a magyar kultúrviszonyok nem elégítenek ki. Sőt, ez a legmagasabb hazafiasság. Mert jelenti azt, hogy ez országot a legnagyobbszerűek közt akarja látni az ember. Még az sem bűn, ha valaki nem koalíciós. Én nem vagyok az. És nem leszek az. Én európai Magyarországért lelkesedek...”

Kalotaszentkirályon is jártam, abban a faluban, ahol Ady Endre hársfája alatt találjuk az 1994-ben készített Ady-emlékművet. A költő 1914 júniusában járt itt először Boncza Bertával. A fa alatt ülve versírásra ihlette a templomból hazafelé tartó, színes népviseletbe öltözött emberek látványa. Ekkor született meg A Kalota partján című verse. A helyi református templom cintermében tekinthető meg az a tábla, melyet 1941-ben a vers keletkezésének emlékére készíttetett az Ady Társaság Vincze Géza helyi születésű tudós-lelkész kérésére. 1944-től a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központjában őrizték. Ez az emlék 2014. augusztus 24-én került vissza eredeti rendeltetési helyére. A településen 1991 óta minden év augusztusának első hetében népzene- és néptánc tábort szerveznek, ahol a kalotaszegi táncokkal és zenével ismerkedhetnek a tanulni vágyó fiatalok. A vendégek elsősorban belföldről és Magyarországról érkeznek, de jöttek már vendégek Japánból és az Egyesült Államokból is. A faluban a 40-es ház (Póka Ilona) udvarán tájház is várja a látogatókat, ahol a sok-sok régi használati és berendezési tárgy mellett a kenderfeldolgozás teljes munkafolyamatát is bemutatják az érdeklődőknek. Múzeumi környezetben a 291. szám alatt gazdagon díszített kalotaszegi szoba, valamint szövő- és asztalosműhely is látogatható. A furcsa szinkronicitást, mint Ady versével az emlékműzeum kertjében, ott is megéltem: Ott álltam a turistacsoportom többi tagjával az említett tájház udvarán, és hirtelen két fiatal néptáncos lépett közénk, akik végigvonultak díszes öltözetükben az udvaron. Egy percig megállt a levegő az udvar légkörében, és elárasztott a vizuális gyönyörűség. A fiatal táncosok népdalokat is énekeltek, ezzel tiszteltek meg bennünket, muravidéki magyarokat, akik ide látogattunk, hogy megismerkedjünk a népzenejükkal és néptáncukkal. Amikor a gyönyörű népviseletbe öltözött fiú és leány helyi népdalokat énekelt, az még hatásosabb élmény volt számomra, mint az érmindszenti szavalásom Ady szobra előtt. Feltettem a napszemüvegemet, hogy ne lássák a könnyező szemeimet a többiek, mert annyira elérzékenyültem a népdalok hallatán. Aztán megtekintettük a tájházban a hímezéseket, majd megnéztük a híres református templomot, ahol közel száz évvel ezelőtt járt Ady Endre is feleségével, Boncza Bertával. Az Ady Endre-emlékszobának a költőóriás nevét viselő helyi iskola ad otthont az intézmény Kiszely-kertben lévő épületében. E kertben található az 1994-ben a budapesti Székely Kör támogatásával készült Ady-emlékmű egy hársfa mellett, melynek árnyékából csodálta meg a pompás, népviseletbe öltözött magyarokat a költő. A helybeliek Ady hársfajaként emlegetik.

A Kalota partján

Pompás magyarok, templomból jövet
Mentek át a Kalota folyón
S a hidat fényben majdnem fölemelte
Az ölelő juniusi Nap.
Mennyi szín, mennyi szín, mennyi kedves
És tarkaságban annyi nyugalom
És fehér és piros és virító sárga,
Izgató kék és harcos barna szín
S micsoda nyugodt, nagyságos arcok,
Ékes párták, leesni áhitók.
Papi beszéd kemény fejükből csöndben
Száll el s nyári illattal vegyül.
Mily pompás vonulásuk a dombon,
Óh tempós vonulás, állandóság,
Biztosság, nyár, szépség és nyugalom.

S reám nyilaz a nyugtalanság:
Leány-szemek, Sorsom szemei,
Szemek, melyekben rózsás, húsz éves,
Vidám kamasznak látom magam,
Szébb szemek minden volt szemeknél
S bennük végkép megpecsételtetett
Az én örök-bús ifjuságom:
Vonzódás, drága üzetés
Csapongás a végső csapásig
S imádkozva nézni e nagy szemekben
Magamat és mint vagyok bennük.
Csönd, juniusi van a szivemben,
Általvonult templomi népség
Belémköltözött áhitata
S e percben a Kalota partján
Biztosság, nyár, szépség és nyugalom.

Kalotaszentkirályi Református Templom.

Ady Emlékmű Kalotaszentkirályon.

Ady háborúellenes versei – „Ember az embertelenségben” – „A halottak élén”

A 46. Tokaji Író Tábor 2018-ban az első világháborúhoz kapcsolódó irodalommal és művészettel foglalkozott, és a Halottak élén címet viselte. Ady Endre, Babits Mihály, Kassák Lajos, Krúdy Gyula, Molnár Ferenc, Móricz Zsigmond, Tersánszky Józsi Jenő... és sorolhatnánk azon irodalmi nagyjainkat, akik valamilyen formában megörökítették életük egyik legmeghatározóbb és legborzasztóbb élményét, a nagy háborút. 2018 augusztusában először vettem részt a Tokaji Író Táborban, és ott találkoztam legutóbb Ady háborús verseivel. Élményszerű Ady-koncerten vettem részt a tábor első napjának estéjén, amelyen a Role zenekar, csíkszeredai magyar együttes, megzenésített Ady verseket adott elő.

Ady gyűlölte a vérontást, az emberi javak pusztítását, különösen fájt neki, hogy a félrevezetett magyarok idegen érdekekért küzdenek a halállal. Eddigi költészetében a tegnapot ostorozta, de a háború miatt megváltozott, most már a jövő egy háborús, érzéketlen világ, és már csak a múlt számít. Néhány hónappal a háború kitörése után, 1914 novemberében jelent meg a Nyugatban Az eltévedt lovas című verse. Ha a lovas alakja talányos is, a címbe szereplő jelző utalása félreérthetetlen; a költemény alkotója mindenkinél hamarabb és mélyebben döbönt rá a fenyegető történelmi katasztrófára. E versben a költői én alárendelt szerepet kap a megjelenített világ démonikus látványához képest. Már a felütés is démonikus világot idéz meg. Érték Adyt kritikák az első világháború idején, miszerint, amíg a magyar bakák a háború idején az életüket adták, ő addig kávéházakban ült és írt. Igaz, talán éppen a katonák védelmére, sajnálatukra, a velük való együttérzés táplálására rótt utólag a sorait, hiszen a háború négy éve alatt nem jelent meg kötete, elhallgatott. *„Megállt az élet, nincsen több sorsa, / Nincs kínja, csókja, könnye, mámore, / Jaj, mindjárt minden, minden elveszett.”*

Az eltévedt lovas

Vak ügetését hallani
Eltévedt, hajdani lovasnak,
Volt erdők és ó-nádasok
Láncolt lelkei riadoznak.

Hol foltokban imitt-amott
Ős sűrűből bozót rekedt meg,
Most hirtelen téli mesék
Rémei kielevenednek.

Itt van a sűrű, a bozót,
Itt van a régi, tompa nóta,
Mely a süket ködben lapult
Vitéz, bús nagyapáink óta.

Kisértetes nálunk az Ősz
S fogyatkozott számú az ember:
S a domb-kerítéses síkon
Köd-gubában jár a November.

Erdővel, náddal pőre sík
Benőttesi hirtelen, újra
Novemberes, ködös magát
Mult századok ködébe bújva.

Csupa vérzés, csupa titok,
Csupa nyomások, csupa ősök,
Csupa erdők és nádasok,
Csupa hajdani eszelősök.

Hajdani, eltévedt utas
Vág neki új hináru útnak,
De nincsen fény, nincs lámpa-láng
És hírük sincsen a faluknak.
Alusznak némán a faluk,
Multat álmodván dideregve
S a köd-bozótból kirohan
Ordas, bölény s nagymérgü medve.

Vak ügetését hallani
Hajdani, eltévedt lovasnak,
Volt erdők és ó-nádasok
Láncolt lelkei riadoznak.

Kit vagy mit jelképez az eltévedt lovas, Ady versének lírai hőse, ez a ködfüggöny mögé rejtőző, „vakon ügető” misztikus alak? Az irodalomkritika három lehetséges választ is megfogalmazott: jelentheti magát a költőt (én-vers); a sokat szenvedett nemzetét (sorskérdés-vers); a háborúba behajszolt modern embert (az elidegenedés drámája). A századelő embere tehát – az utas –, aki a múlt és a jövő szorításában él, s akinek sorsa a világháború okán, akárcsak az emberiségé is, végzetessé vált.

A koporsója a Nemzeti Múzeum csarnokában – megérkezés az örökkévalóságba –, temetése: Budapest, 1919. január 29.

Késő délután volt a Petőfi Irodalmi Múzeum dísztermében. Elsőnek érkeztem az Anyanyelvek napja konferenciára, amelyet itt szerveztek meg, és izgatottan vártam az előadókat, meg az anyanyelvről szóló előadásaikat. Az anyanyelvem megünneplése céljából háromszáz kilométert tettem meg Lendváról Budapestre. Közben a pénztárosnő ajánlotta, hogy nézzem meg az Ady-kiállítást, amely a díszterem szomszédságában van. Ő hívta fel a figyelmemet Adyra. Várakoztam, és a fejemre tettem a fülhallgatót, amelyből Móricz Zsigmond búcsúbeszédét hallgathattam. Közben Ady temetéséről szóló dokumentumfilmet néztem a képernyőn, ahogy a Nemzeti Múzeumból viszik a koporsóját ki a szabadba, és teszik fel egy halottaskocsira, majd díszkíséretben vonulnak az összegyűlt polgárok Ady utolsó útjára. Ünnepeyes és szomorú eseménynek tűnt, amikor a nemzet elgyászolja az elhunyt váteszt, költőjét. Móricz búcsúbeszédéből sugárzott a szeretet és az elismerés Ady iránt. Az volt benne a meglepő és egyben a felemelő érzés is, amit elmondott a *Költő fekszik a ravatalon...* című gyászbeszédében: „Ki volt, akit ennyien állunk körül, hogy hódolatot adjunk neki, ma, mikor megszűnt minden hódolat minden hatalom megszemélyesítői előtt?... A forradalom költője, éppen az átalakult világszemlélet szellemi vezére fekszik ravatalon; megilleti őt a lelkeknek minden hódolata, tömjéne és aranya. Embertestvérünk fekszik itt, akinek egész élete abban telt el, hogy ő sírta el a mi bánatunkat, ő átkozta el a mi átkainkat. Ő szerette helyettünk az emberiséget, s ő szenvedett értünk az emberektől. Ő szíjta fel a mi borunk mérgejét, s ő fizette le értünk a nyomorúság adóját... Emlékezzetek Ady Endrére, emeljétek fel az ő igéit, és hajtsátok végre az ő életének törvényét!”

Megálltam a kiállítás utolsó táblájánál, Ady utolsó versét olvastam. Ezzel a költeménnyel, az *Üdvözlet a győzőnek* cíművel zárul Ady Endre hatalmas életműve. Egészen pontosan ez a vers áll annak a kötetnek a végén, melyet Földessy Gyula állított össze, s adott ki 1923-ban. Az utolsó hajók összeállítója a versek születésének ideje szerint sorakoztatta egymás után a költeményeket, így

minden kétséget kizáróan állítható, hogy valóban ez Ady Endre legutolsó verse. Milyen döbbenetes így a költemény. Természetesen önmagában is az, ám ezáltal még inkább hangsúlyossá válik végrendeletszerűsége. Egyben ez a költemény zárja Ady háborús verseinek a sorát is. Ezzel pedig nyomatékosabbá válnak azon sorai, melyek „a győzőhöz” szólnak. És ha belegondolunk, hogy a „*Ne tapossatok rajta nagyon, / Ne tiporjatok rajta nagyon, / Vér-vesztes, szegény szép szívünkön*” szinte könnyörgésbe forduló sorok nem találtak meghallgatásra – döbbenetünk csak fokozódik. Ady már nem érte meg Trianont, nem tudhatta, mit fog tenni majd „a győző”, ezért az utolsó versszak sorainak különösségét nem is kell magyarázni: „*Mi voltunk a földnek bolondja, / Elhasznált szegény magyarok*”. Ady száz évvel ezelőtti temetése munkaszüneti nap volt.

Üdvözet a győzőnek

Ne tapossatok rajta nagyon,
Ne tiporjatok rajta nagyon
Vér-vesztes, szegény szép szívünkön,
Ki, íme, száguldani akar.

Bal-jóslatú, bús nép a magyar
Forradalomban élt s ránk-hozták
Gyógyítónak a Háborút, a Rémet
Sírjukban is megátkozott gazok.

Tompán zúgnak a kaszárnyáink,
Óh, mennyi vérrel emlékezők,
Óh szörnyű gyászoló kripták
Ravatal előttetek, ravatal.

Mi voltunk a földnek bolondja
Elhasznált szegény magyarok,
És most jöjjetek, győztesek
Üdvözet a győzőnek.

1919. január 27-én halt meg Budapesten, koporsóját a Nemzeti Múzeum előcsarnokában ravatalozták fel, és a nemzet halottjaként temették el. Koporsóját hintón vitték tovább a Nemzeti Múzeumtól.

Babits szavaival élve zárnam a gondolataimat: „Élete szép volt minden gyötrelmével: haragok és harcok, bátor, nagy érzések, vad munka, hangos diadalok. S sírontúli élete még szebb lesz!” Igaza volt Babitsnak. A Viharverten (1997) című első verseskötetemben az egyik versciklusom címének Ady-idézetet adtam: „Én a Halál rokona vagyok...”, s akkor nem sejtettem, hogy az igazi találkozások Ady Endrével naponta megtörténhetnek, ha leveszem a könyvespolcomról és kinyitom a versesköteteit. Most is, ebben a pillanatban is olvasom a legszebb versét: „Sem utódja, sem boldog öse, / sem rokona, sem ismerőse nem vagyok senkinek, / nem vagyok senkinek...”

**Ady száz év távlatából, 2019-ben – „Ifjú szívekben élek” –
„Szeretném, ha szeretnének”**

Kár, hogy Ady Endre nem most él, az Európai Unió széles térségében, amikor már légiessé váltak az országhatárok, és a magyarok újrafogalmazhatják és -szervezhetik magukat, de az életüket is, Trianon után száz évvel... Mindegy, hogy Adyfallván vagy Göntérházán születettél. Ady írja az Ifjú szívekben élek című versében: „Örök virágzás sorsa már az enyém, / Hiába törnek életemre, / Szent, mint szent sír s mint koporsó, kemény, / De virágzás, de Élet és örök.”

Ifjú szívekben élek

Ifjú szívekben élek s mindig tovább,
Hiába törnek életemre
Vén huncutok és gonosz ostobák,
Mert életem millió gyökerű.

Szent lázadások, vágyak s ifju hitek
Örökös urának maradni:
Nem adatik meg ez mindenkinek,
Csak aki véres, igaz életű.

Igen, én élni s hódítani fogok
Egy fájdalmas, nagy élet jussán,
Nem ér föl már szitkozódás, piszok:
Lyányok s ifjak szívei védenek.

Örök virágzás sorsa már az enyém,
Hiába törnek életemre,
Szent, mint szent sír s mint koporsó, kemény,
De virágzás, de Élet és örök.

Halálának 100. évfordulója alkalmából 2019-et Ady-émlékvé nyilvánították. A modernkori magyar költészet egyik legkiemelkedőbb alakjára, Ady Endrére emlékeztek halálának századik évfordulója alkalmából január 27-én a Fiumei úti Nemzeti Sírkertben. A Nemzeti Örökség Intézete és a Petőfi Irodalmi Múzeum szervezett közös megemlékezést.

Veres András szerint külön kell szólni arról, hogy az elcsatolt magyar területeken elemi erővel tört ki nemzeti önsajnálát által táplált Ady-kultusz. Igen találónak tartom Kemény István Komp-ország, a hídról című, 2006-os esszéjének alábbi gondolatmenetét: „Ady lett az a költő, akinek rosszkedvében is hitt a magyar ember, mert akár ostorozott, akár simogatott, mindig hízelgett neki. Ady egész költészete egyetlen hosszú hízelgés a magyar léleknek. Azt sugallta neki, hogy a magyar nép Isten másik választott népe. [...] Célja és küldetése van. Mindezt az Ady-költészet nem kimondja, hanem egyszerűen úgy szól a magyarokhoz a maga bibliás, prófétás nyelvén, ahogy csakis egy választott néphez lehet szólni.”

Ady Endre nagyváradai és alsólendvai kapcsolatai Hajós Izsó költővel, műfordítóval

Egy a Sorbonne-ról, dr. Olivier Lumbroso professzortól kiinduló írói hagyatékfeltáró kutatás keretében dolgozza fel dr. Élthes Ágnes professzor asszony egy debreceni kollégájával együtt az 1898-99-ben Magyarországról Emile Zolának küldött leveleket. E levelek túlnyomó többsége a Dreyfuss-ügyben tanúsított kiállásáért méltatja az írókat. Egyik levélíró volt dr. Halász Lajos újságíró, szerkesztő, aki Adyval és több Nagyvárad környéki irodalomszerető emberrel, így Hajós Izsóval is kapcsolatban állott. Ez az irodalmi kapcsolat később, már Hajós Izsó halálát követően, családi kapcsolattá vált. Dr. Hajós Izsó személye azért is érdekes, mert Halász úgy levelezett Zolával, sőt mondott neki személyes köszöntőt, hogy franciául nem tudott. Egy anekdota szerint Szomory Dezső, de lehet, hogy Bíró Lajos írta meg Halász számára a köszöntő beszédet. Mivel Hajós Izsó Mistralt fordított, ezért feltételezhető, hogy barátilag ő is besegített Halász francia levelezésébe. Halász Lajos Ady Endre baráti társaságához tartozott, ezért vethető latba Hajós Izsó munkássága, hiszen így összeköthető Ady Endre baráti körével. Az összejárások után Halász Lajos 1909-ben feleségül vette Hajós megözvegyült sógornőjét. Hajós Izsó Mistrallal is levelezésben állt, Mistralt provanszál nyelvből fordította. Igaz, korai halála miatt nem fejezte be Mistral jelentős epikus alkotását, de részeredmény jelent meg a műből. Mindezt Hajós Izsó egész embert kívánó földbérlői, családfenntartói életvitel mellett tette. Hajós Izsó nem volt egyszerű földbirtokos, hiszen a gazdálkodás mellett irodalmi tevékenységet is folytatott. Ennek a tudatában kellene őt értékelni nem csak az egyetemes magyar irodalomban, hanem a határon túli magyar irodalomban is, amely a Muravidéken, Lendván bontakozott ki Trianon után.

És ki volt igazán az Alsólendván élő Hajós Izsó főbérlő, földtulajdonos? 1859. február 19-én született Jernyén, Sáros megyében, földbirtokos szülőktől. Középiskoláit a premontreiek kassai főgimnáziumában végezte, majd 1877-től 1881-ig a budapesti egyetemen esztétikát és bölcseletet hallgatott; Gyulai Pál, Greguss Ágost, Heinrich Gusztáv és Beőthy Zsolt voltak a tanárai. 1884-től Szabolcs megyében, aztán Zala megyében, Alsó-Lendván, mezőgazdasággal foglalkozott. Hamburg családi nevét 1882-ben Hajósra változtatta. A Pesti Hírlapnak alapításától (1879) két évig belső munkatársa volt, művészeti s irodalmi cikkeket írt «s. r.» jegy alatt; költeményeket is írt Szana Koszorújába, a Havi Szemlébe, a Fővárosi Lapokba, az Ellenőrbe, a Magyarország és a Nagyvilágba, az Ország-Világba, a Hétbe s vidéki lapokba, így a Nyíregyházi Hírlapba (1892. Két halhatatlan halott, Tennyson és Renan. 1893. 15., 16. sz. Gróf Széchenyi István és a nők).

Sajtó alá rendezte költeményeit és báró Kemény Zsigmondról írt tanulmányát. Hajós Izsó 1894-ben telepedett le családjával (Hajós Izsóné született Reismann Irma, Hajós Elek, Hajós Magda) Alsólendván, izraelita vallású volt, és aktívan részt vett a város kulturális életében. Választmányi tagja volt az alsólendvai Polgári Olvasó-Egyletnek is. Hajós Izsó - dr. Élthes Ágnes professzor asszony kutatásai által is megerősítve - Ady Endre baráti köréhez is tartozott. Természetesen felmerül az is, hogy Hajós Izsó hogyan került Lendvára? Tudva azt, hogy korábban Szabolcs megyében (Kótaj, Reismann birtok) gazdálkodott vagy dolgozhatott felesége révén, mivel itt volt a Reismannoknak birtoka, felesége pedig a nagyváradi Reismann Mór takarékpénztári igazgató lánya volt. Elképzelhető, hogy a szintén Szabolcs megyei dr. Mandel Pál révén került Alsó-Lendvára, aki 1982-97 között volt Alsó-Lendva országgyűlési képviselője.

Boucher-du-Rhône, francia kiadó, szerkesztő Provence-ban 1903. április 29-én levelében így nyilatkozott róla: »Hajós Izsó nevére még sokan emlékezhetnek, akik szeretnék szép verseket olvasni, finom szavú költő volt, jeles műfordító, aki elvonultan élt Biharmegye egy kis falujában, művelte a magyar földet, ihlető óráiban megénekelte egyszerű, tiszta életének egyszerű tiszta örömet-bánatát, a falusi élet szépségeit, vagy pedig elmerült kedves költőiben s próbálgatta őket magyarul megszólaltatni. Két kötet verset adott ki s egy kötet műfordítást, s ezeket annak idején figyelmes érdeklődéssel fogadta a kritika. Néhány szép versét mi is közöltük annak idején. Nagy bámulója volt Provence kedves szavú költőjének, Mistralnak, levelezésben állott vele, s le akarta fordítani híres költeményét, a Mirejo-t magyarra. Nagy részével el is készült, egy részletét a fordításának, a Mirejo legszebb epizódjainak egyikét itt közöljük. A magyar fordítás kiadásának jogosítványáért Hajós Izsó levélben fordult Mistralhoz, aki szerfölött érdekes levéllel válaszolt neki. A levelet, melyet a fordítással együtt a néhány év előtt elhunyt műfordító jó barátja, Riedl Frigyes volt szíves rendelkezésünkre bocsátani, s melyben érdekes magyar vonatkozások is vannak, magyar fordításban itt közöljük.«

Szakirodalom

ADY Endre összes versei, első és második kötet. Budapest, Szépirodalmi Kiadó, 1972.

ALSÓ-LENDVA nagyközség milleniumi emlékkönyve. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 1996, 45-46 o., XI fólió.

DR. ÉLTHES Ágnes (prof.): dr. Halász Lajos újságíró, szerkesztő levelezéséről Ady Endrével, Emile Zolával, [kézirat], (letöltés: 2019. 07.06.)

ZÁGOREC-CSUKA Judit: Viharverten, verseskötet. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 1997.

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinyei-jozsef-7891B/h-87E13/hajos-izidor-88256/> (letöltés: 2019.07.22.)

<http://www.huszadikszazad.hu/cikk/mistral-es-magyar-forditoja> (letöltés: 2019.07.22.)

*A tanulmány megjelent az Esztergom és Vidéke társadalmi és kulturális folyóirat 2019/VII. évfolyam 1. számában, 32-35. o.

UTÓSZÓ

Dr. Zágorec-Csuka Judit NEMZETISÉGI KÖNYVTÁRÜGY A MURAVIDÉKEN, könyv-, könyvtártörténeti és olvasásszociológiai tanulmánykötetéhez

Dr. Zágorec-Csuka Judit pályafutását doktori képzésének az éveitől kísérem, hiszen 2001-2006 közt tanára voltam Budapesten az ELTE BTK Könyvtár- és Informatikai Tanszék doktori programjában. Zágorec-Csuka Judit a képzést követően is számos tudományos monográfiát, ismeretterjesztő tanulmányt, cikket és szépirodalmi alkotást publikált Szlovéniában és Magyarországon is. Elkötelezett hirdetője a multikulturális tudományos és irodalmi közéletnek a muravidéki térségben, hiszen jól ismeri az ott élő magyar és szlovén tudósokat, könyvtárosokat, szépírókat és fordítók társadalmát, kapcsolatrendszerét. Mindvégig tehetséges, szorgalmas könyvtárosnak ismertem meg, aki a magyar könyvkiadás, könyvtár- és könyvtörténet és a hozzá kapcsolódó irodalomtörténeti tudományos munkáknak szerzője és elkötelezettje volt, és ma is aktívan folytatja ezt. Dr. Zágorec-Csuka Judit a Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar Fordítói Tanszékének habilitált magyar nyelvű lektora, tehát a fordítás-irodalom szakembere is. Tizennyolc éve az 1. Számú Kétnyelvű Iskolai könyvtárának könyvtárostánára, biblioterapeuta, a könyvtártudományok doktora (PhD, 2006).

Ígéretesnek tűnik dr. Zágorec-Csuka Judit tanulmánykötete a nemzetiségi könyvtárügy területéről Szlovéniában, mivel kutatásának már komoly kiindulópontjai és előzményei vannak, hiszen dr. Zágorec-Csuka Judit 1997-től tagja a Muravidéki Magyar Szépírók Társaságának, 2006-tól pedig a Magyar Tudományos Akadémia külhoni kutatói köztestületének, majd 2015-től pedig a Magyar Írószövetségnek is tagja. 2011-ben vette át Révkomáromban a Jókai-díjat, amelyet a Széchenyi, a nemzet lámpása című pályamunkájáért kapott az irodalomtudományok területén. A fentiek alapján az a véleményem alakult ki, hogy dr. Zágorec-Csuka Judit tanulmánykötetét a nemzetiségi könyvtárügy területéről, mint hiánypótló szakmai művet a legelső között kellene támogatni, elsősorban a következő konkrét érdemek alapján, hiszen átfogó helyzetképet ad a muravidéki magyarság könyv- és könyvtártörténetéről a megelőző száz évben, kifejezetten a 20. és 21. század fordulóján, és felmutatja az értékeket a muravidéki magyarság magyar könyvkiadásában, rendszerezi és korszakolja a kiadott magyar könyveket, de fontos olvasásszociológiai felméréseket is ad a fiatalok olvasási szokásairól főleg az általános iskolás korosztály olvasáskultúráját elemez.

Kiterjedt és aktív tudományos és szakmai, közéleti szereplést mutat fel Szlovéniában, a Muravidéken és Magyarországon is. Állandó jelen van a Magyar Könyvtárosok Egyesületének a Vándorgyűlésein és nemzetközi konferenciáin, ahol határon túli magyar könyvtárosként felkérésünkre többször elő is adott, (Budapesten 2016-ban a határon túli könyvtárosok kompetenciái, Miskolcon 2017-ben a biblioterápiáról, Keszthelyen 2018-ban a muravidéki első magyar könyvről Kultsár György Postilláiról).

A fentiek alapján messzemenően és a legmelegebben ajánlom dr. Zágorec-Csuka Judit tanulmánykötetének az olvasását, tekintettel arra, hogy a mű hiánypótlásnak számít az egyetemes magyar könyvtárügy területén és gazdag nemzetiségi könyvtárügyi és könyvészeti anyagot közvetít a muravidéki magyarság értéktelenségéből, a tízezernyi határon túli magyarság könyves szakmájából.

Barátné dr. Hajdu Ágnes,
Magyar Könyvtárosok Egyesülete, elnök

Szlovén nyelvű összefoglalás – Povzetek v slovenskem jeziku

Zbirka študij bibliotekarke dr. Judit Zágorec-Csuka z naslovom Narodnostno knjižničarstvo v Pomurju, zgodovina madžarskih knjig in knjižničarstva ter sociologija branja vsebuje strokovne članke, kritike in intervjuje, ki so nastali pred dobrim desetletjem in so bili napisani za domače in mednarodne konference ter objavljeni v slovenskih in madžarskih strokovnih revijah in zbornikih. Vsebina knjige je tematsko razdeljena na štiri poglavja. Prvo poglavje z naslovom Zgodovina knjižničarstva zajema štiri pomembne študije. Študija z naslovom Partnerski odnosi v obmejni regiji med Slovenijo in Madžarsko oziroma med knjižnicami v Pomurju in v Županijah Vas in Zala opisuje partnerske odnose obmejnih knjižnic v omenjeni regiji in poudarja možnosti za sodelovanje v okviru Evropske unije. Delovanje madžarskih knjižnic v Lendavi od konca 19. stoletja do srede 20. stoletja je naslednji strokovni članek, ki omenja pomembno dejavnost knjižničarstva v Lendavi od ustanovitve madžarskih knjižnic še v okviru habsburške monarhije in po trianonski pogodbi v okviru Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev in kasneje v obdobju Jugoslavije. V tem poglavju objavlja avtorica še dve študiji z naslovoma Šolske knjižnice v Pomurju, kjer živi madžarska narodnost, in Strokovne kompetence knjižničarjev madžarske narodnosti v kulturnem življenju narodnosti v Sloveniji.

Drugo poglavje z naslovom Zgodovina knjige vsebuje štiri študije. Prvi je strokovni članek z naslovom Izdajanje madžarskih knjig v Pomurju v prvem desetletju 21. stoletja med letoma 2000 in 2013. Avtorica objavlja recenzijo knjige spominov znanega slikarja, grafika in pisatelja lendavskega rodu Zoltána Gáborja z naslovom Grenko-sladki spomini/Keserőédes emlékek in študijo o prvi tiskani knjigi pridig iz leta 1573 v madžarskem jeziku z naslovom Mislí Györgya Kultsárja o pripravi na smrt. Študija je bila napisana ob 500. obletnici reformacije v Lendavi (Gondolatok Kultsár György A halálra való készületről rövid tanóság 1573-ban kiadott prédikációs könyvéről a reformáció 500 éves jubileuma kapcsán).

Tretje poglavje – Sociologija branja - obsega tri strokovne članke. Prvi ima naslov Bralne navade učencev madžarske narodnosti na Dvojezični osnovni šoli I Lendava. Druga študija ima naslov Doživetja obveznega branja ob knjigi Bodi dober do smrti/Légy jó mindhalálig v izbrani sredi učencev Dvojezične osnovne šole I Lendava. Tretji strokovni članek ima naslov Pomen in vpliv branja.

Četrto poglavje ima naslov Intervjuji, kritike o madžarski literaturi v Pomurju, o slovenski prevedeni literaturi ter o knjigah pesnikov iz sosednjih Županij Zala in Vas na Madžarskem. To poglavje vsebuje šest besedil. Med intervjuji o objavljenih

knjigah v madžarskem jeziku najdemo naslednje avtorje: dr. Jutko Rudaš, literarno zgodovinarico, dr. Lajosa Benceja, literarnega zgodovinarja in pesnika, dr. Zoltána Kepeja, etnografa in kustosa, in dr. Lászla Göncza, zgodovinarja, pesnika in pisatelja, ki so znani predstavniki madžarske narodnosti. Avtorica objavlja tudi recenzijo pesniške zbirke Józsefa Berkesa z naslovom Bil sem ogenj/ Tűz voltam. Objavlja tudi dve kritiki o pesniški in politični poti pesnika Lajosa Vlája z naslovom Tudi ena lastovka lahko prinese pomlad/Egy fecske is csinálhat tavaszt in Pravo srečanje s pesnikom Endrejem Adyjem /Igazi találkozásom Ady Endrével. Strokovna recenzenta zbirke študij dr. Judit Zágorec-Csuka sta dr. Lajos Bence, literarni zgodovinar, novinar Népújsága, pesnik ter predsednik Društva madžarskih znanstvenikov in raziskovalcev v Prekmurju, in dr. Barátné Hajdu Ágnes, predsednica Društva madžarskih bibliotekarjev (Magyar Könyvtárosok Egyesülete) in vodja Katedre za bibliotekarstvo in informatiko Filozofske fakultete Univerze Loránda Eötvösa Budimpešta. Urednik zbirke je dr. Lajos Bence.

Avtorica, bibliotekarka dr. Judit Zágorec-Csuka je bila rojena 24. marca 1967 v Murski Soboti. Odraščala je v Genterovcih, kjer je obiskovala osnovno šolo. Po končanem srednješolskem izobraževanju na družboslovno-jezikovni gimnaziji v Lendavi je na Filozofski fakulteti Loránda Eötvösa v Budimpešti študirala madžarski jezik s književnostjo in bibliotekarstvo. Po študiju je delala v Lendavi kot novinarka pri tedniku Népújság, nato se je zaposlila kot knjižničarka na Dvojezični osnovni šoli I v Lendavi. Leta 2006 je doktorirala na Filozofski fakulteti Univerze Loránda Eötvösa v Budimpešti z disertacijo A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig/Zgodovina izdavanja madžarskih knjig, publicistike in knjižničarstva od leta 1945 do 2004 v Sloveniji, ki je leta 2007 izšla tudi v knjižni obliki kot monografija z obsežnim povzetkom v slovenščini. Mentor disertacije je bil prof. György Sebestyén, predstojnik Katedre za knjižničarstvo in informatiko univerze ELTE v Budimpešti.

Avtorica živi z družino na Kapci pri Lendavi. Leta 2010 je bila urednica strokovne publikacije z naslovom Narodnostne knjižnice v Sloveniji in njihovi partnerski odnosi v okviru Evropske unije/A nemzetiségi könyvtárak Szlovéniában és partnerkapcsolataik az Európai Unió térségében. Od leta 2012 je habilitirana lektorica za madžarski jezik na Oddelku za prevodoslovje na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru, od leta 2013 pa je predavateljica. Leta 2016 je končala specializacijo iz razvojne biblioterapije na Univerzi v Kaposváru. Od leta 2007 je tajnica Društva prekmurskih madžarskih znanstvenikov in raziskovalcev. Je članica zunanjega javnega organa Madžarske akademije znanosti in zastopa sekcijo znanstvenikov s področja knjižničarstva. Je članica Pomurske akademske znanstvene unije (PAZU). Na Madžarskem je dobila več državnih raziskovalnih štipendij; s

priznanji so jo odlikovali tako doma kot v tujini. Razen navedenega objavlja Judit Zágorec–Csuka tudi pesmi, izdala je več madžarskih in slovenskih pesniških zbirk in tudi prozna dela. Med leti 2007 in 2009 je bila odgovorna urednica lendavske multikulturne revije Lindua. Leta 2011 je prejela literarno nagrado Jókai. Od junija 2015 je članica Društva pisateljev madžarske/ Magyar Írószövetség.

Tartalomjegyzék

Előszó Zágorec-Csuka Judit könyvéhez (dr. Bence Lajos).....5

I. Könyvtártörténet

A partnerkapcsolatok lehetőségei a határrégiókban (Szlovénia-Magyarország,
a Muravidék és Vas- és Zala megyék könyvtárai közt).....11
Magyar könyvtári tevékenységek Lendván a 19. század végétől
a 20. század közepéig.....27
Kétnyelvű iskolai könyvtárak a Muravidéken,
ahol a magyar nemzetiség él.....39
A nemzetiségi könyvtárosok szakmai kompetenciái a magyar nemzetiség
kulturális életében Szlovéniában.....47

II. Könyvtörténet

A szlovéniai magyar könyvkiadás helyzete napjainkban.....63
A muravidéki magyar könyvkiadás a 21. század első évtizedeiben,
2000-2013 közti időszakban.....64
Gábor Zoltán Keserédes emlékek önéletírása.....85
Gondolatok Kultsár György A halálra való készöletről rövid tanóság
1573-ban kiadott prédikációs könyvéről a reformáció
500 éves jubileuma kapcsán.....92

III. Olvasásszociológia

Az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola magyar nemzetiségi tanulóinak
olvasási szokásai.....105
A Légy jó mindhalálig kötelező olvasmány olvasási élményei a 1. Számú Lendvai
Kétnyelvű Általános Iskola tanulóinak a körében.....119
Az olvasás jelentősége és hatalma.....132

**IV. Interjúk, kritikák a muravidéki magyar irodalomról, a szlovén-
magyar fordításirodalomról, a szomszédos Zala megye és a klasszikus ma-
gyar irodalom költőinek köteteiről**

A szellem finom játéka - Beszélgetés dr. Rudaš Jutka irodalomtörténésszel.....	143
Írott szóval, megmaradással - Beszélgetés dr. Bence Lajos József Attila-díjas muravidéki költővel, irodalomtörténésszel az Írott szóval Esszék és tanulmányok című 2018-ban kiadott tanulmánykötetéről.....	151
Vlaj Lajos költői és politikai pályaképe – »Egy fecske is csinálhat tavaszt«.....	162
Néhány gondolat Berkes József Tűz voltam című verseskötetéről.....	166
Erős vár a mi Istenünk – Beszélgetés dr. Lendvai Kepe Zoltánnal a szakmai monográfia egyik szerzőjével.....	174
Emberek a pannon végeken – Beszélgetés dr. Göncz László muravidéki történésszel, íróval, kisebbségkutatóval a 2019-ben megjelent Emberek a pannon végeken Huszadik századi sorsok a magyar-szlovén határ mentén című kötetéről.....	181
Igazi találkozásom Ady Endrével.....	186
Utószó Dr. Zágorec-Csuka Judit Nemzetiségi könyvtárügy a Muravidéken című könyv-, könyvtártörténeti és olvasásszociológiai tanulmánykötetéhez (Barátné dr. Hajdu Ágnes).....	202
Szlovén nyelvű összegzés – Poveztek a v slovenskem jeziku.....	204

Kiadja:

*Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva
Zavod za kulturo madžarske narodnosti, Lendava*

és/in

*Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, Lendva
Društvo prekmurskih madžarskih znanstvenikov in raziskovalcev, Lendava*

Támogató/Izid knjige podprl:

*Lendva Község
Občina Lendava*

Felelős szerkesztő/Odgovorni urednik:

Dr. Bence Lajos

Nyelvi lektor/Jezikovni pregled:

Vogl Mária

Recenzensek/Recenzenta:

dr. Bence Lajos, Barátné dr. Hajdu Ágnes

Felelős kiadó/Za založbo:

Kepe Kocon Lili

Grafikai tervezés és tördelés/Grafično oblikovanje in prelom:

CADAVID, Sebastijan Časar, s.p.

Példányszám/Naklada:

150

Nyomda/Tiskarna:

Digifot d.o.o.

Lendava – Lendva 2019

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

026/027-054.57(497.4:4)

ZÁGOREC-Csuka, Judit

Nemzetiségi könyvtárügy a Muravidéken : tanulmányok, kritikák, interjúk / Zágorec-Csuka
Judit. - Lendva : Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet ; Lendava : Zavod za kulturo
madžarske narodnosti ; Lendva : Muravidéki Magyar Tudományos Társaság = Lendava :
Društvo prekmurskih madžarskih znanstvenikov in raziskovalcev, 2019

ISBN 978-961-6232-69-2 (Zavod za kulturo madžarske narodnosti)
COBISS.SI-ID 303232768